22
número

2016 informe econòmic

CAMBRA DE COMERÇ INDÚSTRIA I SERVEIS D'ANDORRA

Amb el suport de

Andorran Banking
Associació de Bancs Andorrans

EDITA
Cambra de Comerç, Indústria i
Serveis d'Andorra
C/ Prat de la Creu, 8
AD500 Andorra la Vella
Principat d'Andorra
www.ccis.ad

AMB EL SUPORT DE
L'Associació de Bancs Andorrans (ABA)

DISSENY GRÀFIC
Jecom disseny

IMPRESSIÓ
Gràfiques Andorranes

ISBN: 978-99920-3-151-3
DIPÒSIT LEGAL: AND.578-2017

2016 | informe econòmic |

CAMBRA
DE COMERÇ
INDÚSTRIA I SERVEIS
D'ANDORRA

NOTA PRELIMINAR

D'acord amb l'article 16 de la Llei de creació de la Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra, de 3 de setembre de 1993, la Cambra està obligada a elaborar, publicar i trametre anyalment al Govern un informe econòmic descriptiu de l'evolució i de les perspectives de les activitats econòmiques en el territori andorrà.

En la preparació i recollida de dades que figuren en aquest informe hi han contribuït les empreses que col·laboren amb la Cambra responent les enquestes de conjuntura periòdiques, així com el Govern, els comuns i altres institucions i associacions empresarials que, amb la seva aportació d'informació, possibiliten i faciliten la nostra tasca. A tots ells, els expressem el nostre agraïment, amb la confiança que aquest treball sigui d'utilitat per al coneixement de la realitat econòmica del nostre país.

Índex

Presentació 5

El Principat d'Andorra 11

L'entorn exterior de l'economia andorrana

I. **Evolució global de l'economia** 19
1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2016 19
2. Evolució dels principals països avançats i la UE 21
3. Evolució dels principals països emergents i en desenvolupament 26
4. Present i futur del comerç internacional 27
5. Evolució dels mercats financers 28
6. Riscos financers 32
7. Perspectives 33

II. **L'economia francesa** 35
1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2016 35
2. Perspectives 37

III. **L'economia espanyola** 38
1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2016 38
2. L'economia catalana 42
3. Perspectives 43

L'economia andorrana: evolució general

IV. **Població, mercat de treball i educació** 45
1. Població i fluxos migratoris 45
2. Ocupació i atur 49
3. Educació 52

V. **Activitat i demanda** 55
1. Evolució de l'activitat econòmica durant l'any 2016 55
2. Evolució de l'activitat per sectors 58
3. Evolució de la demanda per components 63
4. Perspectives 64

VI. **Preus i costos** 65
1. Preus de consum 65
2. Salaris 67

VII. **Sector exterior** 71
1. Fluxos comercials amb l'exterior 71
2. Distribució geogràfica del comerç exterior 73
3. Composició sectorial del comerç exterior 77
4. Fluxos d'inversió estrangera 80

VIII. **Sector públic** 82
1. Govern 83
2. Comuns 89
3. Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS) 93
4. Fons de reserva de jubilació (FRJ) 98
5. Pressió fiscal 99

Índex

L'economia andorrana: evolució dels principals sectors

IX. **Sector primari** *103*

X. **Indústria** *106*

XI. **Construcció** *110*

XII. **Serveis** *115*

1. Comerç *117*
2. Sistema financer *121*
3. Turisme *124*
4. Transport i comunicacions *132*

Anàlisi comparada amb altres economies *137*

Cronologia dels esdeveniments econòmics més rellevants de l'any 2016 *141*

Presentació

Durant l'any 2016 el context internacional ha continuat donant sorpreses vinculades a episodis d'inestabilitat política. El referèndum del Regne Unit en què es va decidir la sortida de la Unió Europea va tenir un resultat contra pronòstic. Aquest resultat i els sondejos electorals realitzats en altres països van provocar por de contagi dins de la Unió Europea i van ser un factor d'inestabilitat. Finalment, ja el 2017, tant Holanda com França van elegir mandataris amb una visió europeista, fets que han alleugerit els temors respecte a la fragilitat de la unitat europea. Paral·lelament, el 2016 els Estats Units va elegir, contra pronòstic, Donald Trump com a president. D'altra banda, el fenomen terrorista (bàsicament d'origen gihadista) ha colpejat països com Alemanya, França, Regne Unit, Turquia, Bèlgica i, en el moment d'escriure aquestes línies, també Espanya (Barcelona i Cambrils). Fenòmens com el Brexit, la victòria de Trump i l'increment del vot de partits extremistes estan en part vinculats a factors econòmics que troben l'origen en la precarietat laboral, l'atur i l'aprimament de les classes mitjanes, que és un fenomen que cal vigilar de prop. En les relacions internacionals, susciten interrogants les interaccions entre els Estats Units, la Xina i Rússia, principalment, amb riscos de friccions comercials en cas de concretar-se mesures proteccionistes. Tots aquests fenòmens impliquen incerteses i riscos que poden afectar l'evolució de l'economia mundial dels propers anys.

Les dades macroeconòmiques publicades per l'FMI al juliol de 2017 confirmen un alentiment del creixement del PIB mundial l'any 2016. En concret, el creixement ha estat del 3,2%, dues dècimes menys que el 2015, que, a més, suposa un mínim des de 2009. Per àrees econòmiques es registren comportaments diferents entre les economies avançades i les emergents. La moderació del creixement de l'economia mundial ha estat deguda principalment a una menor aportació de les economies avançades, mentre que les economies emergents i en desenvolupament han mantingut el mateix ritme de creixement que l'any 2015. En tot cas, aquest mateix organisme considera que l'any 2016 s'ha registrat el nivell mínim i que a partir de 2016 es produirà un punt d'inflexió a l'alça de l'economia mundial. Tot i així, hi continua havent incerteses. Entre les incògnites econòmiques i financeres destaca l'alentiment del comerç internacional que des de 2012 se situa en taxes de creixement per sota de la mitjana de les darreres dècades. Igualment, hi ha dubtes sobre la reaparició de fragilitats financeres en economies avançades i també, especialment, a la Xina.

L'any 2016 les economies avançades han crescut un modest 1,7%, clarament per sota dels augments registrats els anys 2014 i 2015, si bé es preveu que l'any 2017 creixin un 2%, més en línia amb els creixements dels anys anteriors. En el conjunt d'aquestes economies el principal motor del creixement econòmic durant el 2016 ha estat el consum de les famílies. D'altra banda, el ritme d'avenç d'aquestes economies avançades mostra intensitats diferents segons les àrees. Per exemple, als Estats Units el creixement del PIB ha estat de l'1,6%, un punt inferior al de 2015, mentre que la zona euro, en conjunt, ha resistit bé els episodis d'inestabilitat financera i els esdeveniments polítics de 2016, ja que ha registrat un creixement del PIB de l'1,8%, només dues dècimes menys que l'any anterior. Fora de la zona euro, destaca el bon ritme de creixement de Suècia (3,3%), que contrasta amb el creixement més moderat del Regne Unit (1,8%) i també del Japó (1,0%).

Aquests creixements han permès una disminució lenta i gradual de la taxa d'atur, que en el conjunt de la zona euro l'any 2016 s'ha situat en el 10%, malgrat heterogeneïtats molt importants. Així, a Espanya la taxa d'atur s'ha situat en el 19,6%; a França, en el 10%, i a Alemanya, en el 4,2%.

El 2016 les economies emergents i en desenvolupament van créixer en conjunt un 4,3%, exactament igual que l'any anterior, si bé han aturat una tendència a la baixa que es produïa des de 2011. Per països, el creixement també ha estat heterogeni. Així, l'Índia ha mantingut un creixement notable (7,1%), mentre que el PIB de l'Amèrica Llatina ha retrocedit un 1%, la qual cosa significa la pitjor evolució entre

les grans regions mundials. D'altra banda, l'economia russa també ha retrocedit (-0,2%) i el ritme de creixement de l'economia xinesa ha continuat disminuint lentament fins a situar-se en un 6,7%.

Respecte a les nostres economies veïnes, segons dades de l'OCDE, es pot dir que en general s'ha produït una lleugera millora durant l'any 2016.

En el cas de França el PIB ha crescut un 1,1%, una variació molt similar a la de l'any 2015 (1,2%) i que se situa molt per sobre de la dels anys 2013 i 2014. Aquest creixement moderat ha estat fruit especialment del comportament favorable de la demanda interna; en canvi, el sector exterior ha tingut una contribució negativa, causada per una manca de dinamisme de les exportacions. La taxa d'atur s'ha situat en el 10%, inferior a la del període 2013-2015, en què s'havia mantingut estable entorn del 10,3% i 10,4%. El dèficit públic s'està reduint progressivament; l'any 2016 ha estat de -3,4%, en contrast amb el 2009, en què havia estat d'un -7,9%. El deute públic ja representa un 96,6% del PIB.

En el cas d'Espanya, l'economia ha crescut un 3,2% (igual que l'any 2015), molt per sobre de la mitjana de la zona euro (1,7% segons l'OCDE), amb el valor afegit que és el tercer any consecutiu d'expansió. Inicialment la recuperació va ser impulsada per les exportacions i posteriorment s'ha anat traslladant gradualment a les magnituds macroeconòmiques internes. En aquest context, la taxa d'atur s'ha situat en el 19,6% amb disminucions progressives des de 2013, en què es va assolir un màxim del 26,1%. Per part seva, el dèficit públic també s'està reduint: el 2016 ha estat del -4,5% respecte al PIB i el 2012 havia arribat al -10,5%. Tot i la disminució, els dèficits públics s'han anat acumulant i l'any 2016 el deute públic espanyol ha suposat un 99,4% del PIB.

Dins aquest context de millora progressiva de l'entorn econòmic, l'any 2016 Andorra ha continuat amb la recuperació econòmica que es va iniciar el 2013, amb una lleugera acceleració del ritme d'activitat, si bé encara es troba lluny dels registres de la fase expansiva anterior. Aquesta evolució moderadament positiva s'ha posat de manifest en una millora dels principals indicadors d'activitat disponibles, tot i que els nivells han estat encara discrets. És el quart any consecutiu de creixement de l'economia andorrana, encara que el creixement és inferior al de l'economia espanyola i al del conjunt de la UE, i igual al de l'economia francesa.

La recuperació de l'economia andorrana observada els darrers anys s'ha vist afavorida en bona part per la millora progressiva del context internacional, sobretot de la zona euro i més en particular d'Espanya. L'estimació del PIB publicada pel Govern mostra un creixement de l'1,2% en termes reals, superior a l'augment del 0,8% registrat el 2015. Cal precisar que l'evolució de l'economia andorrana durant els darrers dos anys ha estat afectada per una crisi financera interna, derivada de l'afer BPA, i també per l'efecte de transparència fiscal que afecta principalment l'activitat bancària, de manera que si se n'exclou el sector financer, el ritme de creixement de l'economia real (VAB no financer) ha estat del 2,4%, just el doble del creixement real agregat del conjunt de sectors.

El PIB nominal total d'Andorra ha estat de 2.584,1 milions d'euros, el valor més elevat des de l'any 2009, i el PIB per càpita s'ha situat en 35.348 euros en termes nominals, un nivell similar al de 2015.

La recuperació andorrana es pot constatar en l'evolució a l'alça de la gran majoria d'indicadors d'activitat i demanda. Entre els més rellevants destaquen els increments de les importacions sense carburants (7,5%), el nombre de visitants (2,6%) i l'ocupació (1,9%), tots ells superiors als de 2015. També ha estat significatiu el dinamisme de les matriculacions de turismes (10,5%) i vehicles industrials (30%), del nombre d'empreses (5%) i establiments (5,6%) i del consum d'energia elèctrica (2,8%). Igualment, destaca el creixement salarial (4,3%) i la intensa reducció, per tercer any consecutiu, del nombre de demandants d'ocupació en recerca de treball (-15,7%). La nota negativa de 2016 encara es troba en l'evolució del crèdit bancari, tot i que ha moderat el ritme de caiguda fins al -0,4% interanual, després dels ajustos que va comportar l'afer BPA en el

sector bancari l'any 2015. En conclusió, la recuperació de l'economia andorrana ha continuat avançant lentament durant el 2016 i es va estenent de forma progressiva al conjunt d'activitats econòmiques.

El sector agrícola ha tingut un creixement del VAB real del 0,5%, després de tres anys de caigudes d'activitat força intenses. Per tant, es tracta d'un petit creixement que pot indicar un canvi de tendència. S'ha produït un increment del nombre d'assalariats del 4,5%, en un context en què la superfície agrària útil i la collita de tabac també han crescut (0,9% i 0,6%, respectivament). En canvi, el cens ramader s'ha reduït per segon exercici consecutiu (-5%), però es manté en línia amb la mitjana històrica observada des de l'any 1995 (entorn dels 5.200 caps de bestiar). En tot cas, cal tenir present que el pes del sector primari en l'economia és molt reduït (0,5%), per la qual cosa el seu impacte en el PIB total és molt limitat. Tot i així, és un sector qualitativament important. La seva existència contribueix a preservar el paisatge i a la bona imatge turística. El sector està fent esforços per crear nínxols de mercat amb la marca Andorra tant pel que fa a productes ramaders (com la carn de qualitat) com pel que fa a productes agrícoles (com el vi, entre altres).

El sector de la indústria i la manufactura està integrat, d'una banda, per la indústria bàsica, fonamentada sobretot en la producció i distribució d'energia, i d'altra banda, per la manufactura, que és l'activitat amb el pes més rellevant –el 2015 concentrava el 71% del VAB procedent d'activitats secundàries (les dades de 2016 no estan disponibles). El VAB real del conjunt del sector de la indústria i la manufactura ha disminuït durant el 2016 un 1,1%. Aquesta debilitat del conjunt de l'activitat observada el 2016 s'ha traduït en una reducció del nombre d'empreses del sector (-0,7%) i en una moderació del ritme de creació d'ocupació (1,5%) i del consum energètic (1,2%). No obstant això, també s'ha observat una tendència de millora suau del clima de confiança del sector, reflectida en les respostes de les empreses a les enquestes de la Cambra. Concretament, l'indicador de confiança va recuperar un saldo positiu el segon semestre de l'any, després de quasi dotze anys consecutius en terreny molt negatiu. En aquest context, les empreses industrials han assenyalat un augment mitjà de la xifra de negocis del 3,6%, superior al de 2015, i una alça de la inversió (5,1%), que contrasta amb els descensos d'exercicis anteriors.

Respecte al sector de la construcció, ja es va destacar en l'informe de 2015 que mostrava els primers indicis de millora. Aquest any ja es pot afirmar la contribució positiva de la construcció a l'economia nacional. El sector ha registrat un creixement del VAB real de l'1,2%, que contrasta amb el quasi estancament que el va caracteritzar el 2015 (0,2%). Aquest increment és significatiu perquè arriba després de nou anys amb fortes caigudes del VAB que l'any 2015 el van situar un 60% per sota del màxim assolit el 2006. Com a resultat, la construcció representa actualment el 5,8% del VAB total, davant del 12,6% que representava just abans de la crisi. Els indicis de millora de la construcció també es constaten en l'evolució de la majoria dels indicadors d'activitat disponibles del sector. Així, durant el 2016 s'ha registrat una acceleració del ritme de creació d'ocupació (2,1%), del nombre d'empreses (1,9%) i del salari mitjà del sector (1,5%). D'altra banda, s'han atorgat 35 permisos de construcció d'obra nova planta, amb una superfície total autoritzada de 41.677 metres quadrats, unes dades que indiquen una disminució del 8,1% del nombre de metres quadrats d'obra nova autoritzats respecte al 2015. Així doncs, el ritme de progressió de l'activitat encara és modest i parteix d'un nivells molt baixos. La correlació que aquest sector té amb la inversió pública també és una incògnita de futur. Durant l'any 2016 el sector públic ha reduït el volum d'inversió (-17%), després de dos anys de creixement. Aquest factor, que millora les finances públiques, limita la reactivació del sector. En sentit contrari, mesures com el Pla Renova consistent en ajuts destinats al foment de la rehabilitació del parc immobiliari, la millora de l'eficiència energètica dels edificis i l'ús de les energies renovables tenen un efecte estimulador de l'activitat del sector. En la mateixa línia, els resultats de les enquestes de la Cambra mostren que la construcció ha experimentat un punt d'inflexió i deixa enrere la forta dinàmica contractiva, amb nous senyals de reactivació. Així, la marxa dels negocis ha repuntat a l'alça i ha encadenat tres semestres en terreny positiu, alhora que les respostes de les empreses respecte a l'evolució de l'obra contractada i executada han començat a mostrar símptomes de millora, si bé dintre d'uns nivells encara molt baixos.

El comportament del sector serveis és transcendental dins del volum global de l'economia andorrana. L'any 2016 ha representat el 88,8% del VAB i ha experimentat un creixement real de l'1,4%, de manera que ha estat el sector que ha crescut més. Tot i així cal diferenciar per subsectors: el 2016 el VAB real del subsector Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions s'ha incrementat en un 4,4%, mentre que el del subsector d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques s'ha reduït un 0,7%, i el d'Administracions públiques, educació, sanitat, serveis socials i personals ha augmentat un moderat 0,7%. Per tant, aquest dinamisme, encara modest, es basa en la millora de les activitats vinculades al comerç i, sobretot, al turisme. Aquesta evolució positiva ha continuat impulsada per l'augment del nombre de turistes (6,3%) i una lleugera recuperació dels excursionistes (0,7%), amb l'increment conseqüent de les vendes comercials i els nivells d'ocupació en l'hoteleria. L'evolució a l'alça de l'activitat turística també s'ha posat de manifest en la progressió de les importacions de béns (4,9%) i en l'augment dels dies d'esquí venuts (1,3% la temporada 2016-2017) i del nombre de pernoctacions totals (2,6%). Tot plegat s'ha traduït en un increment dels assalariats del 3,3% en l'hoteleria i de l'1% en el comerç, fet que en aquest últim cas es dona després de deu anys consecutius de descensos. La recuperació progressiva de l'activitat turística i comercial també s'ha reflectit a les enquestes de la Cambra, amb unes valoracions de la marxa dels negocis millors que les registrades l'any 2015. Les enquestes també indiquen una acceleració del creixement de la xifra de vendes en l'hoteleria (6,1%) i un petit augment en el comerç (0,9%), fet que no succeïa des de l'any 2001.

El subsector financer ha estat l'única branca dels serveis que ha registrat una evolució negativa, com ja va passar el 2015. Les xifres oficials de PIB de 2016 recullen un descens del VAB del subsector d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques del 0,7%, que s'afegeix a la caiguda del 0,5% registrada el 2015, en contrast amb els forts creixements –del voltant del 10% anual en la branca financera i asseguradora– que havia experimentat durant el període 2012-2014. La feblesa de l'activitat s'ha constatat en una reducció de la inversió creditícia neta a clients (-0,4%) i dels dipòsits (-2%), que ha repercutit en un descens dels beneficis del sector bancari, per tercer any consecutiu, del 7,5%, i en una retallada de l'ocupació en el conjunt del sector financer i assegurador (-0,7%). En tot cas, cal precisar que aquestes dades s'han de posar en el context especial que ha caracteritzat el sector els darrers dos anys, arran de la intervenció de la Banca Privada d'Andorra (BPA) per part de l'Institut Nacional Andorrà de Finances (INAF), després que el dia 10 de març de 2015 l'autoritat administrativa nord-americana *Financial Crimes Enforcement Network* (FinCEN) va qualificar Banca Privada d'Andorra, SA (BPA) com a "entitat financera de primer ordre en matèria de blanqueig de capitals". Com a resultat, es va iniciar un procés de resolució ordenada de l'entitat que ha culminat el maig de 2016 amb la seva liquidació i el traspàs d'actius sanejats a Vall Banc. En qualsevol cas, es pot afirmar que el sistema bancari andorrà ha resistit molt bé davant totes aquestes dificultats i que, malgrat el complex entorn econòmic nacional i internacional, el sector ha demostrat la seva solidesa i solvència al llarg de l'any 2016.

La contribució del sector públic a l'activitat de l'any 2016 s'ha caracteritzat per una política fiscal de l'Administració general més restrictiva, a diferència del que va succeir el 2015. Concretament, s'ha produït una moderació del creixement de les despeses de funcionament de nou dècimes, fins al 2,8%, a la qual s'ha afegit una reducció de les inversions reals (-3,2%). Aquest factor, juntament amb el creixement dels ingressos, s'ha traduït en un canvi de signe del saldo pressupostari liquidat, que ha passat del dèficit (-0,5% del PIB) al superàvit (0,9% del PIB). Paral·lelament, els comuns també han adoptat una política clarament contractiva, amb una disminució de les despeses no financeres de l'11,8%, dins de les quals destaca la forta retallada de la inversió real (-51,5%). Com a resultat, el superàvit no financer agregat dels comuns quasi s'ha doblat, fins a representar l'1,7% del PIB. D'aquesta manera, la inversió real agregada del sector públic (Administració general més comuns) ha caigut el 17%, i les despeses de funcionament agregades han moderat el creixement sis dècimes, fins al 2%. Per tant, en conjunt, l'actuació del sector públic ha estat clarament restrictiva, en contrast amb l'orientació expansiva que havia tingut el 2015.

Durant l'any 2016, les cotitzacions a la CASS s'han incrementat en 2 punts, ja que han passat del 20% al 22%. Tot i així, el Govern ha alertat que en el propers anys caldrà continuar incrementant les

cotitzacions. Els estudis actuarials realitzats respecte a la branca de jubilació posen en relleu unes cotitzacions baixes en relació amb les jubilacions atorgades. D'altra banda, a la branca general les despeses es van incrementant cada any i els dèficits corresponents es financen amb transferències del Govern o amb increments de cotització. A més, l'estructura demogràfica no afavoreix gens l'evolució de cap de les dues branques. En els propers anys la població anirà envellint de manera creixent amb les repercussions conseqüents de necessitats de finançament cada cop més grans tant en l'àmbit sociosanitari com en l'àmbit de les pensions.

El Fons de reserva de jubilació disposava a 31 de desembre d'un patrimoni de prop de 1.168 milions d'euros. Amb aquestes reserves, es considera que el Govern haurà de fer les primeres aportacions del seu propi pressupost per pagar les pensions públiques cap a l'any 2023. Espanya ja ho està fent l'any 2017, però seria un error considerar que la posició és còmoda. Un país gran sempre té més recursos fiscals que un país com Andorra, que a més té com a aposta estratègica una fiscalitat competitiva.

La nostra pressió fiscal ha arribat l'any 2016 al 25,3% del PIB. És una pressió fiscal en línia amb la d'altres països europeus. L'any 2015 Irlanda tenia una pressió fiscal del 24,4% i Suïssa del 28,1%, i altres països, com Letònia i Lituània, se situaven per sota del 30%. En els darrers anys la pressió fiscal ha anat augmentant a mesura que s'anaven posant en marxa les diverses figures impositives. Aquest procés es considera culminat amb la incorporació de l'IRPF de 2015. Amb unes finances anuals del Govern equilibrades i uns comuns que, si segueixen la tendència actual, no només equilibren les finances, sinó que estan en fase de reduir l'endeutament, la pressió fiscal podria mantenir-se en els nivells actuals si no existissin els riscos esmentats d'increment de despesa vinculats al finançament sanitari i a les pensions, a més de les necessitats de partides d'inversió pública addicionals que es vagin produint.

Pel que fa a les perspectives de l'economia andorrana per a l'any 2017, els resultats de les enquestes de la Cambra suggereixen una nova millora de l'evolució, tot i que moderada, que permet confiar en la consolidació gradual de la recuperació econòmica. Per sectors, s'espera que la tendència de millora arribi a totes les branques d'activitat, tot i que amb intensitat diferent. El sector hoteler seguirà liderant la recuperació, mentre que el ritme d'activitat guanyarà impuls més lentament en el comerç i la indústria. Així, a tots tres sectors les respostes positives sobre la tendència de la xifra de negocis i de la inversió per a 2017 superen les negatives, amb una diferència a favor més notable en el cas de l'activitat hotelera. Per part seva, la construcció és el sector que encara presenta més dubtes sobre el futur, tot i que el dinamisme creixent de la resta de l'economia hauria d'acabar arrossegant també l'activitat d'aquest sector.

Durant el 2017 també es pot confiar que l'impuls procedent de l'exterior segueixi afavorint l'activitat econòmica andorrana, tenint en compte l'elevat dinamisme previst de l'economia espanyola i, en menor mesura, de la resta de països europeus. En aquest context, s'espera que l'economia del Principat registri un nou augment del PIB durant el 2017, que probablement superarà el ritme de creixement de 2016.

Les dades de PIB del primer trimestre són coherents amb aquesta previsió, ja que mostren una acceleració del ritme de creixement fins a l'1,9% interanual, set dècimes més que el trimestre anterior. La millora ha estat generalitzada per sectors, tret de l'agricultura, i es manté el lideratge en el creixement del subsector Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions (4,8% interanual). També destaca en positiu l'inici de remuntada de les Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques (0,6%), després d'encadenar set trimestres en negatiu.

L'evolució dels principals indicadors d'activitat disponibles per als primers mesos de l'any 2017 també dona suport a una previsió de creixement econòmic més elevat, amb una evolució a l'alça força generalitzada, tot i que dintre d'uns registres que continuen sent moderats. L'ocupació assalariada ha crescut prop del 3% els primers quatre mesos de l'any, per sobre de l'augment de l'1,6% que es

registrava en el mateix període de 2016, i amb una contribució particularment destacable del sector hoteler. En la mateixa línia, les importacions totals, les de materials de construcció i les matriculacions de turismes han accelerat el ritme fins al juny. A més, el creixement del nombre de visitants, un altre indicador clau per valorar l'activitat econòmica andorrana, ha continuat sent positiu durant el primer semestre de l'any, si bé ha afluixat una mica el ritme respecte de l'any 2016. Només el consum d'energia destaca amb una evolució lleugerament negativa, que podria estar condicionada per altres factors no directament vinculats al cicle econòmic.

Per tant, la visió conjunta ens permet concloure que la recuperació de l'economia andorrana seguirà guanyant solidesa al llarg de tot el 2017, liderada pel sector turístic i afavorida pel bon comportament de l'economia europea i, sobretot, espanyola.

Finalment, com cada any, vull expressar el meu agraïment i el de la Cambra que presideixo a tots els que fan possible l'elaboració i la redacció d'aquest informe, que enguany assoleix l'edició número vint-i-dos. L'informe és fruit tant de l'obligació legal que té la Cambra de realitzar-lo com de la nostra voluntat de servei a l'economia del país. Moltes gràcies, per tant, a les empreses que, amb la seva col·laboració periòdica i permanent, fan possible que la Cambra tingui informació rellevant sobre el clima empresarial i l'evolució dels negocis. El nostre agraïment també al Govern i als comuns per la informació que ens proporcionen, especialment estadística, i a les institucions i associacions per les mateixes raons. En tercer lloc, gràcies als tècnics interns i externs que recopilen tota la informació i donen forma definitiva a aquest informe. I finalment moltes gràcies a tots els mitjans de comunicació per la difusió que fan del contingut d'aquest document.

Marc Pantebre Palmitjavila
President

El Principat d'Andorra

Aquest capítol de presentació té l'objectiu de reflectir elements propis, que, tot i ser normals per als andorrans, resulten singulars per als visitants o per als emprenedors d'altres països que es fixen en Andorra. La qualitat de vida d'Andorra no és només un fet de desenvolupament econòmic. L'entorn, el clima, la integració cultural, la composició de la població, els sistemes educatius, la seguretat ciutadana, les infraestructures, el medi ambient i tot un seguit d'altres factors són determinants perquè Andorra sigui un bon lloc per viure i per desenvolupar una activitat econòmica.

La singularitat d'Andorra és conseqüència dels seus orígens i de la seva història.

Durant els darrers anys el país està fent un esforç molt important per homologar-se internacionalment i esdevenir un centre atractiu per a emprenedors que valorin, a més dels aspectes esmentats, altres punts forts d'Andorra, com la seguretat jurídica, l'estabilitat de les institucions, la seguretat i la internacionalització del sistema financer, la competitivitat fiscal compatible amb acords de no-doble imposició, etc. Al llarg de l'*Informe Econòmic* es tracten de manera detallada algunes d'aquestes qüestions.

En bona part la singularitat d'Andorra és conseqüència dels seus orígens i de la seva història, una història que ha permès que el territori andorrà no hagi patit les sacsejades de la resta d'Europa al llarg dels segles. Pocs països, si és que n'hi ha algun altre a Europa, han mantingut les seves fronteres intactes i han estat a resguard de cap guerra al llarg de tota la seva història.

Serveixi, doncs, aquest capítol inicial com una introducció per ajudar a situar els lectors que no coneixen el nostre país i per despertar el seu interès per conèixer-lo.

Territori i població

El Principat d'Andorra està situat entre Espanya i França. Per la frontera espanyola, Andorra és fronterera amb Catalunya, i per la banda francesa, ho és amb Occitània. Les grans ciutats d'Espanya i França més properes són Barcelona i Tolosa, a una distància de 197 km i 185 km, respectivament.

El territori del Principat té una extensió de 468 km^2 i una població de 73.105 habitants. La major part de la població es concentra a Andorra la Vella i Escaldes-Engordany. La densitat de població és baixa, però com que és un país enclavat al mig dels Pirineus, la major part del territori és d'alta muntanya, de manera que la població ha tendit a crear concentracions urbanes només en els fons de les valls.

Els fons de les valls tenen forma de Y, i segueixen el jaç fluvial dels rius Valira d'Orient (parròquies de Canillo i Encamp), i Valira del Nord (parròquies d'Ordino i la Massana), que conflueixen a la parròquia d'Escaldes-Engordany i es converteixen en el riu Gran Valira, o simplement Valira, el qual continua cap al sud travessant les parròquies d'Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria fins que passa a territori espanyol.

POBLACIÓ, SUPERFÍCIE I DENSITAT PER PARRÒQUIES 2016

	Població estimada	Superfície km^2	Densitat hab/km^2
Canillo	3.670	121	30
Encamp	10.963	74	148
Ordino	4.577	89	51
La Massana	9.318	65	143
Andorra la Vella	21.672	12	1.806
Sant Julià de Lòria	8.857	60	148
Escaldes-Engordany	14.048	47	299
Total	**73.105**	**468**	**156**

Andorra és un país de muntanya majoritàriament encarat al vessant mediterrani. Aquest fet, combinat amb l'alçada del país, dona al país un clima molt agradable. Les temperatures extremes tant d'estiu com d'hivern es veuen afavorides pel clima sec i compatible amb l'abundància d'aigua provinent de nombroses fonts i del desglaç de la neu acumulada al llarg de l'hivern. Les parròquies centrals on s'acumula la major part de la població del país estan a una alçada entorn dels 1.000-1.100 metres, si bé també hi ha nuclis urbans a uns 900 metres, com Sant Julià de Lòria, a prop de la frontera espanyola, i també a uns 2.100 metres, com el Pas de la Casa, a prop de la frontera francesa.

SITUACIÓ GEOGRÀFICA D'ANDORRA

Administrativament, el país es compon de set parròquies. Les administracions parroquials reben el nom de *Comú*. Són propietàries de la immensa majoria del territori i antigament acumulaven la major part dels poders administratius. Actualment els comuns exerceixen les prerrogatives polítiques i administratives com a òrgan de govern local, tot i que el pes de les parròquies continua essent important políticament, i els equilibris polítics també tenen en compte els equilibris territorials.

MAPA DEL TERRITORI ANDORRÀ

Pel que fa a la població, fins a l'inici del segle XX Andorra havia tingut durant segles entre 5.000 i 6.000 habitants, però les onades migratòries iniciades amb el creixement econòmic entorn del comerç i el turisme de mitjans i finals del segle XX van iniciar una tendència de creixement demogràfic molt important. Andorra era, fins ben entrat el segle XX, un país mal comunicat, amb una agricultura i ramaderia de subsistència, que necessitava "franquícies" amb els països veïns per proveir-se d'alguns béns essencials. Eren uns anys en què els andorrans emigraven cap a les ciutats espanyoles i franceses.

La població registrada a finals del 2016 és de 78.264 persones, si bé s'estima que la població real és de 73.105 persones. Per nacionalitats, la població predominant correspon als nacionals andorrans, que representen la meitat de la població estimada (50,0%). Altres col·lectius importants per nacionalitats són els espanyols (24,7%) i els portuguesos (12,6%). Els francesos representen un 4,1% del total i les altres nacionalitats, el 8,6% restant.

La capital del Principat és Andorra la Vella i la llengua oficial és el català. També es parla habitualment l'espanyol i el francès, tant per raons demogràfiques i geogràfiques com perquè hi conviuen tres sistemes educatius públics (l'andorrà, l'espanyol i el francès). Per raons demogràfiques el portuguès també és una llengua bastant utilitzada. Andorra utilitza l'euro com a moneda oficial; tot i això, com que no ha tingut històricament una moneda pròpia, el sistema financer andorrà està habituat a la utilització de qualsevol divisa.

Orígens i organització institucional

Malgrat la dificultat de marcar els orígens en el temps, l'historiador grec Polibi, l'any 150 abans de Jesucrist, narrava les campanyes bèl·liques del conqueridor cartaginès Hanníbal al seu pas pels Pirineus i feia esment dels "andosins".

Històricament s'explica que la singularitat política d'Andorra arrenca al segle XIII, amb la signatura el 1278 i el 1288 de dos pactes de concòrdia, anomenats *Pariatges*, que van posar fi a les rivalitats existents entre el bisbe d'Urgell i el comte de Foix per la possessió del territori andorrà.

Tradicionalment els orígens se situen uns segles abans de la signatura dels Pariatges. L'himne nacional del Principat d'Andorra comença dient: "El gran Carlemany, mon pare, dels alarbs em deslliurà" i continua dient més endavant "sols resto l'única filla de l'imperi Carlemany".

En la tradició andorrana es dona gran importància a la figura d'aquest emperador, encara que en el relat històric fou el seu net qui començà a prendre decisions sobre el territori i les institucions andorranes.

A la frontera sud de l'imperi, Carlemany va reconquerir un conjunt de territoris als alarbs (els àrabs) i va crear els comtats del Rosselló, Empúries, Besalú, Barcelona, Cerdanya, Pallars i Urgell. Aquest conjunt de territoris eren coneguts com la *Marca Hispànica*. A la mort de Carlemany, el va succeir el seu fill Lluís I el Pietós i després l'imperi es va dividir entre els fills d'aquest (i nets de Carlemany) mitjançant el tractat de Verdun (l'any 843). L'actual França i la part fronterera amb els àrabs va ser adjudicada a Carles II de França (Carles el Calb).

Sunifred I d'Urgell (comte d'Urgell entre el 838 i el 848) va evitar que una ofensiva dels àrabs iniciada l'any 842 amb la intenció de conquerir territoris fins a Narbona tingués èxit i Carles el Calb el nomenà comte i marquès de tota una sèrie de territoris (des de Barcelona fins a Agde) i el confirmà com a comte de Cerdanya i Urgell. Aquestes circumstàncies serien la connexió entre Carlemany, el foragitament dels àrabs i els comtes d'Urgell.

A l'acta de consagració de la Catedral d'Urgell (any 839) entre les 279 demarcacions pertanyents al Bisbat hi apareixen les sis parròquies originals, a més de Santa Coloma. Per tant, les parròquies del Principat d'Andorra ja existien, com a mínim, fa 1.178 anys.

En extingir-se la dinastia carolíngia es va produir la independència real del Comtat d'Urgell (que també ho era de Barcelona) i, amb el pas del temps, els comtes de Barcelona van anar centrant l'atenció en la frontera sud amb lluites contra els àrabs i cedint drets sobre els territoris pirinencs a alguns barons i vescomtes així com al Bisbat d'Urgell. L'any 1133 el comte d'Urgell Ermengol VI cedí plenament els seus drets sobre Andorra al bisbe Pere Berenguer.

El bisbe d'Urgell infeudà els seus drets al vescomte de Caboet, que era de la seva confiança, però al llarg dels anys, mitjançant aliances matrimonials, aquests drets van arribar primer a la Casa de Castellbò i posteriorment a la Casa de Foix.

Al llarg del segle XIII el bisbe d'Urgell i el comte de Foix van mantenir disputes respecte al territori andorrà. Finalment, per salvar les seves diferències, van fer un "acte de paritat", amb la signatura dels Pariatges del 1278.

Al segle XIV, es va produir la unió de les cases de Foix i Bearn. El comte de Foix, Roger Bernat III es va casar amb la filla del vescomte de Bearn i llur fill va heretar els drets de les cases de Caboet,

BANDERA D'ANDORRA

Castellbò, Foix i Bearn. En aquell moment es va configurar el conjunt de títols senyorials que recull l'escut d'Andorra actual: el Bisbat d'Urgell, el Comtat de Foix, les cases comtals catalanes i el Vescomtat de Bearn.

Els Pariatges del 1278 van donar al país la condició de condomini indivís entre aquests dos senyors (el bisbe d'Urgell i el comte de Foix), una situació que ha perviscut fins avui, tot i haver passat els drets del comte de Foix primer al rei de França i posteriorment al president de la República Francesa.

ESCUT D'ANDORRA

Exemple d'estabilitat política al cor d'Europa al llarg dels segles.

Hem posat èmfasi en aquesta part de la història antiga d'Andorra perquè la gènesi d'aquest *coprincipat* és el que ha permès a Andorra travessar els segles com a país neutral i amb la protecció dels dos grans països que l'envolten.

L'any 1419 es creà el Consell de la Terra, un dels parlaments més antics d'Europa, on eren representades les parròquies. Més de 400 anys més tard (1866) va tenir lloc l'anomenada Nova Reforma, que democratitzà aquesta institució. Amb els canvis, el Consell va quedar compost per quatre consellers per cada parròquia i tots els caps de casa van tenir dret de vot (fins llavors només en tenien les grans famílies). L'any 1933 van adquirir el dret de vot tots els andorrans de gènere masculí majors de 25 anys. El dret de vot de la dona va arribar l'any 1970. La majoria d'edat als 21 anys va ser un fet el 1971 i la majoria d'edat als 18 anys, el 1985.

A l'inici del segle XX Andorra era un país amb unes comunicacions molt precàries. Fins l'any 1913 no es va inaugurar la carretera de la Seu d'Urgell fins a Andorra la Vella, que va ser asfaltada el 1949. L'any 1935 es va començar a produir energia elèctrica, amb l'obligació de l'empresa concessionària de la producció d'electricitat (FHASA), de construir la carretera des d'Andorra la Vella fins a la frontera francesa, que va ser asfaltada el 1959, i la d'Andorra la Vella a la Massana i Ordino.

A partir dels anys 30, amb l'arribada dels primers visitants estrangers, hi començà a haver un cert trànsit per les vies del país i s'obriren els primers hotels i comerços. Amb l'esclat de les dues guerres veïnes, la guerra civil espanyola i l'europea, nombrosos refugiats van arribar i van transitar pel país fugint d'una i altra banda de les fronteres, donat el caràcter neutral d'Andorra. El tràfec de visitants va anar en augment, però fins al 1959 no es va poder travessar el territori andorrà d'una frontera a l'altra amb una certa comoditat. A partir d'aquesta època, s'inicia de manera significativa el fenomen turístic, en què es basa encara avui l'economia andorrana.

Tot i les dificultats d'accés, el nom d'Andorra era ben conegut arreu gràcies a Ràdio Andorra, que va ser inaugurada l'any 1939 i va emetre fins al 1981. La potència i la programació comercial en van fer una ràdio escoltada a llocs molt allunyats del país.

ALGUNES DATES I FETS SIGNIFICATIUS DE LA CONFIGURACIÓ DE L'ANDORRA ACTUAL:

L'any 1956	s'instal·la el primer teleesquí al Pas de la Casa i pocs anys després se n'instal·len al Grau Roig (1959) i a Soldeu (1963).
L'any 1967	es crea el Servei de Telecomunicacions d'Andorra (STA), que actualment s'anomena Andorra Telecom.
L'any 1968	es crea la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS), que és l'organisme que finança la sanitat pública i les pensions mitjançant les aportacions de treballadors i empresaris.

L'any 1973	s'inaugura el Camp de neu d'Arinsal.
L'any 1978	el quart (subdivisió administrativa) d'Escaldes-Engordany se segrega de la parròquia d'Andorra la Vella, i Escaldes-Engordany es converteix en la setena parròquia del Principat.
L'any 1982	s'inaugura el Camp de neu de Pal.
L'any 1983	s'inaugura el Camp de neu d'Ordino-Arcalís.
L'any 1988	el Govern compra FHASA (Forces Hidroelèctriques d'Andorra, SA, la societat privada que durant els anys 30 va electrificar el país i va fer la carretera a la frontera francesa i a la vall de la Massana i Ordino) i constitueix FEDA (Forces Elèctriques d'Andorra).
L'any 1991	se signa l'Acord d'unió duanera amb la Comunitat Econòmica Europea. Aquest acord continua vigent, si bé actualment s'està en fase de negociació d'un acord d'associació que conferirà a Andorra el dret de participar en el mercat interior, en les polítiques horitzontals i en les mesures d'acompanyament de la UE, i sobretot introduirà Andorra en el nucli principal constituït per les quatre llibertats de circulació (béns, persones, serveis i capitals).
L'any 1993	s'aprova la Constitució. El poble andorrà assumeix la sobirania plena i els coprínceps, tot i ser el cap d'Estat de manera conjunta i indivisa, veuen disminuïdes les atribucions. Andorra es dota d'una Constitució que institucionalitza el règim de coprincipat parlamentari i fixa definitivament la separació dels tres poders: el poder legislatiu, exercit pel Consell General; el poder executiu, exercit pel Govern, i el poder judicial, al capdavant del qual hi ha el Consell Superior de la Justícia. Aquest mateix any Andorra comença a formar part de l'ONU.
L'any 1994	s'inaugura el Centre termolúdic Caldea. Avui dia és un reclam important d'activitat turística.
L'any 2003	entren en vigor els convenis trilaterals entre Andorra, França i Espanya, que regulen l'entrada, la circulació, el sojorn i l'establiment dels seus nacionals, i la circulació i el sojorn de nacionals d'estats tercers. El mateix any 2003 es crea la Societat explotadora del Camp de neu de la Rabassa, SA (Camprabassa, SA).
L'any 2004	se signa l'Acord entre la Comunitat Europea i el Principat d'Andorra en matèria de fiscalitat dels rendiments de l'estalvi. Aquest acord deixarà de ser efectiu l'any 2017.
L'any 2005	entra en vigor la Carta social europea.
L'any 2008	entra en vigor el Conveni amb Portugal relatiu a l'entrada, la circulació, el sojorn i l'establiment dels seus nacionals, i també el Conveni entre el Principat d'Andorra i la Santa Seu.
En el període 2009-2011	Andorra signa acords bilaterals d'intercanvi d'informació fiscal amb dinou països, entre els quals hi ha Espanya i França. El 30 de juny de 2011, el Principat d'Andorra signa l'Acord monetari amb la Unió Europea per convertir l'euro en la moneda oficial del país.
L'any 2012	s'aprova la Llei 10/2012 d'inversió estrangera al Principat d'Andorra, que liberalitza les inversions estrangeres. El mateix any Andorra signa un acord d'intercanvi fiscal amb Polònia.
L'any 2013	se signa un Conveni de no doble imposició (CDI) amb França i un Acord d'intercanvi d'informació fiscal amb la República Txeca.
L'any 2014	Andorra encunya els primers euros andorrans. També se signen un CDI amb Luxemburg i dos acords d'intercanvi d'informació fiscal amb Suïssa i la República de Corea.
L'any 2015	se signen un Acord d'intercanvi d'informació fiscal amb Itàlia i quatre CDI amb Espanya, els Emirats Àrabs Units, Portugal i Liechtenstein. També s'ha signat per primer cop un Acord de protecció mútua de les inversions amb els Emirats Àrabs Units.
L'any 2016	entra en aplicació el CDI amb França (des de l'1 de gener) i el CDI amb Espanya (des del 26 de febrer). El 12 de febrer Andorra i la Unió Europea signen un Acord d'intercanvi automàtic d'informació fiscal. El 20 de setembre se signa un CDI amb Malta.

Les principals institucions andorranes són:

Cap d'Estat (els coprínceps): La Constitució defineix la figura dels coprínceps com la de cap d'Estat d'Andorra, de manera conjunta i indivisa. Són, a títol personal i exclusiu, el bisbe d'Urgell i el president de la República Francesa. Són el símbol i la garantia de la independència d'Andorra i del tractament igualitari en les relacions amb els estats veïns. Són àrbitres i moderadors del poder públic i de les institucions. Actualment el copríncep episcopal és Mons. Joan Enric Vives i Sicília, i el copríncep francès és el Sr. Emmanuel Macron.

El Parlament (Consell General): És l'assemblea legislativa d'Andorra, el màxim òrgan de representació popular, format per una cambra única. Els membres del Consell són elegits per sufragi universal per un període de quatre anys. Actualment el Consell General es compon de 28 membres, que són elegits de manera mixta: la meitat per circumscripció parroquial i l'altra meitat per circumscripció nacional.
L'òrgan que regeix el Consell General és la Sindicatura, encapçalada pel síndic i el subsíndic. Actualment el síndic general és el Sr. Vicenç Mateu i Zamora i la subsíndica general és la Sra. Mònica Bonell i Tuset.

L'Executiu (Govern): Té el poder executiu de l'Estat. Dirigeix la política nacional i internacional d'Andorra i l'administració de l'Estat. El seu mandat és de quatre anys. Està compost pel cap de Govern (elegit pel Consell General i nomenat pels coprínceps), i pels ministres (nomenats pel cap de Govern). Actualment el cap del Govern és el Sr. Antoni Martí i Petit.

Els comuns: Són les administracions locals de cada parròquia. El territori andorrà està compost per set parròquies, que són: Canillo, Encamp, Ordino, la Massana, Andorra la Vella, Sant Julià de Lòria i Escaldes-Engordany. El Comú és una corporació pública amb amplis poders locals. El componen el cònsol major, el cònsol menor i els consellers comunals.

La Justícia: El poder judicial s'exerceix mitjançant tres jurisdiccions –civil, administrativa i penal–, amb possibilitat de recórrer les decisions preses pels tribunals de primera instància –Batlles i Tribunal de Corts– davant una segona instància, el Tribunal Superior de Justícia, que constitueix la més alta instància de l'organització judicial del Principat.

Inversió estrangera

El 19 de juliol del 2012 va entrar en vigor la Llei 10/2012 d'inversió estrangera al Principat d'Andorra, que va suposar l'obertura i la liberalització de l'economia andorrana a les inversions estrangeres amb l'objectiu que Andorra fos una destinació competitiva i atractiva per a inversors. Aquesta Llei, entre altres aspectes, va suprimir les restriccions sectorials previstes en l'anterior Llei 2/2008, del 8 d'abril, d'inversions estrangeres al Principat d'Andorra. Aquest fet va comportar, a la pràctica, l'obertura del total de les activitats al capital estranger, sempre preservant interessos estratègics del país, de manera que el Govern pot denegar l'autorització d'inversió estrangera, però de forma motivada.

Fiscalitat i seguretat social

El sistema fiscal andorrà té vocació de ser senzill d'aplicar i competitiu respecte a altres jurisdiccions pel que fa a la càrrega quantitativa. Amb la liberalització de les inversions estrangeres, juntament amb la signatura de convenis de doble imposició i l'aplicació d'una fiscalitat directa i indirecta avantatjosa en relació amb els països de l'entorn, es busca posicionar l'economia andorrana en situació de competir amb les economies veïnes, i alhora fer que Andorra constitueixi un destí atractiu per a nous sectors i empreses.

En l'àmbit estatal, els impostos vigents són:

Impost sobre societats (IS): Tribut directe que grava la renda de les persones jurídiques. El tipus general és del 10%. S'estableixen deduccions per doble imposició, per creació de llocs de treball i per inversió. S'elimina la doble imposició interna i internacional sobre participacions en beneficis d'altres entitats.

Impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF): Tribut directe i personal que grava les rendes obtingudes per les persones físiques residents en funció de la seva quantia i de les seves circumstàncies personals i familiars. El tipus general és del 10%, amb una exempció total per a un primer tram de 24.000 euros i una bonificació parcial per al tram de 24.000 a 40.000 euros, amb un tipus equivalent al 5% per a aquest tram.

Impost sobre la renda dels no-residents fiscals (IRNR): Tribut directe que grava la renda obtinguda al país per les persones físiques i jurídiques no-residents fiscals. El tipus general és del 10% (5% en el cas dels cànons) per als residents fiscals en països amb els quals no s'hagi signat un conveni per evitar la doble imposició.

Impost general indirecte (IGI): Tribut indirecte que grava el consum mitjançant la tributació dels lliuraments de béns i les prestacions de serveis realitzades per empresaris o professionals, i també de les importacions de béns. El tipus general és del 4,5%. Per a determinades operacions s'aplica un tipus de gravamen "superreduït" (0%), un de reduït (1%) o un tipus especial (2,5%). També hi ha un tipus incrementat (9,5%) per a les operacions prestades per serveis bancaris i financers.

Impost indirecte sobre els serveis d'assegurança (ISI): Tribut que grava les prestacions de serveis d'assegurança que tinguin com a objecte la cobertura de riscos de tota classe amb un tipus del 4%. En resten no subjectes el règim de la seguretat social i els productes de capitalització, com ara fons de pensions, plans de jubilació o altres productes que tinguin la mateixa naturalesa.

Impost sobre la fiscalitat a l'estalvi: Tribut que grava en origen els pagaments d'interessos efectuats per agents pagadors establerts al Principat d'Andorra a beneficiaris efectius, persones físiques residents en un dels estats membres de la Unió Europea. La retenció que es practica és del 35%. La darrera recaptació d'aquest impost es produirà l'any 2017 (aplicat sobre les rendes obtingudes el 2016), ja que desapareix amb l'arribada de la plena transparència fiscal amb els països de la Unió Europea.

Impostos especials: S'apliquen a determinats productes, com ara alcohols, tabacs i hidrocarburs. Aquests impostos s'apliquen a la importació i a la fabricació (mercat intern) d'aquests productes. L'import varia en funció del producte.

Impost sobre transmissions patrimonials immobiliàries (ITP): Tribut que grava la transmissió de béns patrimonials a títol onerós o lucratiu *inter vivos*. La base de tributació és el valor real dels béns o drets que es transmeten o cedeixen. El tipus és del 4% (3% comunal i 1% estatal).

Impost sobre les plusvàlues en les transmissions patrimonials immobiliàries: Tribut que grava l'increment del valor dels béns immobles que es posi de manifest per les transmissions oneroses o lucratives *inter vivos* de béns immobles, i per les constitucions o cessions de drets reals sobre aquests mateixos béns. El tipus de gravamen varia en funció dels anys en què el bé immoble ha estat en propietat de l'obligat tributari (del 15% fins a un any al 0% a partir de 10 anys).

Taxa sobre el consum (règim duaner): Dret de duana que s'aplica sobre els productes agrícoles que s'importen a territori andorrà (productes 1 a 24 del Sistema harmonitzat i que no estan coberts per l'acord d'Unió duanera). L'import que cal pagar varia del 0% al 3% en funció del bé importat.

Hi ha alguns productes amb tipus impositius superiors, com alguns animals vius, les begudes alcohòliques i el tabac.

Altres taxes: Taxa sobre el Registre de Titulars d'Activitats Econòmiques, taxa sobre la tinença de vehicles i taxa sobre el Registre de Marques.

En l'àmbit comunal, els principals impostos i taxes són:

Impost tradicional del foc i lloc: Grava el fet de residir en una parròquia. El paguen les persones físiques, d'edats compreses entre els 18 i els 65 anys, censades en una parròquia. La quota tributària és un import fix que varia segons la parròquia.

Impost sobre la propietat immobiliària edificada: Grava la propietat d'un bé immoble edificat o el dret real d'ús sobre la propietat. Es calcula a partir dels m^2 de superfície del bé immoble i de la seva localització (el gravamen aplicat per m^2 edificat varia en funció de la parròquia).

Impost sobre els rendiments arrendataris: Grava l'obtenció de rendes derivades del lloguer d'un bé immoble. És un percentatge del valor total de les rendes obtingudes durant l'any (varia en funció de la parròquia).

Impost de radicació d'activitats comercials, empresarials i professionals: Grava l'exercici d'una activitat comercial, empresarial o professional. Es calcula a partir del tipus d'activitat, la localització de l'establiment i els m^2 de superfície d'explotació.

Taxes: Els comuns poden establir dins les seves ordinacions tributàries taxes per la prestació de serveis públics en concepte d'higiene pública, enllumenat, manteniment d'espais públics, serveis de grua, embrancament a la xarxa de clavegueram i aigua potable, etc. També poden establir taxes per la realització de les funcions administratives següents: atorgament de llicències urbanístiques, autorització d'obertura d'exercici d'un comerç, emissió de certificats, etc.

En l'àmbit social les obligacions són:

L'afiliació a la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS) és obligatòria per a tots els treballadors assalariats i per als treballadors que realitzen una activitat per compte propi.

La cotització dels assalariats comporta una càrrega del 22%, el 6,5% de la qual correspon a la persona assalariada i el 15,5% restant, a l'empresari. Les persones cotitzants amb més de 65 anys que decideixen continuar treballant tot i percebre la pensió només cotitzen a la branca general, amb una càrrega del 10%, de la qual el 3% correspon a l'assalariat i el 7%, a l'empresari.

La cotització dels treballadors per compte propi comporta una càrrega del 22% del salari global mensual mitjà cotitzat pel conjunt de persones assalariades a la CASS de l'any natural immediatament anterior (10% si cotitzen només a la branca general pel fet de simultaniejar activitat econòmica i percepció de pensió de jubilació).

L'entorn exterior de l'economia andorrana

I. Evolució global de l'economia

1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2016

L'economia mundial ha alentit el ritme de creixement dues dècimes, fins al 3,2%.

Durant l'any 2016 i els primers mesos de 2017 les anàlisis de l'entorn internacional combinen dos trets: d'una banda les previsions macroeconòmiques suggereixen una suau millora de les perspectives de recuperació en termes d'indicadors com el producte interior brut, després de que les dades de 2016 signifiquessin un cert mínim respecte a anys anteriors. Però, d'altra banda, són freqüents les cauteles i els advertiments sobre els riscos i les fragilitats d'aquesta recuperació, per algunes consideracions tant economicofinanceres com sociopolítiques i geoestratègiques. Un aspecte addicional és un cert punt d'inflexió en tendències, fins llavors a la baixa, que inclouen el comportament dels tipus d'interès, la inflació i l'evolució del comerç internacional. El títol del *Interim Economic Outlook* de l'OCDE de març de 2017, *Faran descarrilar la modesta recuperació, els riscos?*, era prou explícit amb relació a vulnerabilitats financeres i riscos polítics. Però també és notori el canvi de percepcions entre el títol del *World Economic Outlook* de l'FMI d'abril de 2016, *Too slow for too long*, centrat en la feblesa i la dilació de la recuperació, i el títol de l'edició d'abril de 2017 amb un to més positiu "Guanyant impuls?", encara que fos amb un interrogant. Al juny de 2017 el Banc Mundial insistia en la fragilitat de la recuperació al seu *Global Economic Prospects*, contraposant la millora del comerç a les febleses de la inversió.

Així, pel que fa a les dades macroeconòmiques, l'actualització de dades per part del *World Economic Outlook* de l'FMI de juliol de 2017 valorava el creixement de l'economia mundial de 2016 en un 3,2% –dues dècimes inferior a la de 2015, i el mínim des de 2009– també per sota de les previsions realitzades pels organismes internacionals a principis de 2016. Però les previsions de futur indicaven un cert punt d'inflexió i projectaven un 3,5% per a 2017 i un 3,6% per a 2018. En línies generals, aquestes estimacions coincidien amb les formulades per l'OCDE el juny de 2017: 3,0% per a 2016, 3,5% per a 2017 i 3,6% per a 2018.

La taula 1.1 recull les dades i les previsions de l'FMI per al conjunt de l'economia mundial, així com el desglossament entre economies avançades i economies emergents i en desenvolupament. L'alentiment de 2016 hauria estat degut principalment a una aportació menor de les economies

CREIXEMENT DE L'ECONOMIA MUNDIAL 2012-2018 (% del PIB)

Taula 1.1

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Economia mundial	3,5	3,4	3,5	3,4	3,2	3,5	3,6
Economies avançades	1,2	1,3	2,0	2,1	1,7	2,0	1,9
Economies emergents i en desenvolupament	5,4	5,1	4,7	4,3	4,3	4,6	4,8

(p) projeccions

Font: FMI, *World Economic Outlook*, juliol de 2017.

avançades, sobretot durant la primera part de l'any. El 2016 aquest fet ha contribuït a revertir la tendència dels anys anteriors de reducció de les diferències entre ambdós grups d'economies.

La figura 1.1 mostra dues tendències: d'una banda, com l'any 2016, marcaria un cert mínim a partir del qual s'espera un punt d'inflexió lleugerament a l'alça en l'evolució del PIB mundial. I d'altra banda, una certa estabilització de les aportacions al creixement de les economies avançades i també una certa recuperació del paper de les economies emergents i en desenvolupament (EMDE) que, més enllà dels debats sobre la desacceleració de la Xina, que es comenta més endavant, experimenten una certa revifada.

Figura 1.1

CREIXEMENT MUNDIAL: ECONOMIES AVANÇADES I EMERGENTS (% del PIB)

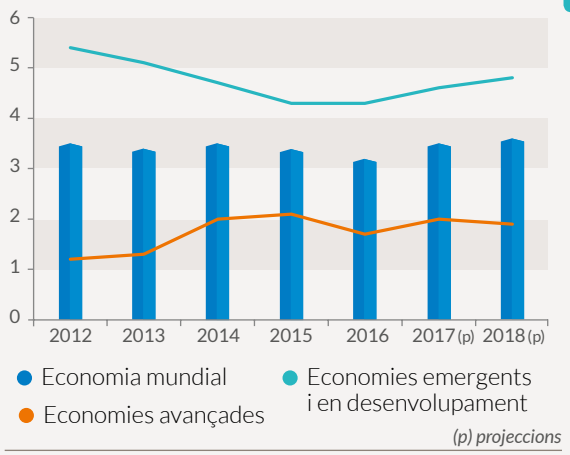

Font: FMI, *World Economic Outlook*, juliol de 2017.

Però aquestes xifres, moderadament optimistes, van sempre acompanyades de cauteles respecte als augments de les incerteses i els riscos.

Entre les incògnites econòmiques i financeres destaca un alentiment del comerç internacional, que es troba des de 2012 en taxes de creixement molt per sota de la mitjana de les darreres dècades, i també alguns dubtes sobre la subsistència i la reaparició eventual de fragilitats financeres, en economies avançades i també especialment a la Xina.

Entre les incògnites socials i polítiques, cal tenir en compte que les friccions i el descontentament social han portat a resultats que alguns han considerat sorprenents, com ara el resultat favorable a la sortida del Regne Unit de la Unió Europea i l'elecció de Donald Trump com a president dels Estats Units.

Requadre 1.1

MESURAR LES INCERTESES

L'informe del Banc Mundial *Global Prospects 2017* publicat al gener d'aquest any inclou un gràfic en què es mostra un índex d'incerteses que es trobaria –a finals de 2016 i principis de 2017– en nivells màxims, fins i tot en comparació amb altres moments delicats, des de principis del segle XXI.

Dels informes que publica semestralment l'FMI, a l'abril de 2017 el *Fiscal Monitor* va incorporar també una referència específica del concepte d'incertesa a partir de l´índex sobre "Economic Policy Uncertainty" formulat per Baker, Bloom i Davis (2016). El plantejament d'aquests autors evidenciava els impactes de les incerteses mesurades pel seu indicador sobre la volatilitat dels mercats i sobre components de la demanda especialment sensibles. El web *http://www.policyuncertainty.com/* fa un seguiment continu dels resultats de l'aplicació d'aquest índex.

ÍNDEX D'INCERTESA, SEGONS EL BANC MUNDIAL

Índex, Gen. 2000 = 100

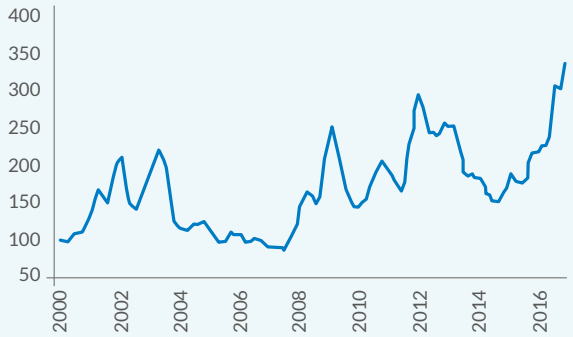

Font: Banc Mundial, *Global Economic Prospects 2017*, gener de 2017, p. 6.

Aquests fets han generat expectació sobre el que podria succeir el 2017, encara que els resultats de les eleccions dels Països Baixos i França han estat més tranquil·litzadors. També susciten interrogants les interaccions entre els Estats Units, la Xina i Rússia, principalment, amb riscos de friccions comercials en cas de concretar-se mesures proteccionistes o d'una altra mena. Crida l'atenció com els principals estudis d'organismes internacionals des de principis de 2017 inclouen sistemàticament no tan sols referències a les elevades incerteses sinó també propostes per quantificar-les, com es pot veure al requadre 1.1.

Pel que fa a la inflació, el tret recent més destacat és l'avanç cap una *normalització* en les economies avançades, després d'uns anys en què es van vorejar taxes negatives, amb l'espectre de la deflació en alguns països. Com mostra la figura 1.2, les dades més recents (2016 i previsions per a 2017) indiquen valors modestos en positiu. L'actualització de previsions de l'FMI d'abril de 2017 indica dades de variació de preus de consum del 2,0% l'any 2017 per al conjunt de les economies avançades, significativament superiors al 0,3% de 2015 i al 0,8% de 2016. Aquesta normalització de les taxes d'inflació és un dels arguments pels quals es parla també d'una *normalització* de la política monetària, sobretot als Estats Units.

Figura 1.2

EVOLUCIÓ DE LA INFLACIÓ 2005-2017 (%)

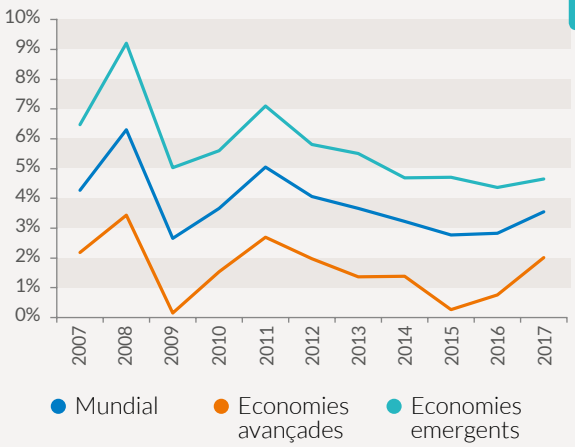

Font: FMI, *World Economic Outlook*, abril de 2017.

Figura 1.3

EVOLUCIÓ DELS PREUS DE L'ENERGIA I ALTRES *COMMODITIES*

Índex de preus de les *commodities* (2005=100)

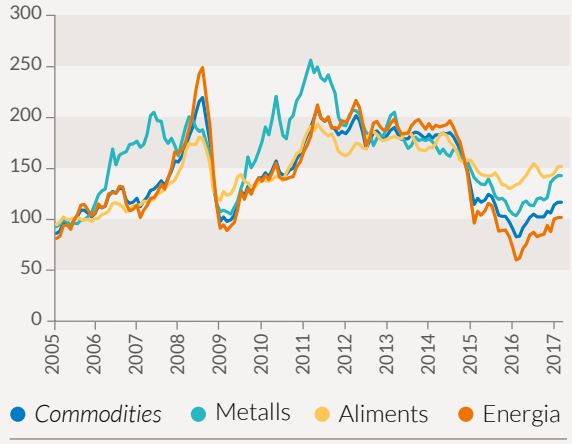

Font: FMI, *World Economic Outlook*, abril de 2017.

Un dels factors que pot estar contribuint a la tornada a nivells més habituals de les taxes d'inflació seria una certa recuperació des de 2016 dels preus del petroli i altres *commodities*, recollida a la figura 1.3. Els factors tecnològics i geopolítics que, addicionals als estrictament econòmics, hi ha darrere del comportament dels preus del petroli dels darrers anys fan difícil de fer previsions, però una continuïtat d'aquests preus en xifres moderades pot contribuir a una dinàmica de la inflació també moderada però allunyant-se dels riscos deflacionistes.

Els preus reduïts del petroli i d'altres *commodities* importants per als processos de producció s'han definit com un dels components dels "vents de cua" que estaria donant suport a una recuperació de l'economia mundial. El risc d'una reversió sobtada, a l'alça, d'aquests preus, que els converteixi en un temut "vent de cara", sembla poc probable, encara que és un dels components dels eventuals riscos associats a tensions geoestratègiques.

2. Evolució dels principals països avançats i la UE

Les grans tendències del conjunt de l'economia mundial i els grans grups d'economies avançades i emergents recullen unes evolucions amb notables heterogeneïtats. Així, dins de les economies avançades, després d'un 2016 en què el creixement del PIB hauria estat un modest 1,7% –venint d'un 2,1% el 2015– les xifres previstes per a 2017 són del 2,0% (FMI), amb projeccions una dècima inferior per a 2018.

Les economies avançades han crescut un 1,7%, per sota dels augments registrats els anys 2014 i 2015.

A la zona euro, després d'un creixement de l'1,8% de 2016 –i inferior al 2,0% de 2015– les previsions de l'FMI donen la xifra d'1,9% per a 2017 a la revisió de juliol, que millora en dues dècimes la d'abril, i d'un 1,7% per a 2018. Aquestes xifres coincideixen substancialment amb les projeccions del Banc Central Europeu (2017), que són d'un 1,9% per a 2017 i un 1,8% per a 2018. Pel que fa al Regne Unit, el creixement de l'1,8% de 2016 hauria estat també inferior al de 2015, encara que els analistes destaquen el fet que els impactes inicials del vot a favor del Brexit –del mes de juny de 2016– no haurien estat tan negatius com s'havia anticipat. Tot i això, es mantenen les previsions de reducció del creixement econòmic. També succeeix així en el cas del Japó.

Per al conjunt de les economies avançades el 2016 el principal motor econòmic va ser el consum de les famílies. Aquest va ser el cas de l'economia espanyola; en canvi, França va presentar un comportament diferent, com es comenta més endavant, amb problemes per reactivar la inversió. Les previsions per a 2017 són, en conjunt, d'unes aportacions més similars d'aquests dos grans ítems (consum i inversió) de la demanda privada. En el cas dels Estats Units hi ha expectació per veure com es concreten les línies de política econòmica de l'Administració Trump: la major part dels analistes anticipen una política fiscal més expansiva amb impactes d'estímul del creixement a curt termini, però hi ha més divisió d'opinions respecte als impactes a mitjà i a llarg termini sobre l'endeutament del sector públic.

També caldrà seguir amb atenció els impactes sobre el tipus de canvi del dòlar –que va iniciar una apreciació des de les eleccions de novembre de 2016– i si això pot afectar la competitivitat dels productes dels Estats Units, tal com va succeir a principis de la dècada dels 1980. L'aparició de mesures proteccionistes és un altre tret que coincideix amb les perspectives actuals clarament formulades per la nova Administració.

Respecte a l'atur, la recuperació després dels gran increments d'atur amb la crisi des de 2008-2009 és notable, però també cal destacar l'heterogeneïtat entre uns Estats Units que pràcticament han retornat als nivells precrisi i una zona euro en què –malgrat les millores des de 2014– subsisteix un nivell d'atur encara significativament superior. En aquesta línia, al requadre 1.2 fem un comentari relatiu als riscos d'infrautilitzar el factor treball.

Taula 1.2

PERSPECTIVES ECONÒMIQUES DE L'FMI PER A L'ECONOMIA MUNDIAL (%)

	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Economies avançades	**2,1**	**1,7**	**2,0**	**1,9**
Estats Units	2,6	1,6	2,1	2,1
Zona euro	2,0	1,8	1,9	1,7
Regne Unit	2,2	1,8	1,7	1,5
Japó	1,1	1,0	1,3	0,6
Economies emergents	**4,3**	**4,3**	**4,6**	**4,8**
Xina	6,9	6,7	6,7	6,4
Índia	8,0	7,1	7,2	7,7
Rússia	-2,8	-0,2	1,4	1,4
ASEAN-5(1)	4,9	4,9	5,1	5,2
Amèrica Llatina	0,1	-1,0	1,0	1,9
Àfrica subsahariana	3,4	1,3	2,7	3,5
Economia mundial	**3,4**	**3,2**	**3,5**	**3,6**

(1) Filipines, Indonèsia, Malàisia, Tailàndia i Vietnam.
(p) projeccions

Font: Elaborat a partir de *Database* del *World Economic Outlook*, FMI, juliol de 2017.

Requadre 1.2

ATUR I INFRAUTILITZACIÓ DEL FACTOR TREBALL A LES ECONOMIES AVANÇADES

L'evolució de l'atur és important tant econòmicament com sociopolíticament. Des de la perspectiva econòmica l'atur és la manifestació més visible de la no utilització d'uns recursos amb potencial productiu; però, a més, unes taxes d'atur elevades generen insatisfacció, malestar i eventualment friccions socials i polítiques.

Un dels motius concrets de l'atenció creixent que es dedica a l'evolució de l'atur és la constatació que, malgrat les millores recents en les dades agregades, no es constata ni una pressió a l'alça sobre els salaris ni una millora proporcional en alguns indicadors de benestar social.

Per donar-hi resposta, en els darrers mesos tots els organismes han coincidit a presentar mesures d'utilització del factor treball –i en concret d'infrautilització d'aquest factor–que van més enllà de la tradicional taxa d'atur. Normalment aquests indicadors addicionals fan referència a aspectes com la població "desanimada" o només "marginalment compromesa" amb el mercat de treball (persones que estarien disposades a treballar però ja no ho intenten si les perspectives són pessimistes, i que no consten així estadísticament com a aturats) i, de manera especial actualment, es refereixen a la població que està ocupada només a temps parcial de manera involuntària, és a dir, als que voldrien treballar a jornada completa però no ho poden fer.

Entre totes les abundants fonts recents sobre aquests enfocaments, el gràfic següent recull l'indicador que formula l'OCDE que, a més de la taxa d'atur, presenta dades sobre la població només "marginalment compromesa" i sobretot diferencia entre l'ocupació a temps parcial econòmica (justificada pels trets dels llocs de treball i les persones que els ocupen) i el temps parcial involuntari que, com mostra la figura, hauria assolit nivells molt importants recentment en el conjunt dels països de l'OCDE.

INDICADORS D'INFRAUTILITZACIÓ DEL TREBALL ALS PAÏSOS DE L'OCDE

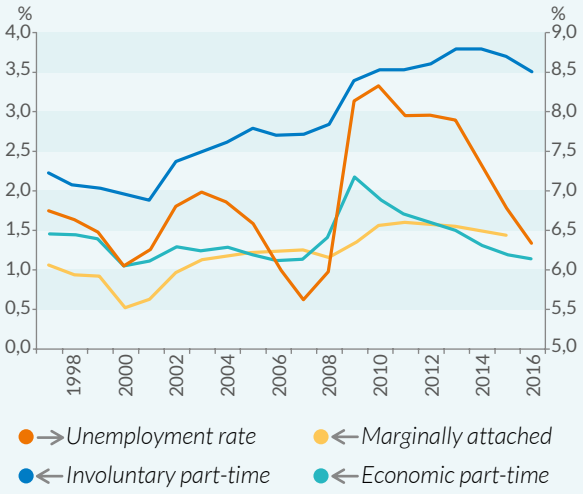

Font: OCDE, *Economic Outlook*, juny de 2017.

Aquests indicadors més amplis de la situació als mercats de treball estan guanyant rellevància pels aspectes ja comentats: a) ofereixen una informació més fonamentada sobre el grau d'infrautilització del potencial productiu del treball; b) permeten interpretar quina és la situació encara d'excés d'oferta als mercats de treball que limita pressions a l'alça de salaris; i c) ajuden a entendre per què la recuperació d'alguns indicadors macroeconòmics clàssics, com el PIB o la taxa d'atur, no s'està traduint en una eliminació o reducció proporcional de malestar i/o friccions sociopolítiques.

Cada any el Banc Mundial elabora el rànquing *Doing Business*, que valora la facilitat per fer negocis a 190 països avaluant la reglamentació que s'aplica a les petites i mitjanes empreses al llarg de seu cicle de vida. Aquest rànquing es fa a partir de la consideració de 10 variables que mesuren la "facilitat per fer negocis".

A la taula 1.3 hem incorporat alguns països significatius de diverses àrees geogràfiques. El més ben valorat d'aquesta mostra de l'any 2017 ha estat el Regne Unit en el lloc núm.7. Els primers sis llocs del rànquing de l'edició de 2017 són, en aquest ordre: Nova Zelanda, Singapur, Dinamarca, Hong Kong, Corea del Sud i Noruega.

RÀNQUING *DOING BUSINESS* 2017

Taula 1.3

País	Facilitat per fer negocis (rànquing)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Regne Unit	7	16	17	17	47	20	6	10	28	31	13
Estats Units	8	51	39	36	36	2	41	36	35	20	5
Alemanya	17	114	12	5	79	32	53	48	38	17	3
Portugal	25	32	35	50	27	101	70	38	1	19	7
França	29	27	20	25	100	82	32	63	1	18	24
Espanya	32	85	113	78	50	62	32	37	1	29	18
Japó	34	89	60	15	49	82	53	70	49	48	2
Rússia	40	26	115	30	9	44	53	45	140	12	51
Mèxic	47	93	83	98	101	5	53	114	61	40	30
Itàlia	50	63	86	51	24	101	42	126	1	108	25
Xina	78	127	177	97	42	62	123	131	96	5	53
Brasil	123	175	172	47	128	101	32	181	149	37	67
Índia	130	155	185	26	138	44	13	172	143	172	136

1: Obertura d'un negoci; 2: Obtenció d'un permís de construcció; 3: Obtenció d'electricitat; 4: Canvi de propietari; 5: Obtenció de finançament; 6: Protecció inversors minoritaris; 7: Pagament d'impostos; 8: Comerç internacional; 9: Compliment de contractes; 10: Gestió d'insolvències.

Font: Banc Mundial.

Centrem a continuació l'anàlisi en la situació econòmica de la Unió Europea, prenent com a referència cinc macromagnituds importants: creixement del PIB, atur, balança per compte corrent, dèficit i deute públic, i observant com han evolucionat les dades en sis economies: Alemanya, França, Espanya, Itàlia, Portugal i el Regne Unit.

La taula 1.4 mostra l'evolució del creixement de les economies esmentades prenent com a indicador el PIB. Com es pot veure, prossegueix la bona marxa de l'economia europea, malgrat la incertesa. El creixement de la zona euro ha resistit bé els episodis d'inestabilitat financera i els esdeveniments polítics de 2016. No obstant això, la incertesa que envolta l'escenari de previsions continua sent elevada, en especial pel risc polític. Totes les economies de la zona euro van registrar un creixement positiu l'any 2016. El PIB va accelerar el seu avenç a Alemanya (1,8%), els Països Baixos (2,2%) i Àustria (1,5%). Per contra, es va observar un cert refredament a Bèlgica (1,2%), França (1,1%) i Portugal (1,4%). Espanya va mantenir una de les taxes de creixement més elevades de la zona euro (3,2%). Fora de la UEM, destaca el creixement de Suècia (3,3%) i el del Regne Unit (1,8%).

CREIXEMENT DEL PIB 2010-2018 (Variació real %)

Taula 1.4

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Zona euro	2,0	1,6	-0,9	-0,2	1,2	1,5	1,7	1,8	1,8
Alemanya	3,9	3,7	0,7	0,6	1,6	1,5	1,8	2,0	2,0
França	1,9	2,1	0,2	0,6	0,7	1,2	1,1	1,3	1,5
Espanya	0,0	-1,0	-2,9	-1,7	1,4	3,2	3,2	2,8	2,4
Itàlia	1,6	0,7	-2,9	-1,7	0,2	0,7	1,0	1,0	0,8
Portugal	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	1,6	1,4	2,1	1,6
Regne Unit	1,9	1,5	1,3	1,9	3,1	2,2	1,8	1,6	1,0

(p) projeccions

Font: *OECD Economic Outlook*, juny de 2017.

Aquests creixements del PIB haurien de permetre una absorció molt gradual de l'atur, encara que es mantindrien les taxes de nivells molt heterogenis entre les principals economies, com es pot veure a la taula 1.5. Així, Alemanya i el Regne Unit presenten unes taxes d'atur inferiors al 5%, que l'economia francesa dobla, fins a situar-se a nivells del 10%, i l'economia espanyola gairebé multiplica per cinc, fins a arribar al quasi 20%, amb què va tancar el 2016.

EVOLUCIÓ DE LA TAXA D'ATUR 2010-2018 (%)

Taula 1.5

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Zona euro	10,1	10,2	11,3	12,0	11,6	10,9	10,0	9,3	8,9
Alemanya	6,9	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	4,2	3,8	3,7
França	9,2	9,1	9,7	10,3	10,3	10,4	10,0	9,7	9,6
Espanya	19,9	21,4	24,8	26,1	24,4	22,1	19,6	17,5	16,0
Itàlia	8,3	8,4	10,7	12,1	12,6	11,9	11,7	11,5	11,2
Portugal	10,8	12,6	15,5	16,2	13,9	12,4	11,0	9,7	8,9
Regne Unit	7,9	8,1	8,0	7,6	6,2	5,4	4,9	4,8	5,3

(p) projeccions

Font: *OECD Economic Outlook*, juny de 2017.

Un altre tret destacat és la consolidació d'un elevat saldo positiu de la balança per compte corrent, com a resultat del fet que els països –com els del sud d'Europa– que abans de la crisi tenien dèficits importants els han corregit substancialment (i fins i tot en casos com Itàlia i Espanya s'han convertit en superàvits), mentre que els tradicionals països amb superàvit (com Alemanya i Holanda) han ampliat els seus saldos positius. En el cas de França s'observen més dificultats per reduir els dèficits exteriors.

BALANÇA PER COMPTE CORRENT 2010-2018 (en % del PIB)

Taula 1.6

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Zona euro	0,4	0,8	2,2	2,8	3,1	3,8	3,6	3,3	3,4
Alemanya	5,4	6,0	7,1	6,8	7,6	8,6	8,3	7,5	7,4
França	-0,8	-1,0	-1,2	-0,9	-1,1	-0,2	-0,9	-1,2	-1,3
Espanya	-3,9	-3,2	-0,2	1,5	1,1	1,4	2,0	2,1	2,1
Itàlia	-3,4	-3,0	-0,4	1,0	1,9	1,4	2,6	2,1	2,3
Portugal	-10,1	-6,0	-1,8	1,6	0,1	0,1	0,8	0,4	0,8
Regne Unit	-2,7	-1,8	-3,7	-4,4	-4,7	-4,3	-4,4	-3,9	-3,8

(p) projeccions

Font: *OECD Economic Outlook*, juny de 2017.

Pel que fa a les finances públiques, taula 1.7, en el conjunt de la UEM el dèficit públic es va reduir i va passar d'un 2,1% del PIB el 2015 a un 1,6% el 2016, i va millorar a tots els països de la UEM, excepte a Àustria i Bèlgica. No obstant això, la situació va seguir sent heterogènia, ja que el nombre de països amb superàvit fiscal va augmentar però en altres països el dèficit es va mantenir molt elevat. Així, per exemple, l'any 2016 a Alemanya el superàvit va ser del 0,8% del PIB, a Luxemburg de l'1,6%, a Grècia del 0,7% (malgrat que el 2015 havia estat del 5,9%) i a Malta de l'1,0%; en canvi, el dèficit va continuar sent molt elevat a Espanya (4,5% del PIB, la xifra més alta entre els països europeus) i França (3,4%), i en menor mesura a Bèlgica (2,6%), Itàlia (2,4%) i Portugal (2,0%).

SALDOS PRESSUPOSTARIS 2010-2018 (en % del PIB)

Taula 1.7

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Zona euro	-6,2	-4,2	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1	-1,6	-1,2	-0,9
Alemanya	-4,2	-1,0	0,0	-0,2	0,3	0,7	0,8	0,7	0,6
França	-6,8	-5,1	-4,8	-4,0	-3,9	-3,6	-3,4	-3,0	-2,8
Espanya	-9,4	-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,1	-4,5	-3,1	-2,3
Itàlia	-4,3	-3,7	-2,9	-2,9	-3,0	-2,7	-2,4	-2,1	-1,4
Portugal	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0	-1,5	-1,0
Regne Unit	-9,6	-7,7	-8,3	-5,7	-5,6	-4,3	-3,3	-3,1	-2,4

(p) projeccions

Font: *OECD Economic Outlook*, juny de 2017.

Aquestes diferències en termes de saldo pressupostari es traslladen a l'evolució dels nivells de deute públic. Així, a Alemanya té lloc una reducció gradual que pot deixar els nivells en valors propers al 60% del PIB a principis del 2019, en tant que França i Espanya mostren nivells més pròxims al 100% del PIB, i Itàlia i Portugal superen àmpliament aquest percentatge.

DEUTE PÚBLIC 2010-2018 (en % del PIB)

Taula 1.8

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (p)	2018 (p)
Zona euro	84,4	87,1	91,7	93,8	94,5	92,8	91,7	90,4	88,9
Alemanya	81,1	78,8	79,9	77,4	74,8	71,2	68,4	65,3	62,8
França	81,7	85,2	89,5	92,3	95,2	96,2	96,6	98,0	98,8
Espanya	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,8	99,4	99,0	98,6
Itàlia	115,5	116,5	123,4	129,0	131,7	132,1	132,5	131,8	130,6
Portugal	96,2	111,4	126,2	129,0	130,6	129,0	130,4	128,6	126,5
Regne Unit	76,0	81,6	85,1	86,2	88,1	89,0	89,3	88,7	88,1

(p) projeccions

Font: *OECD Economic Outlook*, juny de 2017.

3. Evolució dels principals països emergents i en desenvolupament

El 2016 les economies emergents i en desenvolupament van créixer en conjunt un 4,3%, la mateixa dada de 2015 que, tot i això, atura una tendència a la baixa produïda des de 2011. La continuïtat de la desacceleració de la Xina, més suau del que es podia témer a principis de 2016, i els problemes en algunes economies importants d'Amèrica Llatina, com també d'alguns exportadors de petroli i matèries primeres, són alguns dels principals factors que expliquen aquesta tendència, parcialment contrarestada amb casos de millora en alguns dels anomenats nous motors de creixement: entre ells l'Índia, Bangladesh, Myanmar, Filipines o Tanzània.

L'evolució de la Xina ha estat objecte d'especial atenció. El 2016 el seu creixement va ser del 6,7%, com a continuació de la desacceleració iniciada des del començament de la segona dècada del segle XXI, com mostra la figura 1.4. Les previsions per a la Xina per a 2017 se situen en un 6,7%, mentre que per a 2018 les previsions, després d'algunes revisions recents a l'alça, se situen en el 6,4%.

El govern xinès insisteix que es tracta d'una suau moderació, efecte col·lateral del canvi de model adoptat després de la crisi global, que vol donar més pes a la demanda interna, en especial del consum i no tan sols de la inversió, amb èmfasi en els serveis i no tan sols en les mercaderies. L'aportació del sector exterior al creixement continua essent positiva però la magnitud del superàvit exterior de la Xina s'ha anat reduint.

CREIXEMENT DE L'ECONOMIA XINESA (% PIB)

Figura 1.4

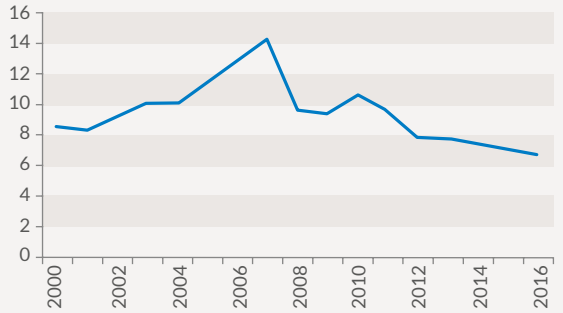

Font: OCDE (2017), *Economic Survey: China*, OCDE, març de 2017.

DESPESA EN R+D COM A PERCENTATGE DEL PIB

Figura 1.5

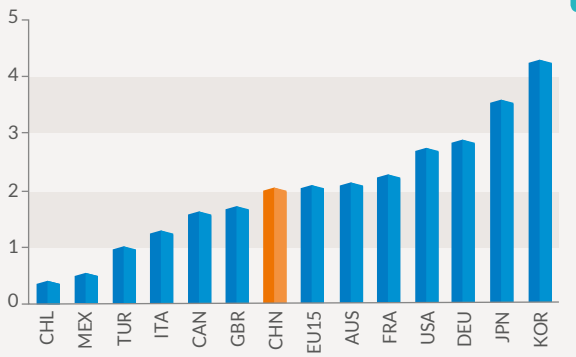

Font: OCDE (2017), *Economic Survey: China*, OCDE, març de 2017.

Una força motriu del canvi d'orientació és apostar per activitats que generin més valor afegit a l'interior del país, no tan sols fer activitats d'acoblament, sinó també participar en les cadenes globals de valor amb més aportació de *valor afegit*. Una peça cabdal d'aquesta nova estratègia és, doncs, una despesa més gran en activitats de recerca i desenvolupament. L'Informe de l'OCDE sobre la Xina de març de 2017 inclou, i destaca, el gràfic reproduït com a figura 1.5, que mostra com el pes del R+D de la Xina estaria ja al nivell de la UE-15, per sobre d'economies occidentals importants. Guanya pes el debat sobre les implicacions de futur d'aquestes noves realitats sobre els posicionaments competitius comparatius dels principals actors econòmics globals.

El 2016 les economies emergents i en desenvolupament han crescut en conjunt un 4,3%.

Una de les implicacions del *canvi de model* de la Xina és que el seu desenvolupament afecta l'evolució de les xifres del comerç internacional i influeix en els debats sobre l'alentiment dels fluxos comercials mundials observat entre 2012 i 2016, amb la incògnita afegida de l'afectació que pugui tenir la visió proteccionista anunciada per l'administració Trump, com es comenta a l'epígraf següent.

En el cas de l'Amèrica Llatina, aquesta regió ja havia presentat una desacceleració econòmica durant els anys previs a l'alentiment esmentat pels efectes negatius de l'enfonsament dels preus de les matèries primeres (molts països en són exportadors). L'any 2016 la situació d'aquesta zona va empitjorar i el PIB de la regió va caure un 1,0%, la pitjor evolució entre les grans regions mundials. Brasil, que és la primera economia de la zona, va seguir en una forta recessió (amb una caiguda del PIB d'un 3,6%), fet que va generar un contagi negatiu a tota l'àrea. També van ser destacables les caigudes del PIB de l'Argentina i de Veneçuela. Malgrat la tònica general negativa, les diferències entre economies van ser significatives, i, per exemple, països com Colòmbia o Mèxic van anotar creixements d'un 2,0% i d'un 2,3% respectivament.

Per part seva, l'economia russa, molt castigada pel baix preu del petroli i de les matèries primeres, va millorar l'evolució del PIB respecte del 2015, tot i que va mantenir el signe negatiu (-0,2%). D'altra banda, les economies de l'Orient Mitjà, el nord d'Àfrica i el Pakistan van accelerar el creixement fins a un 3,9%, tot i l'evolució dels preus del petroli i les tensions geopolítiques que afecten la regió. Finalment, l'Àfrica subsahariana va créixer un 1,4%, amb una desacceleració notable respecte del 2015 (quan havia crescut un 3,4%).

4. Present i futur del comerç internacional

Des de l'any 2012 l'evolució del comerç internacional presenta uns ritmes de creixement per sota de la mitjana de les dècades anteriors a la crisi. Les dades es van situant entorn del 2-3%, quan abans

Des de l'any 2012 l'evolució del comerç internacional presenta uns ritmes de creixement per sota de la mitjana de les dècades anteriors a la crisi.

de la crisi eren aproximadament del 5%. Les referències a l'alentiment –*slowdown*– del comerç han ascendit llocs entre les preocupacions dels organismes internacionals i entre els analistes. El 2016 l'OCDE acompanyava una de les edicions del seu *Economic Outlook* amb un document monogràfic sobre aquesta qüestió en què es preguntava si es tractava d'una *aturada cardíaca o d'un simple refredat*. L'Organització Mundial de Comerç documentava que les xifres per a 2016 eren especialment baixes –amb un creixement de l'1,3% segons la nota de premsa publicada a l'abril de 2017– encara que alguns símptomes semblaven indicar que la tendència millorava. Les previsions d'aquest organisme per a 2017 es van situar en una xifra de referència del 2,4%.

D'una forma inusual, l'OMC anunciava aquesta previsió com a central dins d'una forquilla entre 1,8 i 3,6%, una àmplia banda que justificava per la profunditat de les incerteses. Els indicadors avançats que fa servir l'Organització Mundial de Comerç –mitjançant el *WTO World Trade Outlook Indicator*, introduït per primera vegada el juliol de 2016– també indicaven una suau millora a finals de 2016 i principis de 2017.

L'FMI coincidia en bona mesura amb aquesta apreciació, ja que va avaluar en un 2,3% la variació del volum del comerç internacional en béns i serveis el 2016, però va fer una projecció d'arribar al 4,0% el 2017. Naturalment totes aquestes estimacions estan condicionades per la gran incògnita sobre si i com es podrien concretar les mesures proteccionistes plantejades per l'administració dels Estats Units, que podrien, eventualment, donar lloc a respostes també restrictives del comerç per part d'altres països, singularment si la Xina se'n veu afectada.

L'*Informe sobre perspectives mundials* de l'FMI d'octubre de 2016 contenia una simulació d'"escenaris aranzelaris" en què s'estimava que una escalada de restriccions comercials que incrementés els preus de les importacions en un 10% podria generar una contracció comercial del 15% i una reducció del PIB mundial d'un 2% aproximadament. L'informe de l'OCDE de març de 2017 conté estimacions similars.

Amb aquestes darreres interpretacions, doncs, el veritable risc per al comerç internacional no es derivaria tant de les xifres aparentment modestes dels darrers anys, que serien més el resultat d'altres factors que no pas causes preocupants, sinó d'eventuals tensions de conflictes comercials en el futur proper. Si aquestes tensions no es concretessin, la continuïtat d'una certa represa en el dinamisme de l'economia mundial podria contribuir a una nova *normalitat* dels fluxos comercials internacionals. Una qüestió d'abast més ampli és si alguna reversió d'operacions de *deslocalització* –com es planteja des d'alguns governs– podria estar associada més als nous incentius generats per les possibilitats creixents de robotització que no pas al tradicional enfocament de comparacions de costos salarials –o d'altres com els fiscals o mediambientals– en diverses localitzacions.

5. Evolució dels mercats financers

És prou conegut que la crisi des de 2008-2009 ha comportat que les polítiques monetàries adoptades pels principals bancs centrals hagin entrat en situacions relativament inèdites, combinant reduccions dels tipus d'interès de referència fins a nivells pràcticament zero –fins i tot negatius en alguns casos (vegeu el requadre 1.3)– amb les anomenades expansions quantitatives o polítiques monetàries no convencionals mitjançant les quals els bancs centrals injectaven liquiditat a canvi d'un ventall de títols cada vegada més amplis.

El 2016 s'hauria produït un punt d'inflexió. Com mostra la figura 1.6, amb dades de la Reserva Federal dels Estats Units, els rendiments de títols a 10 anys als principals països avançats haurien

TIPUS NOMINALS DE REFERÈNCIA A 10 ANYS EN ALGUNES ECONOMIES AVANÇADES

Figura 1.6

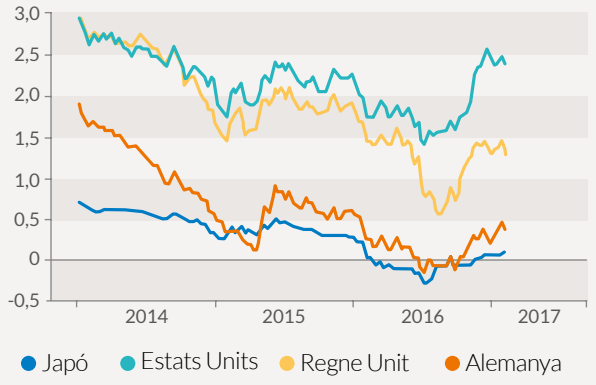

Font: Reserva Federal (2017), *Informe sobre política monetària*, febrer de 2017.

TIPUS D'INTERÈS A CURT TERMINI EN ECONOMIES AVANÇADES

Figura 1.7

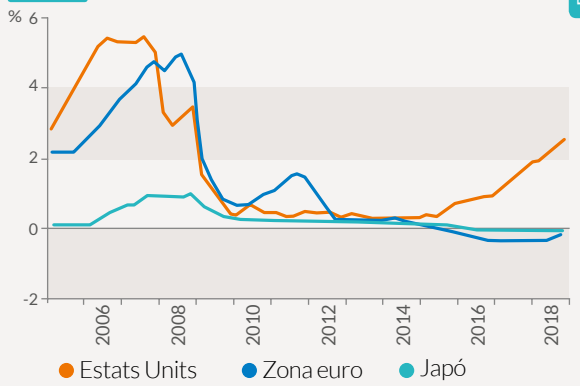

Nota: Els anys 2017 i 2018 són projeccions.

Font: OCDE, *Economic Outlook*, juny de 2017.

iniciat una fase de reversió, i haurien començat un camí, per ara lent, a l'alça. Les anàlisis sobre com els tipus d'interès reals havien anat a la baixa mostraven una conjunció de factors: augments de l'estalvi per raons demogràfiques i de canvis en la distribució de la renda; augments de la incertesa, que també impactaven negativament en una inversió que reduïa el volum pels canvis tecnològics que afectaven els preus dels béns de capital; i d'altra banda, contencions en la despesa pública, que en part responen a canvis estructurals però que també tenen raons més transitòries que poden donar lloc, gradualment, a una reversió cap a nivells més *normals* amb impactes diversos: des de la posició d'estalviadors, endeutats i entitats financeres.

Pel que fa als tipus d'interès a curt termini que es fan servir per gestionar les polítiques monetàries, el 2016 es va produir una asimetria que tot indica que continuarà –i s'accentuarà– el 2017. Mentre que els Estats Units van realitzar una primera pujada de tipus el 2016, i una altra d'addicional al febrer de 2017, la zona euro els manté en mínims històrics i, segons es desprèn dels seus anuncis, la intenció és que continuï així (vegeu la figura 1.7).

Aquesta dualitat anunciada podria portar a una apreciació del dòlar respecte a l'euro que ja s'hauria iniciat durant el 2016. La competitivitat dels productes d'una i altra banda de l'Atlàntic es veuria afectada, i aquest seria un dels ingredients dels coneguts "vents de cua" per a l'economia de la zona euro.

Des que, a l'abril de 2008, el tipus de canvi entre l'euro i el dòlar va assolir el màxim històric d'1,6 dòlars per euro, la moneda única ha anat perdent posicions en relació amb el dòlar. Això ha estat motivat, en part, per la divergència creixent entre la política monetària de la Reserva Federal (Fed) i la del BCE: mentre que als EUA la Fed ha començat a apujar el tipus de referència, a Europa, els tipus d'interès s'han mantingut relativament estables. Més recentment, l'elecció de Donald Trump i la possibilitat que la seva administració dugui a terme una política fiscal expansiva en una economia que opera prop de la plena capacitat productiva han fet augmentar les expectatives d'inflació als EUA, la qual cosa ha ampliat el diferencial de rendibilitat entre els bons nord-americans i els europeus.

DIFERENCIAL DE RENDIBILITAT ENTRE ELS EUA I EUROPA I TIPUS DE CANVI

Figura 1.8

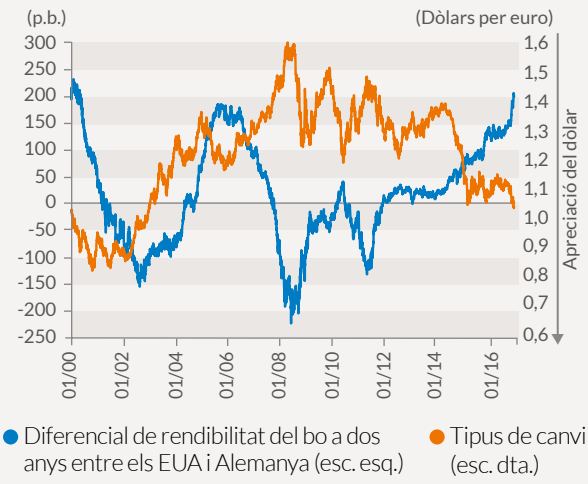

Font: CaixaBank Research.

Requadre 1.3

TIPUS D'INTERÈS NEGATIUS

Tradicionalment es defensava la impossibilitat que els tipus d'interès se situessin en valors negatius, ja que sempre existia l'alternativa de mantenir diners en efectiu, la qual cosa va fer vigent l'anomenat "zero lower bound" (ZLB, límit inferior zero). Naturalment, amb això es feia referència a tipus d'interès nominals, ja que els tipus d'interès reals, una vegada descomptada la inflació, ja s'havien situat en negatiu en diferents moments de la història, llunyana i recent. La reducció dels tipus d'interès nominals a mínims històrics, fins i tot a valors negatius modestos, associada als costos de mantenir amb seguretat efectiu, dona lloc a la noció de "effective lower bound", ELB.

L'antic economista en cap de l'FMI, Olivier Blanchard, ha destacat que una de les lliçons de la crisi per al funcionament de la macroeconomia ha estat precisament la necessitat de distingir entre els tipus d'interès oficials o de referència de la política monetària, i els tipus d'interès com a cost d'obtenir finançament per a empreses i famílies, ja que la dualitat entre l'evolució d'ambdues variants dels "tipus d'interès" s'hauria accentuat els darrers temps. Les propostes –amb mesures ja iniciades en alguns països– d'anar reduint i eventualment eliminant les transaccions en efectiu, habitualment justificades en termes de modernitat i lluita contra operacions de dubtosa legalitat, també poden obrir la porta a la viabilitat tècnica de tipus d'interès més persistentment negatius, amb implicacions d'abast sobre molts aspectes, des de la seguretat jurídica fins als incentius a l'estalvi.

RENDIBILITAT DELS BONS SOBIRANS EN EUROS

País	Ràting	1 any	2 anys	3 anys	5 anys	7 anys	8 anys	10 anys	15 anys	30 anys
Alemanya	AAA	-0,85	-0,80	-0,79	-0,54	-0,28	-0,14	0,20	0,45	0,94
Països Baixos	AAA	-0,86	-0,75	-0,74	-0,37	-0,18	0,10	0,35	0,68	1,03
Àustria	AA+	-0,73	-0,70	-0,64	-0,38	-0,12	0,08	0,42	0,90	1,30
Bèlgica	AA	-0,73	-0,69	-0,62	-0,41	-0,13	0,15	0,53	0,99	1,59
Finlàndia	AA+	-0,77	-0,67	-0,63	-0,47	-0,05	0,01	0,34	0,74	1,01
França	AA	-0,74	-0,69	-0,51	-0,13	0,05	0,26	0,68	1,05	1,61
Irlanda	A	-0,70	-0,58	-0,56	-0,30	0,06	0,34	0,74	1,17	1,68
Espanya	BBB+	-0,37	-0,31	-0,20	0,26	0,82	1,08	1,38	1,79	2,61
Itàlia	BBB+	-0,30	-0,19	-0,07	0,60	1,18	1,43	1,81	2,15	2,93

● Rendibilitat negativa ● Rendibilitat positiva

Font: Elaboració pròpia amb dades Bloomberg a 31/12/2016.

No obstant això, més enllà de la tendència del dòlar a apreciar-se, la volatilitat del tipus de canvi continuarà sent relativament alta, en part per l'elevada incertesa dels factors que han de guiar les polítiques monetàries de la Fed i del BCE, com ara l'efecte de les polítiques de l'administració Trump, les conseqüències del Brexit o les conteses electorals europees dels propers mesos.

Respecte a les polítiques fiscals, l'any 2016 marca també un cert punt d'inflexió en la consolidació fiscal iniciada el 2010, quan la resposta expansiva inicial a la crisi va incrementar molt els dèficits públics. El 2016 van augmentar les apel·lacions a aprofitar els baixos tipus d'interès –que relaxen la càrrega d'interessos del deute– per donar un to una mica més expansiu a les polítiques fiscals. L'FMI plantejava en el seu *Fiscal Monitor* d'octubre de 2016 un "ús assenyat del deute", donat l'argument que les polítiques monetàries havien arribat al seu límit i que calia un paper més actiu de les polítiques fiscals. En una línia semblant l'*Economic Outlook* de l'OCDE de novembre de 2016 recomanava "un millor ús de les iniciatives fiscals per escapar de la trampa del baix creixement".

Si observem l'evolució dels dèficits públics per al conjunt de les economies avançades, la reducció després del gran increment inicial per respondre a la crisi ha estat sostinguda, des d'un 7,6% del PIB el 2010 fins al 2,7% previst per a 2017. Però, com recull el gràfic 1.9, la consolidació fiscal continua a la zona euro, mentre que als Estats Units, que van incórrer inicialment en més dèficit però també van fer una reducció més dràstica fins a 2014, es troben ara amb unes posicions fiscals més deficitàries, mentre encara estan pendents de concretar les xifres de les mesures fiscals de l'administració Trump. En canvi, el conjunt de les economies emergents, que inicialment van mantenir posicions properes a l'equilibri fiscal, des de 2015 han assolit dèficits més grans que el conjunt de les economies avançades, en part per les polítiques fiscals més expansives de la Xina, però també, en bona mesura, per la reducció dels preus del petroli que ha portat alguns països exportadors a dèficits de magnitud inèdita (per exemple, Aràbia Saudita hauria passat d'un superàvit públic del 12% del seu PIB el 2012 a un dèficit proper al 17% el 2016).

Figura 1.9

EVOLUCIÓ DELS DÈFICITS PÚBLICS ALS ESTATS UNITS, LA ZONA EURO I LES ECONOMIES EMERGENTS 2010-2018 (en % del PIB)

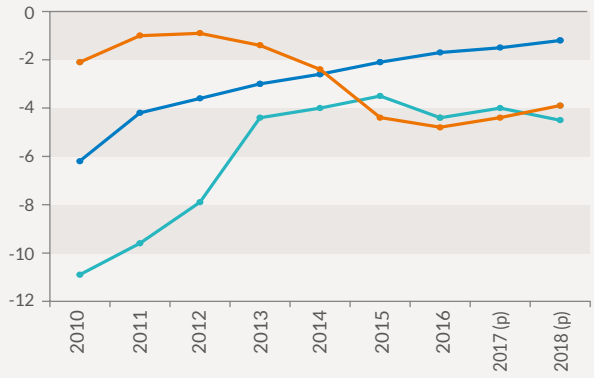

(p) projeccions

Font: FMI, Fiscal Monitor, abril de 2017.

Pel que fa a l'evolució dels mercats borsaris, la tendència des de la segona meitat de 2016 és clarament a l'alça.

L'equilibri entre el paper d'estímul de les polítiques fiscals i la necessitat de complementar les polítiques monetàries se superposa de forma perillosa a les garanties necessàries per redreçar de forma sostenible unes finances públiques delicades. A aquest risc cal afegir-hi la necessitat de que les eines fiscals que estan incentivant la millora de l'eficiència productiva no desestabilitzin l'estructura d'equitat entre la població.

Pel que fa a l'evolució dels mercats borsaris, com mostra la figura 1.10, la tendència des de la segona meitat de 2016 és clarament a l'alça. Inicialment aquesta dinàmica en positiu pot reflectir un millor comportament i unes millors expectatives sobre el futur econòmic, amb una presència més gran dels rendiments del capital, i una disposició més gran a assumir riscos, malgrat les incerteses. Una altra possibilitat, segons els analistes, és que els baixos tipus d'interès dels instruments de renda fixa puguin estar fent comparativament més atractiva la renda variable.

Figura 1.10

EVOLUCIÓ DELS PRINCIPALS INDICADORS BORSARIS 2014-2017 (base 100 = gener 2014)

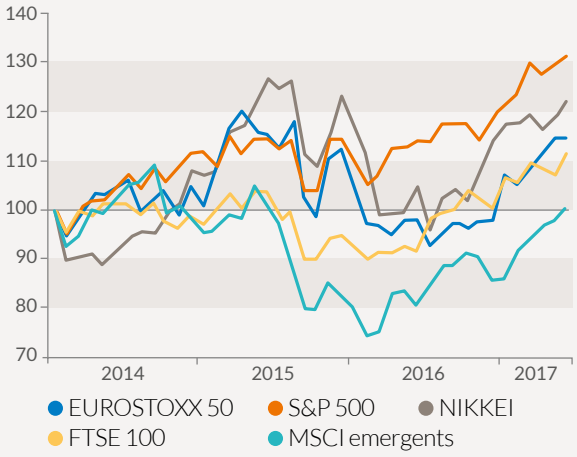

Font: Banc d'Espanya, Informe trimestral, juny de 2017.

Però també s'indiquen algunes cauteles. Tant l'OCDE com el Banc de Pagaments Internacionals de Basilea (BPI) han analitzat l'eventual presència de sobrevaloracions. Així, l'informe anual del BPI inclou una comparació entre l'evolució recent de la ràtio preu-guanys (price-earnings, P/E) ajustada de cicle –un indicador formulat pel premi Nobel Shiller–, amb la seva tendència històrica. La conclusió és que els Estats Units ja haurien superat aquesta ràtio amb certa claredat, amb el risc de sobrevaloració que això comporta, mentre que a la zona euro s'hi estaria apropant, i el Japó encara se situaria significativament per sota dels referents històrics.

6. Riscos financers

El punt d'inflexió en els tipus d'interès ha influït en les finances durant 2016 (i principis de 2017). Els informes de l'FMI i de l'OCDE s'han fet especial ressò dels riscos de reaparició de fragilitats financeres que, en cert sentit, ja es van produir en el camí cap a la crisi de 2008.

Com és prou conegut, una expansió excessiva del crèdit i l'augment correlatiu de l'endeutament van ser els factors financers més visibles del camí cap a la crisi (seguint la pauta d'altres episodis de problemes financers, com ja va documentar el 1933 el professor Irving Fisher). I com també ha estat molt repetit, un efecte inicial de la crisi va ser una important contracció del crèdit –tancament de l'*aixeta del crèdit*, en una terminologia prou explícita que es va popularitzar– alhora que s'exigia una *reconducció* dels nivells d'endeutament com a requisit per iniciar una sòlida recuperació. De fet, alguns plantejaments, com la influent hipòtesi formulada des del BPI de Basilea sota la denominació de *financial cycle drag –supercicle del deute*, en algunes formulacions menys tècniques– han insistit en el llast que suposava l'endeutament acumulat per a una represa del creixement i, per tant, en la necessitat d'arribar a nivells més sostenibles per engegar un creixement més sòlid i sostenible en el temps. Es considerava que aquests ajustos eren de vegades durs però imprescindibles.

Necessitat d'arribar a nivells d'endeutament més sostenibles per engegar un creixement més sòlid.

L'informe anual del BPI de juny de 2017 portava com a primera referència precisament la continuïtat de l'endeutament a escala mundial, tal com recull la figura 1.11. S'hi mostren tant la contribució de les economies avançades i de les emergents, ambdues a l'alça des de 2007 fins a 2016, com dins de cada grup de països la dels principals sectors, amb un pes creixent de l'endeutament públic a les economies avançades –en contrast amb el sector privat, que afronta un *desendeutament* complicat– mentre que a les economies emergents la posició del sector privat ha anant avançant cap a més deute.

Figura 1.11

EVOLUCIÓ DE L'ENDEUTAMENT MUNDIAL 2007-2016 (deute com a percentatge dels PIB respectius)

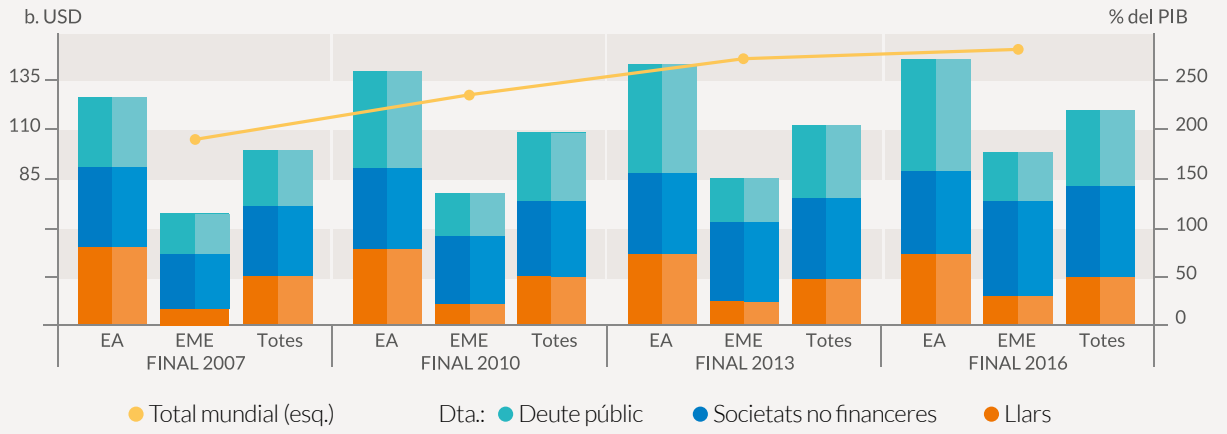

Font: FMI, Perspectives de l'Economia Mundial; OCDE, *Economic Outlook*; dades nacionals; càlculs del BPI.

El cas particular de la Xina està rebent en els darrers anys una atenció especial. La figura 1.12 recull la manera en què l'FMI ha presentat la seva preocupació per l'evolució del crèdit a la Xina en els darrers anys. Estableix una comparació entre tres precedents d'expansions creditícies que finalment es van revelar insostenibles, i que van donar lloc a una reversió més o menys dràstica i delicada. Els casos de referència són els del Japó a la dècada dels 1980, de Tailàndia a finals dels 1990 (cal recordar que aquest país va ser el primer a patir la crisi del Sud-est asiàtic el 1997, que va donar lloc a l'efecte tsunami en aquella regió), i d'Espanya en els primers anys del segle XXI. La pauta repetida és una expansió del crèdit elevada en termes percentuals que tard o d'hora es revela insostenible i dona lloc a un moviment

d'inflexió a la baixa –"tancament de l'aixeta del crèdit" en termes més informals– que complica la sortida de la *bombolla creditícia*.

Els informes de l'OCDE i del BPI/BIS de juny de 2017 coincideixen a explicitar la preocupació per les dinàmiques del deute, de l'anomenat "cicle financer", i alerten sobre la reaparició d'algunes de les trajectòries que van portar a les dificultats de 2008.

En resum, durant el 2016 s'ha produït una certa tendència a la normalització en algunes variables financeres –com els tipus d'interès o els volums de crèdit–, però cal que aquestes dinàmiques tinguin uns ritmes prudents, que defugin les oscil·lacions pendulars que podrien portar a desajustos i riscos, sense perdre mai de vista la saturació d'utilització dels dèficits públics i la seva repercussió sobre els volums de deute.

Figura 1.12

CREIXEMENT DEL CRÈDIT COM A PERCENTATGE DEL PIB NACIONAL:
situació recent de la Xina en comparació amb altres situacions de col·lapse viscudes

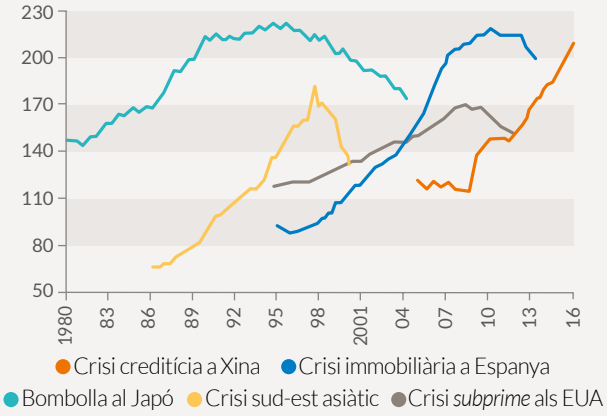

Font: FMI, Global Financial Stability Report, abril de 2017.

7. Perspectives

Durant el 2016 les interaccions entre les dimensions econòmiques i les sociopolítiques s'han fet especialment evidents, sobretot a la vista dels resultats –per a molts observadors sorprenents– del referèndum de juny al Regne Unit sobre el Brexit, i també de les eleccions presidencials dels Estats Units. Les connexions entre les implicacions de les desigualtats que detecten alguns indicadors i uns recels creixents –si no malestar– per alguns efectes de les dinàmiques globals són ja difícils de defugir. I, a més, hi cal afegir també, en el cas dels països europeus, les crítiques en relació amb la forma en què la Unió Europea ha gestionat els problemes recents. Fins i tot l'FMI parlava a finals de 2016 dels "*insiders i outsiders*" de la globalització, i incloïa al *World Economic Outlook* d'abril de 2017 un estudi sobre les raons de la pèrdua de pes del factor treball dins de la renda nacional de molts països, les seves causes i les seves implicacions.

Entitats tan destacades com l'OCDE i *World Economic Forum* expressaven la preocupació no tan sols per les desigualtats –que estarien portant a la globalització de l'antiglobalització– sinó també per la necessitat de fer possible un creixement més inclusiu, que arribés a segments més amplis de les poblacions.

Les referències a la *inclusivitat* van a l'alça: el 2016 l'Organització Mundial de Comerç ha començat a insistir en el *comerç inclusiu*. Fins i tot el G20, a la cimera de setembre de 2016 a la Xina, va decidir afegir el terme *inclusiu* dins la configuració del creixement desitjable, addicionalment als termes que feia servir des de 2009: fort, sostenible, equilibrat i, ara també, inclusiu. Les expectatives sobre els resultats dels processos electorals d'Europa durant el 2017 es feien sentir.

Una anàlisi presentada per Branko Milanovic durant el 2016 s'ha convertit ràpidament en referència. Aquest reconegut especialista en temes de distribució de la renda ha documentat com des dels inicis de la globalització (finals dels 1980, per ser concrets), els principals canvis en la dinàmica de guanyadors i perdedors haurien estat:

a) D'una banda, l'aparició en les economies emergents d'unes noves classes mitjanes globals, amb capacitat de compra creixent, nou *target* del gruix d'empreses d'àmbit global.

b) I d'altra banda, la pèrdua de posicions relatives (i en alguns casos, fins i tot en termes absoluts) de les tradicionals classes mitjanes de les economies occidentals, pressionades simultàniament per l'ascens de les economies emergents i per les incerteses generades per una onada d'innovacions tecnològiques –inclosa la robotització– que estaria obligant a redefinir els potencials llocs de treball a amplis segments de les poblacions. Aquestes inquietuds de les classes mitjanes serien un dels factors que podrien explicar resultats polítics inèdits.

Des de mitjans de 2016 el clima econòmic es percep de forma més optimista a escala internacional.

Un estudi publicat poc després de les eleccions presidencials dels Estats Units de novembre de 2016 per part d'autors de primer nivell com Autor, Dorn, Hanson i Majlesi (2017) mostrava, seguint tendències apuntades ja en processos electorals anteriors des de 2010, una notable correlació entre les circumscripcions que havien canviat més el vot tradicional del Partit Demòcrata per un vot a favor del candidat Trump i les que havien experimentat més severament caigudes de l'ocupació relacionades amb la competència xinesa o les deslocalitzacions. La polarització econòmica s'estaria traduint en *polarització política*, per fer servir el títol dels articles d'aquests autors. En general, des de fa segles, els economistes presenten tot tipus d'arguments per explicar que les relacions internacionals són, almenys potencialment, *jocs de suma positiva*, en què tots els participants hi podrien sortir guanyant –directament o amb polítiques distributives– però en els processos sociopolítics aquestes argumentacions sembla que costen d'arribar a ser reconegudes.

En resum, el 2016 han aflorat les friccions distributives, complicades pels dubtes sobre els impactes sociopolítics de ràpids canvis tecnològics, des de la robotització fins a les impressions en 3D en àmbits que fins fa poc eren inimaginables.

Taula 1.9

PANORAMA DE LES PROJECCIONS DE *PERSPECTIVES DE L'ECONOMIA MUNDIAL*
(Variació percentual anual)

			PROJECCIONS	
	2015	2016	2017	2018
PIB mundial	**3,4**	**3,2**	**3,5**	**3,6**
Economies avançades	**2,1**	**1,7**	**2,0**	**1,9**
Estats Units	2,6	1,6	2,1	2,1
Zona euro	2,0	1,8	1,9	1,7
Alemanya	1,5	1,8	1,8	1,6
França	1,1	1,2	1,5	1,7
Itàlia	0,8	0,9	1,3	1,0
Espanya	3,2	3,2	3,1	2,4
Japó	1,1	1,0	1,3	0,6
Regne Unit	2,2	1,8	1,7	1,5
Canadà	0,9	1,5	2,5	1,9
Economies de mercat emergents i en desenvolupament	**4,3**	**4,3**	**4,6**	**4,8**
Rússia	-2,8	-0,2	1,4	1,4
Xina	6,9	6,7	6,7	6,4
Índia	8,0	7,1	7,2	7,7
Brasil	-3,8	-3,6	0,3	1,3
Mèxic	2,6	2,3	1,9	2,0
Aràbia Saudita	4,1	1,7	0,1	1,1
Nigèria	2,7	-1,6	0,8	1,9
Sud-àfrica	1,3	0,3	1,0	1,2
Preu petroli (dòlars EUA)	**-47,2**	**-15,7**	**21,2**	**0,1**
Preus de consumidor				
Economies avançades	0,3	0,8	1,9	1,8
Economies de mercat emergents i en desenvolupament	4,7	4,3	4,5	4,6

Font: FMI. *Perspectives de l'economia mundial*. Juliol de 2017.

Aquesta realitat requereix respostes per part dels poders públics però les experiències històriques tendeixen a mostrar que un moviment pendular cap a una eventual desglobalització no és desitjable. Una globalització estabilitzada a un alt nivell i amb ajustos per fer-la més inclusiva sembla l'escenari més recomanable, però, com en altres moments de la història, no es poden descartar altres tipus de derives, que una cooperació internacional actualment poc segura hauria de contribuir a superar.

En resum, des de mitjans de 2016 el clima econòmic es veu de forma més optimista a escala internacional. Segons l'informe de perspectives de l'FMI d'abril de 2017, les economies avançades creixeran el 2,0% el 2017 i el 2018. Però el factor més destacat en aquest informe és el repunt del creixement previst per a les economies de mercat emergent i en desenvolupament (EMED). En efecte, l'estimació de creixement per a aquestes economies se situaria en un 4,5% el 2017 i en un 4,8% el 2018.

Un dels principals riscos per a l'acompliment d'aquestes perspectives és l'erosió actual del consens sobre els beneficis de la integració econòmica transfronterera. La possibilitat que els desequilibris mundials augmentin i que aquest fet es combini amb forts moviments en els tipus de canvi podria intensificar les pressions proteccionistes. L'augment de les restriccions al comerç mundial i a la migració provocaria efectes negatius en la productivitat i els ingressos, i impactaria en l'ànim dels mercats.

Els riscos geopolítics i una varietat de factors no econòmics continuen entelant les perspectives en diverses regions: guerra civil i conflictes interns en algunes parts d'Orient Mitjà i Àfrica, la tràgica situació dels refugiats i els processos de migració als països veïns i a Europa, atemptats terroristes al món sencer, els perllongats efectes de la sequera en l'est i el sud d'Àfrica i la propagació del virus del Zika. La intensificació d'aquests factors agreujaria les penúries dels països directament afectats. La recrudescència de les tensions geopolítiques i el terrorisme també podria assestar un cop dur als mercats internacionals i a la confiança econòmica.

II. L'economia francesa

1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2016

Les projeccions macroeconòmiques presentades pel Banc de França al juny de 2017 xifraven el creixement econòmic de 2016 en un 1,1%, una variació molt similar a l'1,2% de 2015, i preveien unes lleugeres millores per a 2017 i 2018, fins a unes taxes de creixement del PIB real de l'1,4% i 1,6% respectivament.

L'any 2016, mentre que la demanda interna ha contribuït positivament en 2,0 punts al PIB, el sector exterior ho ha fet negativament en -0,8 punts, una diferència que s'ha ampliat respecte a l'any anterior, tot i que s'espera que es produeixi una reversió en els propers anys. Aquesta situació deixa obertes algunes preguntes sobre la sostenibilitat de la demanda interna –principalment en relació amb el consum– com a motor de la recuperació, i també planteja la qüestió dels deures pendents en matèria de competitivitat exterior de l'economia francesa. Cal destacar que el fet que hi hagi un ritme més gran

Figura 2.1

CREIXEMENT DEL PIB A FRANÇA
Taxes de variació interanual en %

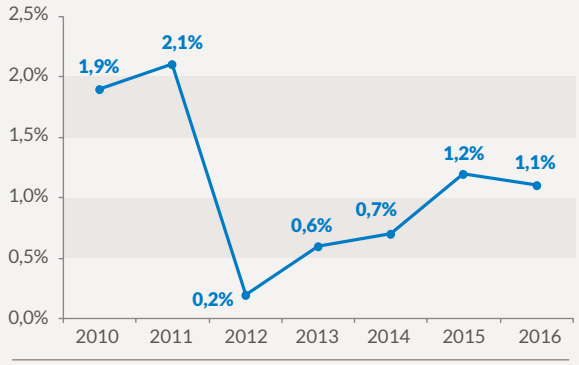

Font: OCDE, *Economic Outlook*, juny de 2017.

L'economia francesa, amb un creixement de l'1,1%, confirma la recuperació iniciada l'any 2015.

de creixement de la formació bruta de capital que no pas del consum privat és una singularitat del cas francès, atribuïble en part a canvis normatius que han incentivat les inversions. Efectivament, el 2016 la formació bruta de capital, amb un dinamisme del 2,7%, ha estat el component més positiu, davant d'un consum privat que ha crescut el 2,1%. L'aportació negativa del sector exterior ha tingut a l'origen un dinamisme de les exportacions de només un 1,9%, que ha estat superat per les importacions, que han tingut un creixement del 4,2%.

Segons l'INSEE, la taxa de variació anual de l'índex de preus de consum (IPC) de l'any 2016 ha estat del 0,6% (0,2% el 2015), la taxa anual de la inflació subjacent ha estat del 0,4% (0,8% el 2015), i l'índex de preus de consum harmonitzat ha estat del 0,8% (0,3% el 2015).

Pel que fa a l'ocupació, tot i que en els últims anys ha estat una prioritat del Govern de França, la taxa d'atur encara es manté en nivells elevats (el 10,0%), en especial entre els joves (el 24%), i la creació d'ocupació continua sent feble (el 0,7% anual). Una de les actuacions dutes a terme en l'àmbit de l'ocupació per mitigar-ne les rigideses i també per dinamitzar l'economia ha estat una reforma del mercat laboral que té com a objectius la definició legal de l'acomiadament per motius econòmics, reforçar la negociació col·lectiva tant d'empresa com de sector, i millorar la formació de les persones aturades.

TAXA D'ATUR A FRANÇA
En % de la població activa

Figura 2.2

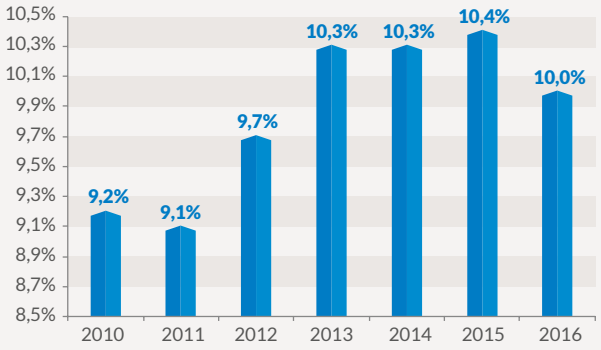

Font: OCDE, *Economic Outlook*, juny de 2017.

DÈFICIT PÚBLIC DE FRANÇA
En % del PIB

Figura 2.3

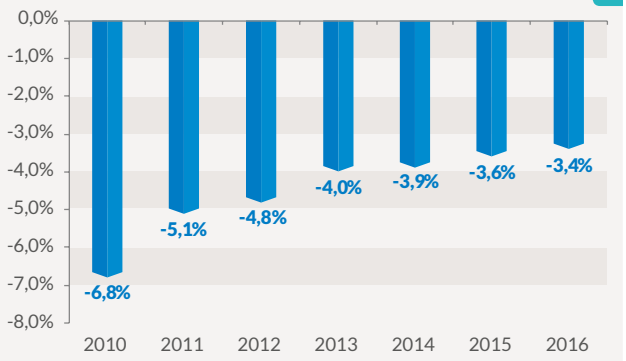

Font: OCDE, *Economic Outlook*, juny de 2017.

Una altra prioritat de l'economia francesa és l'ajust de les finances públiques. Tot i que el dèficit públic s'ha reduït del 7,2% del PIB de 2009 al 3,4% de 2016, el deute públic (96,6% el 2016) s'apropa al 100% del PIB, la qual cosa fa que l'economia francesa sigui vulnerable a canvis en el sentiment inversor i a alces en els tipus d'interès. En aquest sentit, les millores en l'eficiència de l'Administració pública podrien ser de gran ajuda, atesa l'elevada despesa pública, que es manté molt per damunt de la mitjana de la zona de l'euro (el 57% del PIB, davant del 47%).

Segons l'informe *Doing Business* de 2017, que avalua 190 països de tot el món, França ocupa la posició núm. 29 en termes de "facilitat per fer negocis" (el núm. 15 entre els estats membres de la UE), després d'haver baixat un lloc respecte de l'edició de 2016. França confirma la seva eficàcia en matèria de comerç transfronterer i es posiciona, un any més, al capdavant del rànquing (com la resta de països membres de la UE) en aquest àmbit. França sobresurt igualment pel compliment dels contractes (18è), la gestió d'insolvències (24è), l'obtenció de l'electricitat (25è), i la creació d'empreses (27è). En relació amb aquest darrer punt, el temps d'espera necessari per començar una activitat ha estat millorat de 4 a 3,5 dies. També cal ressaltar la notable progressió de França pel que fa a l'obtenció d'un permís de construcció (millora 10 llocs en aquest rànquing), gràcies a una reforma que ha permès disminuir el cost d'obtenció del permís. No obstant això, França destaca negativament en la facilitat de tràmits per al canvi de propietari (100è), en l'obtenció de finançament (82è) i en el pagament d'impostos (63è).

Requadre 2.1

L'ECONOMIA FRANCESA QUE ES TROBA EL NOU PRESIDENT

En termes d'activitat econòmica el nou president de França hereta una economia que s'ha recuperat de la crisi financera i que presenta un PIB que el 2016 es va situar en un 4% més que el 2008. No obstant això, el creixement d'aquests últims anys ha estat modest i s'ha situat clarament per sota del d'altres economies avançades, com es veu al gràfic següent. Per als anys 2017-2018, les perspectives continuen sent poc esperançadores: el consens d'analistes espera un creixement proper a l'1,3%.

Aquesta falta de vigor econòmic és el reflex d'un creixement menor de la productivitat, a causa, en gran part, de les importants rigideses estructurals que continuen presents en l'economia francesa. Hi destaquen un mercat de treball poc flexible, una elevada càrrega impositiva i una regulació complexa, que actua com a barrera per a la inversió i el creixement de les empreses.

En els últims anys s'han fet esforços per relaxar la pressió fiscal i per augmentar la competitivitat mitjançant la reducció de les cotitzacions socials de les empreses. Així mateix, el 2015 es va aprovar la Llei Macron de liberalització dels mercats per fomentar l'activitat, la qual incloïa mesures com l'ampliació de l'obertura de comerços en diumenge i la liberalització de diverses professions reglamentades.

No obstant això, malgrat que aquestes reformes han anat en la direcció adequada, sembla que tenen un impacte limitat, de manera que continua sent important mantenir una agenda de reformes ambiciosa. Una de les prioritats és l'augment del ritme de creació d'ocupació del sector privat.

Finalment, també serien molt beneficioses per a l'economia francesa una millora de l'entorn per fer negocis i una reducció dels obstacles per a la creació d'empreses.

PIB EN TERMES REALS

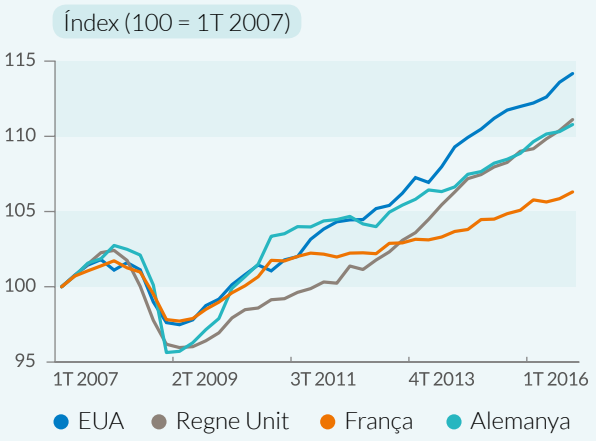

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de Thomson Reuters Datastream.

Font: Caixabank Research. Informe mensual número 412. Maig de 2017.

2. Perspectives

Les projeccions macroeconòmiques presentades pel Banc de França al juny de 2017 inclouen diverses previsions per a l'economia francesa per a 2017 i 2018. Les estimacions de creixement del PIB per a 2017 se situen entre un 1,3% i un 1,5%; la dada més repetida pels organismes internacionals és l'1,4%. En general, s'espera un cert alentiment del consum privat (1,3% el 2017) i un cert manteniment de la inversió (2,6% el 2017), amb una reducció de l'aportació de la demanda interna compensada per unes expectatives de millora de les exportacions, que supera en qualsevol cas la dada de 2016. Les previsions per a 2018 del Banc de França són lleugerament més optimistes (creixement de les exportacions per sobre del 5%), que fins i tot preveu una aportació ja positiva de la demanda exterior el 2018.

Per la seva banda, al març de 2017 l'informe de la Comissió Europea (CE) sobre França, en el marc dels estudis "en profunditat" sobre els països de la UE subjectes al procediment de desequilibris macroeconòmics, accentua també alguns dels trets presentats anteriorment pel Banc de França. D'una banda, la CE estima el creixement de 2016 en l'1,2% –de manera que constata un petit retrocés de l'1,3% respecte de 2015–, però alhora les seves previsions per a 2017 se situen lleugerament per sobre de les del banc central francès: 1,4% per a 2017 i 1,7% per a 2018.

QUADRE MACROECONÒMIC DE FRANÇA
(Taxes de variació anual en %, excepte indicació contrària)

Taula 2.1

	2016	2017 (p)	2018 (p)	2019 (p)
PIB real	1,1	1,4	1,6	1,6
Demanda interna (contribució al creixement)	2,0	1,6	1,5	1,5
Exportacions netes (contribució al creixement)	-0,8	-0,5	0,1	0,1
Variació estocs (contribució al creixement)	-0,1	0,3	-0,1	0,0
Consum privat	2,1	1,3	1,5	1,5
Consum públic	1,2	1,1	1,0	1,1
Formació bruta de capital	2,7	2,6	2,1	2,0
Exportacions	1,9	3,3	5,1	4,2
Importacions	4,2	4,8	4,3	3,8
Índex harmonitzat preus consum (IPCH)	0,3	1,2	1,2	1,4
Taxa d'atur (% de població activa)	10,1	9,7	9,6	9,3
Saldo comptes públics (en % del PIB)	-3,4	-3,1	-2,9	-3,1

(p) projeccions

Font: Banc de França, *Projections Macroéconomiques*, juny de 2017.

D'altra banda, la CE també coincideix a anticipar un reequilibri de les aportacions dels sectors intern i extern en l'economia francesa per als anys 2017-2018.

Les previsions indiquen una acceleració del creixement econòmic de cara al 2017 i 2018.

Probablement, doncs, aquestes dades mostren un cert mínim assolit en l'economia francesa el 2016, amb perspectives d'un redreçament moderat a partir de 2017 en termes de PIB, de reducció de l'atur i d'equilibri pressupostari, entre altres dimensions.

En tot cas, sobre l'economia francesa planeja el resultat de l'aplicació del programa de reformes derivat dels resultats de les eleccions presidencials i parlamentàries de la primavera de 2017, que s'espera que incideixin de forma substancial en les orientacions estratègiques de l'economia i també en les interaccions entre aquesta economia i les dinàmiques sociopolítiques.

De fet, després de les eleccions presidencials, els francesos es mostren més optimistes en relació amb el futur de la seva economia, i els nivells de confiança dels empresaris en l'economia francesa i mundial augmenten de manera significativa, segons l'últim informe de l'Observatori dels PME-ETI d'*OpinionWay-Banque Palatine pour Challenges*, del juliol de 2017.

III. L'economia espanyola

1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2016

L'economia espanyola va créixer un 3,2% el 2016, de manera que va repetir el creixement registrat el 2015, una taxa molt superior a la mitjana de la zona euro. L'economia espanyola segueix gaudint d'una forta recuperació i s'està movent cap a una composició del creixement més equilibrada que abans de la crisi. En el seu tercer any d'expansió, el PIB real espanyol gairebé ha tornat al seu màxim aconseguit abans de la crisi, el 2008. La recuperació va ser impulsada inicialment per les exportacions, després d'haver-se invertit les pèrdues de competitivitat de costos acumulades en els anys anteriors a la crisi. A continuació, la recuperació es va ampliar gradualment al sector intern.

Des de 2015, l'alta creació d'ocupació, els baixos preus del petroli i la millora de les inversions financeres han fomentat el consum privat. La inversió en béns d'equipament també s'ha incrementat considerablement, i alhora s'ha iniciat la recuperació de la inversió en el sector de la construcció. El superàvit de la balança per compte corrent es manté. Per tant, el creixement ha estat impulsat per la inversió i el consum privat, amb una contribució positiva també del sector exterior, per primera vegada des de l'inici de la recuperació.

Figura 3.1

CREIXEMENT DEL PIB A ESPANYA
Taxes de variació interanual en %

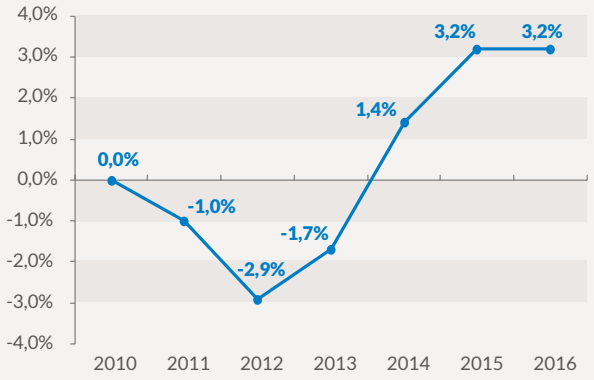

Font: OCDE, *Economic Outlook*, juny de 2017.

S'espera que els propers anys el creixement s'alenteixi, però també que es mantingui sòlid. Les reformes estructurals realitzades a Espanya en els últims anys han afermat les bases de la forta recuperació econòmica, a la qual també han contribuït altres condicions favorables. El repunt dels preus del petroli, en el cas que remetin les tensions geopolítiques en destinacions turístiques competidores, podria empitjorar el saldo exterior de l'economia espanyola. D'altra banda, no s'esperen noves millores significatives de la competitivitat de costos, atès que l'increment de la productivitat es manté moderat i s'estan reprenent les pujades salarials. Es preveu una pèrdua de dinamisme de la demanda interna, pel fet que deixarà d'estar fomentada en la baixada dels preus, en les retallades tributàries aplicades el període 2015-2016 i en la millora de les condicions financeres. En termes generals, s'espera una moderació del creixement del PIB real, encara que es mantindrà per sobre del 2% (2,8% el 2017 i 2,3% el 2018), segons el *Butlletí Econòmic* del Banc d'Espanya.

Espanya ha emprès un ajust econòmic substancial, però la persistència de desequilibris fa vulnerable l'economia.

En tot cas, encara no s'han superat completament les seqüeles de la crisi i hi continua havent reptes importants. Espanya ha emprès un ajust econòmic substancial, però la persistència de desequilibris fa vulnerable l'economia. Els principals reptes es troben en l'àmbit de l'endeutament privat, les finances públiques, el mercat laboral i l'entorn empresarial.

El procés de despalanquejament del sector privat iniciat el 2010 està avançant, encara que el nivell de deute segueix sent elevat. El deute del sector privat equival a prop del 167,5% del PIB a finals de 2016, la qual cosa representa una caiguda d'uns 48 punts respecte de la dada registrada l'any 2010. Gran part d'aquesta reducció (aproximadament 30 punts) ha estat conseqüència de la important reducció del deute de les societats no financeres, encara que els avanços en el despalanquejament de les llars també han estat notables. El creixement real s'ha convertit en el principal factor de reducció de les ràtios de deute, al mateix temps que continua l'expansió de la concessió de nous crèdits a les llars i a les pimes, afavorida per un sector financer més sanejat. No obstant això, les necessitats de despalanquejament segueixen sent considerables, especialment a les llars.

Pel que fa al deute de les administracions públiques –99,3% del PIB el 2016–, l'Eurostat i la Comissió Europea preveuen que, a curt termini, continuï estabilitzat al voltant del 100% del PIB, amb una evolució pel fort creixement del PIB nominal, que contrarestaria en gran manera el dèficit, encara ampli, però decreixent, que es preveu fins a 2018. Aquest decreixement del dèficit combinat amb el creixement de l'economia faria visible una lleugera reducció de la ràtio de deute en el període 2018-2020 (vegeu requadre 3.1).

L'any 2015 el dèficit va ser del 5,1% del PIB i el 2016 ha disminuït fins al 4,5%, fet que suposa una reducció de 0,6 punts. Encara que les despeses públiques han augmentat tal com s'esperava, una recaptació de

l'impost sobre la renda significativament inferior a la prevista ha repercutit en els ingressos públics. En la hipòtesi del manteniment de la política econòmica, el dèficit podria seguir disminuint fins al 3,3% i el 2,7% del PIB el 2017 i 2018, respectivament, segons l'Eurostat i la Comissió Europea.

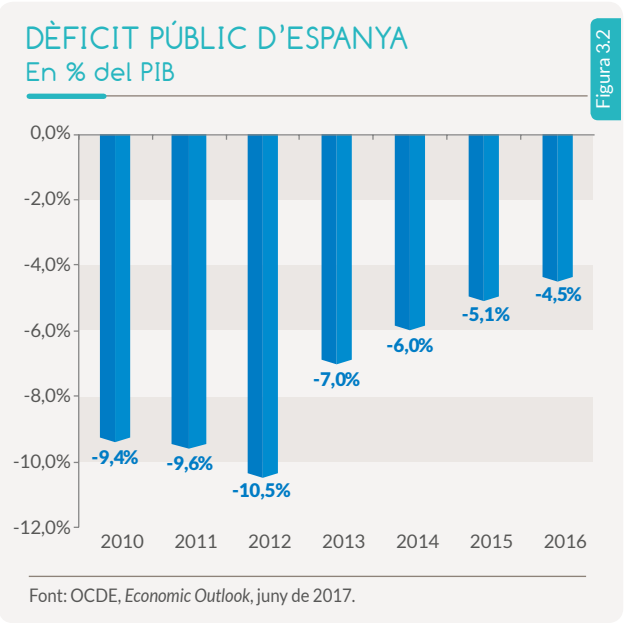

Durant el 2016 ha prosseguit la forta creació d'ocupació que, encara que ha patit una desacceleració, es mantindrà sòlida fins al 2018. La taxa d'ocupació va tornar a augmentar el 2016 com a conseqüència d'un creixement econòmic sostingut, però encara és molt inferior al nivell aconseguit abans de la crisi (64,5% el tercer trimestre de 2016, davant del 69,7% de 2007) i a la mitjana de la UE (71,5% el tercer trimestre de 2016). La moderació salarial actual i les reformes del mercat laboral realitzades en anys anteriors van contribuir a la gran creació de llocs de treball. S'espera que l'ocupació en equivalents de jornada completa hagi augmentat un 2,9% el 2016 i segueixi augmentant els anys 2017 i 2018, en un 2% i un 1,7%, respectivament. La moderació salarial també s'ha vist afavorida per una inflació molt baixa. No obstant això, es preveuen pujades de salaris com a conseqüència del repunt gradual de la inflació. Això, juntament amb un increment de la productivitat molt limitat, probablement donarà lloc a un augment dels costos laborals unitaris.

Segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE), la taxa de variació anual de l'IPC de l'any 2016 ha estat de l'1,6% (0,0% el 2015), la taxa anual de la inflació subjacent ha estat de l'1,0% (0,9% el 2015), i l'índex de preus de consum harmonitzat s'ha situat en una taxa de l'1,4% (-0,1% el 2015).

La taxa de desocupació segueix sent encara molt elevada (19,6% el 2016), especialment entre els joves i les persones amb un nivell baix de qualificació. A més, gairebé la meitat dels aturats han estat sense treball durant més d'un any. Aquesta circumstància indica l'alt risc d'arrelament de la desocupació de llarga durada i de devaluació dels recursos humans, la qual cosa limita el potencial de creixement i la productivitat. Juntament amb això la pobresa i la desigualtat en la distribució de la renda són de les més elevades de la UE.

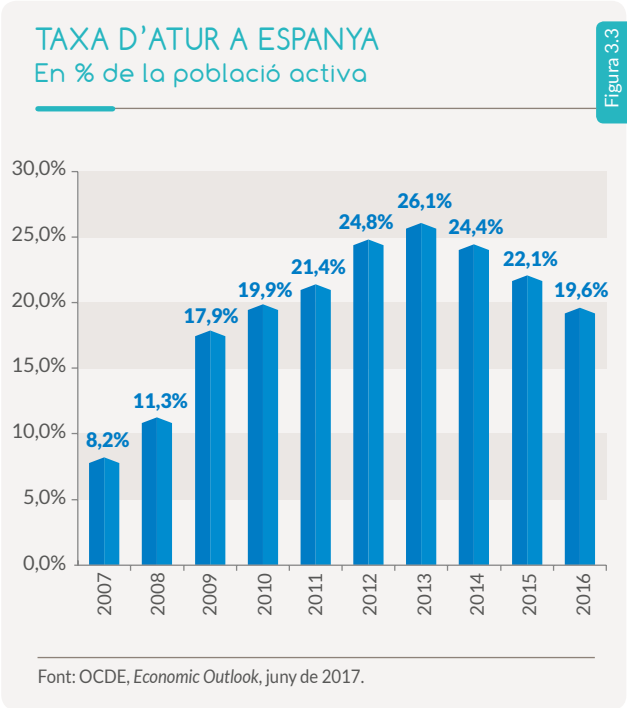

Segons l'informe *Doing Business* de 2017, que avalua 190 països de tot el món, Espanya ocupa la posició núm. 32 en termes de "facilitat per fer negocis" (el núm. 17 entre els estats membres de la UE) i ha pujat un lloc respecte de l'edició de 2016. Espanya confirma la seva eficàcia en matèria de comerç transfronterer i es posiciona, un any més, al capdavant del rànquing (com la resta de països membres de la UE) en aquest àmbit. Sobresurt igualment en altres indicadors, com ara pagament d'impostos

Requadre 3.1

EL DEUTE PÚBLIC ESPANYOL

Els elevats nivells de deute i de dèficit públics han empitjorat les necessitats de finançament de les administracions públiques en els últims anys fins a cotes històricament altes. En aquest context, és clau una gestió adequada de les emissions de deute públic.

A Espanya, el 2017 caldrà cobrir venciments de deute per un valor de 185.017 milions d'euros. A més, el Tresor preveu una emissió neta de 35.000 milions addicionals, la qual cosa eleva la necessitat bruta de finançament total fins als 220.017 milions. De manera similar als últims anys, el Tresor planeja finançar les noves necessitats mitjançant l'emissió de deute a mitjà i a llarg termini, de manera que la vida mitjana del deute públic continuarà augmentant. El 2016 ha arribat als 6,8 anys, una xifra similar a la registrada al començament de la crisi. L'allargament de la vida mitjana contribueix a reduir el risc de refinançament, un risc especialment rellevant quan la quantitat de deute que cal renovar cada any és elevada.

L'allargament de la vida mitjana ha estat compatible amb una reducció del seu cost mitjà, gràcies, en gran part, a la política monetària acomodatícia del BCE. El 2016 el cost mitjà del deute s'ha situat al voltant del 2,9%, lluny del 4,1% registrat el 2011. El menor cost de finançament ha comportat un estalvi important en el pagament d'interessos, que, fins i tot, s'han arribat a reduir en termes nominals des de 2014.

Malgrat que el 2017 el BCE mantindrà el programa de compra d'actius, els tipus d'interès ja no seran tan favorables, ja que s'espera que augmentin de forma gradual, en especial en el tram llarg de la corba. Atès aquest escenari, la potenciació de l'emissió en els trams més llargs de la corba és encertada, ja que permet aprofitar els baixos tipus d'interès actuals i ajuda a reduir el risc de refinançament.

Sigui com sigui, cal tenir en compte que els esforços s'han de centrar en la continuïtat de la via de consolidació fiscal i en la disminució gradual dels nivells de deute públic, per evitar que, quan pugin els tipus d'interès, el cost del deute es descontroli.

DEUTE PÚBLIC (% del PIB)

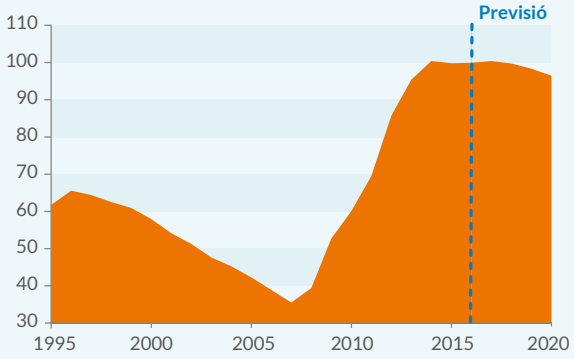

Font: CaixaBank Research, a partir de dades del Banc d'Espanya.

Font: Caixabank Research. Informe mensual número 409. Febrer de 2017.

(37è), protecció als inversionistes minoritaris (32è), compliment dels contractes (29è) i gestió d'insolvències (18è). No obstant això, Espanya destaca negativament en el rànquing pels indicadors d'obtenció d'electricitat (78è), obertura d'un negoci (85è), i obtenció d'un permís de construcció (113è). Aquests àmbits resulten especialment complicats per a les empreses industrials de constitució recent, i també hi ha grans divergències entre comunitats autònomes. Per exemple, engegar una pime requereix uns 60 dies a les Illes Canàries i 250 dies a Múrcia, i els costos oscil·len entre el 6% (Andalusia) i el 23% (Catalunya) de la renda per càpita (*Doing Business Subnational*, Banc Mundial, 2015).

Les activitats d'innovació de les empreses segueixen estant per sota dels nivells anteriors a la crisi, i la proporció d'empreses innovadores d'elevat creixement (EIEC) en l'economia segueix sent baixa. L'estructura industrial espanyola es caracteritza per l'alt percentatge de pimes que operen en sectors de baixa tecnologia i, a més, ha disminuït el nombre d'empreses actives en innovació.

2. L'economia catalana

En el cas concret de l'economia catalana, els riscos esmentats en relació amb la recuperació econòmica des del punt de vista internacional també són aplicables. L'any s'ha tancat finalment amb una taxa de creixement del 3,5%, d'acord amb la nota de conjuntura econòmica del juliol de 2017 presentada per l'Idescat. D'aquesta manera, es manté l'alt ritme de creixement de 2015 (també del 3,5%), el més elevat des de l'any 2007. Això vol dir que la recuperació econòmica iniciada a mitjans de 2013 s'ha consolidat durant els tres darrers anys.

Figura 3.4

CREIXEMENT DEL PIB A CATALUNYA
Taxes de variació interanual en %

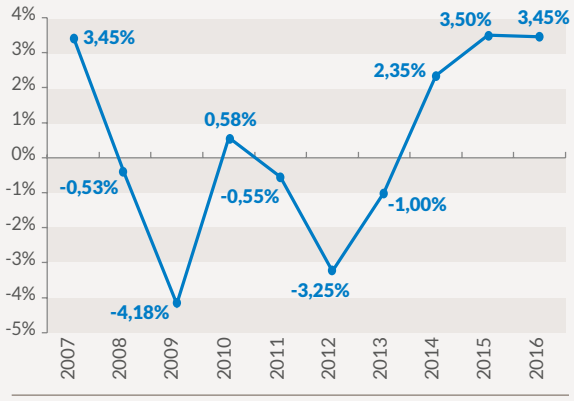

Font: Idescat.

De fet, la recuperació econòmica sembla mantenir-se sòlida, i amb una mica més de força a Catalunya que al conjunt d'Espanya, sobretot pel que fa al mercat de treball. Tots els indicadors disponibles relacionats amb el consum de les llars continuen mostrant durant el 2016 un fort ritme de creixement. Aquest creixement és un senyal clar que la demanda interna, en general, i el consum de les llars en particular, segueix sent el motor de la recuperació econòmica.

Ara bé, també s'observa un dinamisme menor que el 2015 en el cas de la inversió, que ha crescut un 5,2% durant tot l'any 2016. Tot i que aquesta taxa és lleugerament inferior al 5,7% de creixement de 2015, el cert és que tampoc s'observen senyals clars d'un canvi de ritme. De tota manera, la inversió és probablement l'àmbit on hi ha més incertesa per l'impacte que poden tenir certs factors generadors d'inestabilitat a escala internacional. Les dades publicades en els darrers mesos destaquen també el fort creixement que està experimentant la inversió estrangera a Catalunya. I, per tant, aquest possible impacte negatiu pot ser menor del previst inicialment.

En relació amb el sector exterior, l'aspecte més destacat és que les exportacions han continuat amb una evolució clarament ascendent fins a final d'any. Sembla que, almenys de moment, els resultats del referèndum britànic no estan tenint un impacte significatiu en l'evolució de les exportacions. En el cas de les importacions, l'evolució ha estat més erràtica durant l'any.

Pel que fa a l'evolució del PIB en relació amb l'oferta, ha continuat la bona evolució del sector industrial: el 2016 la producció industrial catalana ha crescut un 4,0% anual, superior al 3,7% registrat l'any anterior. Aquesta taxa de creixement continua essent clarament superior a l'observada en el conjunt de la indústria espanyola, que ha estat del 2,4%.

Figura 3.5

DÈFICIT PÚBLIC DE CATALUNYA
En % del PIB

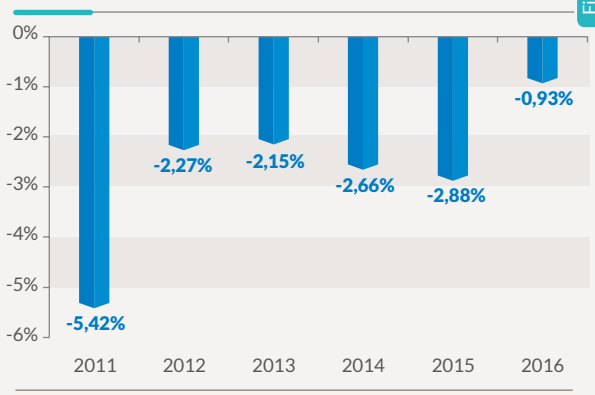

Font: Idescat.

Altres indicadors, com l'evolució de l'ocupació al sector industrial o la matriculació de vehicles industrials, confirmen aquesta vitalitat dels darrers mesos. En el cas de la facturació elèctrica, encara que la taxa de variació acumulada de 2016 ha estat negativa, ha estat sensiblement millor que l'observada al llarg dels darrers anys. Pel que fa al sector de la construcció, s'ha viscut un procés de ràpida acceleració, des del registre d'un -0,1% de creixement de 2015 fins al 3,2%

de 2016. Indicadors com el consum de ciment o el nombre de treballadors corroboren aquesta diagnosi. Finalment, en el sector serveis el ritme de creixement s'ha reduït lleugerament, ja que ha passat del 3,3% el 2015 fins al 3,1% el 2016.

S'espera que la creació de treball es mantingui a un bon ritme, impulsada pel creixement de la demanda interna. Un senyal de la forta creació de llocs de treball el trobem en el fet que l'atur registrat s'ha reduït entre desembre de 2015 i desembre de 2016 un 11,9%. Els resultats de l'EPA, no obstant això, mostren una evolució dispar segons els sectors: des d'un discret 0,3% en la indústria, passant per un 0,9% en la construcció, fins a arribar a un 4,4% en els serveis i un 6,2% en el sector primari.

Figura 3.6

TAXA D'ATUR A CATALUNYA
En % de la població activa

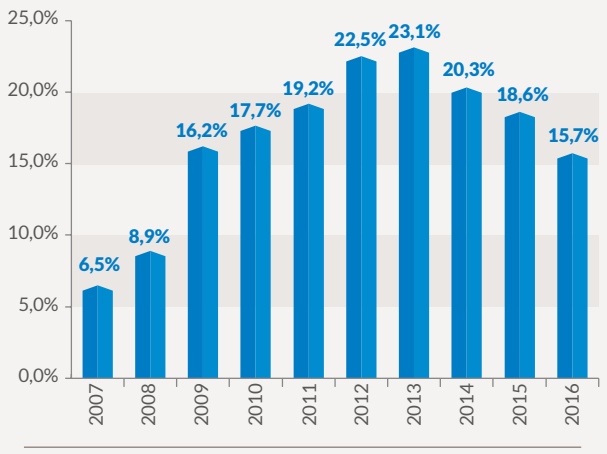

Font: Idescat.

La població aturada ha continuat evolucionant a la baixa, amb una davallada del 15,6% interanual.

El creixement de l'ocupació i el retrocés (molt moderat) de la població activa han determinat que la població aturada continuï evolucionant a la baixa, amb una davallada d'un 15,6% interanual. Així, la taxa d'atur mitjana de 2016 és d'un 15,7%, 2,9 punts inferior a la taxa corresponent al 2015 (18,6%). Per col·lectius, cal destacar que s'ha produït una forta reducció de la taxa d'atur de les dones, que s'ha situat en un 15,9% al final de 2016 (un any enrere era 3,2 punts superior), gràcies al bon comportament de l'ocupació femenina. Per la seva banda, la taxa d'atur masculina també presenta una reducció destacable (de 2,6 punts), i se situa en una taxa del 13,9% el quart trimestre de 2016. L'Idescat preveu que el 2018 la taxa d'atur se situarà en l'11,6% de mitjana anual.

En relació amb l'evolució dels preus, el 2016 s'ha completat amb una tendència a l'alça de la inflació ja iniciada a partir del mes de maig. Després d'uns mesos amb taxes interanuals d'inflació negatives, la dada anual ha estat d'un increment de l'1,9%. Aquesta taxa és superior a l'1,6% del conjunt d'Espanya.

3. Perspectives

Les dades disponibles sobre Espanya fins a la meitat de l'any 2017 permeten avançar que fins avui es manté un ritme de creixement per sobre del 3%. Les previsions de cara a final d'any són de continuïtat d'aquesta dinàmica. Per components de la demanda, la revisió a l'alça de les previsions es basa, en general, en l'evolució del sector exterior i, sobretot, en un creixement esperat superior de les exportacions. La previsió és que aquestes exportacions, que han tancat el 2016 amb un creixement anual del 4,4%, accelerin el dinamisme fins al 6,1% per al conjunt de 2017. El mateix succeeix amb les importacions, que mantindran el ritme de creixement des del 3,3% de 2016 fins a un 5,2% el 2017.

Pel que fa a la demanda interna, també es preveuen canvis significatius. El consum privat, amb un creixement previst del 2,4% per a 2017, probablement continuarà amb una dinàmica similar als dos darrers anys, fent de motor de la demanda interna, conjuntament amb la inversió (3,3%). De fet, es preveu que la taxa d'inversió per a 2017 serà dos dècimes superior a la de 2016 (3,1%). Per part seva, el consum públic mantindrà el ritme moderat de creixement en el 0,8% igual que el 2016.

PROJECCIONS DE LES PRINCIPALS MACROMAGNITUDS DE L'ECONOMIA ESPANYOLA
(taxes de variació anual sobre volum i % del PIB)

Taula 3.1

		PROJECCIONS		
	2016	2017	2018	2019
PIB real	3,2	2,8	2,3	2,1
Consum privat	3,2	2,4	1,6	1,5
Consum públic	0,8	0,8	0,8	0,8
Formació bruta de capital fix	3,1	3,3	4,4	4,4
Inversió en béns d'equip	5,0	3,1	5,1	5,1
Inversió en construcció	1,9	3,7	4,4	4,5
Exportació de béns i serveis	4,4	6,1	4,8	4,8
Importació de béns i serveis	3,3	5,2	4,4	4,4
Demanda nacional (contribució al creixement)	2,8	2,3	2,0	1,9
Demanda exterior neta (contribució al creixement)	0,5	0,5	0,3	0,2
PIB nominal	3,6	3,8	3,6	3,7
Deflactor del PIB	0,3	1,0	1,3	1,5
Índex de preus de consum (IPC)	-0,2	2,2	1,4	1,6
Taxa d'atur (% de població activa)	19,6	17,5	16,0	14,5

Font: Banc d'Espanya, *Butlletí Econòmic*. Gener de 2017.

S'espera que els propers anys el creixement s'alenteixi, però també que es mantingui sòlid.

Quant a l'oferta, es preveu una evolució molt equilibrada per sectors. Així, es preveu que siguin els serveis i la indústria els sectors més dinàmics (3,1%), seguits pel sector de la construcció (2,9%). Naturalment, donat el seu pes en el conjunt de l'economia, l'aportació al creixement dels serveis serà la més significativa. Cal ressaltar l'estabilitat en el creixement del sector industrial. Aquesta evolució sectorial és coherent també amb les diverses previsions que s'han anat publicant durant els darrers mesos per a l'economia espanyola.

A més, cal destacar que l'índex de confiança empresarial harmonitzat (ICEA) per al tercer trimestre de 2017 (136,9) ha augmentat en un 2,0% respecte del registre de fa tres mesos (134,2), d'acord amb la nota de premsa del juliol de 2017 de l'Institut Nacional d'Estadística. En el cas de Catalunya, aquest índex s'ha incrementat en un 0,8%, ja que ha passat de 142,6 a 143,8. Aquests resultats són coherents amb el que s'ha comentat més amunt sobre la conjuntura actual. De fet, si comparem aquests valors amb els registres de fa un any, del tercer trimestre de 2016, veiem que ara són clarament superiors (131,2 a Espanya i 139,1 a Catalunya).

IV. Població, mercat de treball i educació

1. Població i fluxos migratoris

La població registrada a finals del 2016 és de 78.264 persones, si bé s'estima que la població real és de 73.105 persones.

Des de l'any 2009 hi ha dues fonts respecte a la població d'Andorra. Per una banda, la font històrica del cens comunal, la denominada "població registrada", recull una població que, tot i estar censada, no és evident que resideixi al país. Per altra banda, el Departament d'Estadística del Govern publica dades de "població estimada", que elabora mensualment des de l'any 2009, gràcies a la comunicació i l'encreuament de dades censals entre organismes oficials i els comuns.

La població registrada a Andorra al final de l'any 2016 ha estat de 78.264 persones, un 0,3% superior al registre de 2015 (78.014 persones). És la xifra més elevada dels últims sis anys, que continua així la tendència alcista que va començar l'any 2014, després de les contraccions que s'havien patit els anys anteriors, fruit del procés de neteja del cens i de l'ajustament de la població que va tenir lloc amb la crisi econòmica.

Per part seva, les xifres de població estimada mostren un increment de la població de l'1,9% respecte a les dades de 2015 (+1.373 persones), cosa que situa la població andorrana de 2016 en 73.105 persones. Molt probablement la població registrada sobreestima la població real. En el present informe utilitzem prioritàriament les dades provinents del Govern (població estimada) a l'efecte del càlcul dels indicadors.

Com es pot veure en el gràfic 4.1, la divergència percentual entre la població registrada i la població estimada és del +7,1% (+5.159 persones). L'any 2015 aquesta divergència va ser del +8,8%. En tot cas, es tracta de percentatges molt inferiors al que es va produir l'any 2010 quan la divergència va ser del +20,9%, la xifra més elevada que es va assolir i que no ha deixat de baixar.

POBLACIÓ REGISTRADA I ESTIMADA

Figura 4.1

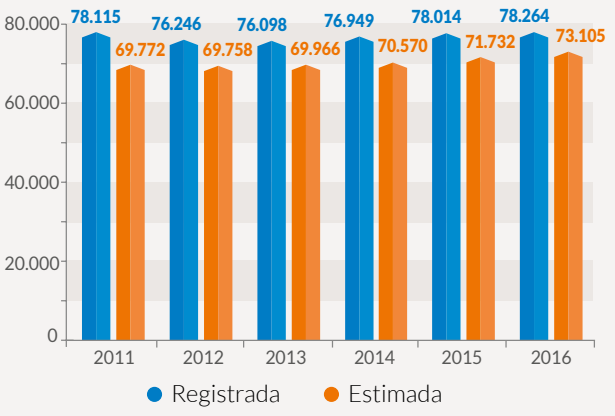

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

Aquesta disminució progressiva de la diferència entre la població estimada i la registrada demostra que les depuracions i les revisions dels censos parroquials que s'han anat realitzant al llarg dels darrers anys van en la línia correcta.

Així, si comparem les dades de població registrada per parròquies amb les dades de població estimada, podrem observar que les més sobreestimades són les de Canillo, amb un +18,8% (690 persones), la Massana amb un +13,4% (+1.253 persones) i Encamp amb un +12,5%

POBLACIÓ REGISTRADA I ESTIMADA PER PARRÒQUIES

Taula 4.1

Parròquies	POBLACIÓ REGISTRADA 2015	2016	Variació 16/15	% s/total 2016	POBLACIÓ ESTIMADA 2015	2016	Variació 16/15	% s/total 2016
Canillo	4.124	4.360	5,7%	5,6%	3.368	3.670	9,0%	5,0%
Encamp	12.212	12.338	1,0%	15,8%	10.857	10.963	1,0%	15,0%
Ordino	4.687	4.810	2,6%	6,1%	4.429	4.577	3,3%	6,3%
La Massana	10.359	10.571	2,0%	13,5%	9.096	9.318	2,4%	12,7%
Andorra la Vella	22.886	22.128	-3,3%	28,3%	21.428	21.672	1,1%	29,6%
Sant Julià de Lòria	9.379	9.536	1,7%	12,2%	8.681	8.857	2,0%	12,1%
Escaldes-Engordany	14.367	14.521	1,1%	18,6%	13.873	14.048	1,3%	19,2%
Total població	**78.014**	**78.264**	**0,3%**	**100%**	**71.732**	**73.105**	**1,9%**	**100%**

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

(+1.375 persones). En canvi, Andorra la Vella, amb un +2,1% (+456 persones) i Escaldes-Engordany, amb un +3,4% (+473 persones), són les parròquies amb una desviació menor.

D'acord amb les dades de població estimada, tal com va passar tant el 2014 com el 2015, l'increment de la població ha estat generalitzat a totes les parròquies. Els augments més elevats s'observen a les dues parròquies més altes (Canillo +9,0% i Ordino +3,3%). Per contra, Encamp presenta els menors increments poblacionals (1,0%), i tant Andorra la Vella com Escaldes-Engordany han crescut per sota de la mitjana. Cal destacar el decreixement de la població del -3,3% a Andorra la Vella segons les dades de població registrada, conseqüència del procés de depuració i de revisió del cens del Comú que es va dur a terme durant l'any 2016.

L'increment de la població ha estat generalitzat a totes les parròquies.

Malgrat tot, Andorra la Vella es manté amb diferència com la parròquia més poblada, amb el 29,6% del total de la població estimada d'Andorra (21.672 habitants). Per part seva, les parròquies amb menor població són les dues parròquies més altes (Canillo 3.670 habitants i Ordino 4.577 habitants).

S'observa una tendència a l'estabilització del repartiment de la població entre les parròquies altes i menys poblades i les parròquies baixes. Així, en els darrers cinc anys (2012-2016), el pes de la població estimada de les parròquies altes oscil·la entorn de 38,5%-39,0%, per sota del 41,0%, que s'obté amb les dades de població registrada, però molt per sobre del 29,1% que representaven a l'inici dels noranta. En sentit contrari, les parròquies baixes concentren el 61,0% de la població estimada, percentatge que baixa fins al 59,0% amb les dades de població registrada.

POBLACIÓ REGISTRADA ANDORRANA PER PARRÒQUIES

Figura 4.2

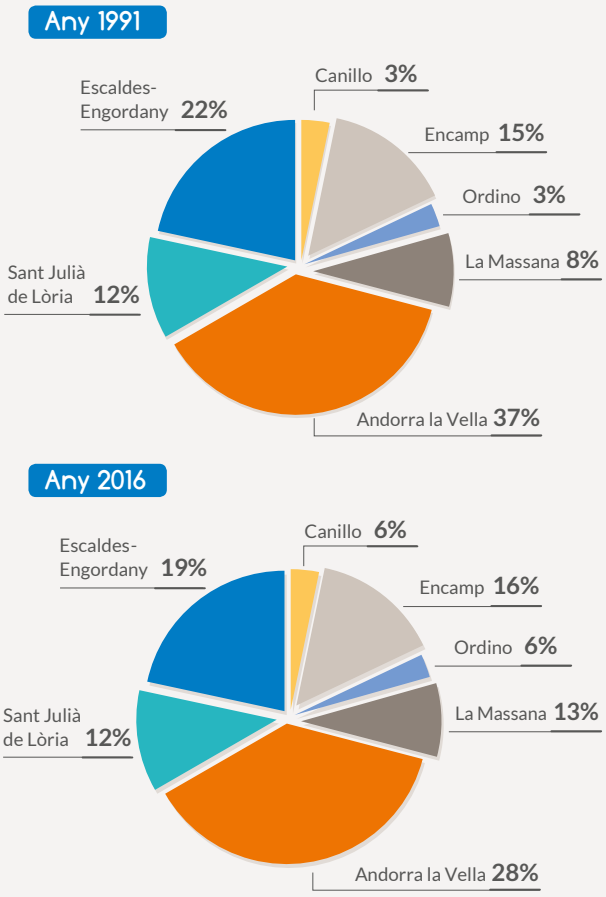

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

POBLACIÓ REGISTRADA I ESTIMADA PER NACIONALITATS

Taula 4.2

	POBLACIÓ REGISTRADA				POBLACIÓ ESTIMADA			
	2015	2016	Variació 16/15	% s/total 2016	2015	2016	Variació 16/15	% s/total 2016
Andorrans	35.750	36.138	1,1%	46,2%	36.132	36.575	1,2%	50,0%
Estrangers	42.264	42.126	-0,3%	53,8%	35.600	36.530	2,6%	50,0%
Espanyols	*20.577*	*20.652*	*0,4%*	*26,4%*	*17.512*	*18.064*	*3,2%*	*24,7%*
Francesos	*3.890*	*3.946*	*1,4%*	*5,0%*	*2.834*	*2.968*	*4,7%*	*4,1%*
Portuguesos	*10.697*	*10.300*	*-3,7%*	*13,2%*	*9.261*	*9.196*	*-0,7%*	*12,6%*
Altres	*7.100*	*7.228*	*1,8%*	*9,2%*	*5.993*	*6.302*	*5,2%*	*8,6%*
Total població	**78.014**	**78.264**	**0,3%**	**100%**	**71.732**	**73.105**	**1,9%**	**100%**

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

La distribució per nacionalitats reflecteix que l'alça de la població estimada d'Andorra s'explica per l'increment dels andorrans en un 1,2%, i també de la població estrangera en un 2,6%. L'any 2010 (inici de la sèrie històrica), els estrangers representaven el 52,1% de la població total mentre que el 2016 suposen el 50,0% (53,8% segons població registrada). Des de l'any 2014, tant el nombre d'andorrans com d'estrangers ha augmentat, tot i que la proporció d'andorrans i estrangers s'ha mantingut força estable.

El descens del nombre d'estrangers segons la població registrada, doncs, seria conseqüència del procés de depuració i de revisió dels cens i no de l'evolució real de la població.

POBLACIÓ REGISTRADA ANDORRANA PER NACIONALITATS

Figura 4.3

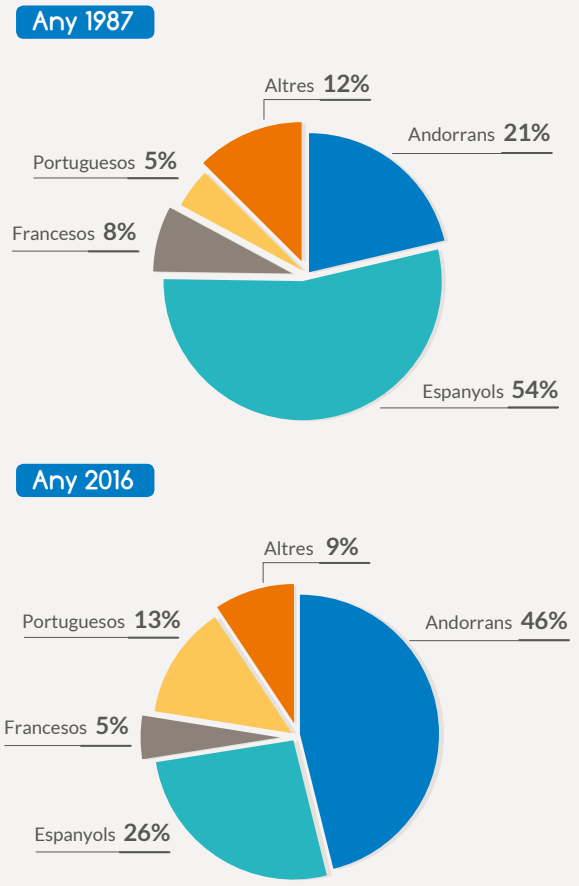

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

Per nacionalitats, l'única disminució segons les dades de població estimada ha estat la del nombre de portuguesos (-0,7%), que segueix la tendència decreixent dels últims anys. En efecte, els ciutadans de nacionalitat portuguesa han passat de representar el 15,4% de la població estimada l'any 2010, a constituir el 12,6% l'any 2016.

Per la seva banda, el nombre d'espanyols, que són el col·lectiu estranger més important, ha crescut un 3,2% el 2016. La participació en la població estimada total és del 24,7%, similar a l'obtinguda l'any 2010 (25,1%).

L'increment dels francesos ha estat més significatiu (4,7%). Tot i aquest augment, per tercer any consecutiu, igual que en el cas dels espanyols, el seu pes dins del total de la població es manté estable al voltant del 4%.

La resta de nacionalitats estrangeres (entre les quals destaquen els britànics, argentins, italians, marroquins i filipins) representen conjuntament el 8,6% de la població estimada total (7,3% el 2010). Això suposa un augment de 1.160 estrangers respecte del 2010, que es tradueix en un creixement del 22,6% en els últims 6 anys.

MOVIMENT NATURAL DE LA POBLACIÓ ESTIMADA

Taula 4.3

Indicadors demogràfics	2014	2015	2016
Naixements	639	659	633
Defuncions	276	282	310
Creixement vegetatiu	363	377	323
Taxa de natalitat (tant per mil)	9,055	9,187	8,659
Taxa de mortalitat (tant per mil)	3,911	3,931	4,240
Taxa de creixement vegetatiu (tant per mil)	5,144	5,256	4,418
Augment migratori o regularització del cens	241	785	1.050
Augment de la població*	604	1.162	1.373
Casaments	271	285	295

**Creixement vegetatiu més augment migratori.*

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

El 2016 el moviment natural de la població va ser de 633 naixements, 320 nens i 313 nenes. Aquesta dada suposa una disminució del 3,9% respecte a les dades de l'any anterior. La taxa de natalitat s'ha situat en el 8,66 per mil de la població estimada. L'edat mitjana de les mares va ser de 33,35 anys.

El 2016 hi va haver 310 defuncions, 174 homes i 136 dones. Aquest volum representa un increment del 9,9% respecte a les defuncions registrades el 2015. Per sexes, el 56,1% dels difunts eren homes i el 43,9% eren dones. L'edat mitjana en el moment de la defunció és de 75,81 anys (72,53 anys en el cas dels homes i 80,01 anys en el cas de les dones). La taxa de mortalitat s'ha incrementat respecte a l'any passat, i se situa en les 4,24 defuncions per cada mil habitants andorrans.

Aquest moviment natural situa el creixement vegetatiu de la població andorrana en un valor positiu de +323 persones, tot i la desacceleració de la taxa de creixement vegetatiu, que ha passat del 5,26% el 2015 al 4,42% el 2016. A aquestes dades cal afegir-hi el saldo positiu del moviment migratori, de 1.050 persones, calculat prenent com a base la població estimada (recordem que el moviment migratori segons la població registrada ha estat negatiu en 73 persones), la qual ha registrat un augment net total de 1.373 persones.

ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ ESTIMADA PER EDAT I SEXE. Any 2016

Figura 4.4

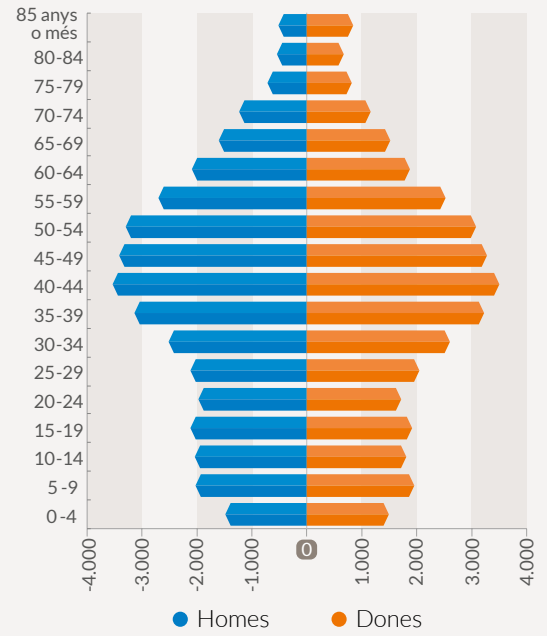

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

Quant a l'estructura de la població per edat i sexe, la piràmide poblacional presenta la majoria de la població concentrada entre els 30 i els 59 anys en ambdós sexes, mentre que la base de la piràmide i fins als 29 anys presenta una estructura en columna. La població es concentra en un 72,0% en el tram comprès entre els 15 i els 64 anys; la població menor de 15 anys representa el 14,8% i la població major de 64 anys representa el 13,2%.

El nombre d'homes supera el nombre de dones en tots els trams en edat de treballar, excepte en el tram de 30 a 39 anys i sobretot en el tram de més de 75 anys. De fet, el 56,8% de la població major de 75 anys són dones. Aquesta divergència s'accentua en els trams d'edat més avançada: a partir dels 85 anys només el 37,8% són homes.

El predomini de la població masculina en els trams en edat de treballar tendeix a perdre rellevància. De fet, la diferència entre el pes de la població masculina i la femenina és al voltant d'un punt. Cal recordar que la presència més important de població masculina s'explica per l'elevat pes de la mà d'obra estrangera, que tradicionalment ha estat masculina.

La presència d'estrangers supera clarament la dels andorrans en tots els trams d'edat a partir dels 30 anys.

Si analitzem la relació entre andorrans i estrangers per trams d'edat, observem que la presència d'estrangers supera clarament la dels andorrans en tots els trams d'edat a partir dels 30 anys. En canvi, la proporció d'andorrans és molt majoritària en el tram de 0 a 29 anys (on constitueix gairebé el 73% del total de població). Per contra, la població d'andorrans no supera el 35% del total de població en cap franja d'edat a partir dels 65 anys.

El 2016 l'augment de la població a Andorra s'ha produït en la franja d'edat que va dels 45 fins al 74 anys (3,3%); en canvi, entre la població compresa en la franja de 0 a 44 anys s'ha reduït en -1,5%. De fet, s'assoleix un nou màxim històric en termes d'edat mitjana de la població, que s'ha situat en els 40,96 anys. Aquesta estructura poblacional evidencia un envelliment de la població. En tot cas, és important destacar les diferències entre parròquies que van des dels 41,67 anys d'Andorra la Vella fins als 37,82 anys d'Ordino, la parròquia amb l'edat mitjana més jove.

L'envelliment de la població (donat l'augment de l'edat mitjana de la població així com la disminució de la taxa de natalitat) constitueix un risc important per al finançament de les pensions públiques i també per al finançament de l'augment previsible de la despesa sanitària. Aquests elements s'analitzen a l'apartat corresponent a la CASS (vegeu el capítol VIII. *Sector públic*).

2. Ocupació i atur

La situació del mercat laboral andorrà durant l'any 2016 ha evolucionat favorablement. El 2016 la mitjana anual d'assalariats, segons dades de la Caixa Andorrana de la Seguretat Social (CASS) i el Departament d'Estadística, ha estat de 36.604 persones, amb un increment de l'1,9% respecte a l'any anterior. D'aquesta manera, s'encadena el tercer any consecutiu d'increment de l'ocupació, que va començar el 2014, i es trenca la tendència negativa iniciada a partir de l'any 2007, quan la població assalariada superava els 42.000 ocupats. Aquest fet pot indicar la consolidació de la recuperació del mercat laboral. L'any 2016, doncs, el nombre d'assalariats se situa en un nivell semblant al de l'any 2002.

Amb aquestes dades, la taxa d'ocupació –mesurada com el nombre d'assalariats en relació amb la població registrada de 15 a 64 anys– assoleix un valor del 65,32%, gairebé un punt més que el 2015

Figura 4.5

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ASSALARIATS (1991-2016)

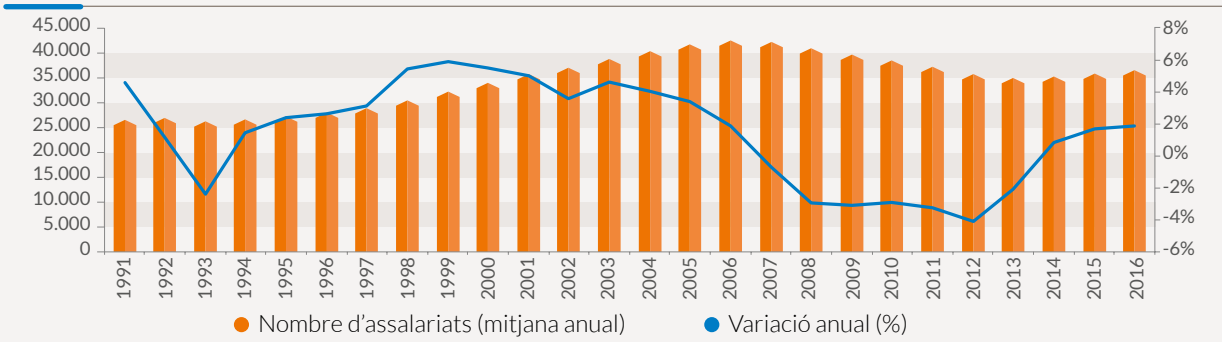

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

NOMBRE D'ASSALARIATS (Mitjana anual)

Taula 4.4

Nombre d'assalariats	2015	2016	Var. 16/15 (%)	% s/total 2016
Agricultura, ramaderia, caça i silvicultura	164	171	4,5	0,5
Indústria	1.591	1.615	1,5	4,4
Indústries extractives	*2*	*3*	*13,8*	*0,0*
Indústries manufactureres	*1.432*	*1.452*	*1,4*	*4,0*
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua	*157*	*160*	*2,1*	*0,4*
Construcció	2.758	2.816	2,1	7,7
Serveis	31.415	32.002	1,9	87,4
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	*8.667*	*8.754*	*1,0*	*23,9*
Hoteleria	*4.553*	*4.702*	*3,3*	*12,8*
Sistema financer	*1.960*	*1.947*	*-0,7*	*5,3*
Activitats immobiliàries i serveis empresarials	*4.358*	*4.571*	*4,9*	*12,5*
Administració pública, defensa i seg. social obligatòria	*4.405*	*4.317*	*-2,0*	*11,8*
Altres	*7.472*	*7.711*	*3,2*	*21,1*
Total	**35.928**	**36.604**	**1,9**	**100**

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

(64,38%) i el nivell més elevat dels últims set anys, amb excepció del 2011, quan la taxa d'ocupació es va situar en un valor superior al 66%.

El sector serveis genera gairebé el 88% del total d'ocupació del Principat.

Si fem l'anàlisi per sectors observem que l'increment de l'ocupació és generalitzat, amb tres excepcions: llars que ocupen personal domèstic, amb un descens del 2,1%; el sistema financer, que registra una caiguda del 0,7% de l'ocupació, i l'Administració pública, que redueix l'ocupació mitjana un 2,0%.

El sector serveis genera gairebé el 88% del total d'ocupació del Principat. En detall, les "activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials" (amb un increment del 6,6%), l'"educació" (6,0%), les "activitats immobiliàries i serveis empresarials" (4,9%), el "transport, emmagatzematge i comunicacions" (4,3%), i l'"activitat hotelera" (3,3%), són les activitats en què ha augmentat més l'ocupació.

Per part seva, el sector de la construcció, que genera el 7,7% del total d'ocupació, també mostra un increment respecte a l'any anterior del 2,1%. El sector industrial, que aporta el 4,4% del total d'assalariats, ha crescut un 1,5% respecte a l'any 2015.

Bona part d'aquestes dades són conseqüència de la millora de la situació econòmica del Principat amb la inèrcia de la millora de les economies veïnes, i amb l'impuls dels programes de foment de l'ocupació que està promovent el sector públic andorrà, que tenen els objectius següents: implantar progressivament un sistema d'itinerari personalitzat i integrat d'orientació laboral, destinat al conjunt de persones inscrites al Servei d'Ocupació; potenciar l'accés al treball de les persones que presentin dificultats d'inserció en el mercat laboral, i incrementar l'eficàcia en la utilització dels recursos públics assignats als programes de polítiques actives d'ocupació i destinar-los d'acord amb les necessitats i el context socioeconòmic de cada moment.

Els programes de foment de l'ocupació que han estat actius aquest 2016 són:

Programa de foment de la contractació indefinida en el sector privat, que atorga subvencions de 250 euros al mes, durant quinze mesos, a les empreses que contractin treballadors que acreditin com a mínim 150 hores de formació relacionada amb el lloc de treball i/o experiència professional superior a un any en els darrers cinc anys anteriors a la intermediació.

Programa de foment de l'ocupació i la formació en el sector privat, que atorga en una primera fase una subvenció de 550 euros mensuals, durant un màxim de sis mesos (més un màxim de 300 euros de pagament únic si hi ha formació teòrica) i, en una segona fase, en cas de contractació indefinida, una subvenció de 250 euros mensuals, durant sis mesos com a màxim. Està adreçat a treballadors amb menys de 150 hores de formació relacionada amb el lloc de treball i/o amb una experiència professional superior a un any en els darrers cinc anys.

Programa de foment de l'ocupació en zones geogràfiques allunyades. En aquest cas s'atorga una subvenció de 200 euros mensuals, durant un màxim de dotze mesos, a les empreses que contractin de forma indefinida un treballador (per mitjà d'un contracte inicial de durada indefinida, o bé un primer contracte de durada determinada de sis mesos i un segon contracte de durada indefinida), i també un ajut econòmic individual per al treballador vinculat al cost del transport entre el lloc de residència i el centre de treball.

Programa de millora de l'ocupabilitat mitjançant el sector públic orientat a fomentar la contractació dels col·lectius de persones amb dificultats d'inserció laboral: majors de 45 anys, de 18 a 25 anys que cerquen la primera feina; menors emancipats, aturats de llarga duració i persones amb discapacitat.

Programa de foment de la contractació i la formació pràctica en el si de l'empresa dels joves actius de 16 a 20 anys, que té com a beneficiaris els comuns, les entitats parapúbliques, les societats públiques, les entitats sense afany de lucre o les empreses que contractin joves de 16 a 20 anys que hagin superat satisfactòriament algun itinerari formatiu que fomenti la millora de l'ocupabilitat. En aquest programa s'atorga en una primera fase una subvenció de 550 euros mensuals durant un màxim de sis mesos (més un màxim de 300 euros de pagament únic si hi ha formació teòrica) i, en una segona fase, una subvenció de 400 euros mensuals, durant un període de sis mesos com a màxim.

Per sexes, l'increment de l'ocupació de 2016 ha estat molt equilibrat, amb una alça de l'ocupació femenina (1,9%) una dècima superior a la masculina (1,8%), i un repartiment d'assalariats que ha quedat en un 49,4% i un 50,6%, respectivament. Però aquesta distribució tan equitativa no continua si s'analitzen les dades desagregades per sectors. Així, els sectors amb una presència masculina més gran d'assalariats són la construcció (89,6%), l'energia (77%) i el transport i l'agricultura (66%). En contrast, els sectors que ocupen majoritàriament les dones són les llars que ocupen personal domèstic (93%), les activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials (80%), el treball domèstic a la comunitat (79%), i l'educació (72%).

Figura 4.6

NOMBRE D'ASSALARIATS PER ORIGEN 2016

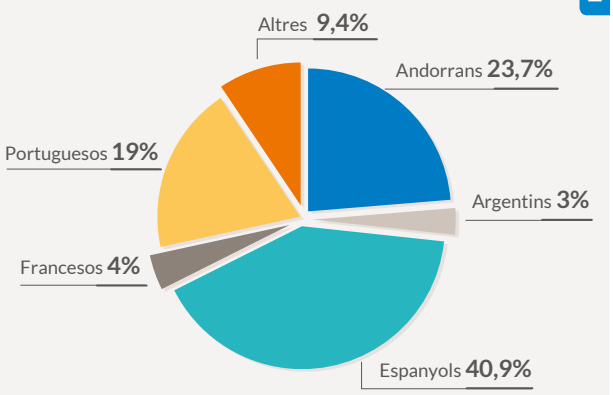

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Si analitzem les dades d'assalariats en funció de la seva procedència, gairebé una quarta part dels treballadors ocupats són andorrans, tot i que el gruix de l'ocupació correspon als espanyols (41%). Quant a l'evolució d'aquests dos col·lectius, la participació dels andorrans ha augmentat en 8 punts percentuals des de l'any 2004, mentre que el nombre d'assalariats espanyols ha disminuït, precisament, 8 punts percentuals en el mateix període 2004-2016. Com a tercer col·lectiu destacat hi ha els portuguesos, que representen un 19% del total de l'ocupació.

LLOCS DE TREBALL OFERTS I DEMANDANTS D'ALTA AL SERVEI D'OCUPACIÓ. Any 2016

Figura 4.7

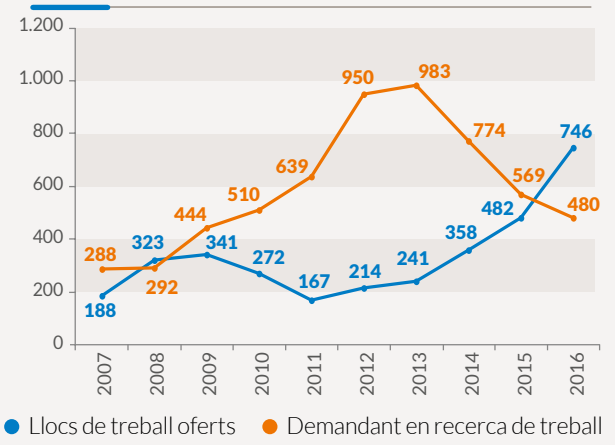

Font: Departament de Treball / Departament d'Estadística.

DEMANDANTS EN RECERCA DE FEINA PER SITUACIÓ LABORAL. Any 2016 (% s/total)

Figura 4.8

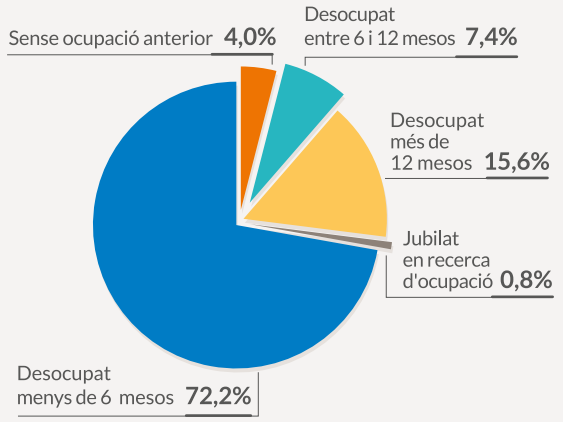

Font: Departament de Treball / Departament d'Estadística.

El 2016 hi ha hagut 607 demandants d'ocupació, la dada més baixa dels últims vuit anys. Per components, el nombre de demandants en recerca de treball se situa en 480 persones (una caiguda del 15,7% respecte a l'any passat). Per part seva, el nombre de demandants en cerca d'una millora de treball s'ha situat en 128 persones (un descens del 19,3% respecte al 2015).

El nombre de llocs de treball oferts supera el nombre de demandants d'ocupació per primera vegada des de l'any 2007.

Paral·lelament, els llocs oferts al Servei d'Ocupació continuen la forta tendència alcista, amb un increment del 55%, fins a 746, la xifra més alta de la sèrie històrica (disponible des de 2007). Aquesta evolució sembla que indica una millora de les previsions de contractació per part de les empreses, en concordança amb un context econòmic més favorable. D'aquesta manera, el nombre de llocs de treball oferts supera el nombre de demandants d'ocupació per primera vegada des de l'any 2007.

La millora de l'evolució del mercat laboral s'ha reflectit també en una disminució del nombre de beneficiaris de la prestació per desocupació, que ja acumula així quatre anys de descensos. En concret, el nombre de persones amb prestació econòmica per desocupació involuntària ha passat de 57 a 51 l'últim any, fet que suposa un descens de l'indicador del 10,7%. Com a resultat, la taxa de cobertura respecte dels demandants en recerca de feina ha passat del 10,1% al 10,7% l'últim any.

Si ens centrem en la situació laboral de les persones que demanen feina observem com, un any més, el gruix més important dels demandants en recerca de feina fa menys de 6 mesos que es troben en situació de desocupació (72,2%), un valor que ha disminuït 3 punts respecte a l'any anterior. Per contra, els desocupats que fa més d'un any que estan en situació de desocupació han augmentat 1,3 punts percentuals, i se situen en el 15,6% del total de demandants. El mateix increment (1,3 punts) s'ha produït en el col·lectiu de demandants que fa entre 6 i 12 mesos que cerquen feina, els quals representen el 7,4% del total.

3. Educació

Durant el curs 2015-2016 la població escolaritzada a Andorra, incloent-hi la població escolar, universitària i no universitària a l'estranger, ha estat de 12.606 persones, el 0,2% menys que la xifra del curs anterior. Aquesta reducció s'explica tant pel descens de la població no universitària a l'estranger

(-5,3%) com de la població universitària –que inclou els alumnes d'FP superior– (-2,5%), que cau per tercer exercici consecutiu. Per part seva, la població escolar creix per tercer exercici consecutiu però només un 0,2%. Aquestes dades són coherents amb l'estructura poblacional per a aquests rangs d'edat.

En tot cas, el pes de la població en etapa escolar representa un 87,4% del total, mentre que la població universitària representa un 10,4% i continua perdent pes per quart any consecutiu. Per part seva, la població no universitària a l'estranger, que continua movent-se, com els últims vuit exercicis, al voltant del 2%, aquest curs ha estat del 2,3%.

Per països d'estudi, s'observa que el nombre d'alumnes que estudien a Andorra s'ha incrementat per tercer any consecutiu (0,5% el 2016) fins a assolir els 11.474 alumnes, la xifra més elevada de la sèrie de vint-i-cinc anys. El 2016 aquests alumnes representen el 91% de la població escolaritzada.

Taula 4.5

POBLACIÓ ESCOLARITZADA PER NIVELLS EDUCATIUS

	2014-15	2015-16	% s/total curs 2015-16	% variació 15-16/14-15
Escolar	10.986	11.013	87,4%	0,2%
Universitària	1.342	1.308	10,4%	-2,5%
No universitaris a l'estranger	301	285	2,3%	-5,3%
Total	**12.629**	**12.606**	**100%**	**-0,2%**

Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior.

Taula 4.6

POBLACIÓ ESCOLARITZADA PER PAÏSOS D'ESTUDI

	2014-15	2015-16	% s/total curs 2015-16	% variació 15-16/14-15
Andorra	11.418	11.474	91,0%	0,5%
Espanya	902	851	6,8%	-5,7%
França	268	247	2,0%	-7,8%
Altres	41	34	0,3%	-17,1%
Total	**12.629**	**12.606**	**100%**	**-0,2%**

Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior.

Els andorrans que estudien en altres països ho fan majoritàriament a Espanya (6,8% del total), amb una caiguda del nombre d'estudiants, per quart curs consecutiu, que aquesta vegada ha estat del 5,7%. El pes dels estudiants andorrans a França també ha disminuït respecte al curs anterior i se situa en el 2,0%, amb una disminució d'estudiants del 7,8%. La distribució per països d'estudi es completa amb 34 estudiants repartits en altres països, un 17,1% menys que el curs anterior.

3.1. Població escolar

Durant el curs 2015-2016, hi ha hagut 11.013 alumnes en l'etapa escolar, una xifra que representa un increment reduït del 0,2% respecte a l'any anterior. Aquesta evolució n'ha fet pujar el pes en el total de la població escolaritzada fins al 87,4%.

El sistema educatiu andorrà continua sent el que té un nombre més gran d'alumnes, amb el 39% del total.

El 86,6% de l'alumnat escolar es concentra en els nivells de maternal i de primera i segona ensenyança, gairebé un punt percentual menys que el curs anterior, que és el nivell més baix dels últims dinou anys. Per subgrups, destaca el descens d'alumnes de l'etapa de maternal (-3,6%) i dels alumnes de segona ensenyança (-2,4%). En canvi, els alumnes de primera ensenyança han augmentat el 2,0%.

Per part seva, els estudiants de batxillerat i de formació professional mostren uns increments molt importants (7,6% i 7,2% respectivament), les xifres més elevades de tota la sèrie en el cas de la formació professional, i la més alta des de fa gairebé vint anys en el cas del batxillerat. Això fa que el pes dels estudiants de batxillerat sobre el total de la població escolaritzada hagi pujat set dècimes, fins al 9,6%; en el cas dels estudiants de formació professional el seu pes sobre el total de població escolaritzada se situa en el 3,8%.

POBLACIÓ ESCOLAR PER NIVELLS

Taula 4.7

	2014-15	2015-16	% s/total curs 2015-16	% variació 15-16/14-15
Maternal	2.427	2.340	21,2%	-3,6%
Primera ensenyança	4.164	4.248	38,6%	2,0%
Segona ensenyança	3.022	2.949	26,8%	-2,4%
Batxillerat	982	1.057	9,6%	7,6%
Formació professional	391	419	3,8%	7,2%
Total	**10.986**	**11.013**	**100%**	**0,2%**

Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior.

L'anàlisi de l'evolució de la població escolar per tipus d'ensenyament mostra que a partir del curs 2006-2007 l'ensenyament educatiu andorrà es consolida progressivament com l'ensenyament amb un nombre més gran d'escolars, seguit per l'ensenyament francès i finalment per l'espanyol.

Durant el curs 2015-2016 el sistema educatiu andorrà continua sent el que té un nombre més gran d'alumnes, amb el 39% del conjunt de la població escolar, tot i que, respecte a l'any anterior, el nombre d'estudiants que trien aquesta opció ha disminuït un 0,7%. Cal destacar que el comportament de les dues línies que configuren aquest sistema ha estat molt diferent: mentre que la formació professional continua creixent en nombre d'estudiants (9,2% respecte al curs anterior), el nombre d'estudiants matriculats a l'Escola Andorrana s'ha reduït un 1,1% respecte al curs anterior.

POBLACIÓ ESCOLAR ANDORRANA PER TIPUS D'ENSENYAMENT

Figura 4.9

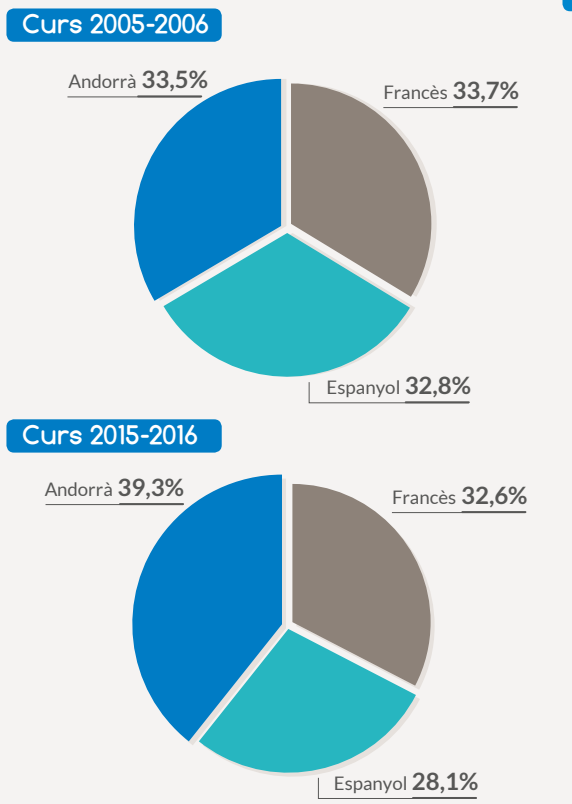

Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior.

En el cas del sistema educatiu espanyol, després de nou anys consecutius a la baixa, el nombre d'estudiants durant aquest curs ha augmentat un 0,4%. D'aquesta manera, el seu pes sobre el conjunt de la població escolar es manté en el 28%. Si mirem amb més detall el sistema educatiu espanyol observem que els alumnes de les escoles espanyoles continuen disminuint (aquest curs un -2,1%), mentre que augmenten els estudiants de les escoles congregacionals (0,8%) i els estudiants de l'escola privada (4,0%).

Per part seva, el sistema educatiu francès ha incrementat l'alumnat en un 1,3% i situa la seva participació en la població escolar total en el 32,6%, tres dècimes més que el curs anterior, que constitueix el nivell més elevat dels darrers vuit anys.

3.2. Població universitària

La població universitària d'Andorra durant el curs 2015-2016 ha estat de 1.308 estudiants, el 2,5% menys que el curs anterior. Amb aquesta caiguda ja són tres cursos consecutius de disminució

Espanya continua sent la principal destinació dels estudiants universitaris andorrans.

d'estudiants universitaris. Per sexes, el pes de les dones continua sent majoritari, ja que representa el 54,2% del total.

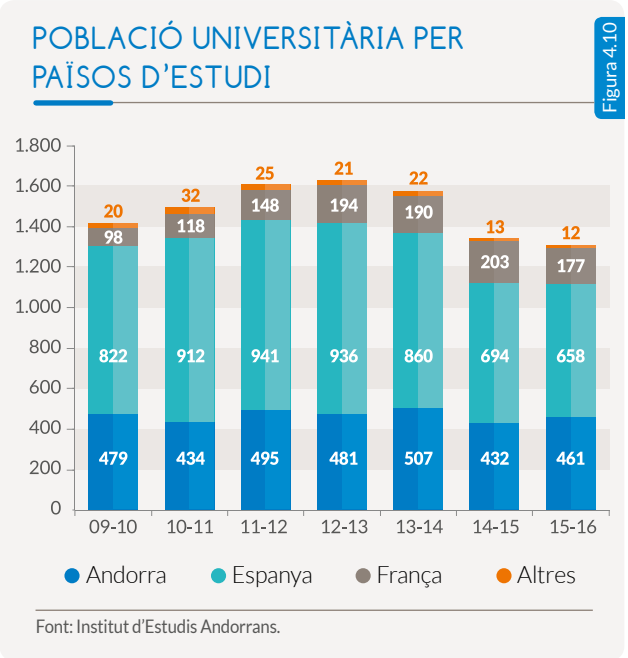

Font: Institut d'Estudis Andorrans.

La distribució per països d'estudi mostra que la reducció d'estudiants ha afectat totes les destinacions a l'estranger. La davallada més important s'ha registrat a França, amb una caiguda del 12,8%: dels 203 universitaris procedents d'Andorra que estudiaven a França el curs anterior s'ha passat a 177 durant el curs 2015-2016, una xifra que representa el 13,5% del total. A Espanya la caiguda ha estat del 5,2% i és la quarta consecutiva que es produeix. Tot i així, continua sent la principal destinació dels estudiants universitaris andorrans amb 658 estudiants rebuts (que representa un pes del 50,3% sobre el total). En segon lloc, se situen els estudiants que estudien a la Universitat d'Andorra, que concentra el 35,2% dels universitaris, amb un increment d'estudiants del 6,7% respecte al curs anterior.

Per completar l'anàlisi, el 0,9% d'alumnes restants –que són 12 persones– es reparteixen per altres països (Argentina, Estats Units, Portugal, Regne Unit i Suïssa).

La distribució per àrees d'estudi reflecteix que l'àrea amb més alumnes universitaris d'Andorra continua sent la de les ciències socials, educació comercial i dret, que concentra el 43,4% del total d'universitaris, amb 568 estudiants. A continuació hi ha les ciències de la salut i serveis socials (16,2%), l'enginyeria, indústria i construcció (12,9%) i les humanitats i arts (8,6%). Amb un pes més reduït, se situen l'educació (7,3%), les ciències (6,1%) i els serveis (5,0%), i el rànquing el tanca l'àrea d'agricultura, amb només 7 estudiants (el 0,5% del total).

V. Activitat i demanda

1. Evolució de l'activitat econòmica durant l'any 2016

L'any 2016 Andorra ha continuat la senda de recuperació econòmica iniciada el 2013, amb una lleugera acceleració del ritme d'activitat, si bé encara es troba lluny dels registres de la fase expansiva anterior. Aquesta evolució moderadament positiva s'ha posat de manifest en una millora dels principals indicadors d'activitat disponibles, tot i que els nivells encara han estat discrets.

La recuperació de l'economia andorrana observada els darrers anys s'ha vist afavorida en bona part per la millora progressiva del context internacional, sobretot de la zona euro i més en particular d'Espanya. Aquest factor d'impuls ha estat, en part, contrarestat per les dificultats de caràcter intern que ha patit el sector financer els darrers dos anys, arran de la intervenció de la Banca Privada d'Andorra (l'anomenat afer BPA) al març de 2015 i del procés posterior de resolució ordenada de l'entitat, culminat a mitjans de 2016.

SÍNTESI D'INDICADORS D'ACTIVITAT I DEMANDA (Taxes de variació interanual, %)

Taula 5.1

	2015	2016
Activitat		
Empreses (1)	6,2	5,0
Establiments (2)	5,4	5,6
Assalariats	1,7	1,9
Indústria	*2,0*	*1,5*
Construcció	*0,9*	*2,1*
Serveis	*1,7*	*1,9*
Demandants d'ocupació en recerca de treball	-26,5	-15,7
Nombre de visitants	0,7	2,6
Consum d'energia elèctrica (3)	0,7	2,8
Importacions	-0,6	4,9
Demanda		
Salari mitjà	-3,0	4,3
Matriculació de turismes	10,8	10,5
Matriculació de vehicles industrials	9,9	30,0
Importació de béns d'equipament (4)	4,7	1,9
Importació de materials de construcció (5)	7,2	-1,6
Crèdit de les entitats bancàries (6)	-1,3	-0,4
Despeses de funcionament de l'Administració (7)	2,6	2,0
Inversió real de l'Administració (7)	27,3	-17,0

(1) No inclou "Llars que ocupen personal domèstic" i "Declarants voluntaris sense activitat".
(2) Establiments inscrits al Registre de Comerç i Indústria que efectuen una activitat comercial, industrial o de serveis.
(3) Excepte usos domèstics, enllumenat públic i altres distribuïdores.
(4) Inclou els capítols 84 i 85, segons la classificació de la Duana andorrana.
(5) Inclou els capítols 25, 68, 72 i 73, segons la classificació de la Duana andorrana.
(6) Inversió creditícia neta a clients.
(7) Dades liquidades. Inclou Govern i comuns.

Font: elaboració pròpia.

Des de la perspectiva de la demanda, durant el 2016 s'ha registrat una evolució moderadament positiva dels indicadors més rellevants relacionats amb el consum i la inversió, amb una contribució especialment destacable de la demanda procedent de l'exterior. Des de la perspectiva de l'oferta, el creixement econòmic andorrà ha continuat liderat pels serveis, i sobretot per les activitats vinculades al comerç i el turisme, que, al seu torn, depenen fonamentalment del bon comportament de la demanda externa. Cal assenyalar també la contribució de la construcció, que per fi ha mostrat una evolució positiva, tot i que moderada, després de nou anys de crisi molt intensa del sector. També ha millorat discretament el comportament de l'agricultura, mentre que l'activitat industrial ha continuat mostrant-se feble.

El pols de la recuperació andorrana es pot constatar en l'evolució a l'alça de la gran majoria d'indicadors d'activitat i demanda. Entre els més rellevants destaquen els increments de les importacions sense carburants (7,5%), el nombre de visitants (2,6%) i l'ocupació (1,9%), tots ells superiors als de 2015. També ha estat significatiu el dinamisme de les matriculacions de turismes (10,5%) i vehicles industrials (30%), del nombre d'empreses (5%) i establiments (5,6%) i del consum d'energia elèctrica (2,8%). Els pocs indicadors que han moderat el ritme d'evolució a l'alça, com les despeses de funcionament de les administracions (2%) i les importacions de béns d'equipament (1,9%), es mantenen encara en terreny positiu.

Uns altres indicis de l'enfortiment progressiu de l'economia andorrana provenen de les dinàmiques del mercat laboral, en la mesura que aquest és un indicador retardat de l'activitat. Així, a més de la creació d'ocupació, destaca el creixement salarial (4,3%) clarament per sobre de la inflació (0,4%) –després de diversos anys d'ajustament–, i la intensa reducció, per tercer any consecutiu, del nombre de demandants d'ocupació en recerca de treball (-15,7%). Tot plegat posa en evidència, a més, unes condicions més favorables per al consum dels residents. La nota negativa de 2016 encara es troba en l'evolució del crèdit bancari, tot i que ha moderat el ritme de caiguda fins al -0,4% interanual, després dels ajustos que

EVOLUCIÓ DEL PIB D'ANDORRA

Taxa de variació interanual (%)

Figura 5.1

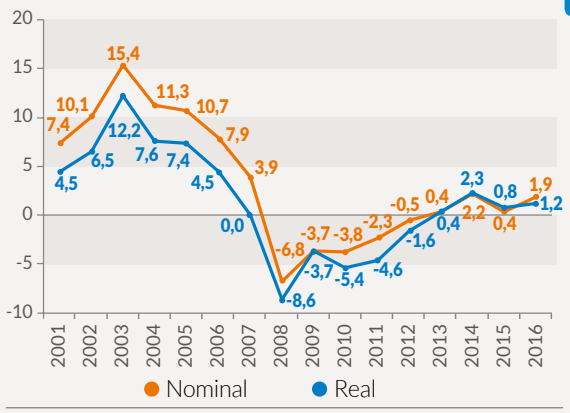

Font: Departament d'Estadística.

Les xifres oficials del PIB de l'any 2016 mostren un creixement en termes reals de l'1,2%, superior a l'augment del 0,8% registrat el 2015.

va comportar l'afer BPA en el sector bancari l'any 2015. En conclusió, la recuperació de l'economia andorrana ha continuat avançant lentament durant el 2016 i es va estenent de forma progressiva al conjunt d'activitats econòmiques.

Aquesta tendència queda reflectida en la primera estimació del PIB publicada pel Govern, que mostra un creixement de l'1,2% en termes reals, superior a l'augment del 0,8% registrat el 2015. En termes nominals, l'alça del PIB en el conjunt de l'exercici s'eleva a l'1,9%, un percentatge que recull l'evolució positiva dels preus de 2016, a diferència dels darrers dos anys. Aquest increment representa una acceleració respecte al 2015 (0,4%) i situa la xifra de PIB nominal total en 2.584,1 milions d'euros, el valor més elevat des de l'any 2009.

Cal precisar que enguany les xifres oficials de PIB incorporen dues novetats destacables. D'una banda, es publica per primera vegada una estimació de l'evolució per trimestres que s'anirà actualitzant periòdicament, i de l'altra, es limita la desagregació sectorial als quatre grans sectors (agricultura, indústria, construcció i serveis) i tres subsectors de serveis, d'acord amb la classificació d'activitats econòmiques europea (NACE Revisió 2), que són: Comerç, transport, hostaleria, informació i comunicacions; Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques, i Administracions públiques, educació, sanitat, serveis socials i personals. Cap a finals de cada any està previst publicar una estimació semidefinitiva de les xifres de PIB, que previsiblement incorporarà una desagregació sectorial superior.

Analitzant el PIB per trimestres al llarg de l'exercici, s'observa que l'economia va començar l'any amb força (a un ritme de creixement de l'1,8% interanual els primers tres mesos), però va perdre embranzida en el segon i tercer trimestres (amb un ritme de l'1%), per acabar l'any remuntant una mica (1,2% el quart trimestre).

Així, l'economia ha encadenat quatre exercicis consecutius de creixement després de set anys de crisi i d'unes pèrdues econòmiques que encara situen el valor del PIB real actual (1.924,8 milions d'euros) entorn del nivell que tenia l'any 2003 i un 18% inferior al màxim assolit el 2007. Cal precisar que l'evolució de l'economia andorrana durant els darrers dos anys ha estat afectada per una crisi financera interna, derivada de l'afer BPA, de manera que si excloem el sector financer de l'evolució global, el ritme de creixement de l'economia real (VAB no financer) ha estat el doble (2,4%).

El creixement oficial del PIB andorrà durant el 2016 ha igualat el de França (1,2%), però s'ha quedat bastant per sota del PIB espanyol (3,2%) i,

EVOLUCIÓ TRIMESTRAL DEL PIB I DEL VAB NO FINANCER D'ANDORRA

Taxa de variació interanual (%)

Figura 5.2

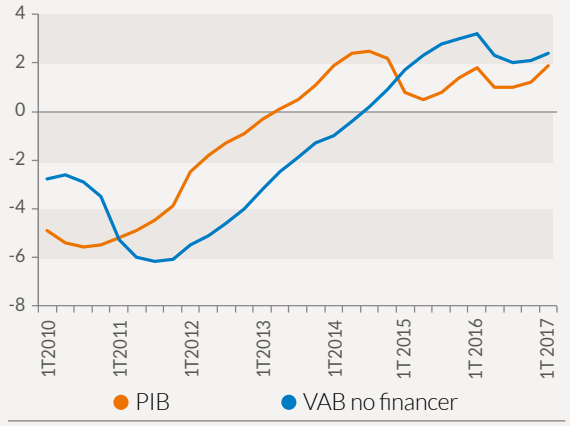

Font: Departament d'Estadística.

en menor mesura, del conjunt de la UE (1,9%), mentre que la població andorrana ha crescut significativament per sobre de l'europea (1,9% i 0,4%, respectivament).

En conseqüència, es pot afirmar que Andorra ha continuat perdent posicions relatives respecte de les economies veïnes pel que fa a nivell de riquesa per càpita. Segons xifres oficials, el PIB per càpita d'Andorra s'ha situat en 35.348 euros en termes nominals, un nivell similar al de 2015 i als que tenia els anys 2012-2013. En canvi, en termes reals, el PIB per càpita s'ha reduït (-0,7%) per segon exercici consecutiu, fins als 26.330 euros (any base 2000), una xifra similar a les que es registraven els anys 2012 i 2013.

EVOLUCIÓ DEL PIB D'ANDORRA COMPARAT AMB LES ECONOMIES VEÏNES
Taxa de variació interanual (%)
Figura 5.3

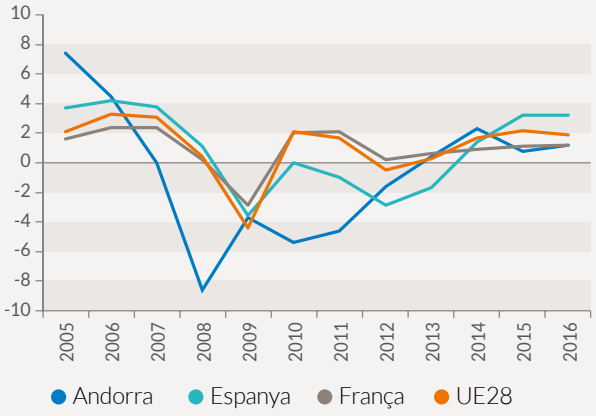

Font: Eurostat i Departament d'Estadística del Govern d'Andorra.

PIB REAL PER CÀPITA D'ANDORRA
En euros (Any base 2000)
Figura 5.4

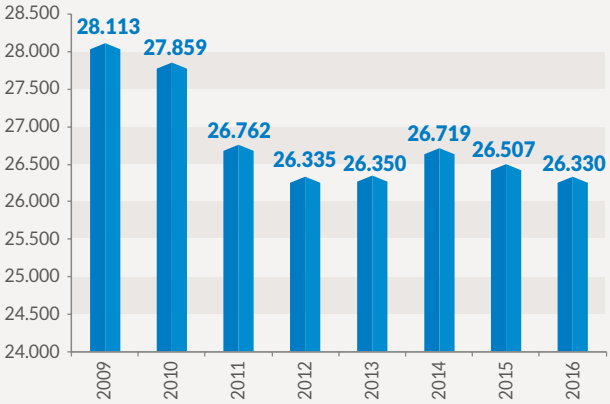

Font: Departament d'Estadística.

2. Evolució de l'activitat per sectors

La desagregació per grans sectors mostra que el creixement del PIB real andorrà del 2016 ha estat liderat pels serveis (1,4%), els quals representen el 88,8% del VAB, de manera que el seu comportament acostuma a ser determinant per a l'evolució de l'economia andorrana. En segon lloc, destaca la contribució també positiva de la construcció, per primera vegada en una dècada. En canvi, la indústria ha estat un fre al creixement econòmic, i l'agricultura ha fet una aportació mínima, fruit del seu petit pes en el VAB i d'un augment de l'activitat molt feble.

Més en detall, el sector de la construcció ha registrat un creixement del VAB real de l'1,2%, davant del quasi estancament que el va caracteritzar el 2015 (0,2%). Aquest repunt, tot i que modest, és significatiu perquè arriba després de nou anys de crisi profunda, amb fortes caigudes del VAB, que el van situar l'any 2015 un 60% per sota del màxim assolit el 2006. Com a resultat, la construcció representa actualment el 5,8% del VAB total, davant del 12,6% que representava just abans de la crisi.

EVOLUCIÓ DEL PIB D'ANDORRA PER SECTORS Taxa de variació interanual (%)
Figura 5.5

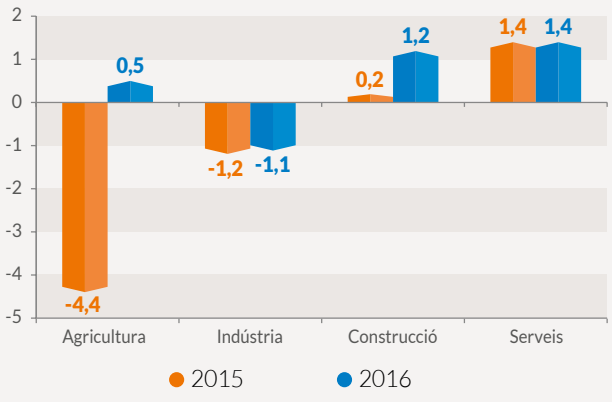

Font: Departament d'Estadística.

La construcció ha experimentat un creixement del VAB real de l'1,2%, després de nou anys de crisi profunda.

Els indicis de millora de la construcció també es constaten en l'evolució de la majoria dels indicadors d'activitat disponibles del sector. Així, durant el 2016 s'ha registrat una acceleració del ritme de creació d'ocupació (2,1%) i del nombre d'establiments (2,7%), que ha anat acompanyada d'un increment del nombre d'empreses (1,9%) i del salari mitjà del sector (1,5%). A més, el total de metres quadrats visats ha registrat un creixement del 50,8%, fins a situar-se a prop de 155.000 m^2, després de molts anys de forts descensos. En paral·lel, el nombre de permisos de construcció d'obra nova ha augmentat el 20,7%, encara que només hi ha hagut 35 permisos, xifra que contrasta amb els més de 200 que s'havien arribat a atorgar l'any 2004. Així doncs, el ritme de progressió de l'activitat encara és modest i parteix d'uns nivells molt baixos, fet que es reflecteix, per exemple, en la falta de dinamisme de les importacions de materials de construcció i del consum d'energia (-1,6% en ambdós casos). A més, la inversió pública ha experimentat un retrocés important el 2016 (-17%), després de dos anys de creixement, un factor que ha limitat les possibilitats de millora del sector. En sentit contrari, mesures com el Pla Renova, consistent en ajuts destinats al foment de la rehabilitació del parc immobiliari, la millora de l'eficiència energètica dels edificis i l'ús de les energies renovables, tenen un efecte estimulador de l'activitat del sector.

En la mateixa línia, els resultats de les enquestes de la Cambra mostren que la construcció ha experimentat un punt d'inflexió, que deixa enrere la forta dinàmica contractiva, i ha començat a donar senyals de reactivació. Així, la marxa dels negocis ha repuntat a l'alça i ha encadenat tres semestres en terreny positiu, alhora que les respostes de les empreses respecte a l'evolució de l'obra contractada i executada han començat a mostrar símptomes de millora, si bé dintre d'uns nivells encara molt baixos. Tot plegat s'ha traduït en un lleuger increment de la xifra de vendes (1,3%), per primer cop des de 2005, i de la inversió (1,8%), després de deu anys de fortes davallades d'aquesta última variable.

La indústria ha frenat el ritme de caiguda de l'activitat.

Pel que fa al sector de la indústria i la manufactura, l'evolució durant l'any 2016 ha continuat sent negativa, tot i que ha frenat el ritme de caiguda de l'activitat respecte a l'any anterior. Així, el VAB real s'ha reduït l'1,1%, una dècima menys que el 2015, fet que ha retallat el seu pes en el VAB total fins al 4,9%. Cal recordar que aquest sector està integrat, d'una banda, per la indústria bàsica, fonamentada sobretot en la producció i distribució d'energia, i d'altra banda, per la manufactura, que és l'activitat amb

Figura 5.6

EVOLUCIÓ DE LA MARXA DELS NEGOCIS PER SECTORS

Saldo entre el percentatge de respostes positives i negatives

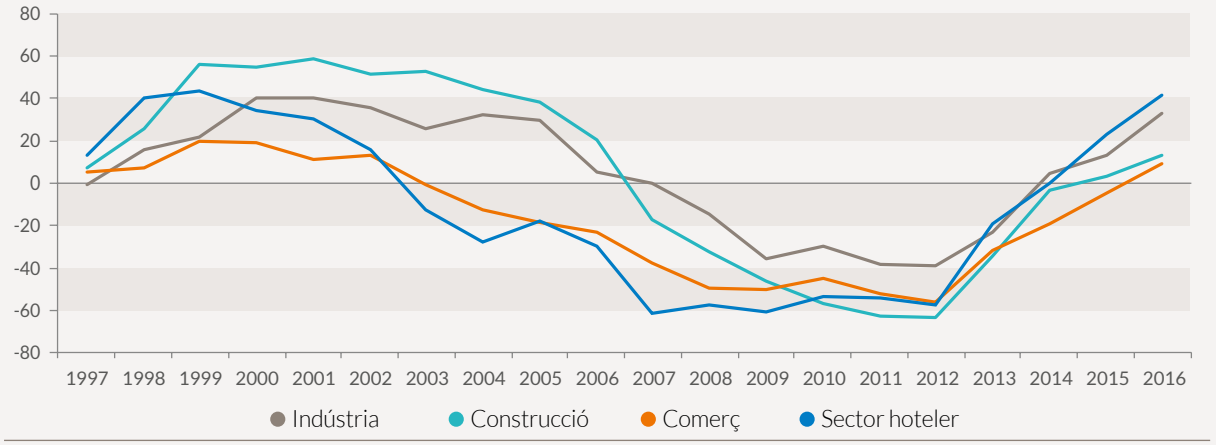

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

el pes més rellevant –el 2015 concentrava el 71% del VAB procedent d'activitats secundàries (les dades de 2016 no estan disponibles).

La debilitat del conjunt de l'activitat industrial i manufacturera observada el 2016 s'ha traduït en una reducció del nombre d'empreses del sector (-0,7%) i en una moderació del ritme de creació d'ocupació (1,5%) i del consum energètic (1,2%). No obstant això, també s'ha observat una tendència de millora suau del clima de confiança del sector, reflectida en les respostes de les empreses a les enquestes de la Cambra. Concretament, l'indicador de confiança va recuperar un saldo positiu el segon semestre de l'any, després de quasi 12 anys consecutius en terreny molt negatiu. A més, les opinions de les empreses sobre la marxa dels negocis mostren el clima més favorable dels últims 13 anys, alhora que els nivells de producció i el grau d'utilització de la capacitat productiva han millorat suaument. Així, aquest últim s'ha situat al voltant del 67%, entorn d'11 punts més que el mínim assolit el 2011, però encara lluny dels nivells anteriors a la crisi. En aquest context, les empreses industrials han assenyalat un augment mitjà de la xifra de negocis del 3,6%, superior al de 2015, i una alça de la inversió (5,1%), que contrasta amb els descensos d'exercicis anteriors.

Quant als serveis, l'any 2016 s'han mantingut com el sector més dinàmic de l'economia, dintre d'uns registres encara modestos, liderats un cop més per la millora de les activitats vinculades al comerç i, sobretot, al turisme. Aquesta evolució positiva ha continuat impulsada per l'augment del nombre de turistes (6,3%) i una lleugera recuperació dels excursionistes (0,7%), que al seu torn han afavorit el creixement de les vendes comercials. Així, l'impuls procedent de la demanda dels visitants estrangers s'ha traduït en una progressió de les importacions de béns del 4,9%, davant del lleuger descens que van experimentar el 2015. L'evolució a l'alça de l'activitat turística també s'ha posat de manifest en l'augment dels dies d'esquí venuts (4,4% la temporada 2015-2016 i 1,3% la temporada 2016-2017) i del nombre de pernoctacions totals (2,6%), si bé l'estada mitjana s'ha reduït una mica (de 2,3 a 2,1 dies) –segons les enquestes de la Cambra; a més, el grau d'ocupació hotelera ha seguit pujant. Tot plegat s'ha traduït en un increment dels assalariats del 3,3% en l'hoteleria i de l'1% en el comerç, fet que en aquest últim cas es dona després de deu anys consecutius de descensos. Paral·lelament, el nombre d'establiments ha augmentat a un ritme del 3,8% en l'hoteleria i del 2,9% en el comerç.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE L'ANY 2016

Taula 5.2

Resultats de l'enquesta de conjuntura en la indústria

ANY 2016 COMPARAT AMB L'ANY 2015 (en % d'empreses)		
Xifra de negocis	Superior	49
	Igual	34
	Inferior	16
	Variació mitjana (%)	**3,6**
Volum d'inversió	Superior	31
	Igual	60
	Inferior	9
	Variació mitjana (%)	**5,1**
Personal ocupat	Més	18
	Igual	72
	Menys	10

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2017 (en % d'empreses)		
Tendència de la xifra de negocis	Augmentar	43
	Mantenir-se	49
	Disminuir	8
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	22
	Mantenir-se	62
	Disminuir	16

Resultats de l'enquesta de conjuntura en la construcció

ANY 2016 COMPARAT AMB L'ANY 2015 (en % d'empreses)		
Xifra de negocis	Superior	34
	Igual	42
	Inferior	24
	Variació mitjana (%)	**1,3**
Volum d'inversió	Superior	25
	Igual	63
	Inferior	13
	Variació mitjana (%)	**1,8**
Personal ocupat	Més	15
	Igual	68
	Menys	17

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2017 (en % d'empreses)		
Tendència de la xifra de negocis	Augmentar	21
	Mantenir-se	53
	Disminuir	26
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	19
	Mantenir-se	45
	Disminuir	36

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE L'ANY 2016

Taula 5.3

Resultats de l'enquesta de conjuntura en el comerç detallista

ANY 2016 COMPARAT AMB L'ANY 2015 (en % d'empreses)		Total comerç detallista	Alimentació	Roba i calçat	Equipament de la llar	Higiene i sanitat	Electrònica	Vehicles i accessoris	Altres comerços	Superm. i grans magatzems
Xifra de vendes	Superior	40	33	44	46	43	43	32	41	36
	Igual	32	47	25	24	29	21	40	33	36
	Inferior	28	20	31	30	29	36	28	27	27
	Variació mitjana (%)	**0,9**	**0,7**	**-1,3**	**1,8**	**3,7**	**2,9**	**-0,7**	**0,9**	**0,5**
Volum d'inversió	Superior	29	30	15	36	33	23	24	29	46
	Igual	61	60	73	55	67	69	60	62	36
	Inferior	10	10	12	9	0	8	16	9	18
	Variació mitjana (%)	**3,3**	**2,0**	**0,7**	**3,9**	**11,1**	**3,8**	**3,6**	**2,7**	**2,5**
Personal ocupat	Més	11	3	6	21	10	0	0	15	27
	Igual	82	94	85	71	67	93	88	83	64
	Menys	8	3	9	9	24	7	12	2	9
PERSPECTIVES PER A L'ANY 2017 (en % d'empreses)										
Tendència de la xifra de vendes	Augmentar	34	38	35	28	55	14	30	32	40
	Mantenir-se	55	53	56	66	35	71	61	53	40
	Disminuir	11	9	9	6	10	14	9	15	20
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	22	21	14	15	48	8	24	24	18
	Mantenir-se	65	62	71	70	52	77	60	63	82
	Disminuir	13	18	14	15	0	15	16	13	0

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

El sector més dinàmic ha continuat sent el dels serveis, liderat per la millora de les activitats vinculades al comerç i, sobretot, al turisme.

La recuperació progressiva de l'activitat turística i comercial també s'ha reflectit a les enquestes de la Cambra, amb unes valoracions de la marxa dels negocis millors que les registrades l'any 2015. Les enquestes també indiquen una acceleració del creixement de la xifra de vendes en l'hoteleria (6,1%) i un petit augment en el comerç (0,9%), fet que no succeïa des de l'any 2001. En la mateixa línia, les empreses han assenyalat una evolució a l'alça de la inversió en ambdós sectors (9,3% i 3,3%, respectivament), més intensa que la registrada el 2015. En tot cas, cal recordar que aquests increments arriben després de molts anys de caigudes, que van situar els nivells d'activitat en registres històricament molt baixos, de manera que encara estan lluny dels nivells de la fase expansiva anterior.

Com a resultat, el VAB real del subsector Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions ha encadenat dos exercicis de creixement força elevat, amb una progressió del 4,4%, dues dècimes més que el 2015, que deixen definitivament enrere una etapa de set anys consecutius de caigudes (2008-2014). En conseqüència, el pes d'aquest subsector de l'economia ha augmentat fins al 31% del VAB total andorrà, després que el 2014 registrés mínims històrics.

El subsector financer ha estat l'única branca dels serveis que ha registrat una evolució negativa, com ja va passar el 2015. Les xifres oficials de PIB recullen un descens del VAB del subsector d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques del 0,7% l'any 2016, que s'afegeix a la caiguda del 0,5% registrada el 2015, en contrast amb els forts creixements –del voltant del 10% anual en la branca financera i asseguradora– que havia experimentat en el període 2012-2014. Malgrat tot, aquest subsector (que engloba les activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques) es manté, amb diferència, com el més important de l'economia, amb un pes del 38% del VAB total.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE L'ANY 2016

Taula 5.4

Resultats de l'enquesta de conjuntura en el sector hoteler

ANY 2016 COMPARAT AMB L'ANY 2015 (en % d'empreses)

Xifra de negocis	Superior	67
	Igual	33
	Inferior	0
	Variació mitjana (%)	**6,1**
Volum d'inversió	Superior	62
	Igual	33
	Inferior	4
	Variació mitjana (%)	**9,3**
Personal ocupat	Més	21
	Igual	67
	Menys	12
Origen de la clientela segons el canal de venda (en %)	Client directe / web pròpia	22,9
	Internet / portals de reserves	57
	TO i agències de viatges	17,3
	Altres	2,8
Estada mitjana dels clients (nits)		2,1

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2017 (en % d'empreses)

Tendència de la xifra de negocis	Augmentar	55
	Mantenir-se	41
	Disminuir	5
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	27
	Mantenir-se	61
	Disminuir	11

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

EVOLUCIÓ TRIMESTRAL DEL VAB DEL SECTOR SERVEIS PER BRANQUES D'ACTIVITAT Taxa de variació interanual (%)

Figura 5.7

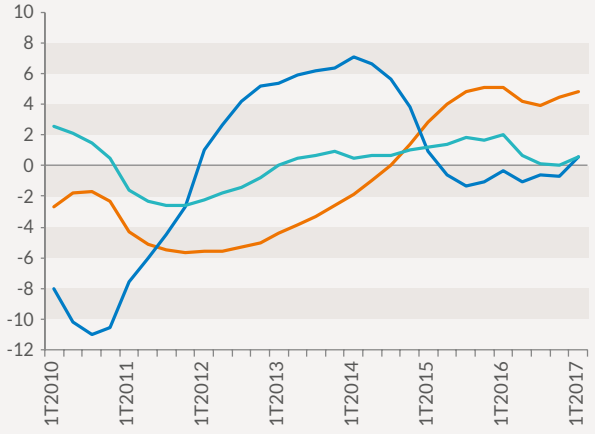

- Comerç, Hostaleria, Transport, Informació i Comunicacions
- Financeres, Immobiliàries, Professionals i Tècniques
- Administració Pública, Educació, Sanitat, Serveis Socials i Personals

Font: Departament d'Estadística.

El subsector financer ha estat l'única branca dels serveis que ha registrat una evolució negativa, com ja va passar el 2015.

La feblesa de l'activitat s'ha constatat en una reducció de la inversió creditícia neta a clients (-0,4%) i dels dipòsits (-2%), que ha repercutit en un descens dels beneficis del sector bancari, per tercer any consecutiu, del 7,5%, i en una retallada de l'ocupació en el conjunt del sector financer i assegurador (-0,7%). En tot cas, cal precisar que aquestes dades s'han de posar en el context especial que ha caracteritzat el sector els darrers dos anys, arran de la intervenció de la Banca Privada d'Andorra (BPA) per part de l'Institut Nacional Andorrà de Finances (INAF), després que el dia 10 de març de 2015 l'autoritat administrativa nord-americana *Financial Crimes Enforcement Network* (FinCEN) va qualificar Banca Privada d'Andorra, SA (BPA) com a "entitat financera de primer ordre en matèria de blanqueig de capitals". Com a resultat, es va iniciar un procés de resolució ordenada de l'entitat que ha culminat el maig de 2016 amb la seva liquidació i el traspàs d'actius sanejats a una nova entitat anomenada Vall Banc, que ha estat venuda a un fons americà.

L'anàlisi de l'evolució sectorial es completa amb el sector primari, que durant el 2016 ha experimentat un modest creixement del VAB real del 0,5%, després de tres anys de caigudes d'activitat força intenses (-4,4% el 2015). Aquest canvi de tendència ha anat acompanyat d'un increment del nombre d'assalariats del 4,5%, en un context en què la superfície agrària útil i la collita de tabac també han crescut (0,9% i 0,6%, respectivament). En canvi, el cens ramader s'ha reduït per segon exercici consecutiu (-5%), però es manté en línia amb la mitjana històrica observada des de l'any 1995 (entorn dels 5.200 caps de bestiar). En tot cas, cal tenir present que el pes del sector primari en l'economia és molt reduït (0,5%), per la qual cosa el seu impacte en el PIB total ha estat molt limitat.

3. Evolució de la demanda per components

La millora progressiva del context econòmic i de la confiança empresarial està reactivant la dinàmica inversora.

Per components de demanda, els indicadors disponibles assenyalen, en general, que la demanda interna ha experimentat una evolució alcista, partint d'uns nivells que encara són baixos. L'augment de la població i de l'ocupació, juntament amb el creixement dels salaris en termes reals (un cop descomptada la inflació), ha generat unes condicions favorables al creixement del consum privat dels residents. Aquesta situació s'ha reflectit, per exemple, en un augment de les matriculacions de turismes (10,5%), que en part també ha estat afavorit per l'aplicació del Pla Engega, d'incentius per a la compra de vehicles poc contaminants.

Pel que fa a la inversió, els indicadors disponibles mostren que en l'àmbit del material de transport s'ha registrat una acceleració de les matriculacions de camions i camionetes (30%), mentre que la inversió en béns d'equipament encara es mostra feble, tal com es desprèn de la moderació del creixement de les importacions d'aquests béns (1,9%). No obstant això, les enquestes de la Cambra reflecteixen una tendència ascendent de la inversió a tots els principals sectors de l'economia, liderats pel sector hoteler, tot i que la progressió és més modesta en el comerç, la indústria i la construcció. Així doncs, sembla que la millora progressiva del context econòmic i de la confiança empresarial està reactivant a poc a poc la dinàmica inversora.

En canvi, la contribució del sector públic a l'activitat de l'any 2016 s'ha caracteritzat per una política fiscal de l'Administració general més restrictiva, a diferència del que va succeir el 2015. Concretament, s'ha produït una moderació del creixement de les despeses de funcionament de nou dècimes, fins al 2,8%, a la qual s'ha afegit una reducció de les inversions reals (-3,2%). En conseqüència, l'augment de la despesa no financera s'ha limitat al 3% el 2016, davant del 7,2% de l'any anterior. Aquest factor, juntament amb l'acceleració del creixement dels ingressos, en part estimulada per la millora de la situació econòmica, s'ha traduït en un canvi de signe del saldo pressupostari liquidat, que ha passat del dèficit (-0,5% del PIB) al superàvit (0,9% del PIB). Paral·lelament, la pressió fiscal s'ha elevat quasi dos punts, fins al 25,3%, xifra que estableix un nou màxim històric i que és la conseqüència de la culminació del procés de desplegament de totes les figures impositives directes portat a terme des de l'any 2011.

Igualment, els comuns han adoptat una política clarament contractiva, amb una disminució de les despeses no financeres de l'11,8%, dins de les quals destaca la forta retallada de la inversió real (-51,5%). Com a resultat, el superàvit no financer agregat dels comuns quasi s'ha doblat, fins a representar l'1,7% del PIB. D'aquesta manera, la inversió real agregada del sector públic (Administració general més comuns) ha caigut el 17% i les despeses de funcionament agregades han moderat el creixement sis dècimes, fins al 2%. Per tant, en conjunt, l'actuació del sector públic ha estat clarament restrictiva, en contrast amb l'orientació expansiva que havia tingut el 2015. Segons les estimacions del mateix Govern, aquest canvi de signe de la política fiscal s'ha traduït en una moderació del creixement del VAB del subsector Administracions públiques, educació, sanitat, serveis socials i personals, fins al 0,7% el 2016, en contrast amb l'augment de l'1,5% que havia registrat un any abans.

EVOLUCIÓ DE LA INVERSIÓ PER SECTORS
Taxa de variació interanual (%)
Figura 5.8

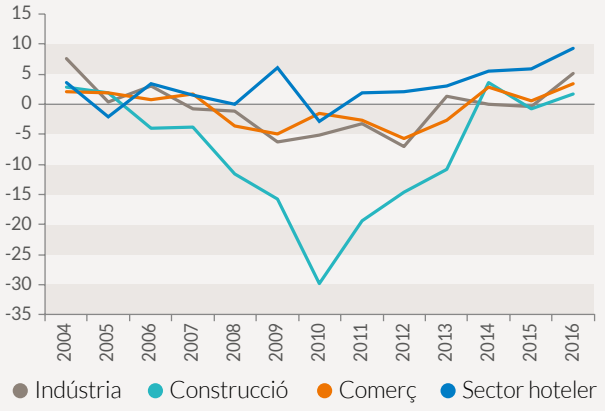

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Pel que fa al sector exterior, durant l'any 2016 s'ha registrat un increment de les importacions (4,9%), que contrasta amb el lleuger descens de l'any passat. A més, cal precisar que aquesta xifra està condicionada a la baixa per la reducció dels preus dels carburants registrada el 2016, de manera que si se n'exclou aquest capítol, el creixement de les importacions ha estat més elevat (7,5%). Paral·lelament, les exportacions han augmentat, per segon any consecutiu, i ho han fet a un ritme del 12,6%, de manera que el dèficit comercial s'ha incrementat el 4,4%. Així doncs, durant el 2016 ha augmentat la tradicional aportació negativa de la balança comercial al PIB del país, fet que està correlacionat amb la millora de la situació econòmica. En tot cas, la contribució més rellevant del sector exterior a l'economia andorrana és la que s'obté dels ingressos per serveis turístics –la font d'ingressos més important del país–, els quals han continuat evolucionant a l'alça, tal com s'ha comentat en l'anàlisi del sector hoteler fet en paràgrafs anteriors. Cal remarcar que aquesta tendència ascendent ha estat impulsada pel bon comportament de les economies veïnes d'Espanya i França, d'on provenen la majoria dels visitants que rep Andorra (51% i 41%, respectivament). Així, el nombre de turistes ha augmentat el 6,3% i el d'excursionistes el 0,7%, de manera que el creixement agregat de visitants ha estat del 2,6%, superior al de 2015.

Per acabar amb l'anàlisi del sector exterior, cal assenyalar que la nova Llei d'inversió estrangera que va entrar en vigor l'any 2012 està tenint un impacte creixent en l'atracció de capitals estrangers cap a Andorra. Així, durant l'any 2016 s'han rebut 810 sol·licituds d'inversió, el 8,6% més que el 2015, que és la xifra més alta des que la Llei està en vigor.

4. Perspectives

Pel que fa a les perspectives de l'economia andorrana per a l'any 2017, els resultats de les enquestes de la Cambra suggereixen una nova millora de l'evolució, tot i que moderada, que permet confiar en la consolidació gradual de la recuperació econòmica. Per sectors, s'espera que la tendència de millora arribi a totes les branques d'activitat, tot i que amb diferent intensitat. El sector hoteler seguirà liderant la recuperació, mentre que el ritme d'activitat guanyarà impuls més lentament en el comerç i la indústria. Així, a tots tres sectors les respostes positives sobre la tendència de la xifra de negocis i de la inversió per al 2017 superen les negatives, amb una diferència a favor més notable en el cas de l'activitat hotelera. Per part seva, la construcció és el sector que encara presenta més dubtes sobre el futur, tot i que el dinamisme creixent de la resta de l'economia hauria d'acabar arrossegant també l'activitat d'aquest sector.

Figura 5.9

TENDÈNCIA ESPERADA DE LA XIFRA DE NEGOCIS PER A L'ANY SEGÜENT Saldo en percentatge de respostes positives i negatives

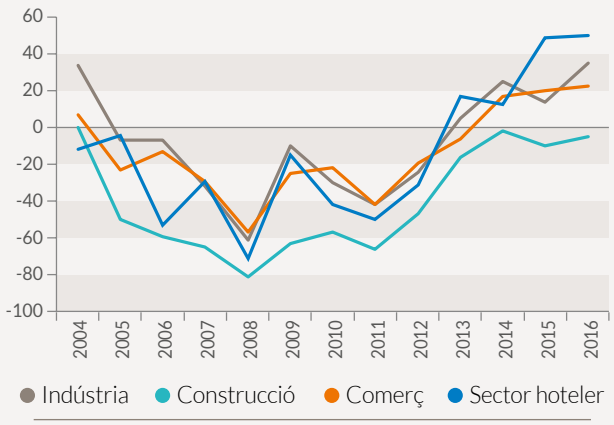

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Durant el 2017 també es pot confiar que l'impuls procedent de l'exterior segueixi afavorint l'activitat econòmica andorrana, tenint en compte l'elevat dinamisme previst de l'economia espanyola i, en menor mesura, de la resta de països europeus. En aquest context, s'espera que l'economia del Principat registri un nou augment del PIB durant el 2017, que probablement superarà el ritme de creixement observat el 2016.

Les dades de PIB del primer trimestre són coherents amb aquesta previsió, ja que mostren una acceleració del ritme de creixement fins a l'1,9% interanual, set dècimes més que el trimestre anterior.

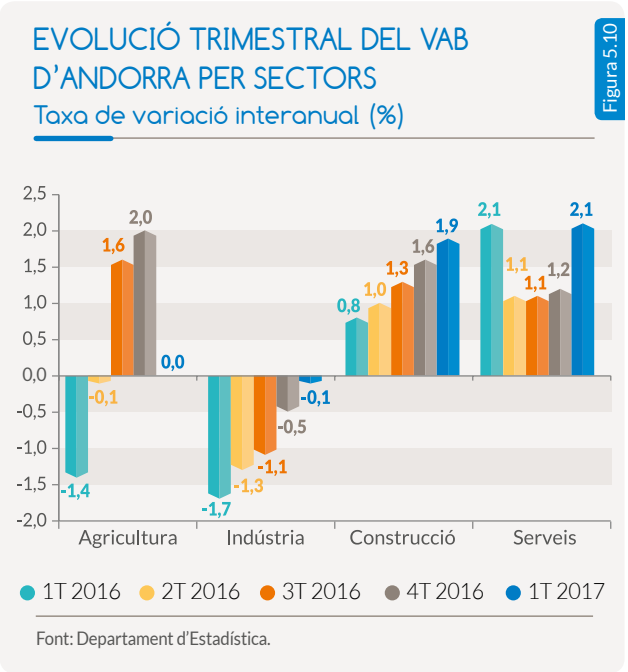

La millora ha estat generalitzada per sectors, tret de l'agricultura, i es manté el lideratge en el creixement del subsector Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions (4,8% interanual). També destaca en positiu l'inici de remuntada de les "Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques" (0,6%), després d'encadenar set trimestres en negatiu.

L'evolució dels principals indicadors d'activitat disponibles per als primers mesos de l'any 2017 també dona suport a una previsió de creixement econòmic més elevat, amb una evolució a l'alça força generalitzada, tot i que dintre d'uns registres que continuen sent moderats. Més concretament, l'ocupació assalariada ha crescut prop del 3% els primers quatre mesos de l'any, per sobre de l'augment de l'1,6% que es registrava en el mateix període de 2016, i amb una contribució particularment destacable del sector hoteler. En la mateixa línia, les importacions totals, les de materials de construcció i les matriculacions de turismes han accelerat el ritme fins al juny. A més, el creixement del nombre de visitants, un altre indicador clau per valorar l'activitat econòmica andorrana, ha continuat sent positiu durant el primer semestre de l'any, si bé ha afluixat una mica el ritme respecte de l'any 2016. Només el consum d'energia destaca amb una evolució lleugerament negativa, que podria estar condicionada per altres factors no directament vinculats al cicle econòmic.

La recuperació de l'economia andorrana seguirà guanyant solidesa al llarg de tot el 2017.

Per tant, la visió conjunta ens permet concloure que la recuperació de l'economia andorrana seguirà guanyant solidesa al llarg de tot el 2017, liderada pel sector turístic, i afavorida pel bon comportament de l'economia europea i, sobretot, espanyola.

VI. Preus i costos

1. Preus de consum

La inflació mesurada per l'índex de preus de consum (IPC), després de 24 mesos consecutius de valors negatius (en termes interanuals) s'ha situat el mes de desembre de 2016 en el +0,4% anual, un registre positiu que suposa un clar gir alcista en relació amb la caiguda de preus anotada el mes de desembre de 2015 (-0,9%). A partir de l'agost de 2016 la taxa d'inflació va iniciar una via de recuperació que s'ha traduït, a partir del mes de desembre, en l'entrada en valors positius d'inflació, a causa de la pujada dels preus associats a l'energia i de la millora progressiva de l'activitat econòmica. En aquesta línia, durant els primers mesos de 2017 la taxa d'inflació ha accelerat el ritme d'augment i, de fet, al març de 2017 l'IPC d'Andorra ha arribat fins al 3,0%.

La fase d'estancament dels preus de 2013 i 2014 i de deflació de l'any 2015 i bona part del 2016 s'ha vist significativament revertida. El canvi de tendència des de finals de 2016 ha

ÍNDEX DE PREUS DE CONSUM D'ANDORRA (2014-2016) Taxa de variació interanual (%)

Figura 6.1

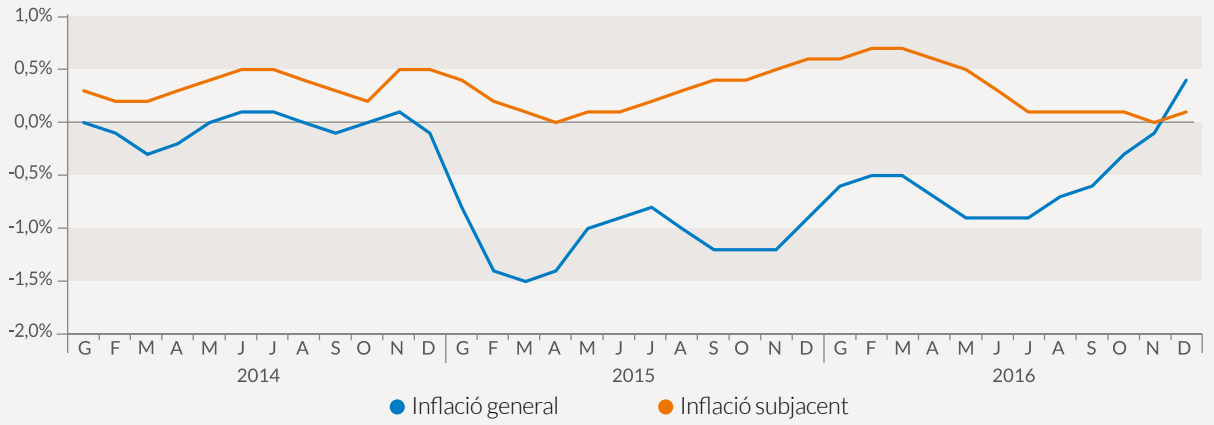

Font: Departament d´Estadística.

estat pronunciat. Aquesta dinàmica és força semblant a la que es dona a escala internacional, especialment en l'entorn més proper d'Andorra, i encaixa amb els plantejaments que destaquen un pes més gran dels factors globals en la determinació de les inflacions nacionals[1]– com ara l'evolució del preu del petroli i altres matèries primeres, a banda del paper de les cadenes globals de valor. Per descomptat, els factors específics nacionals continuen tenint un lloc important, com s'ha destacat des del Banc Central Europeu.[2]

El paper de la inflació/deflació importada relacionada amb l'evolució dels preus del petroli i altres *commodities* es reflecteix en la comparació entre la inflació mesurada per l'IPC i la inflació subjacent. Aquest darrer indicador, com és conegut, exclou els components més exògens i volàtils, com els preus de l'energia importada i els aliments sense elaborar.

El resultat esperat és, naturalment, que la inflació subjacent mostra una tendència més estable que la inflació general, encara que amb matisos. L'any 2016 la inflació subjacent ha retrocedit cinc dècimes respecte a l'any anterior, fins a situar-se en el +0,1%, el valor més baix de l'últim quinquenni. Aquesta caiguda de la inflació subjacent fins a nivells mínims posa de manifest que, tot i l'escenari de recuperació gradual de l'economia, bona part de les empreses han tendit a contenir o a rebaixar els preus per impulsar les vendes, en un context en què la demanda de consum es manté encara feble. Durant l'any 2016 la inflació subjacent ha seguit una evolució en forma de U, amb taxes interanuals entre 0,6% i 0,7% fins a l'abril, que s'han situat a nivells pràcticament zero entre juliol i desembre (amb un mínim de tècnicament zero al novembre de 2016), i han iniciat una certa remuntada a inicis de 2017. Aquesta dinàmica d'inflació subjacent respon als canvis més específicament nacionals.

Destaca el canvi en les posicions relatives dels dos indicadors des de finals de 2016: l'evolució a la baixa molt notable dels preus del petroli en els anys anteriors va portar a una inflació general per sota de la subjacent, mentre que recentment una certa (i no consolidada) recuperació d'algunes *commodities* pot estar donant lloc a l'evolució inversa. Ambdós indicadors aporten, doncs, informacions complementàries sobre el comportament dels preus.

Per components, el repunt de la inflació al llarg de 2016 respon, en gran part, a la trajectòria dels preus del grup de l'energia, que, en conjunt, han registrat un augment de l'1,7%, una taxa que contrasta amb els forts descensos anotats els dos anys anteriors (-13,9% el 2015 i -6,2% el 2014).

[1] *Per exemple, Auer, Borio i Filardo, "The globalisation of inflation: the growing importance of global value chains", BIS working paper, n. 602, 2017.*
[2] *Vid. "Domestic and global drivers of inflation in the euro area", al Butlletí Econòmic del BCE 4/2017, juny de 2017.*

Aquesta evolució ha estat motivada pel comportament dels preus dels carburants i combustibles, que han reflectit la pujada dels preus dels productes petroliers, i han acabat l'any marcant una orientació clarament alcista. En concret, els preus dels carburants i lubricants han augmentat un 2,6%, davant del descens del 15,4% de 2015; i els dels combustibles líquids i altres s'han incrementat un 1,3%, mentre que el 2015 havien caigut un 20,8%. També hi ha contribuït, encara que en menor mesura, el descens més moderat dels preus del gas (-1,3%) i l'estabilitat dels preus de l'energia elèctrica (0,0%).

El repunt de la inflació al llarg de 2016 respon, en gran part, a l'augment dels preus del grup de l'energia.

Els efectes d'aquest increment dels preus energètics s'han notat especialment en el capítol del transport –que ha registrat una pujada del 0,9%, que contrasta amb la caiguda del 3,1% de 2015–, i també en el component de l'habitatge, en què, influïts sobretot per l'augment del preu del gasoil de calefacció, han passat de caure un 2,4% el 2015 a augmentar un 0,1% l'any 2016.

D'altra banda, els capítols que han experimentat un increment de preus més intens que el de l'any anterior i que, per tant, han tingut una influència destacada en la trajectòria alcista de l'IPC, han estat el d'hotels, cafès i restaurants (1,9%), el d'ensenyament (1,6%), el de salut (0,6%) i, en menor mesura, el de mobles, estris domèstics i serveis per a la llar (0,2%). En canvi, el component d'aliments, begudes i tabac, tot i mantenir una tendència a l'alça, ha moderat l'augment de preus nou dècimes, fins al +0,5%.

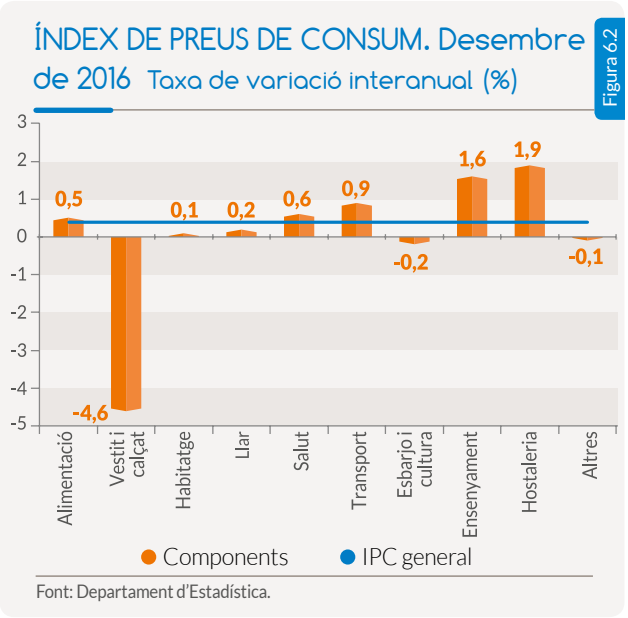

Font: Departament d'Estadística.

L'únic capítol que ha contribuït decididament a la contenció del repunt inflacionista ha estat el de vestit i calçat, que ha acabat l'exercici registrant una disminució de preus més accentuada que la de l'any passat (-4,6% davant del -0,4% de 2015).

Finalment, el grup de béns i serveis diversos (-0,1%) ha mantingut una orientació a la baixa dels preus, tot i que de perfil més moderat que el d'ara fa un any (-0,3%), i el d'esbarjo, espectacles i cultura ha tancat l'any 2016 amb una variació negativa de la taxa d'inflació interanual del -0,2%, que contrasta amb l'increment de l'1% registrat el 2015.

2. Salaris

L'any 2016 el salari mitjà ha assolit un màxim històric en situar-se en els 2.076,7 euros, el 4,3% més que el 2015. Podem afirmar que des de 2009, el salari mitjà d'Andorra s'ha mantingut bastant estable entorn dels 2.000 euros mensuals (el 2009 va ser de 1.984,3 euros), en consonància amb la baixa –i en certs períodes, absent– pressió inflacionista. De fet, durant el 2016 els assalariats han augmentat el poder adquisitiu per valor de 3,9 punts, fet que compensa la disminució de 2,1 punts obtinguda el 2015. Així doncs, s'observa que la millora de l'economia i del mercat laboral detectada el 2015 comença a traslladar-se als salaris.

En termes acumulats el salari mitjà ha augmentat el 4,7% des de l'any 2009 i, per part seva, l'augment acumulat dels preus de consum en el mateix període ha estat del 4,4%, fet que suposa només 0,3 punts d'augment del poder de compra en els darrers set anys.

EVOLUCIÓ ANUAL DELS SALARIS MITJANS (1991-2016) EN EUROS

Figura 6.3

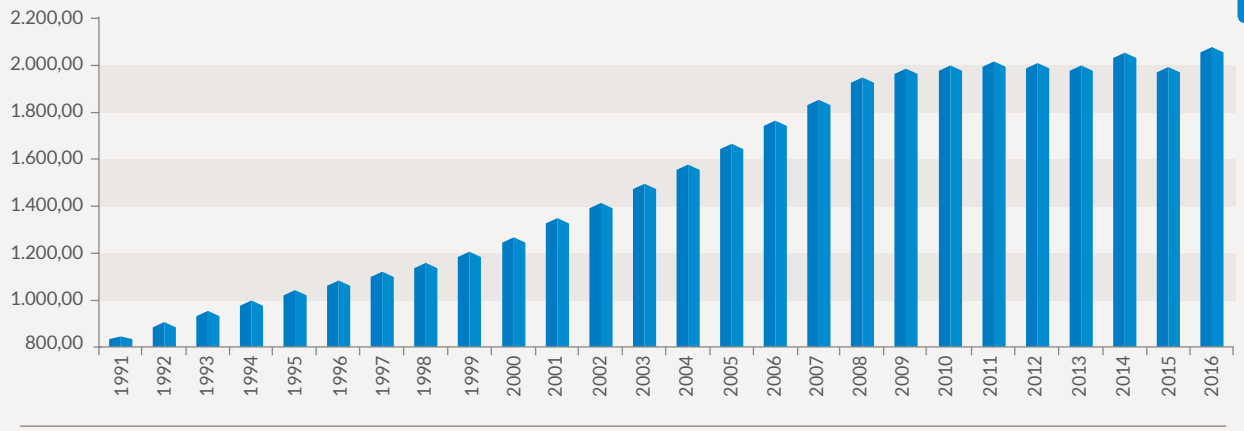

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Els salaris mitjans per sectors mostren una notable heterogeneïtat.

Si ampliem la visió a un període més llarg i previ a la crisi de 2007, el creixement del salari mitjà d'Andorra és positiu al llarg de tota la sèrie disponible des de 1990, amb uns increments interanuals molt elevats fins a l'arribada de la crisi el 2008. A partir d'aleshores va començar la tendència a uns increments cada cop inferiors, fins a assolir els anys 2012-2013 les primeres taxes negatives històriques.

Cal assenyalar que des de l'any 2015 la font de les dades sobre salaris mitjans utilitzada per a l'anàlisi són dades que elabora el Departament d'Estadística prenent com a base les cotitzacions dels assalariats facilitades per la CASS.

Per interpretar l'evolució dels salaris mitjans globals d'Andorra i molt especialment els del sistema financer, cal tenir en compte que les dades estadístiques dels anys 2014 i 2015 no són homogènies ni amb les dels anys anteriors ni amb les de 2016. L'explicació és que davant l'entrada en vigor de l'IRPF l'any 2015, es van produir pertorbacions en les periodificacions del pagament d'una part no fixa dels salaris que algunes empreses feien als seus assalariats. A partir de 2016, és previsible que aquesta magnitud torni a ser homogènia respecte als propers anys. Si es volgués fer un càlcul comparatiu que inclogués els anys 2014 i 2015, seria recomanable utilitzar una mitjana d'aquests dos anys per obtenir una aproximació més realista.

El salari mínim interprofessional de 2016 ha estat fixat en 5,63 euros/hora (per als treballadors de 18 anys i més), que equivalen a 975,87 euros/mes, per una jornada de 40 hores a la setmana. Aquest import constitueix la primera revisió a l'alça des de l'any 2013, en què es van fixar 5,55 euros/hora o 962 euros/mes. A principis de 2017 ha estat de nou modificat a l'alça i ha passat a 5,72 euros/hora o 991,47 euros/mes. Es tracta de valors per sobre dels d'Espanya però inferiors als de França.

Les revisions recents a l'alça encaixen amb les percepcions d'una revitalització de la situació socioeconòmica i la voluntat de mantenir un grau coherent d'"inclusivitat", per fer servir el terme

SALARIS MITJANS I INFLACIÓ (2006-2016)
Taxa de variació interanual (%)

Figura 6.4

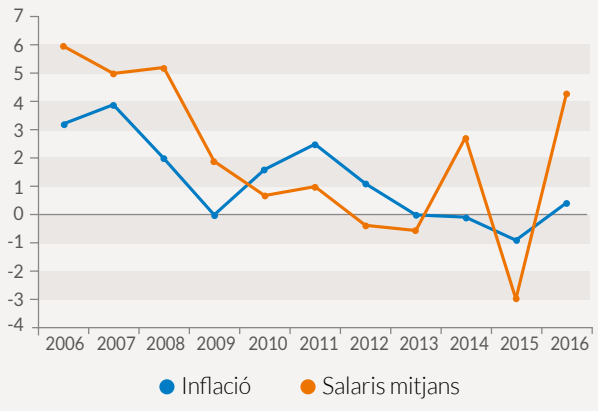

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

que ja han assumit organismes com l'OCDE o el G20 per referir-se a la necessitat que la recuperació econòmica arribi a una massa crítica del conjunt de la societat.[3] En la mesura que el salari mínim s'aplica als treballs de menys qualificació però també garanteix un llindar mínim de despesa a aquests sectors del mercat laboral, la seva moderada però perceptible inflexió a l'alça té unes dimensions socioeconòmiques que cal ponderar en positiu, més enllà del seu impacte directe sobre els costos salarials, que, com és sabut, sempre s'han de posar en relació amb l'evolució de la productivitat.

Els salaris mitjans per sectors mostren una notable heterogeneïtat. Així, la xifra mitjana de l'any 2016 de 2.076,7 euros és la resultant de dades sectorials en una forquilla que va des dels 5.163,16 euros del sector financer (màxim) fins als 1.325,26 euros del personal domèstic a les llars (mínim). Això suposa que el salari més elevat és 3,9 vegades superior al salari més baix. Aquesta diferència entre sectors s'ha ampliat respecte de l'any anterior, que era de 3,3 (però, en canvi, de 4,4 el 2014). El segon sector del ànquing salarial és el de producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua, amb uns salaris que són un 55,7% superiors a la mitjana, seguit de les indústries extractives – que paguen el 51,2% més – i dels organismes extraterritorials amb un salari que és el 51,1% superior a la mitjana. Darrere d'aquests hi ha l'Administració pública, el transport, emmagatzematge i comunicacions; les activitats sanitàries, veterinàries i serveis socials; i l'educació, amb salaris que són entre el 21,8% i el 4,8% superiors a la mitjana.

La resta de branques se situen per sota del nivell salarial mitjà, en percentatges que oscil·len entre el 0,8% de les industries manufactureres, i el 36,2% menys que percep el personal domèstic de les llars. Dintre d'aquest grup de sectors, cal destacar els casos del comerç i hoteleria, que ocupen bona part de la població andorrana (36,8% del total d'assalariats), amb unes retribucions un 16,4% i un 27,0% inferiors a la mitjana, respectivament. El sector de la construcció es troba per setè any consecutiu per sota de la mitjana, quan havia estat tradicionalment per sobre.

SALARIS MITJANS PER SECTORS D'ACTIVITAT EN EUROS

Taula 6.1

	2015	2016	Variació 2016/15	Índex Mitjana d'Andorra=100
Agricultura, ramaderia, caça i silvicultura	1.405,55	1.454,53	3,5%	70,0
Indústries extractives	2.293,02	3.139,52	36,9%	151,2
Indústries manufactureres	2.045,48	2.060,66	0,7%	99,2
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua	3.196,83	3.233,59	1,2%	155,7
Construcció	1.880,77	1.908,19	1,5%	91,9
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	1.709,00	1.736,55	1,6%	83,6
Hoteleria	1.484,24	1.515,93	2,1%	73,0
Transport, emmagatzematge i comunicacions	2.240,88	2.260,45	0,9%	108,8
Sistema financer	4.214,29	5.163,16	22,5%	248,6
Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	1.842,13	1.905,58	3,4%	91,8
Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria	2.458,92	2.530,02	2,9%	121,8
Educació	2.176,87	2.175,92	0,0%	104,8
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	2.239,57	2.279,54	1,8%	109,8
Altres act. socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	1.724,35	1.777,40	3,1%	85,6
Llars que ocupen personal domèstic	1.293,47	1.325,26	2,5%	63,8
Organismes extraterritorials	2.577,13	3.138,18	21,8%	151,1
Treball domèstic a la comunitat	1.269,39	1.362,26	7,3%	65,6
Mitjana	**1.992,00**	**2.076,69**	**4,3%**	**100,0**

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

[3] Vid., *entre d'altres referències: http://www.oecd.org/inclusive-growth/ o la declaració final del G20 a Xina (setembre de 2016): http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/09/05-g20-leaders-communique/, que va incloure el terme "inclusiu" per caracteritzar el desitjable creixement postcrisi, addicionalment a altres propietats ja adoptades, com "fort", "equilibrat" i "sostenible".*

Tots els sectors han registrat augments salarials durant el 2016. Les indústries extractives i els organismes extraterritorials s'han de posar al marge de l'anàlisi general, perquè són sectors on treballen molt poques persones, i per tant, la variació d'un sol salari pot fer variar molt el total. El sector financer ha registrat l'augment salarial més important (22,5%). El salari mitjà del sector financer corresponent a l'any 2016 estaria lliure de les pertorbacions del càlcul manifestades durant el 2014 (amb un increment del 19,5%) i el 2015 (amb una disminució del 23,9%) vinculades a la implantació de l'IRPF. El creixement interanual mitjà de 2014 a 2016 ha estat del 6,0%, una xifra més realista que els increments i les disminucions produïts nominalment aquests darrers tres anys.

El salari dels homes és un 30,3% superior al de les dones. Les diferències més importants es troben en el sector financer.

Altres augments salarials destacats s'han produït en l'activitat de treball domèstic a la comunitat (7,3%), en el sector primari (3,5%) i en les activitats immobiliàries i serveis empresarials (3,4%). Entre els sectors que han augmentat el salari mitjà i que a més ho fan de manera més intensa que l'any 2015, hi ha l'Administració pública (2,9%), les llars que ocupen personal domèstic (2,5%), l'hoteleria (2,1%), el comerç (1,6%) i el transport, emmagatzematge i comunicacions (0,9%).

D'altra banda, també han incrementat el salari mitjà, tot i que de forma més modesta, les activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials (1,8%), el sector de la construcció (1,5%) i la producció i distribució d'energia (1,2%), després de registrar caigudes entre el 0,1% i l'1,9% l'any 2015.

Durant l'any 2015 la majoria dels sectors van registrar reduccions salarials o bé creixements molt modestos, de manera que les dades de 2016 són un símptoma que la situació econòmica tendeix a millorar, encara que sigui lentament.

Pel que fa als nivells salarials per sexes, el salari mitjà dels homes ha estat de 2.346,54 euros mensuals davant d'un salari mitjà de 1.800,52 euros per a les dones. És a dir, el salari dels homes és un 30,3% superior al de les dones, una diferència que s'ha incrementat lleugerament respecte de l'any anterior, que va ser d'un 28,9%. El 2014, aquesta diferència era d'un 34%. Les diferències salarials entre homes i dones es donen a tots els sectors.

Figura 6.5

QUOCIENT SALARIAL HOMES/DONES PER SECTORS. Any 2016

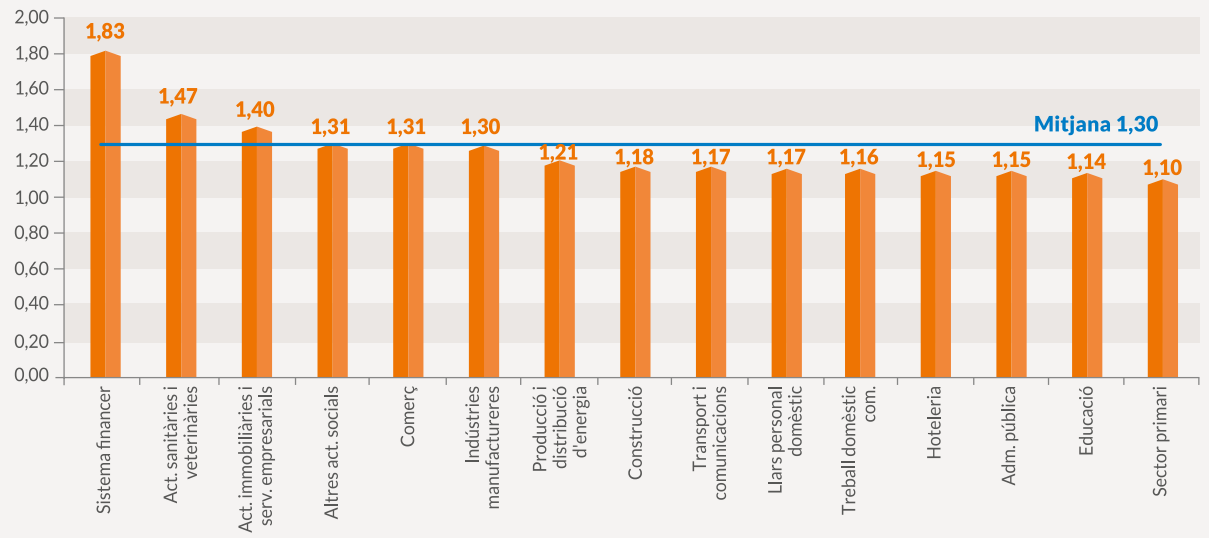

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Si es deixen al marge les indústries extractives i els organismes extraterritorials, per raons de representativitat estadística, les diferències més importants es troben en el sector financer, on el salari mitjà dels homes és un 83% superior al de les dones, en les activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials (en que és un 47% superior) i en les activitats immobiliàries i serveis empresarials (en què és un 40% superior). Aquestes dades posen de manifest que en aquests sectors els homes ocupen de forma més majoritària els llocs de rang més elevat. Per contra, les diferències més petites es donen en el sector primari, l'educació, l'Administració pública i l'hoteleria (amb una mitjana salarial dels homes que és d'un 10-15% superior a la de les dones).

VII. Sector exterior

1. Fluxos comercials amb l'exterior

Les dades de comerç exterior corresponents a l'any 2016 mostren un valor de les importacions de mercaderies de 1.226,1 milions d'euros, la xifra més elevada des de l'any 2008, amb una taxa de variació positiva del 4,9%, especialment notable després del retrocés del 0,6% de 2015.

Per capítols, les contribucions més positives a l'augment de les importacions han estat la de perles, pedres i metalls preciosos (1,9 punts), la dels vehicles automòbils (1,5 punts) i la de productes de perfumeria o de tocador (1 punt), mentre que l'any anterior –el 2015–, en el vessant positiu, van destacar la de vehicles automòbils (1,1 punts) i la de les màquines i aparells elèctrics (0,6 punts).

L'any 2016, en el vessant negatiu, la contribució més important ha estat la dels combustibles (-1,9 punts) i, en menor mesura, la dels vestits i accessoris del vestit, de gènere de punt (-0,3 punts), mentre que el 2015 ho havien estat la dels combustibles (-2 punts) i la de les pedres, perles i metalls preciosos (-1 punt). D'aquesta manera, si s'exclou la caiguda de les importacions de combustibles del total, l'augment de les importacions sense el capítol de combustibles arribaria fins al 7,5%.

El capítol amb el pes més rellevant segueix sent el de vehicles automòbils, que representa l'11,0% de les importacions totals (10,0% el 2015). El segueixen els productes de perfumeria o de tocador, amb el 7,9% del total (7,3% el 2015), les màquines i aparells elèctrics, amb el 6,8% del total (7,3% el 2015) i els combustibles, amb el 6,6% del total (8,9% el 2015). De fet, s'observa un increment de la concentració sectorial de les importacions andorranes, ja que els quatre primers grups sectorials (productes alimentaris, productes de les indústries químiques, maquinària i material elèctric i material de transport) representen més de la meitat del total (51,3%), 0,7 punts més del que representaven els quatre primers grups de l'any 2015, que en aquest cas eren els mateixos.

De la mateixa manera que en el cas de les importacions, les exportacions andorranes han evolucionat a l'alça durant el 2016, però ho han

Les importacions de mercaderies han arribat als 1.226,1 milions d'euros, la xifra més elevada des de l'any 2008.

Figura 7.1

COMERÇ EXTERIOR
Taxa de variació interanual (%)

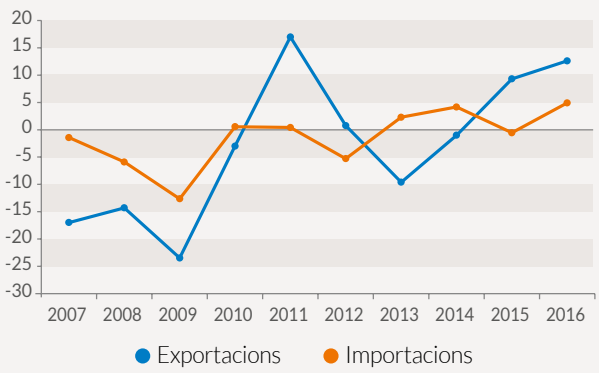

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

El creixement de les exportacions del 12,6% suposa el registre més positiu dels darrers cinc anys.

fet amb un creixement 2,6 vegades superior. De fet, aquest darrer any les exportacions han crescut en un 12,6%, mentre que l'any 2015 ho van fer en un 9,3%. Aquest creixement suposa el registre més positiu dels darrers cinc anys. En termes absoluts, el volum d'exportació ha estat de 90,8 milions d'euros.

El capítol més rellevant segueix sent el de màquines i aparells elèctrics, amb el 24,2% de les exportacions totals (22,1% el 2015). El segueixen els vehicles automòbils, amb el 19,3% del total (19,0% el 2015), i els aparells d'òptica, fotografia, cinematografia i mesura, amb el 10,2% del total (11,4% el 2015). De fet, amb els tres primers grups sectorials (maquinària i material elèctric, material de transport i òptica, fotografia i aparells de precisió) ja se superen àmpliament la meitat de les exportacions totals, atès que representen el 63,6% del total. Aquests percentatges suposen 2,6 punts més del que representaven els tres primers grups de l'any 2015, que també en aquest cas eren els mateixos. Es pot afirmar que la concentració per grups sectorials és bastant elevada i, en tot cas, superior a la registrada en el cas de les importacions.

Cal destacar que una part de les importacions andorranes implica reexportacions posteriors. De fet, si classifiquem per pes els deu primers capítols exportadors i els importadors hi trobem cinc coincidències: "vehicles automòbils", "màquines i aparells elèctrics", "vestits i accessoris del vestit, no de gènere de punt", "aparells mecànics" i "perles, pedres i metalls preciosos". En la literatura econòmica aquesta superposició es considera indicativa de l'anomenat comerç intraindustrial i/o de l'anomenat comerç bidireccional (un país és exportador i importador alhora d'uns mateixos tipus de productes). En els casos dels sectors en què un país és nítidament només importador o exportador hi són pertinents les explicacions tradicionals del comerç internacional (avantatges comparatius, dotacions de recursos, demandes dels residents no satisfetes amb productes nacionals), mentre que en els capítols amb comerç bidireccional el valor afegit generat a l'economia nacional o el sentit de l'oportunitat en operacions de *trading* comercial esdevenen factors i actius essencials.

En el cas d'Andorra, aquesta activitat de reexportació no té una tendència definida. Es tractaria de productes que a escala internacional permeten operacions de *trading* comercial, amb diferències de valor significatives entre països que un intermediari pot aprofitar, o bé, alternativament, de la creació d'activitats vinculades a l'acoblament amb creació d'un valor afegit dins d'Andorra que permet aprofitar un nínxol de mercat.

Tant l'evolució del tipus de canvi com les modificacions legislatives en el comerç internacional són factors importants que incideixen en la reexportació de productes. Andorra està en procés de negociació d'un acord d'associació amb la UE, que entre altres aspectes ha de permetre la lliure circulació de mercaderies dels capítols 1 a 23 del Sistema harmonitzat i, alhora, el manteniment de l'exclusió del tabac de la unió duanera durant un termini transitori suficientment llarg per permetre la reconversió del sector. Aquest fet pot obrir noves oportunitats per al comerç entre Andorra i la Unió Europea.

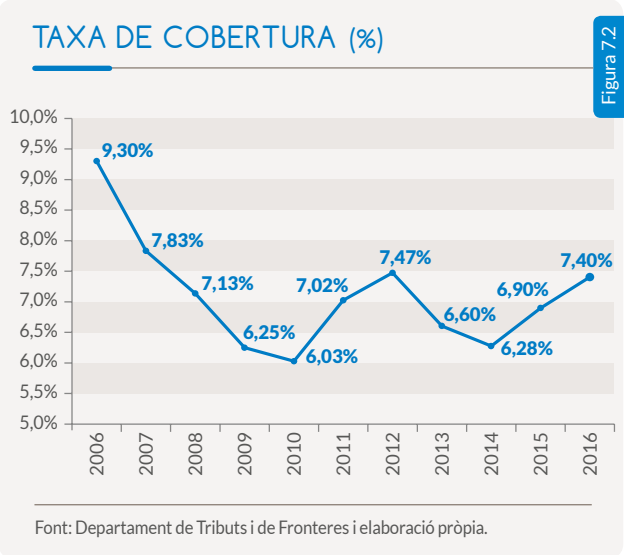

L'evolució de les exportacions andorranes encaixa amb les línies generals de l'evolució del comerç internacional a escala mundial. Efectivament, després de créixer de forma important durant

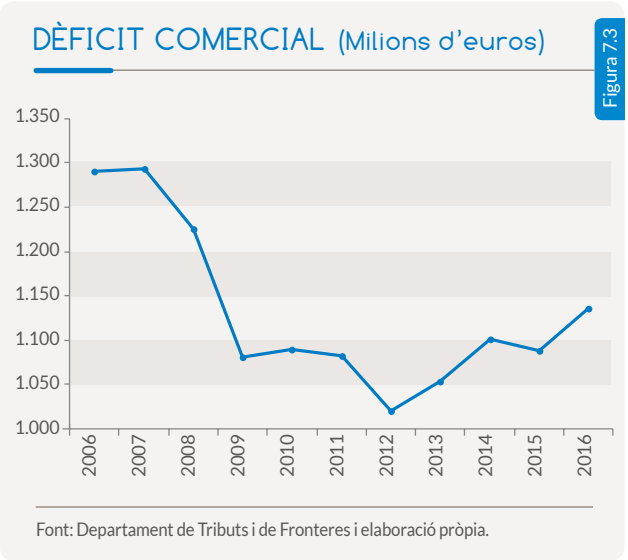

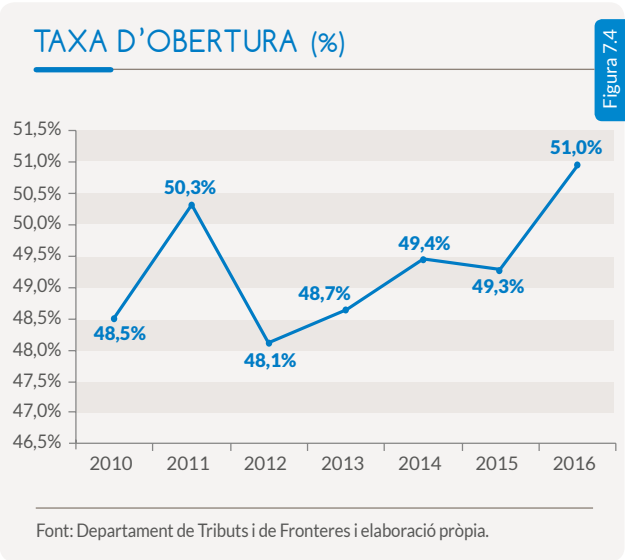

els anys previs a la crisi, va experimentar un retrocés important sobretot el 2009 –conegut en l'anàlisi econòmica com el *great trade collapse*–, amb un "rebot" entre 2010-2011 (a Andorra més pronunciat el 2011), per després, quan alguns esperaven una ràpida normalització amb un retorn a xifres prèvies a la crisi, entrar en una trajectòria de cert alentiment –conegut com *trade slowdown*–, que només a finals de 2016 i principis de 2017 sembla que comença a superar-se, encara que el canvi de tendència està pendent de consolidació.

La desproporció entre exportacions i importacions es mostra en la taxa de cobertura, que és el percentatge del valor de les importacions cobert per les exportacions. Com mostra el gràfic 7.2, la taxa de cobertura s'ha elevat 5 dècimes, fins al 7,4%, el nivell més elevat dels darrers quatre anys. Una dada en positiu referida a l'any 2016 seria la inflexió a l'alça d'aquesta taxa de cobertura, amb una millora de les exportacions proporcionalment més gran que la de les importacions. El seguiment d'aquesta tendència tindria importància, si es consolida, com a senyal d'una aportació modesta encara, però valuosa, de les exportacions a la cobertura de les necessitats importadores de l'economia andorrana.

Andorra tradicionalment es caracteritza per tenir un important dèficit comercial. En els anys anteriors a la crisi el dèficit se situava en valors propers als 1.300 milions d'euros. La contracció de l'activitat comercial exterior va reduir el dèficit fins a la franja de 1.000 a 1.100 milions d'euros. L'any 2016 s'ha superat aquest franja (fins a arribar als 1.135 milions d'euros) en el marc del creixement de les importacions. A Andorra, país especialitzat en turisme i comerç, l'increment de les importacions cal associar-lo a una certa millora del conjunt de l'activitat econòmica, amb més demanda de productes importats de consum (tant intern com per al turisme) i d'inversió.

La tradicional formulació de la "taxa d'obertura" s'expressa pel valor del comerç exterior de mercaderies (exportacions + importacions) com a percentatge del PIB. Abans de la crisi es van assolir nivells del 55% –encara una mica inferiors als de Catalunya i Espanya– que van retrocedir fins a un mínim proper al 46% l'any 2009. La taxa d'obertura no ha tornat a superar el nivell del 50% fins al 2016, en què s'ha situat entorn del 51,0%.

2. Distribució geogràfica del comerç exterior

2.1. Importacions

L'any 2016 les importacions procedents d'Europa, origen geogràfic principal de les importacions andorranes, han concentrat el 92,1% del total, una dècima més que l'any anterior. D'aquesta manera

COMERÇ EXTERIOR PER ZONES GEOGRÀFIQUES

Taula 7.1

	IMPORTACIONS			EXPORTACIONS		
	Milers d'euros 2016	% var. 2016/15	% total 2016	Milers d'euros 2016	% var. 2016/15	% total 2016
Espanya	785.732,3	5,8	64,1	46.029,4	8,6	50,7
França	190.932,8	3,3	15,6	13.431,8	-10,7	14,8
Alemanya	35.580,4	-3,3	2,9	3.769,2	590,6	4,2
Itàlia	27.531,7	11,7	2,2	1.335,1	-42,2	1,5
Regne Unit	17.478,3	9,8	1,4	273,5	-67,0	0,3
Països Baixos	11.158,4	24,2	0,9	1.273,9	66,9	1,4
Portugal	10.749,7	27,7	0,9	225,7	175,0	0,2
Unió Europea-28	**1.104.573,7**	**5,2**	**90,1**	**67.689,5**	**6,2**	**74,6**
Suïssa	18.617,8	-4,5	1,5	679,0	28,2	0,7
Noruega	25,3	-85,8	0,0	4.656,0	57,6	5,1
Europa	**1.128.929,1**	**5,0**	**92,1**	**73.375,8**	**8,6**	**80,8**
Estats Units	7.993,1	10,9	0,7	1.031,1	81,1	1,1
Amèrica	**13.255,6**	**14,3**	**1,1**	**4.147,7**	**59,1**	**4,6**
Xina	42.392,9	-4,9	3,5	1.782,5	15,5	2,0
Vietnam	6.531,7	1,8	0,5	2,3	744,7	0,0
Àsia	**73.865,6**	**3,4**	**6,0**	**6.262,6**	**42,1**	**6,9**
Total món	**1.226.103,9**	**4,9**	**100,0**	**90.774,5**	**12,6**	**100,0**

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

s'iguala el registre de l'any 2014, el més elevat de la sèrie històrica. Les compres a Europa han crescut un 5,0% respecte de l'any anterior. Aquesta evolució ha estat el resultat combinat d'un augment moderat de les importacions de França i Espanya, els principals països proveïdors d'Andorra, i al mateix temps d'un fort augment de les importacions d'altres països de la UE-28, fonamentalment de Portugal, Itàlia, el Regne Unit i els Països Baixos.

Àsia és el segon continent proveïdor d'Andorra, amb una quota sobre el total del 6,0% (6,1% el 2015). Tot i que les importacions provinents d'Àsia han crescut en 3,4%, ho han fet a un ritme més moderat que la mitjana. Amèrica (principalment Amèrica del Nord) es consolida en la tercera posició, amb l'1,1% del total d'importacions (1,0% el 2015) i un notable creixement del 14,3% el 2016. En canvi, el continent africà només representa el 0,2% de les importacions totals, a causa de les fortes caigudes de les importacions dels darrers anys (-32,7% aquest any). De fet, l'any 2013 va arribar a representar l'1,0% de les importacions totals.

Dins de la UE-28, Espanya és, amb molta diferència, el principal proveïdor d'Andorra, amb una quota del 64,1%. Les compres a Espanya han augmentat el 5,8%. Tot i tenir un creixement inferior al de molts altres països de la Unió Europea, representa àmpliament la contribució més gran (3,7 punts) a l'augment de les importacions. Tant el 2015 com el 2014 Espanya també va ser el país que va contribuir més al creixement.

IMPORTACIONS AMB ELS PAÏSOS VEÏNS

Percentatge sobre el total (%)

Figura 7.5

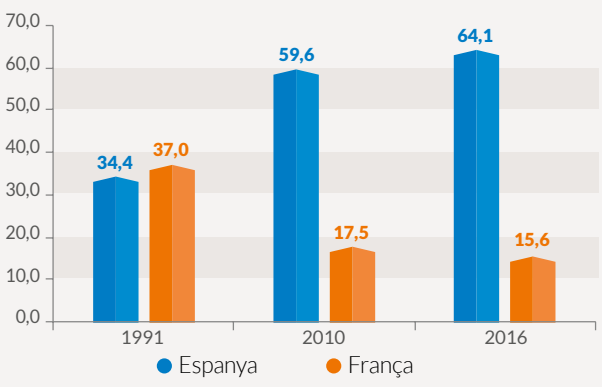

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

França es manté com el segon país proveïdor d'Andorra amb una quota del 15,6%, a molta distància del tercer, encara que el seu pes se situa lluny del que havia tingut durant els anys noranta, en què va arribar a ser superior al 30%. De fet, l'any 2015, les importacions van trencar amb onze anys consecutius de caigudes. Aquest any, les importacions de França han crescut a un ritme moderat (3,3%), de manera que ha contribuït en 0,5 punts a les importacions totals.

Vuit dels deu principals proveïdors d'Andorra són països europeus.

Pel que fa a la resta de països de la UE-28, Alemanya es manté en el tercer lloc del rànquing, seguit d'Itàlia, el Regne Unit, els Països Baixos i Portugal, en aquest ordre, amb quotes que oscil·len entre el 2,9% i el 0,9%. Les importacions d'Alemanya han disminuït el 3,3%, fet que contrasta amb la forta caiguda de 2015 (-18,6%) i el fort increment de 2014, que va ser del 29%. El seu pes sobre el total ha passat del 3,8% de 2014 al 2,9% de 2016. Per la seva banda, tant els Països Baixos com Portugal han registrat creixements molt elevats, per sobre del 20%, que han fet elevar les seves quotes respecte a l'any anterior en 1 i 2 dècimes respectivament. Deixant de banda Alemanya, aquests quatre països tenen conjuntament una quota del 5,5% i han contribuït en 0,8 punts al creixement de les importacions, significativament més que França, que per si sola té una quota que gairebé triplica la d'aquests països.

La resta de països de la UE-28 tenen un pes molt petit (al voltant del 2%), la qual cosa fa que la seva aportació al creixement total no sigui gaire rellevant. Fora de la Unió Europea, destaca la disminució de les importacions de Suïssa (-4,5%), després de la intensa contracció de l'any anterior (-43,3%). Com a resultat, el pes de Suïssa sobre el total ha passat del 2,9% de 2014 a l'1,5% de 2016.

Pel que fa a les importacions per països de la resta del món, en general només les importacions procedents dels Estats Units i d'alguns països d'Àsia tenen alguna rellevància. De fet, vuit dels deu principals proveïdors d'Andorra són països europeus. La Xina és el tercer país proveïdor d'Andorra i els Estats Units són el desè. Segueixen Vietnam i l'Índia en l'onzena i dotzena posició, respectivament. Mentre que la Xina segueix perdent quota per segon any consecutiu, per tal com passa del 4,1% de 2014 al 3,5% de 2016, els Estats Units van guanyant pes respecte als anys anteriors, tot i que encara representen menys de l'1% del total d'importacions (0,7% el 2016).

En resum, el pes d'Espanya en les importacions ha augmentat entre 2006 i 2016, mentre que el de França ha disminuït. La Xina ha ascendit al tercer lloc i ha superat països europeus com Alemanya i Itàlia. L'aparició de Vietnam a l'11è lloc (amb l'Índia i Turquia a curta distància) esdevé un símptoma dels nous temps de l'economia global.

2.2. Exportacions

En comparació amb altres països, les exportacions andorranes són molt més volàtils que les importacions, de manera que s'hi poden veure caigudes i augments molt forts en volum d'un any per l'altre, com ha succeït aquest any 2016. L'increment de les exportacions andorranes registrat durant l'any 2016 ha estat del 12,6%.

El 80,8% de les vendes s'efectuen a Europa. El 2016 l'augment del 8,6% de les vendes europees ha contribuït en 7,2 punts al creixement de les exportacions andorranes. Tot i això, el pes de les exportacions a Europa decreix any rere any.

Figura 7.6

EXPORTACIONS AMB ELS PAÏSOS VEÏNS

Percentatge sobre el total (%)

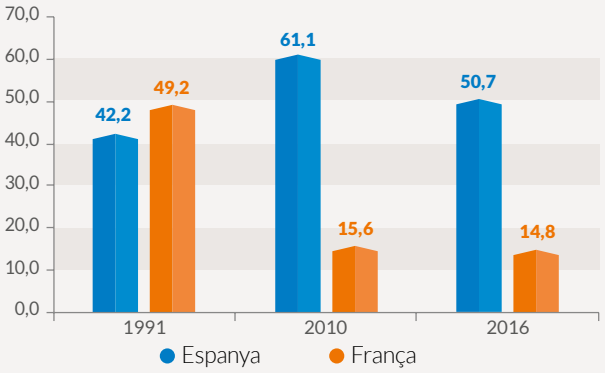

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

L'any 1991 el pes de les exportacions a països europeus representava pràcticament la totalitat de les exportacions andorranes (98,8%). L'any 2015 va representar el 83,9%, 3,1 punts més que el 2016.

La caiguda del pes de les exportacions a Europa es contraresta amb la contribució dels continents asiàtic i americà. En aquest sentit, destaca la contribució del continent asiàtic, amb una quota del 6,9%. El creixement de les exportacions a Àsia en els últims anys ha estat molt notable (amb una progressió del 42,1% el 2016 i del 39,9% el 2015), tenint en compte que l'any 2010 només representaven el 0,6% de les exportacions totals.

La caiguda del pes de les exportacions a Europa es contraresta amb la contribució dels continents asiàtic i americà.

El tercer continent del rànquing és el continent americà, amb una quota l'any 2016 del 4,6% i un creixement més important (59,1%) que el protagonitzat per Àsia. El fort creixement dels últims anys (en què destaca la progressió del 144,1% el 2014) de les vendes a Amèrica ha permès augmentar la quota en 3,6 punts des de 2011.

Per part seva, el continent africà només representa 1,1% de les exportacions totals, si bé aquesta quota s'ha incrementat en 0,9 punts respecte de 2010. El creixement de 2015 va ser del 188,2% i el 2016 ha estat del 32,3%.

Per països, l'any 2016 Espanya es manté com a primer consumidor de productes procedents d'Andorra amb un increment de les exportacions del 8,6% i una quota del 50,7%. Tot i ser el país que més ha contribuït al creixement (4,5 punts), perd pes any rere any respecte del total de les exportacions. De fet, l'any 2010, el 61% dels productes procedents d'Andorra s'exportaven a Espanya. Actualment, només la meitat.

El comportament de les vendes al segon gran mercat andorrà, França, ha estat negatiu aquest 2016, atès que les exportacions han caigut el 10,7%. Aquesta disminució ha suposat una pèrdua de participació de 3,9 punts sobre el total de vendes respecte de l'any anterior, que han passat del 18,7% al 14,8%. Com que el pes de França continua sent considerable i se situa àmpliament per damunt del tercer consumidor més gran, la contribució negativa sobre les exportacions andorranes ha estat de 2 punts.

Pel que fa a la resta de països de la UE-28, destaquen Alemanya en el quart lloc del rànquing, seguit per Itàlia (novè) i els Països Baixos (desè). S'ha passat d'exportar a Alemanya per un valor de 545,8 milers d'euros el 2015 a fer-ho per un valor de 3.769,2 milers d'euros el 2016; és a dir, en el darrer any les exportacions a Alemanya s'han multiplicat gairebé per set. El pes de les vendes a Alemanya ha estat molt volàtil al llarg dels anys; ha variat entre el 0,5% i el 13,2% en els últims 10 anys. Tot i representar un pes relativament baix comparat amb Espanya, el 2016 la seva contribució al creixement de les exportacions totals ha estat de 4 punts, només 0,5 punts per sota d'Espanya. L'increment notable de les exportacions a Alemanya es produeix principalment en els capítols de perles, pedres i metalls preciosos i de vehicles automòbils. De fet, aquests dos capítols són els que més han contribuït a l'increment de les importacions (1,9 i 1,5 punts, respectivament).

Les vendes als Països Baixos també han augmentat molt el 2016 (66,9%), tot i que van decréixer un 28,3% l'any anterior. La quota dels Països Baixos és de l'1,4%, que iguala l'aconseguida l'any 2014 (la més alta dels últims 10 anys). Al contrari, les exportacions a Itàlia han decrescut un 42,2% al llarg de l'any 2016, tot i que van créixer un 74,2% el 2015. Itàlia és el segon país que més ha restat al creixement (-1,2 punts), només per sota de França (-2,0 punts). El 2007 la seva quota era del 3% de les exportacions totals, el 2011 va caure fins al 0,5% i el 2016, finalment, se situa en l'1,5%.

A partir de 2014, Noruega es converteix en el tercer consumidor de productes procedents d'Andorra.

El país que destaca fora de la UE-28 és sense dubte Noruega, que a partir de 2014 es converteix en el tercer consumidor de productes procedents d'Andorra. El 2016 el seu pes en les exportacions totals se situa per sobre del 5% (5,1%), 3,4 punts més que 10 anys enrere. En contrast amb el 2015, en què les exportacions a Noruega van caure un 30,5% el 2015, aquest any han crescut un 57,6%. De fet, Noruega va ser el país que més va restar al creixement de les exportacions andorranes de 2015 (-1,8 punts), però aquest any 2016 ha estat el tercer amb una contribució positiva més important (2,1 punts). Aquests daltabaixos estan en part influïts per l'apreciació o la depreciació de l'euro en relació amb la corona noruega.

DIVERSES DESTINACIONS EXPORTADORES EMERGENTS Milers d'euros

Figura 7.7

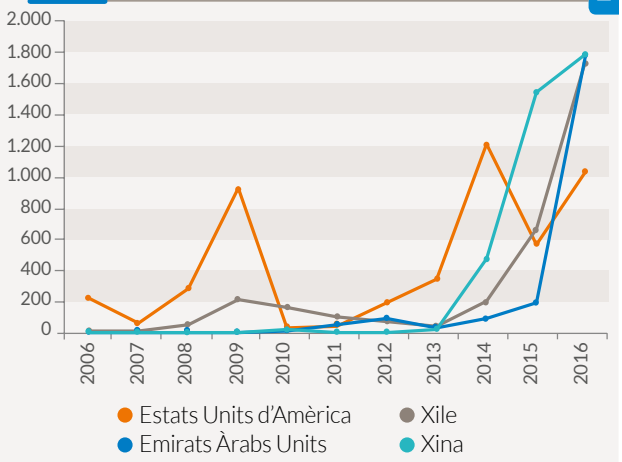

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Pel que fa als països asiàtics, destaquen Hong Kong, la Xina i els Emirats Àrabs com a cinquè, sisè i setè consumidors de productes procedents d'Andorra. Conjuntament representen el 6,3% de la quota total mentre que l'any 2010 només representaven el 0,1%. D'aquests tres països, el creixement més destacable el 2016 ha estat el dels Emirats Àrabs, ja que en un any les vendes han passat de 198,47 milers d'euros el 2015 a 1.770,56 milers d'euros el 2016 (gairebé nou vegades més).

Finalment, el creixement de les exportacions dels últims anys al continent americà ha estat impulsat no només pels Estats Units, sinó també per una sèrie de països d'Amèrica Central i del Sud, entre els quals destaca Xile, que el 2016 se situa vuitè en el rànquing d'exportacions andorranes, davant dels Estats Units, que és l'onzè. D'una banda, el creixement de les exportacions a Xile ha estat de 3 dígits en els últims tres anys (159,2% el 2016) i aquest fet ha contribuït en 1,3 punts al creixement de les exportacions totals. Així, la seva quota ha passat del 0,1% el 2013 a l'1,9% el 2016. D'altra banda, el 2016 el creixement de les exportacions als Estats Units també ha estat destacable (81,1%), però l'evolució ha estat volàtil en els últims anys. De fet, l'any 2015 les exportacions als Estats Units es van reduir a la meitat.

En resum, s'està tendint a una diversificació més intensa de les exportacions andorranes, dins el marc d'una reorientació envers àrees més dinàmiques de l'economia mundial. Per representar el potencial de les destinacions exportadores emergents, el gràfic 7.7 mostra l'evolució de les exportacions andorranes a diversos països, com ara la Xina, que creixen acceleradament a partir de 2014, i el 2016 són ja la 6a destinació. Cal insistir que connectar més i millor amb les destinacions amb més present i futur de capacitat de compra esdevé una peça interessant de l'estratègia d'internacionalització del comerç andorrà.

3. Composició sectorial del comerç exterior

3.1. Importacions

L'augment de les importacions andorranes registrat el 2016 (4,9%) ha estat fonamentalment el resultat del creixement de la majoria dels grups. El primer grup del rànquing és el grup de productes alimentaris, begudes i tabac. Té el pes més gran (15,9%) en el total d'importacions, per setè any

COMERÇ EXTERIOR PER SECTORS

Taula 7.2

	IMPORTACIONS			EXPORTACIONS		
	Milers d'euros 2016	% var. 2016/15	% total 2016	Milers d'euros 2016	% var. 2016/15	% total 2016
Animals vius i prod. regne animal	62.558,85	2,7	5,1	83,33	-22,4	0,1
Productes del regne vegetal	26.529,05	10,3	2,2	7,57	349,0	0,0
Greixos i olis	5.837,47	19,4	0,5	118,32	20,5	0,1
Prod. alimentaris, begudes i tabac	194.370,85	4,3	15,9	453,97	-21,2	0,5
Productes minerals	86.491,46	-21,3	7,1	179,02	-25,7	0,2
Prod. de les indústries químiques	154.198,27	6,3	12,6	975,71	1,6	1,1
Mat. plàstiques, cautxú i manuf.	26.128,61	-3,2	2,1	1.737,44	8,9	1,9
Pells, cuiros i les seves manuf.	14.864,52	-3,5	1,2	799,20	13,0	0,9
Fusta, suro i les seves manuf.	9.563,51	22,7	0,8	1.025,08	36,5	1,1
Paper i arts gràfiques	28.537,00	8,3	2,3	4.523,47	22,3	5,0
Tèxtil	104.867,39	0,1	8,6	6.421,46	-9,0	7,1
Calçat, barrets, paraigües, etc.	36.342,05	4,4	3,0	1.698,66	-9,4	1,9
Manuf. pedra, ciment, ceràmica	13.650,54	2,6	1,1	233,94	20,5	0,3
Pedres, perles i metalls preciosos	38.774,59	129,7	3,2	7.581,65	57,7	8,4
Metalls comuns i manuf.	33.230,00	8,6	2,7	3.839,25	-25,3	4,2
Maquinària i material elèctric	143.717,55	1,9	11,7	26.395,35	30,0	29,1
Material de transport	136.755,67	15,3	11,2	18.108,91	17,0	19,9
Òptica, fotografia, ap. precisió	52.169,35	5,3	4,3	13.232,08	-1,5	14,6
Armament i munició	963,43	13,9	0,1	60,44	-20,3	0,1
Mercaderies i prod. diversos	53.732,18	12,3	4,4	2.584,66	78,0	2,8
Objectes d'art, antiguitats	2.821,59	4,9	0,2	714,96	-65,3	0,8
Total	**1.226.103,93**	**4,9**	**100,0**	**90.774,47**	**12,6**	**100,0**

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

El grup de productes alimentaris, begudes i tabac es manté en el primer lloc del rànquing d'importacions, per setè any consecutiu.

consecutiu. El 2016 les importacions d'aquest grup han crescut el 4,3%, després del descens de l'1,1% de l'any anterior. Això ha suposat una contribució positiva al creixement de 0,7 punts. El capítol més important dins d'aquest grup és el de begudes, líquids alcohòlics i vinagres, amb un pes del 6,3% sobre el total d'importacions andorranes, després d'haver registrat un creixement del 6,2% l'any 2016. El segon capítol en importància és el tabac, amb un pes del 2,2% sobre el total i un creixement més modest (0,7%).

El segon grup del rànquing d'importacions –per tercer any consecutiu– és el de productes de les indústries químiques, amb una participació del 12,6% sobre les importacions andorranes. La seva contribució ha estat de 0,8 punts en el creixement de les importacions totals, atès que ha crescut el 6,3%. Aquest grup ha continuat amb l'evolució alcista dels últims 3 anys. Els capítols que expliquen principalment aquesta evolució són els productes de perfumeria –el segon capítol més important de les importacions andorranes, amb un pes del 7,9% sobre el total–, que han crescut el 13,1%, i els productes farmacèutics –segon capítol en importància en aquest grup, amb un pes del 2,4%–, que, per contra, han disminuït el 5,1%.

La maquinària i material elèctric es posiciona per cinquè any consecutiu com el tercer grup del rànquing d'importacions, amb una participació de l'11,7% sobre el total i una contribució al creixement de les importacions de 0,2 punts. Si bé el creixement en les importacions d'aquest grup ha estat positiu

(1,9%), ho ha fet de manera més moderada que l'any anterior (4,7%), de manera que el pes sobre el total d'importacions s'ha reduït en 0,4 punts respecte al 2015. La reducció de les compres de màquines i aparells elèctrics en un 2,2% ha estat parcialment contrarestada per l'augment de les compres d'aparells mecànics (8,1%). De fet, el capítol de màquines i aparells elèctrics és el tercer amb més pes sobre el total, i ha contribuït negativament en 0,2 punts en l'evolució de les importacions andorranes.

Figura 7.8

PRINCIPALS GRUPS D'IMPORTACIÓ D'ANDORRA. Any 2016

Taxa de variació interanual (%)

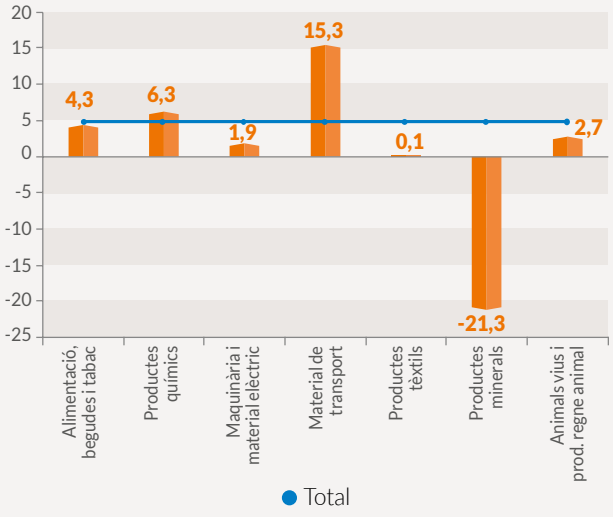

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Pel que fa als grups que han contribuït més positivament al creixement de les importacions, destaquen les pedres, perles i metalls preciosos (1,9 punts) així com el material de transport (1,6 punts). D'una banda, les importacions de pedres, perles i metalls preciosos han passat de 16.879 milers d'euros a 38.775 milers d'euros, fet que suposa un creixement del 130% respecte de l'any anterior. De fet, el pes d'aquest grup en el total de les importacions ha passat del 0,8% el 2012 al 3,2% el 2016. D'altra banda, el grup material de transport és el quart quant a pes sobre el total d'importacions (11,2%). El 2016 el creixement del 15,3% dona continuïtat a la tendència fortament alcista iniciada el 2013. L'explicació d'aquesta progressió es troba en l'intens creixement de les importacions del capítol de vehicles automòbils (14,4%) –el grup més important, amb un pes de l'11,0% de les importacions totals–, que està en sintonia amb l'increment de les matriculacions de vehicles en el mercat andorrà i també amb l'augment de la reexportació de vehicles.

En canvi, l'únic grup que ha restat força de manera significativa al creixement de les importacions andorranes (-2,0 punts) ha estat el grup de productes minerals, amb una participació del 7,1% sobre el total. De fet, les compres de productes de minerals són les que per quart any consecutiu han contribuït més negativament a la variació de les importacions. Com a resultat d'aquests descensos, el seu pes sobre el total s'ha reduït a la meitat des de l'any 2012 (-7,5 punts de disminució). El capítol de combustibles, quart quant a pes dins del total de compres, s'ha reduït un 21,6% aquest any 2016.

3.2. Exportacions

L'evolució alcista de les exportacions andorranes durant el 2016 es pot analitzar per grups. El primer grup d'exportació de 2016 continua sent, com és habitual des de 2007, el de maquinària i material elèctric. El 2016 ha experimentat un fort increment del 30,0%, després de l'increment moderat del 3,6% de 2015. Aquest grup ha contribuït positivament en 7,6 punts al creixement de les exportacions andorranes durant el 2016, més que la resta de grups conjuntament. El seu pes és molt important (29,1%), 3,9 punts superior al de l'any anterior. Per capítols, el creixement d'aquest grup s'explica per l'augment de les màquines i aparells elèctrics (23,1%), el capítol més important de totes les exportacions –amb un pes del 24,2% en el total de vendes a l'exterior. A més, el capítol d'aparells mecànics, amb un pes del 4,9%,

El primer grup d'exportació de 2016 continua sent, com és habitual des de 2007, el de maquinària i material elèctric.

ha crescut un 79,4%, fet que contribueix a explicar el fort augment de les exportacions de maquinària i material elèctric.

En el segon lloc del rànquing exportador es manté –des de l'any 2010– el material de transport, amb una participació sobre el total del 19,9%, 0,7 punts més que l'any anterior. Amb un creixement del 17,0% el 2016, ha fet una aportació de 3,3 punts al creixement total de les vendes a l'exterior. El capítol que determina aquest comportament és el de vehicles automòbils, el segon més important de totes les exportacions –amb un pes del 19,3% en el total de vendes a l'exterior. Aquest capítol ha registrat un augment per quart any consecutiu, que ha estat del 14,5%.

Figura 7.9

PRINCIPALS GRUPS D'EXPORTACIÓ D'ANDORRA. Any 2016

Taxa de variació interanual (%)

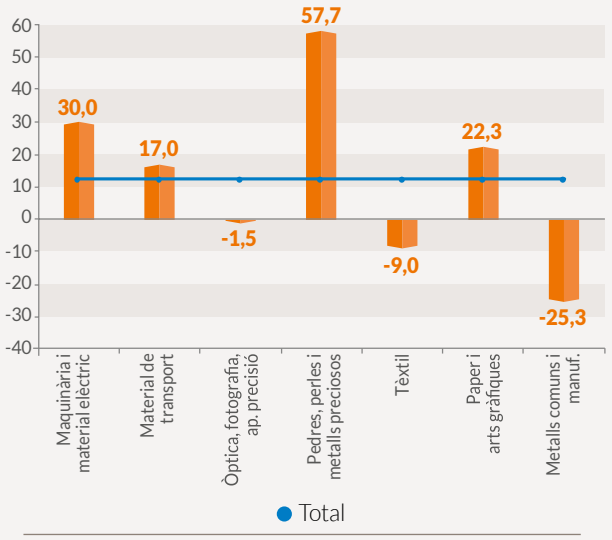

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Darrere del material de transport se situa el grup d'òptica, fotografia i aparells de precisió, per setè any consecutiu. Aquest grup representa el 14,6% de les exportacions totals i ha contribuït negativament a la variació de les exportacions (-0,2 punts), ja que les vendes de 2016 han experimentat una davallada de l'1,5%. El 2015 les vendes d'aquest grup havien disminuït amb més força (-7,3%), de manera que ha perdut 5,1 punts de pes en les vendes totals respecte de l'any 2014. Per capítols, els productes d'òptica i fotografia –el tercer capítol més important de totes les exportacions, amb un pes del 10,2% en el total de vendes a l'exterior–, ha crescut un modest 1,3% durant l'any 2016. En sentit contrari, el capítol de rellotgeria, amb un pes menys rellevant, ha experimentat una davallada del 9,4%, fet que ha motivat la disminució de les exportacions del grup d'òptica, fotografia i aparells de precisió.

D'alta banda, els tres grups que han contribuït més negativament a l'evolució de les exportacions totals han estat, en aquest ordre, els objectes d'art i antiguitats (-1,7 punts), els metalls comuns (-1,6 punts) i el tèxtil (-0,8 punts). El grup d'objectes d'art i antiguitats, tot i que el 2016 representa només el 0,8% de les exportacions totals (2,6% el 2015), ha influït significativament en l'evolució de les exportacions totals, ja que ha experimentat una caiguda del 65,3% de les vendes, després de tres anys consecutius de forts increments. Per part seva, el grup de metalls comuns i les seves manufactures representa el 4,2% de les exportacions totals (6,4% el 2015), i ha experimentat una davallada del 25,3% de les vendes, després del fort augment de 2015 (31,5%). Aquesta caiguda ha estat motivada fonamentalment pel capítol d'alumini i manufactures d'alumini, que per si sol ha contribuït negativament en 1,5 punts a l'evolució de les exportacions totals. Finalment, el grup tèxtil representa el 7,1% de les exportacions totals. El descens de les vendes d'aquest grup (-9,0%) es deu fonamentalment al capítol vestits i accessoris del vestit, no de gènere de punt, que ha contribuït negativament a l'evolució de les exportacions totals en un 1,1%.

La resta de grups han experimentat variacions de signe i intensitat diferents, però amb un impacte molt limitat en el creixement total.

4. Fluxos d'inversió estrangera

Per acabar amb l'anàlisi del sector exterior, cal recordar que el 2012 va entrar en vigor la nova Llei d'inversió estrangera al Principat d'Andorra, que feia un pas endavant en l'obertura i la liberalització

VOLUM D'INVERSIONS ESTRANGERES FORMALITZADES PER PAÏSOS.* Any 2016 (%)

Figura 7.10

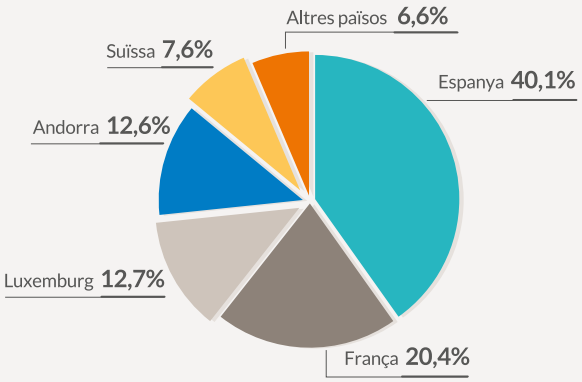

*Inversió inicial declarada pels inversors.

Font: Ministeri d'Economia, Competitivitat i Innovació.

VOLUM D'INVERSIONS ESTRANGERES FORMALITZADES PER SECTOR D'ACTIVITAT.* Any 2016 (%)

Figura 7.11

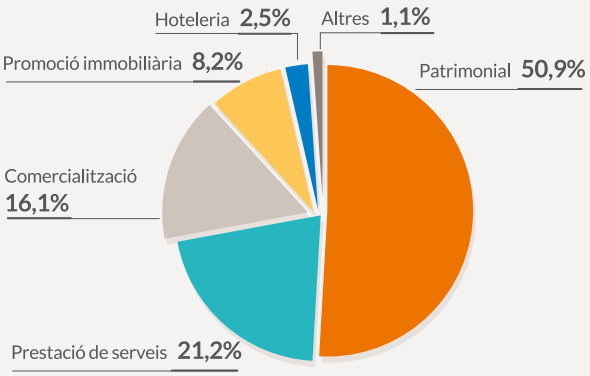

*Inversió inicial declarada pels inversors.

Font: Ministeri d'Economia, Competitivitat i Innovació.

S'han rebut 810 sol·licituds d'inversió, el 8,6% més que el 2015 i la xifra més alta des que la Llei està en vigor.

de l'economia respecte al marc regulador de 2008, i que està tenint un impacte significatiu i creixent en l'atracció de capitals estrangers cap a Andorra, amb la contribució conseqüent a l'activitat i la creació d'ocupació. Així, durant l'any 2016 s'han rebut 810 sol·licituds d'inversió, el 8,6% més que el 2015 i la xifra més alta des que la Llei està en vigor. D'aquestes sol·licituds se n'han autoritzat 781 i se n'han formalitzat 630, per un import total d'inversió inicial declarada pels inversors de 98,2 milions d'euros, que representen el 3,8% del PIB andorrà i l'1,3% més que l'any anterior (el 97,4% més que fa dos anys).

A més, es calcula que l'any 2016 aquesta inversió va tenir un impacte en el mercat laboral andorrà de 562 llocs de treball, el 13% més que el 2015, que inclouen tant els llocs de treball creats en empreses noves com els que resulten de l'adquisició d'empreses ja existents.

La distribució geogràfica de la inversió formalitzada mostra que Espanya es manté amb avantatge com a primer país inversor (40,1%), seguit a distància per França (20,4%), Luxemburg (12,7%) i Suïssa (7,6%). Entre els altres països destaquen, tot i que tenen un pes molt baix, Alemanya (1,5%), Portugal (1,1%), Itàlia (0,5%) i Rússia (0,4%). El percentatge atribuït a Andorra (12,6%) com a inversor estranger és conseqüència d'inversions fetes per societats andorranes però amb majoria de capital estranger.

Per sector d'activitat, les inversions patrimonials representen la meitat de les inversions formalitzades (50,9%), seguides per les inversions de prestació de serveis (21,2%) i les de comercialització (16,1%).

Si s'analitza l'evolució de les inversions estrangeres formalitzades per sector d'activitat en el període 2012-2016, es veu un creixement

EVOLUCIÓ INVERSIONS ESTRANGERES FORMALITZADES PELS PRINCIPALS SECTORS D'ACTIVITAT.* Any 2016 (en euros)

Figura 7.12

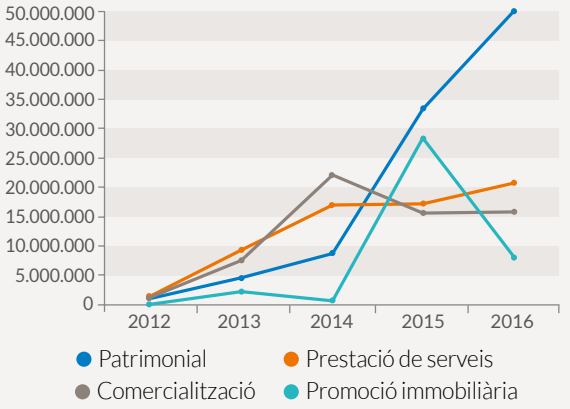

*Inversió inicial declarada pels inversors.

Font: Ministeri d'Economia, Competitivitat i Innovació.

continuat de les inversions vinculades a la prestació de serveis; en canvi, les inversions vinculades a la comercialització moderen el seu volum a partir de l'any 2014. D'altra banda, les inversions estrangeres vinculades a l'activitat patrimonial passen a ser les més significatives en volum a partir de l'any 2015 i amb uns volums d'inversió molt importants. Cal destacar també el volum d'inversió de 2015 en promoció immobiliària, que va superar els 28 milions d'euros.

VIII. Sector públic

El fet més destacat de l'actuació del sector públic durant l'any 2016 és la presència de superàvits pressupostaris en els tres organismes públics objecte d'aquesta anàlisi: Govern, comuns i CASS. Aquest fet no es produïa des de 2013, si bé, tal com s'explica més endavant, el 2013 va ser a causa d'un fet conjuntural.

Superàvits pressupostaris en els tres organismes públics objecte d'aquesta anàlisi: Govern, comuns i CASS.

En l'origen del bon comportament pressupostari del sector públic hi ha l'important increment dels ingressos per part del Govern, senyal de la consolidació del model tributari que s'ha estat implantant els últims anys, i la contenció de la despesa per part dels comuns. La interpretació del superàvit de la CASS és més complexa, ja que agrega fluxos de dues activitats molt diferents, tal com s'analitza al capítol corresponent.

Aquesta situació de superàvit repercuteix en l'estabilitat del nivell d'endeutament, que mostra una millora fins i tot en valors per càpita i en percentatge del PIB.

Figura 8.1

SUPERÀVIT O DÈFICIT DE CAIXA NO FINANCER DE L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA (% PIB)

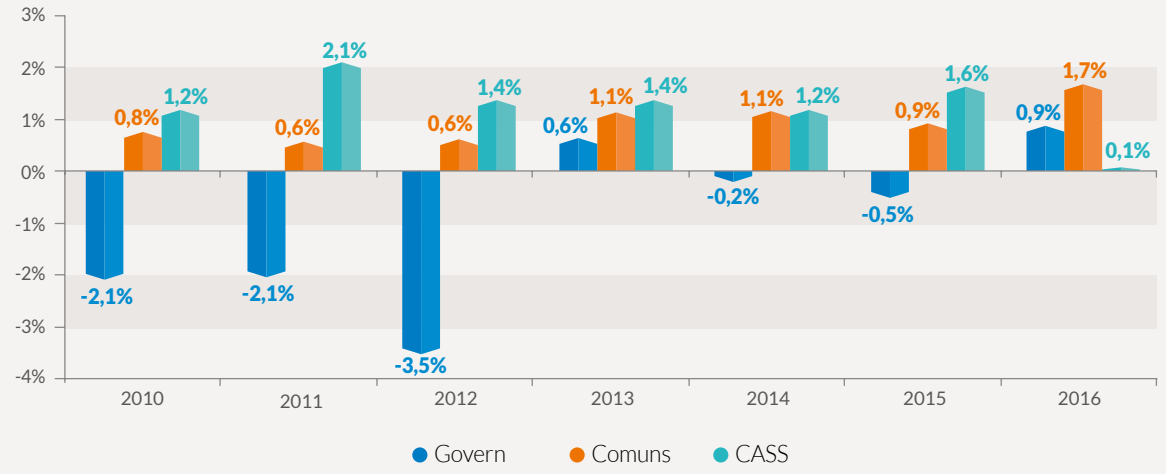

Font: Ministeri de Finances, administracions comunals, CASS, Departament d'Estadística del Govern i elaboració pròpia.

El superàvit dels comptes del Govern representa el 0,9% del PIB, fet que només s'ha produït una altra vegada en els últims disset anys. Efectivament, també va tenir lloc l'any 2013, però en aquell cas el superàvit del Govern es va beneficiar d'un ingrés extraordinari procedent del repartiment de reserves acumulades per Andorra Telecom i no només del repartiment del resultat de l'any, que és la pràctica habitual.

ENDEUTAMENT PER CÀPITA (€/persona)

Figura 8.2

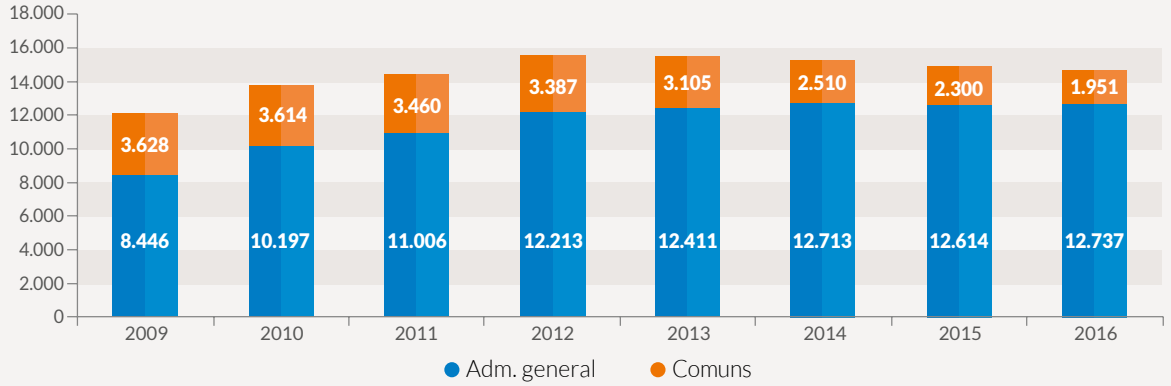

Nota: Dades publicades pels comuns per a 2016 i dades revisades pel Tribunal de Comptes per a la resta d'anys. Càlcul fet prenent com a base la població estimada.

Font: Ministeri de Finances, administracions comunals, Tribunal de Comptes i elaboració pròpia.

Per part seva, els comuns, en dades agregades, han continuat tancant l'exercici amb superàvit (de l'1,7% del PIB), com succeeix des de l'any 2010, però aquesta vegada amb més intensitat, per tal com quasi han doblat el superàvit de l'any 2015 (que va ser del 0,9% del PIB).

En canvi, el superàvit de la CASS, tot i ser habitual, aquest any només ha estat del 0,1% del PIB, en contrast amb l'1,6% de l'any anterior.

En aquest context de millora, l'endeutament total d'Andorra (sumant Administració general i comuns) ha estat de 1.073 milions d'euros, equivalent al 41,6% del PIB, un percentatge inferior al límit del 50% que estableix la Llei de sostenibilitat de les finances públiques i d'estabilitat pressupostària i fiscal. Per tant, el deute per càpita (calculat segons la població estimada) s'ha situat en 14.688 euros, un 1,5% menys que el 2015, quan aquest es va situar en els 14.914 euros, de manera que continua la tendència a la baixa que es va iniciar l'any 2013.

Tal com s'explica detalladament en el capítol corresponent, la pressió fiscal s'ha situat en el 25,3%, amb un increment d'1,9 punts respecte a l'any 2015 (23,4%), un nivell que situa Andorra com un país *tax friendly*.

Tot seguit es descriu i s'analitza l'evolució econòmica i financera del sector públic durant el 2016, detallada per administració.

1. Govern

Segons les dades provisionals de liquidació del pressupost de 2016, els comptes del Govern s'han tancat amb un superàvit de caixa no financer de 22,61 milions d'euros, xifra que s'allunya del dèficit de 2015 (13,26 milions d'euros). Aquest superàvit representa el 0,9% del PIB i, com s'ha comentat, trenca una dinàmica de dèficits continuats que s'havia produït en quinze exercicis dels últims disset anys.

Els comptes del Govern s'han tancat amb un superàvit de caixa no financer de 22,61 milions d'euros.

Si a aquest superàvit no financer hi afegim les operacions financeres que s'han executat durant l'any, ens trobem amb un resultat pressupostari de l'exercici 2016 de 39,44 milions d'euros (un 337,2% superior al resultat obtingut l'exercici 2015), la xifra més alta assolida en els últims vint-i-cinc anys.

EXECUCIÓ DEL PRESSUPOST DEL GOVERN (Milions d'euros)

Figura 8.3

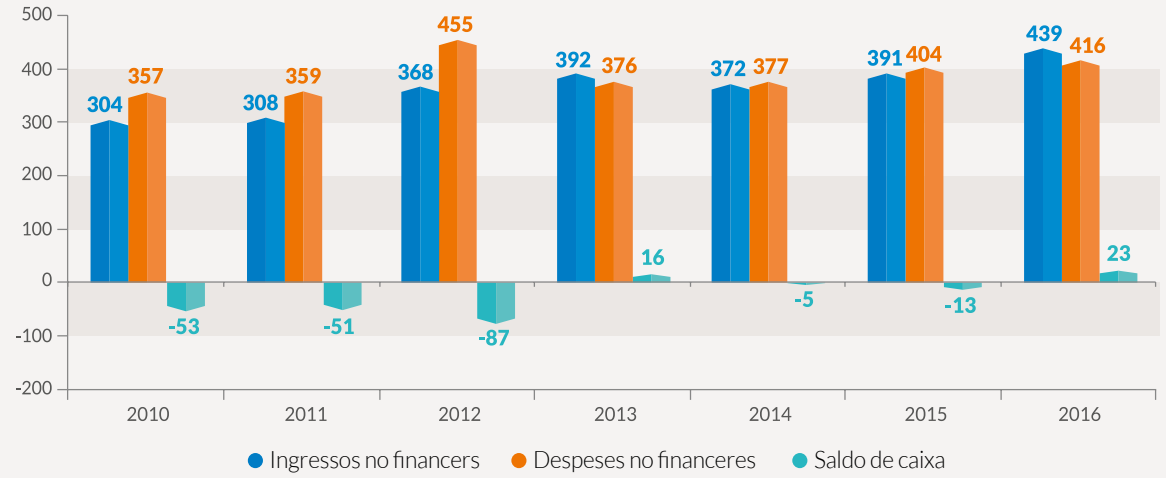

Font: Ministeri de Finances.

Respecte al detall d'aquestes operacions financeres, pel que fa als ingressos, l'import liquidat l'exercici 2016 en concepte d'actius financers ha estat de 3.900 milers d'euros, xifra que, respecte a l'exercici 2015, representa una variació positiva de +1.964 milers d'euros (en termes relatius, un augment del 101,5%). D'aquesta quantitat destaca la xifra liquidada en concepte de préstecs a parapúbliques, conseqüència del préstec que el Govern va atorgar a l'Agència Estatal de Resolució d'Entitats Bancàries (AREB) per respondre a les despeses vinculades al procés de resolució de l'entitat Banca Privada d'Andorra, SA. Aquesta entitat ja ha començat a amortitzar l'operació financera el 2016, amb un import de 3.294 milers d'euros.

D'altra banda, el 2016 els ingressos en concepte de passius financers presenten un valor liquidat de 726.255 milers d'euros que, si es comparen amb els registrats l'exercici 2015, representen un increment de 341.884 milers d'euros (88,9%). La variació principal d'aquest capítol prové d'un augment en la subscripció d'operacions d'endeutament respecte a l'exercici precedent amb l'objectiu de renovar les emissions vençudes.

Pel que fa a les despeses, la variació més significativa en la liquidació del pressupost de l'epígraf Variació d'actius i passius financers, es troba en els passius financers (+314.305 milers d'euros), ja que el 2016 el Govern ha refinançat deute públic per un valor nominal total de 680.000 milers d'euros, que correspon a quatre emissions de bons i un préstec pont sindicat que han vençut en el transcurs de l'exercici 2016. En l'esmentat procés de refinançament s'ha produït un increment de 30.000 milers d'euros addicionals d'emissió de bons. L'any 2015 el Govern va refinançar deute públic per un valor nominal de 360.000 milers d'euros.

El volum d'endeutament del Govern representa el 36% del PIB.

Per part seva, el 2016 el volum d'endeutament del Govern se situa en els 931 milions d'euros, un increment del 2,9% respecte a l'exercici anterior. Aquest volum representa, en proporció del PIB, un 36%, tres dècimes més que l'any 2015, i se situa cada vegada més a prop del límit del 40% que estableix la Llei de sostenibilitat de les finances públiques per a l'Administració general.

El canvi més important en aquesta dada s'ha produït en l'horitzó temporal de venciment. Així, el 2016 l'endeutament a llarg termini representa el 43,12% del total (l'any 2015 representava el 23,55%). Aquest canvi genera una millora del marge d'actuació del Govern en el seu finançament a curt termini.

L'evolució de l'activitat no financera del Govern des del vessant dels ingressos i de les despeses ha tingut com a resultat el superàvit esmentat al començament d'aquest capítol. El motiu és la combinació d'un important creixement del 12,3% dels ingressos i un augment lleuger del 3,0% de les despeses.

L'increment dels ingressos està motivat per un fort augment de les partides d'impostos, tant directes com indirectes, i també per l'augment dels ingressos patrimonials.

Pel que fa a les despeses, es produeix una reducció en la majoria de les partides, excepte en les despeses de personal i les transferències corrents, les quals augmenten un 45,9%, en bona mesura com a conseqüència del canvi legislatiu que, a partir de l'exercici 2016, fa que les transferències als comuns deixin de ser considerades com a transferències de capital i passin a incorporar-se a les transferències corrents. Aquesta circumstància també ha fet que la despesa en transferències de capital hagi disminuït un 90,1%.

1.1. Els ingressos

Els impostos directes han continuat creixent per sisè any consecutiu i ja representen el 18,9% del total de la recaptació.

Els ingressos no financers liquidats durant l'any 2016 han augmentat un 12,3%. S'han situat en els 438,8 milions d'euros, amb una taxa d'execució del 111%, que supera, per tant, les previsions pressupostàries. Aquest increment és conseqüència de l'augment de la recaptació d'impostos directes (amb un increment del 21,5%), i d'impostos indirectes (amb un increment del 8,1%). Els impostos directes continuen creixent per sisè any consecutiu, mentre que els impostos indirectes, amb l'augment produït el 2016, trenquen la tendència negativa dels tres anys anteriors. La recaptació de taxes i altres ingressos s'ha reduït en un 14,4% seguint la tendència dels dos últims exercicis.

El gràfic 8.4 mostra com evolucionen les principals partides d'ingressos i permet observar tant l'important pes de la recaptació d'impostos indirectes (66,3% del total recaptat), que ha arribat fins als 290,7 milions d'euros, com la importància creixent dels impostos directes, que ja representen el 18,9% del total de la recaptació, amb un import de 82,9 milions d'euros. El 2016 els ingressos patrimonials han comportat una recaptació de 40,4 milions d'euros i representen un 9,2% del total de la recaptació, seguint la tendència de creixement dels dos darrers anys. La davallada reflectida l'any 2014 és conseqüència del repartiment extraordinari de les reserves d'Andorra Telecom de 2013.

Figura 8.4

INGRESSOS NO FINANCERS DEL GOVERN
(Milers d'euros)

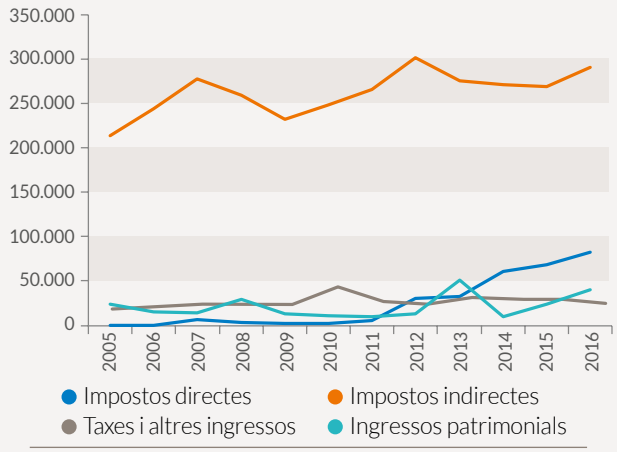

Font: Ministeri de Finances.

La recaptació d'impostos directes representa un 22,2% del total d'impostos directes i indirectes, encara per sota del límit del 40% que estableix la Llei de sostenibilitat de les finances públiques.

El mateix gràfic mostra que la recaptació procedent de les taxes continua perdent pes en el total d'ingressos no financers (5,6% del total).

Com es pot veure a la taula 8.1, la recaptació procedent d'impostos directes s'ha incrementat un 21,5%, amb un percentatge d'execució del 135,7%, cosa que significa que s'ha generat una

recaptació un 36% superior a la pressupostada. Aquest fet ha estat conseqüència de l'important augment de l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), que ha aportat 28,5 milions d'euros (un 63,1% més que la recaptació de l'exercici anterior). Aquest impost va entrar en aplicació l'1 de gener de 2015, any en què només es van efectuar retencions mensuals i trimestrals en concepte de rendes del treball i rendes del capital mobiliari, respectivament. El 2016, no obstant això, a més de les retencions efectuades sobre les rendes de 2016 també s'hi reflecteixen els efectes recaptatoris de les liquidacions i autoliquidacions de l'IRPF corresponents a les rendes obtingudes l'exercici 2015.

L'altre gran increment pel que fa als impostos directes ha estat el de l'impost sobre les societats, que ha recaptat 40,7 milions d'euros, un 33% més que l'exercici 2015. Aquesta figura impositiva està directament relacionada amb els resultats empresarials. Per això, les seves xifres de recaptació posen de manifest una millora de l'activitat econòmica en el teixit empresarial andorrà que confirma la millora del clima de confiança que els empresaris expressen en les enquestes d'opinió.

En canvi, l'impost sobre la renda dels no residents (IRNR) ha aportat 11,6 milions d'euros, que significa un descens de la recaptació del 26,5%. S'ha d'esmentar que aquest impost s'ha vist afectat per la signatura de diversos convenis de doble imposició, amb una rellevància especial dels que s'han signat amb l'Estat espanyol i l'Estat francès.

Finalment, en l'apartat de la imposició directa la recaptació sobre activitats econòmiques presenta xifres cada cop més residuals, amb una forta disminució respecte a l'any anterior. Aquest comportament s'explica pel fet que les rendes generades per aquestes activitats s'han integrat dins l'IRPF actual.

L'IGI es consolida com la primera font d'ingressos tributaris d'Andorra.

La recaptació de la imposició indirecta, per part seva, continua aportant el pes més important sobre el total; l'exercici 2016 ha generat 290,7 milions a les arques públiques, amb un increment del 8,1% respecte a l'any anterior, gràcies a l'augment del 9,8% en la imposició sobre el consum, l'IGI, que ha recaptat 127,8 milions d'euros. Aquest fet és conseqüència de la millora en l'activitat econòmica del sector serveis, que s'analitza en un apartat posterior, i situa aquest impost (l'IGI) com la principal figura recaptatòria del Principat.

En la mateixa línia hi ha l'increment del 5,6% de la recaptació dels impostos sobre el tràfic exterior, que han aportat 107,6 milions d'euros, amb una taxa d'execució del 104,5%. Dintre d'aquests impostos destaca la taxa sobre el consum, dret de duana que s'aplica sobre productes agrícoles que s'importen en territori andorrà, i que aporta gairebé el 100% de la recaptació de l'impost sobre el tràfic exterior. Aquesta recaptació està directament vinculada a la importació de la matèria primera necessària per a la fabricació del tabac andorrà.

Els impostos especials, que són la tercera figura tributària en volum de recaptació, han generat 45 milions d'euros, amb un augment de l'1,7% respecte a l'any 2015. Aquests impostos s'apliquen a la importació i a la fabricació de determinats productes com ara l'alcohol, el tabac i els hidrocarburs. El fet que s'hagin comportat pràcticament igual que l'exercici anterior denota una certa estabilitat en la xifra d'importacions d'aquests productes i, alhora, una tendència clara a l'estat de maduresa en el mercat dels tres productes gravats, molt especialment en el cas dels carburants.

L'únic descens en la recaptació indirecta s'ha produït en l'impost sobre el joc, integrat des de finals de l'exercici 2015 per l'impost sobre el joc del bingo i per l'impost sobre activitats de joc d'atzar, que ha disminuït un 7,7% respecte a l'any anterior, i ha deixat uns ingressos al Govern d'1,3 milions d'euros.

La recaptació per taxes i altres ingressos ha registrat un descens del 14,4%.

Per la seva banda, la recaptació per taxes i altres ingressos ha registrat un descens del 14,4%, amb un volum recaptat de 24,7 milions d'euros. Aquest fet ha estat motivat fonamentalment per dues circumstàncies: per una banda, el descens de la recaptació procedent de les sancions, que ha disminuït un 50,9%, amb uns 4,3 milions menys que l'any anterior, i per altra banda, la disminució de les retencions sobre els rendiments de l'estalvi, que han disminuït un 34,6%, amb una recaptació per aquest concepte d'1,6 milions d'euros. Aquest descens és bàsicament atribuïble als tipus d'interès extraordinàriament baixos de l'euro i les divises d'ús més corrent. Cal recordar que aquesta font d'ingressos s'extingirà l'any 2017 amb la retenció dels rendiments obtinguts durant l'any 2016, com a conseqüència de l'Acord de transparència fiscal entre Andorra i els països de la UE.

Pel que fa a les taxes, l'any 2016 no s'ha incrementat l'import de les tarifes de la taxa sobre la tinença de vehicles ni de la taxa sobre el registre de titulars d'activitats econòmiques, en què s'han aplicat les mateixes que estaven vigents l'exercici 2015. Aquest és el vuitè any consecutiu en què es mantenen estables les tarifes aplicades a ambdós taxes.

EXECUCIÓ DEL PRESSUPOST DEL GOVERN[1] (Milions d'euros)

Taula 8.1

	Liquidació 2016	Variació % Liq. 16/Liq. 15	% execució 2016[2]
Impostos directes	82,9	21,5	135,7
Sobre plusvàlues immobiliàries	*1,9*	*49,8*	*115,6*
Sobre la renda persones físiques (IRPF)	*28,5*	*63,1*	*151,5*
Sobre societats / act. econòmiques	*40,8*	*21,4*	*116,1*
Sobre la renda de no-residents	*11,6*	*-26,5*	*213,0*
Impostos indirectes	290,7	8,1	104,3
Sobre trans. patrimonials immobiliàries	*2,4*	*1,8*	*125,7*
Sobre el consum (IGI)	*127,8*	*9,8*	*102,8*
Sobre els serveis (ISI)	*6,6*	*140,3*	*207,7*
Impostos especials	*45,0*	*1,7*	*100,4*
Sobre el tràfic exterior	*107,6*	*5,6*	*104,5*
Sobre el joc	*1,3*	*-7,7*	*83,4*
Taxes i altres ingressos	24,7	-14,4	97,4
Transferències corrents	0,1	22,5	-
Ingressos patrimonials	40,4	71,6	135,3
Venda d'inversions reals	0,0	215,4	-
Transferències de capital	0,0	-	-
Ingressos no financers	**438,8**	**12,3**	**111**
Despeses corrents	365,9	21,9	96,0
Despeses de personal	*105,6*	*5,5*	*97,6*
Consum de béns i serveis	*44,0*	*-3,0*	*87,9*
Despeses financeres	*16,2*	*-7,3*	*89,0*
Transferències corrents	*200,1*	*45,9*	*97,8*
Despeses de capital	50,3	-51,6	65,9
Inversions reals	*44,5*	*-3,2*	*65,4*
Transferències de capital	*5,7*	*-90,1*	*69,6*
Despeses no financeres	**416,2**	**3,0**	**91,0**

(1) La liquidació del pressupost de 2016 és provisional.
(2) En el cas de les despeses, es calcula sobre el pressupost final, el qual és el resultat d'incorporar al pressupost aprovat pel Consell General els crèdits de compromisos contrets durant l'exercici anterior corresponents a despeses que es van posposar per a l'exercici següent, i les modificacions i les ampliacions pressupostàries. Durant l'any 2016 aquestes modificacions han representat un augment del 8,1% del pressupost inicial de despeses no financeres.

Font: Ministeri de Finances.

Mitjançant els ingressos patrimonials, el Govern ha incrementat la recaptació un 71,6%, fins a arribar als 40,4 milions d'euros. Aquesta evolució s'explica per l'augment dels dividends repartits per les entitats públiques Andorra Telecom i FEDA. A excepció del repartiment de reserves d'Andorra Telecom realitzat l'any 2013 ja esmentat, la resta dels anys la rutina de repartiment de dividends consisteix a repartir un 30% dels beneficis de FEDA i un 100% dels beneficis d'Andorra Telecom.

1.2. Les despeses

El valor de les despeses no financeres liquidades durant el 2016 ha estat de 416,2 milions d'euros, un increment del 3,0% respecte a l'any anterior. Aquesta evolució és el resultat d'un increment del 5,5% de les despeses de personal, combinat amb un descens d'un 3,0% de les despeses en consum de béns i serveis, una disminució del 7,3% de les despeses financeres i un descens del 3,2% de les inversions reals.

DESPESES NO FINANCERES DEL GOVERN
(Milers d'euros)

Figura 8.5

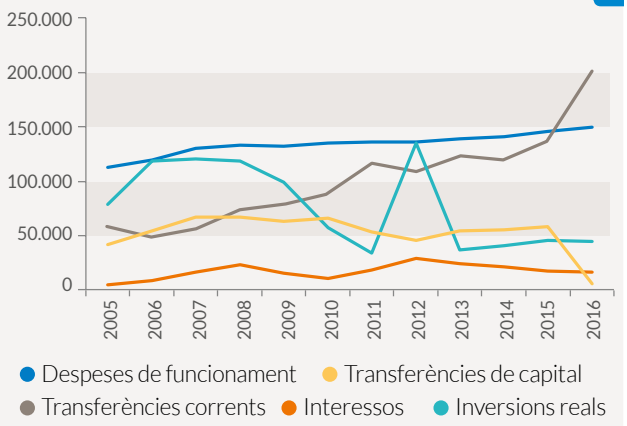

Font: Ministeri de Finances.

Un cas a part és l'increment de les transferències corrents del 45,9%, fet que, com ja s'ha comentat, s'explica principalment per la variació en la reclassificació del subconcepte de les Transferències als comuns del capítol 7 al capítol 4, atesa l'esmena que es va aprovar al Consell General en el transcurs del debat del Projecte de llei de pressupost per a l'exercici 2016. Tot plegat es complementa amb la caiguda del 90,1% de les transferències de capital. Per a l'exercici 2017 caldrà tenir en compte que el Consell General no va aprovar mantenir la congelació de l'import global de les transferències als comuns vigent des de 2014. Aquest fet implicarà un increment notable d'aquesta partida de transferències.

Les transferències corrents representen gairebé la meitat del total de despeses no financeres, i les despeses de personal una quarta part.

Una conseqüència d'aquesta reclassificació ha estat el canvi en els pesos entre les despeses corrents i les despeses de capital. Així l'any 2016 es tanca amb una despesa corrent que representa el 87,9% del total de despeses no financeres, mentre que la despesa de capital representa el 12,1% restant.

Analitzant les diverses partides, les transferències corrents representen el 48,1% (200,1 milions d'euros) del total de despeses no financeres. En segon lloc hi ha les despeses de personal (25,4% del total de despeses no financeres), que han suposat 105,6 milions d'euros, amb un augment respecte a l'any anterior del 5,5%. Aquest increment s'explica fonamentalment per l'augment de la partida de prestacions socials, que engloba diversos conceptes relacionats amb les pensions, bàsicament pensions de jubilació i complements de prestació de jubilació obligatòria, i també per la derogació de les mesures de congelació salarial que afectaven triennis i salaris elevats.

El capítol de consum de béns corrents i serveis s'ha reduït un 3%, amb una xifra de despesa de 44 milions d'euros, en línia amb els nivells que van assolir aquests capítols els anys 2013 i 2014, la qual cosa compensa l'increment del 3,3% que es va generar l'any 2015. El pes d'aquesta partida en el total de despesa no financera se situa en el 10,6%.

Finalment, el capítol de despesa financera continua l'evolució a la baixa dels últims quatre exercicis, i en aquesta ocasió es redueix el 7,3%, cosa que deixa la xifra de despesa en els 16,2 milions d'euros. Aquesta situació, que es continua explicant per la contenció dels tipus d'interès de préstec existent en el mercat monetari, deixa el pes d'aquest tipus de despesa sobre el total de despesa no financera en el 3,9%.

Respecte a les despeses de capital, les inversions reals han trencat la tendència de creixement dels últims dos anys i han reduït fins als 44,5 milions d'euros la seva xifra, un 3,2% menys que l'exercici anterior, amb un pes respecte a la despesa no financera total del 10,7%.

2. Comuns

Segons la liquidació dels pressupostos de les administracions comunals de 2016, incloent-hi actius i passius financers, el volum total d'ingressos dels comuns ha assolit la xifra de 139,5 milions d'euros i les despeses liquidades se situen en els 123,5 milions d'euros. Això fa que el saldo del conjunt de les administracions comunals sigui positiu per novè any consecutiu, per un valor de 15,9 milions d'euros, la qual cosa ha generat una variació positiva del 46% respecte a l'exercici anterior, en què el superàvit comunal va arribar fins als 10,9 milions d'euros. Aquest increment del superàvit es produeix per un augment dels ingressos de 2,9 milions (2,1%) i per una reducció de les despeses de 2,1 milions (-1,7%).

El saldo pressupostari del conjunt de les administracions comunals és positiu per novè any consecutiu.

SALDO PRESSUPOSTARI LIQUIDAT DELS COMUNS (Milions d'euros)

Figura 8.6

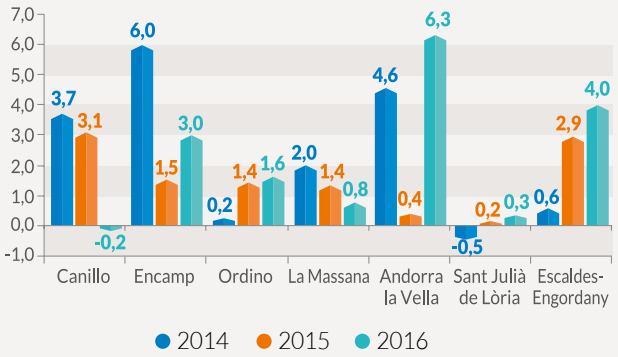

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

La disminució de les despeses ha estat motivada principalment per la forta caiguda de les despeses de capital, que han passat dels 21,4 milions de 2015 als 9,4 milions de 2016, i en menor mesura per la reducció de les despeses corrents des dels 88,2 milions de 2015 fins als 87,3 milions de 2016. L'increment dels ingressos comunals, en canvi, s'explica principalment per l'augment de 11,5% dels ingressos corrents.

Aquesta situació de superàvit en els comptes comunals és extensiva a tots els comuns, amb l'excepció de Canillo, l'únic Comú que presenta una situació de dèficit al tancament de l'exercici 2016. Cal dir, però, que aquest dèficit s'ha produït per la reducció del deute bancari que Canillo ha dut a terme el 2016 i que el situa com el Comú amb un menor endeutament tant en valor absolut com en percentatge respecte al total d'ingressos. Dels altres sis comuns amb resultat positiu als comptes, n'hi ha cinc que han augmentat el superàvit, i només la Massana ha vist reduït aquest valor positiu.

Entrant en el detall, Andorra la Vella passa a ser el Comú amb el superàvit més important (6,3 milions d'euros), mentre que l'any 2015 era de 0,4 milions d'euros; a continuació, se situa Escaldes-Engordany (4,0 milions d'euros); Encamp (3,0 milions d'euros), que ha doblat el seu superàvit; Ordino (1,6 milions d'euros); la Massana (0,8 milions d'euros), que ha reduït un 42,6% el nivell que va assolir l'any 2015, i Sant Julià de Lòria (0,3 milions d'euros), que dobla el nivell anterior de superàvit. Com s'ha dit, Canillo es queda com l'únic Comú que tanca l'exercici amb un dèficit de 0,2 milions d'euros.

Per tercer any consecutiu tots els comuns se situen clarament per sota del límit d'endeutament que fixa la Llei.

Pel que fa a l'endeutament dels comuns, l'exercici 2016 es tanca amb un deute consolidat de 142,6 milions d'euros, segons les dades publicades pels comuns, xifra que representa una caiguda del 13,5% respecte a les dades de 2015 ja revisades pel Tribunal de Comptes, i que suposa el setè any consecutiu de reducció de l'endeutament. La reducció de l'endeutament de l'any 2016 en termes absoluts ha estat de 22,3 milions d'euros. Amb aquest nivell d'endeutament per tercer any consecutiu tots els comuns se situen clarament per sota del límit d'endeutament que fixa la Llei (200% dels ingressos mitjans liquidats els darrers tres exercicis).

Amb aquestes dades, els comuns representen el 13,3% del deute públic total (entès com la suma del deute de l'Administració general i dels comuns), un percentatge que l'any 2015 va ser del 15,4%. Aquesta participació suposa el 5,5% del PIB andorrà.

L'anàlisi per parròquies mostra que l'exercici 2016 tots els comuns han reduït l'endeutament, en línia amb les situacions de superàvit que s'han produït. En termes absoluts, el Comú més endeutat continua sent Andorra la Vella amb un valor de 38,2 milions d'euros, amb una reducció respecte a l'any anterior del 10,3%. En canvi, el Comú amb un nivell menor de deute públic és Canillo (5,7 milions d'euros), amb una disminució respecte al nivell de 2015 del 50,5%.

En resum, ja són set anys consecutius d'esforç col·lectiu per reduir els nivells d'endeutament comunal i cada vegada s'observa amb més nitidesa la recompensa per l'esforç realitzat.

2.1. Els ingressos

Els comuns han augmentat els ingressos liquidats per quart any consecutiu, a un ritme del 2,1% el 2016, fins a assolir una xifra de 139,5 milions d'euros.

Els ingressos liquidats dels comuns han augmentat per quart any consecutiu, en aquesta ocasió un 2,1%, fins a deixar la xifra en els 139,5 milions d'euros, 5 milions més dels que estaven pressupostats. Amb aquest nivell d'ingressos, el pes sobre el total d'ingressos del sector públic (que s'obté amb la suma dels ingressos de l'Administració general i els comuns) se situa en el 10,66%, el percentatge més baix dels últims 15 anys. Com ja s'ha comentat als informes dels anys anteriors, en bona part, aquest nivell tan baix estava distorsionat pel volum de passius financers de l'Administració general, com a resultat de les seves necessitats d'endeutament, sobretot a partir de 2009, la qual cosa va reduir artificialment la participació dels comuns en el total. Per això, si només es consideren els ingressos no financers, el pes dels comuns s'eleva al 24,1%, un percentatge superior al que representen sobre el total de despeses no financeres (18,9%).

Si s'observa l'evolució per capítols, l'augment dels ingressos s'explica per l'alça dels ingressos corrents, que han augmentat des dels 90,5 milions de 2015 fins als 100,9 milions de 2016, cosa que representa un augment del 11,5%. Dins d'aquests ingressos, destaca l'augment del 37,9% dels impostos indirectes. Les partides més importants d'ingressos s'obtenen mitjançant la recaptació de taxes i altres ingressos, que aporten 37,7 milions d'euros i han augmentat un 10,5%, i per la recaptació d'impostos directes, que aporten 25 milions d'euros, amb un increment del 6,7% respecte a l'any anterior.

Per part seva, els ingressos de capital han disminuït un 8,2%, com a conseqüència de l'obtenció de menys ingressos per alienació d'inversions reals, que han caigut un 3,0%, i també pel descens del 8,3% de les transferències de capital, que han arribat fins als 38,1 milions d'euros.

Per parròquies, Encamp, Ordino i Escaldes-Engordany han registrat caigudes en el total d'ingressos liquidats (-7,5%, -4,5% i -2,2%, respectivament). Si només es tenen en compte els ingressos no financers, llavors l'evolució negativa només s'ha produït a Encamp i Ordino (-0,2% i -4,5%, respectivament). Per contra, el Comú que ha augmentat més els ingressos no financers és Andorra la Vella (12,4%), per l'important increment dels ingressos corrents (17,1%), fonamentalment pel fort creixement de la recaptació per taxes i altres ingressos. En canvi, la Massana ha registrat un increment més moderat del 3,1% i la resta de comuns mostren increments dels ingressos no financers al voltant del 6%. Concretament a Canillo el creixement ha estat del 5,6%; a Sant Julià de Lòria, del 6,2%, i a Escaldes-Engordany, del 6,4%.

2.2. Les despeses

Les despeses liquidades pels comuns durant l'any 2016 han assolit la xifra de 123,5 milions d'euros, un 1,7% menys que l'exercici anterior, una evolució que contrasta amb l'increment del 7,8% que es va produir l'any 2015. Amb aquest descens el pes de les despeses dels comuns en el total de despeses del sector públic (entès com l'Administració general més els comuns) ha baixat 3,8 punts, fins al 9,9%, un percentatge que es manté per sota de la seva participació en els ingressos.

Figura 8.7

DESPESES NO FINANCERES DELS COMUNS
(Milers d'euros)

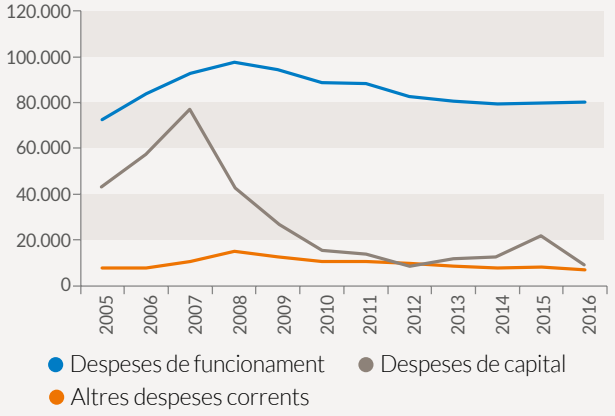

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

En el cas de les despeses no financeres el descens és encara més important (11,8%), de manera que recupera la senda de disminucions de set anys consecutius, fins que l'any 2015 es va trencar en augmentar un 9,4%, com a conseqüència de l'important increment de les inversions reals que es va produir.

Si només es tenen en compte aquestes despeses no financeres, el pes de les despeses dels comuns sobre el total de despeses de l'Administració puja fins al 18,9%, 2,5 punts menys que l'exercici anterior, i també inferior al pes dels ingressos no financers.

Pel que fa a les operacions financeres, han augmentat un 68,4% a causa d'un increment important tant dels actius financers (170,8%) com dels passius financers (38,5%), a causa de l'amortització d'endeutament.

Per capítols, la disminució de les despeses dels comuns s'explica fonamentalment per la forta caiguda de les despeses de capital (-56,0%), que compensa els increments dels últims tres anys i deixa la xifra inversora en 9,4 milions d'euros. Pel que fa a les despeses corrents, la disminució ha estat de l'1,1% i s'ha concentrat en la disminució de les despeses financeres (-20,0%), que cauen per cinquè any consecutiu, una dada que s'explica per la reducció de l'endeutament i els tipus d'interès, les transferències corrents (-15,2%) i les despeses de personal (-0,7%). Aquesta última partida és la més important en volum, amb un pes del 38,7% de la despesa total i una xifra absoluta de 47,9 milions d'euros. La disminució es produeix per sisè any consecutiu i posa de manifest l'esforç de contenció fiscal que estan fent els comuns.

Per acabar, l'evolució de la despesa per parròquies mostra un comportament molt desigual. Hi ha quatre parròquies que han seguit la línia de disminució de la despesa que ha permès aconseguir

Taula 8.2

LIQUIDACIONS DELS PRESSUPOSTOS DE LES ADMINISTRACIONS COMUNALS
(Milers d'euros)

	INGRESSOS			DESPESES		
	2016	Var. 16/15	% 2016	2016	Var. 16/15	% 2016
Canillo	**13.487,37**	**5,6**	**9,7**	**13.664,95**	**41,5**	**11,1**
Corrents	7.534,80	11,1	5,4	6.327,38	0,3	5,1
Capital	5.952,57	-0,7	4,3	2.504,59	49,1	2,0
Financers	0,00	0,0	0,0	4.832,98	189,3	3,9
Encamp	**25.404,91**	**-7,5**	**18,2**	**22.398,73**	**-13,7**	**18,1**
Corrents	18.153,64	4,3	13,0	17.040,11	0,6	13,8
Capital	7.251,27	-9,9	5,2	708,82	-89,2	0,6
Financers	0,00	0,0	0,0	4.649,80	91,4	3,8
Ordino	**11.364,36**	**-4,5**	**8,1**	**9.719,71**	**-7,1**	**7,9**
Corrents	6.441,35	0,2	4,6	6.441,35	0,2	5,2
Capital	4.923,01	-10,0	3,5	763,55	-33,0	0,6
Financers	0,00	0,0	0,0	2.514,81	-13,1	2,0
La Massana	**13.760,52**	**3,1**	**9,9**	**12.980,22**	**8,3**	**10,5**
Corrents	11.438,40	4,2	8,2	7.810,65	-1,4	6,3
Capital	2.322,12	-2,2	1,7	1.202,88	-28,9	1,0
Financers	0,00	0,0	0,0	3.966,70	67,0	3,2
Andorra la Vella	**37.908,43**	**12,4**	**27,2**	**31.568,24**	**-5,4**	**25,6**
Corrents	30.112,53	17,1	21,6	26.185,95	2,0	21,2
Capital	7.795,90	-3,0	5,6	2.533,83	-48,3	2,1
Financers	0,00	0,0	0,0	2.848,46	1,9	2,3
Sant Julià de Lòria	**13.327,01**	**6,2**	**9,6**	**12.977,51**	**4,8**	**10,5**
Corrents	7.522,42	11,6	5,4	7.778,30	-18,7	6,3
Capital	5.804,59	-0,1	4,2	220,24	-88,2	0,2
Financers	0,00	0,0	0,0	4.978,97	427,1	4,0
Escaldes-Engordany	**24.226,13**	**-2,2**	**17,4**	**20.233,25**	**-7,3**	**16,4**
Corrents	19.668,34	19,7	14,1	15.675,46	1,7	12,7
Capital	4.557,79	-28,0	3,3	1.498,76	-58,1	1,2
Financers	0,00	0,0	0,0	3.059,03	7,8	2,5
Total	**139.478,73**	**2,1**	**100,0**	**123.542,61**	**-1,7**	**100,0**
Corrents	100.871,47	11,5	72,3	87.259,20	-1,1	70,6
Capital	38.607,25	-8,2	27,7	9.432,66	-56,0	7,6
Financers	0,00	-100,0	0,0	26.850,75	68,4	21,7

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

L'evolució de la despesa per parròquies mostra un comportament molt desigual.

aquest descens general de l'1,7%. Així, Encamp ha reduït la despesa un 13,7%; Escaldes-Engordany, un 7,3%; Ordino, un 7,1%, i Andorra la Vella, un 5,4%. Les altres tres parròquies han augmentat les despeses: Canillo, que ho ha fet de forma molt elevada (un 41,5%), la Massana (8,3%) i Sant Julià de Lòria (4,8%). De tota manera, com s'ha dit, Canillo ha originat aquest increment de la despesa bàsicament per l'amortització del deute i per les inversions realitzades.

En termes de pes relatiu, Andorra la Vella continua estant en la primera posició per volum de despeses, amb un pes del 25,6%, seguida d'Encamp, amb un 18,1%; en canvi, Ordino se situa com el Comú amb el volum de despesa més baix (7,9% del total).

3. Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS)

La CASS és l'organisme encarregat del finançament, mitjançant la recaptació de cotitzacions d'empreses, assalariats i treballadors per compte propi, de les prestacions vinculades a la sanitat pública i a les pensions públiques.

Sanitat i pensions, elements transcendentals en l'evolució futura de les finances públiques andorranes.

La CASS és un organisme que històricament no havia estat un element pertorbador per a les finances públiques d'Andorra, però a partir de 2011 els dèficits provinents de les prestacions sanitàries han estat finançats pel pressupost del Govern.

Les cotitzacions actuals són d'un 22% del salari, del qual un 10% es destina al finançament de la branca general i un 12% es destina a la branca de jubilació. La cotització es reparteix entre empresa i assalariat en una proporció de 15,5 punts a càrrec de l'empresa i 6,5 punts a càrrec de la persona assalariada. Els treballadors per compte propi cotitzen el mateix percentatge sobre la base del salari mitjà de l'any anterior, amb la possibilitat de deduccions en funció de determinats paràmetres.

El cost sanitari finançat per la CASS al llarg de molts anys, excepte en situacions molt específiques, sempre resultava inferior o equilibrat respecte a les cotitzacions recaptades. La població era, en mitjana, relativament jove i molts tractaments sobre malalties cròniques, que ara són habituals, abans no existien.

Cal tenir en compte que, per avaluar correctament el cost sanitari que es produeix a Andorra, no només existeix el cost sanitari finançat a través de la CASS, sinó que també existeix un cost sanitari addicional reflectit pel dèficit del SAAS i un altre tram finançat mitjançant el copagament que suporten directament els ciutadans. Les dades utilitzades en el present informe utilitzen com a font únicament el cost finançat a través de la CASS, el qual, en tot cas, és molt significatiu respecte al cost global.

D'altra banda, respecte al finançament de les pensions, la gran desproporció entre població jove (com a conseqüència de la immigració) i població jubilada va fer que al llarg de molts anys els superàvits fossin molt elevats i resultessin enganyosos. Aquest fet va provocar una imatge de falsa abundància i va fer que no es preveiessin les obligacions futures, vinculades a la branca de jubilació.

L'evolució futura, tant del cost sanitari com de les obligacions vinculades als futurs jubilats, serà un element transcendental per a les finances públiques andorranes.

La CASS, doncs, és l'organisme encarregat del finançament de dues branques que corresponen a activitats totalment diferents: la branca general i la branca de jubilació. A més, durant l'any 2015 es va crear un nou organisme, el Fons de reserva de jubilació, que assumeix funcions que fins aquell moment assumia la CASS. Aquest nou organisme s'ocupa específicament de la gestió dels fons de reserva acumulats que tenen com a destinació exclusiva atendre les pensions futures de les persones que han cotitzat a la CASS.

3.1. Branca general de la CASS

L'evolució reflectida a la figura 8.8 mostra l'any 2006 com un any de superàvit. De fet, no només el 2006, sinó que gairebé tots els anys anteriors tenien superàvits o liquidacions equilibrades. Aquesta evolució històrica havia permès acumular 63 milions d'euros de reserves d'aquesta branca fins aquell any.

A partir de 2007 comença l'actual període de dèficits crònics, amb importants increments de la despesa any rere any.

A partir de 2007 comença l'actual període de dèficits crònics, amb importants increments de la despesa any rere any. Algunes mesures de contenció i de control de la despesa van permetre trencar aquesta tendència l'any 2012, però a partir de l'any 2014 ja es va tornar a superar la despesa sanitària prèvia a les mesures de contenció (2011). La reforma sanitària anunciada en diverses ocasions no acaba d'enllestir-se. Les mesures anunciades, com ara establir un metge referent de capçalera i compartir l'historial mèdic, si bé són mesures adequades en l'àmbit organitzatiu, no és previsible que suposin un estalvi de costos realment significatiu. Actualment, el sistema es troba en fase de reestructuració del SAAS i de modificacions contractuals i de convenis entre els diversos agents del sistema sanitari (CASS, SAAS i professionals sanitaris) i els resultats s'aniran fent visibles en exercicis futurs.

Respecte als ingressos, l'evolució ha anat paral·lela a la situació econòmica del país durant els anys de crisi, amb una represa d'ingressos a partir de 2013. Tot i així, per fer una lectura correcta dels ingressos durant el període 01/03/2015 fins a l'01/04/2016 cal tenir en compte que el Govern va decidir reduir en dos punts les cotitzacions d'aquesta branca (que van passar del 10% al 8%) per enfortir les cotitzacions de la branca de jubilació (que van passar del 10% al 12%), sense perjudicar ni empreses ni treballadors amb un cost addicional. La baixada important dels ingressos de 2015 (tot i estar en fase de recuperació econòmica) es deu a aquest motiu. Així, el salt quantitatiu rellevant dels ingressos de l'any 2016, a banda de la tendència general de lleugera millora, és conseqüència sobretot de la recuperació d'aquests dos punts percentuals que s'havien deixat d'ingressar durant el període esmentat.

Els dèficits de la branca general exposats a la Figura 8.9 han estat finançats a càrrec del pressupost del Govern a partir del moment en què es van exhaurir les reserves acumulades d'aquesta branca, l'any 2011. Els 63 milions d'euros acumulats dins les reserves de la branca general van ser utilitzats en el període 2007-2011 per compensar els dèficits.

Les reformes legislatives que obliguen el Govern a fer-se càrrec dels dèficits de la branca general s'estableixen a l'article 86.2 de la Llei 17/2008 de la seguretat social.

L'obligació esmentada del Govern en relació amb el dèficit té perspectives de convertir-se en permanent d'ara endavant. L'envelliment de la població i la cronificació creixent de malalties implicaran que el cost sanitari continuï creixent. La piràmide d'edats (a 31/12/2016) exposada en els apartats de població i de branca de jubilació mostra clarament una gran concentració de la població andorrana en edats entre els 35 i els 55 anys. D'aquí a vint anys aquesta cohort demogràfica continuarà essent molt probablement majoritària, però amb 20

Figura 8.8

INGRESSOS I DESPESES BRANCA GENERAL
(Milers d'euros)

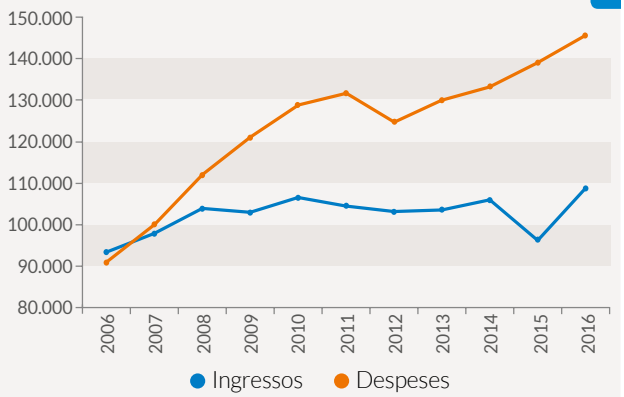

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

Figura 8.9

SUPERÀVIT/DÈFICIT BRANCA GENERAL
(Milers d'euros)

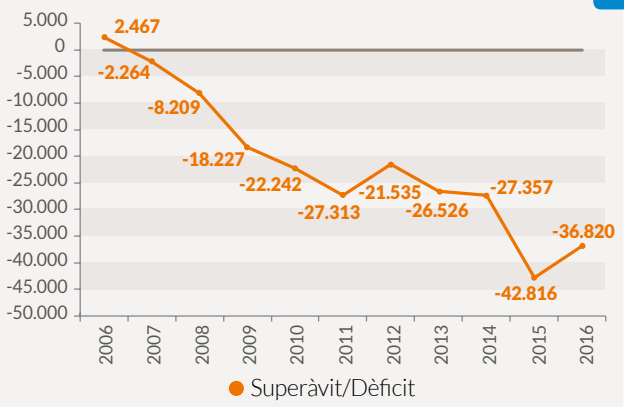

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

DESPESA SANITÀRIA PER CÀPITA I RANG D'EDAT. ANY 2016 (En euros)

Figura 8.10

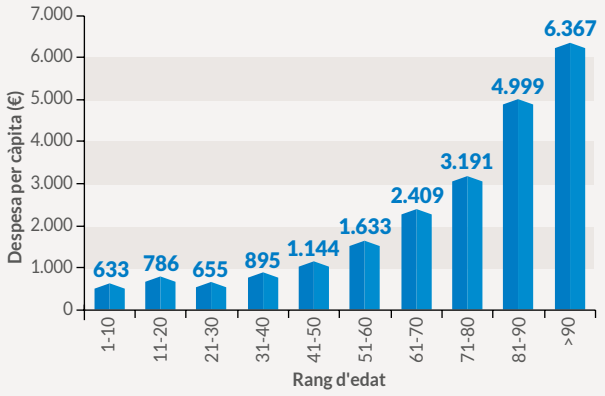

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

anys més d'edat i amb els costos sanitaris i socials que això implicarà.

L'evolució demogràfica és estructural i a les piràmides d'edat es veu perfectament que el gruix de població majoritari va envellint i continua essent el gruix de la població. La figura 8.10 exemplifica el cost per franges d'edat que la CASS finança a les persones que han tingut consum sanitari.

Previsiblement aquestes cohorts demogràfiques tan poblades se situaran a vint anys vista en uns nivells de despesa unitària mitjana que duplicaran la despesa actual, la qual cosa generarà un greu problema per al finançament de la sanitat i, per tant, per a les finances públiques. L'any 2016 el cost sanitari mitjà resultant ha estat de 1.295 euros per càpita. A mesura que vagin passant els anys, s'anirà afegint més població cap als valors unitaris per sobre de la mitjana, amb l'augment de cost conseqüent. Aquest problema s'anirà manifestant progressivament, i en pocs anys la partida pressupostària del finançament sanitari s'accelerarà.

3.2. Branca de jubilació de la CASS

El sistema de pensions públic d'Andorra es defineix com un sistema de repartiment per punts. Aquest fet implica que per calcular la pensió es tenen en compte les cotitzacions de tota la vida laboral i que la pensió resultant és directament proporcional a les cotitzacions realitzades.

Si el factor de conversió utilitzat (proporció entre el valor de compra i el valor de venda dels punts) fos adequat i s'hagués anat adaptant als increments continus de l'esperança de vida dels darrers cinquanta anys, el sistema resultaria financerament equilibrat a llarg termini. El factor de conversió és assimilable als anys de vida esperats a partir del moment en què es comença a cobrar la pensió.

L'any 1968 el factor de conversió era de 6,4 i resultava adequat per a aquell moment, en què l'esperança de vida s'estimava entorn dels 71-72 anys. Aquest factor de conversió, que està a la base de càlcul dels drets atorgats, es va mantenir inalterat durant quaranta anys sense cap modificació per adaptar-se a l'increment de l'esperança de vida. En els darrers nou anys s'han fet dues reformes (clarament insuficients des d'un punt de vista actuarial), que han situat aquest factor de conversió en 8 (a partir de l'01/11/2009) i en 9,6 (a partir de l'01/03/2015). Aquest valor és del tot insuficient i allunyat del que pertocaria, i hauria de situar-se a prop de 20, si es té en compte que l'esperança de vida es va acostant progressivament als 85 anys.

Tal com s'ha dit en la part introductòria, la gran desproporció entre població jove i població jubilada va fer que durant un període molt llarg de temps els superàvits anuals fossin molt elevats i aquest fet va facilitar una visió distorsionada de la realitat, de falsa abundància, que va fer que no es preveiessin les obligacions futures vinculades als drets adquirits.

A més de la circumstància esmentada, cal tenir en compte el fenomen del *baby boom* de finals dels anys 50 als inicis dels anys 70. Les persones nascudes en aquells anys avui tenen entre els 45 i els 60 anys i representen un gruix de població molt important que en els propers 10-20 anys aniran incrementant exponencialment el col·lectiu de jubilats.

ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ PER EDAT I SEXE. Anys 1985 i 2016

Figura 8.11

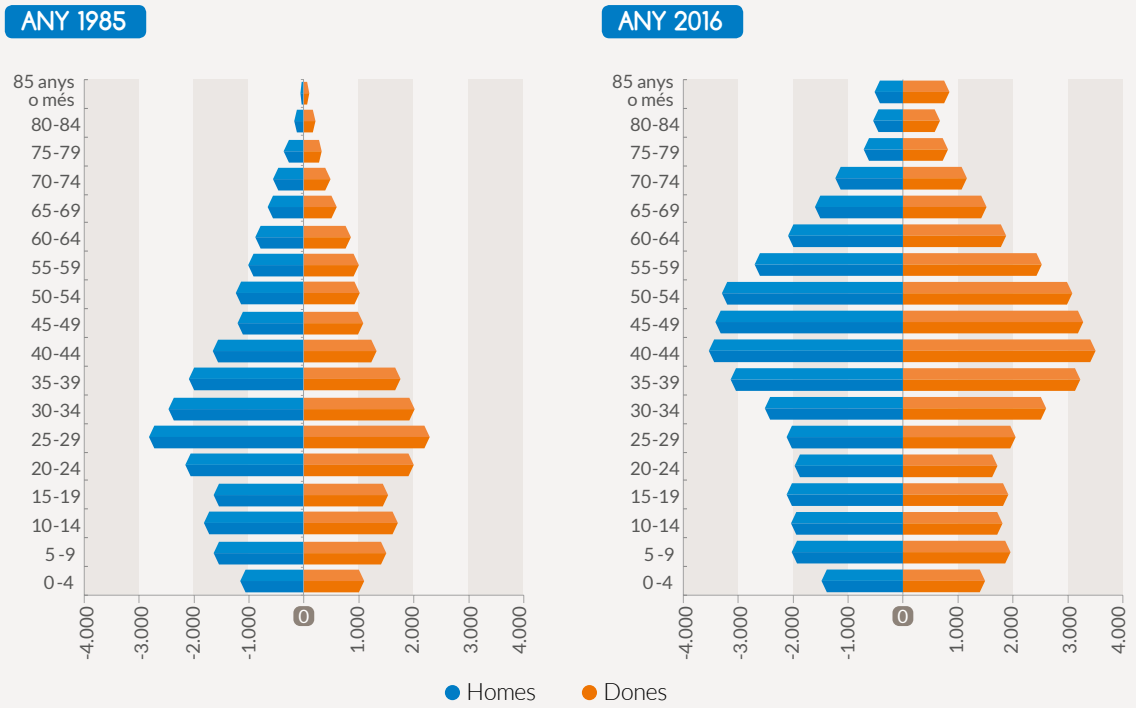

Font: Departament d'Estadística.

Per al sistema de pensions rebre nous pensionistes a un ritme constant resultaria més digerible que no pas rebre grans quantitats en poc temps. Aquest fenomen es produirà en els propers 10-20 anys i o bé suposarà un gran cost per al pressupost del Govern o bé posarà en perill de col·lapse el sistema.

Pel que fa a les pensions, Andorra té a mitjà i llarg termini uns problemes financers i socials latents de gran magnitud.

La població sorgida del *baby boom*, en gran mesura, ha desenvolupat tota o una gran part de la seva carrera professional a Andorra, i per tant, ha acumulat una quantitat apreciable de drets (en forma de punts adquirits). Les pensions mitjanes resultants d'aquest col·lectiu seran significativament més elevades que les pensions mitjanes actuals.

Per tant, el panorama previsible a no gaires anys vista és que s'aniran incorporant al col·lectiu dels jubilats generacions successives molt nombroses en quantitat de població amb uns drets adquirits desproporcionadament elevats en relació amb les cotitzacions realitzades.

A més, com que les cotitzacions no han estat revisades en relació amb l'esperança de vida, s'han mantingut en percentatges molt baixos sobre els salaris. Aquest fet ha suposat a empreses i treballadors una càrrega inferior a les d'altres països. La contrapartida d'aquest avantatge competitiu és que les pensions resultants, tot i ser generoses respecte a les cotitzacions aportades, resultaran baixes per al manteniment del nivell de vida.

Pel que fa a les pensions, doncs, Andorra té a mitjà i llarg termini uns problemes financers i socials latents de gran magnitud.

L'alerta sobre aquest problema està quantificada en els estudis actuarials de la CASS. La figura 8.12 resumeix les conclusions dels dos darrers estudis actuarials efectuats. Tots dos estudis coincideixen en les seves conclusions.

El primer (realitzat l'any 2012 prenent com a base dades anteriors a 2011) situava l'inici del dèficit al voltant dels anys 2017-2018 i l'esgotament de les reserves del fons els anys 2030-2031. Davant la proximitat d'aquests esdeveniments, l'any 2015 es van fer reformes. Amb les repercussions d'aquestes reformes, els horitzons temporals esmentats han millorat notablement i se situen l'any 2023 per entrar en disminució de saldo del fons i el 2037 per esgotar els fons, segons el segon estudi actuarial (realitzat l'any 2016 prenent com a base dades anteriors a 2015). Els principals eixos de la reforma van ser:

- Increment de 2 punts en la cotització.
- Modificació del rendiment del punt per als punts adquirits després de l'01.03.15, de la part dels salaris que excedeixen quatre vegades el salari mínim.
- Càlcul de les pensions d'invalidesa amb criteris de pensió de jubilació per tal que els jubilats procedents d'una situació d'activitat laboral normal no resultin amb una pensió inferior als que provenen d'una situació d'invalidesa.
- Creació d'un factor de sostenibilitat que afectaria l'actualització interanual de les pensions en funció d'una sèrie de variables. Aquesta mesura no ha estat posada en funcionament en l'espera que es defineixi reglamentàriament la ponderació de cadascuna de les variables.

Figura 8.12

EVOLUCIÓ DEL FONS DE RESERVES
(En milers de milions d'euros)

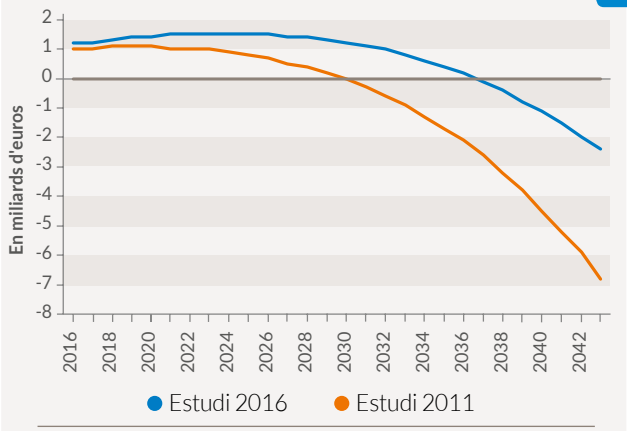

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

Els estudis actuarials es fonamenten en variables que poden evolucionar al llarg del temps, però en tot cas són indicatius d'unes tendències que amb un cert marge d'error han de servir per prendre consciència de la magnitud del problema i per dissenyar solucions o eines pal·liatives.

A tall d'exemple, Espanya està a punt d'esgotar "la guardiola de les pensions" i molt probablement quan aquest document sigui publicat els pressupostos generals de l'Estat espanyol hauran hagut d'injectar liquiditat per atendre el pagament de les pensions a Espanya.

D'acord amb el que establia la Llei 17/2008 de la seguretat social d'una manera genèrica, els articles 86.3 i 88.2 de la Llei 18/2014, que modifica l'anterior, obliguen el Govern d'una manera precisa a fer aportacions al sistema de pensions a partir del moment en què el fons acumulat comenci a disminuir. Aquest principi té com a objectiu que els governs futurs hagin de reaccionar un cop el problema es comenci a manifestar, sense permetre que els fons s'esgotin totalment abans de la intervenció governamental. Segons la previsió actuarial, si no es produeixen noves reformes, el pressupost del Govern haurà de preveure partides pressupostàries específiques amb destinació al Fons de reserva (per primera vegada) a partir de l'any 2023. A partir d'aquell any les aportacions hauran de ser successivament creixents i d'unes dimensions molt considerables.

Com a conclusió del capítol dedicat a la CASS, cal destacar que entorn d'aquest organisme es concentren dos dels problemes més importants per al futur de les finances públiques. El repte del finançament sanitari i el repte del finançament de les pensions seran elements de primer ordre en les decisions polítiques que caldrà prendre els propers anys.

4. Fons de reserva de jubilació (FRJ)

La Llei 6/2015 va crear un nou organisme anomenat Fons de reserva de jubilació (d'ara endavant FRJ), amb la funció de gestionar els fons de reserva acumulats que tenen com a destinació exclusiva atendre les pensions futures de les persones que han cotitzat a la CASS.

Amb la creació d'aquest organisme es pretén la màxima professionalització de l'organització del Fons d'acord amb els estàndards dels països més avançats en aquesta matèria. L'estratègia d'inversió, proposada per una comissió tècnica, cal que sigui aprovada pel Consell d'Administració del FRJ (compost pels mateixos membres que el Consell d'Administració de la CASS). Un cop aprovada, l'estratègia és executada per un equip tècnic despolititzat i amb formació i experiència en gestió financera i patrimonial. En el Consell d'Administració la meitat dels membres són nomenats pel Govern, amb vot diriment del president, però en la Comissió Gestora del Fons hi predominen els perfils tècnics independents.

La Llei del Fons fixa els tipus d'inversió possibles i les ponderacions màximes i mínimes de cada tipus. L'objectiu legal és invertir de manera prudent, amb actius de bona qualitat i amb la fita de preservar el poder adquisitiu a llarg termini respecte a la inflació. Dins d'aquests paràmetres, i d'acord amb l'estratègia dissenyada, la Comissió Gestora pren les decisions d'inversió, sigui directament sigui mitjançant mandats de gestió.

Al llarg de l'any 2015 aquest nou organisme es va anar estructurant amb mitjans tant humans com tècnics, aprofitant les sinergies i l'experiència d'anys anteriors, si bé és a partir de gener de 2016 que va rebre de manera efectiva la propietat del patrimoni del Fons.

El sistema de transmissió dels fons entre la CASS i el FRJ està previst a l'art. 20.1 de la Llei del Fons de reserva. Trimestralment la CASS transmet fons provinents del superàvit de la branca de jubilació que obté en el procés de recaptació de cotitzacions i pagament de pensions.

A la taula 8.3 es recull el resum de l'evolució patrimonial del Fons durant els anys 2015 i 2016.

Taula 8.3

EVOLUCIÓ PATRIMONIAL FRJ
(En euros)

	2015	2016
FRJ a inici d'any	1.042.539.184	1.094.594.019
Aportacions CASS	39.162.674	48.920.577
Rendiment FRJ	**12.892.161**	**24.339.988**
FRJ a final d'any	1.094.594.019	1.167.854.584

Font: Fons de reserva de jubilació.

El Fons de reserva de jubilació disposava a 31 de desembre de 2016 d'un patrimoni de prop de 1.168 milions d'euros.

Si s'obre el focus temporal i s'analitza una sèrie temporal llarga, s'observa que a excepció de l'any 2008 (en part compensat per l'any 2009), la dinàmica ha estat positiva, de manera que consistentment al llarg del temps s'està preservant el poder adquisitiu del Fons.

Tal com s'observa a la figura 8.13 i a la taula 8.4, analitzant els darrers deu anys, el Fons ha guanyat cada any una mitjana de 0,91 punts respecte a la inflació.

Cal observar que si es produeixen crisis importants en els mercats globals, com va ser el cas de l'any 2008, recuperar el terreny perdut requereix un cert temps de recuperació. A la figura s'observa que ha calgut el període entre 2009 i 2012 per tal que les rendibilitats acumulades recuperessin el terreny perdut respecte a la inflació. A partir de 2012 la rendibilitat supera cada any la inflació i incrementa el diferencial acumulat entre ambdues magnituds.

RENDIBILITAT ANYAL I ACUMULADA FRJ RESPECTE A LA INFLACIÓ

Figura 8.13

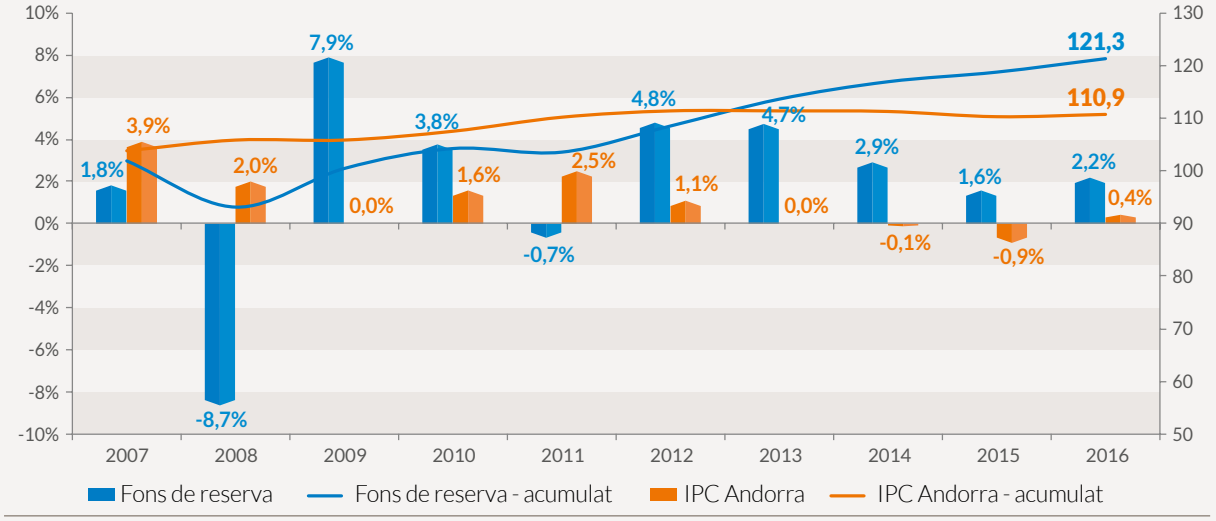

Font: Fons de reserva de jubilació.

Si es mesura el rendiment del Fons respecte a la inflació al llarg dels darrers cinc anys, el Fons ha guanyat cada any una mitjana de 3,13 punts respecte a la inflació.

RENDIBILITAT MITJANA ANUALITZADA FRJ (%)

Taula 8.4

	ÚLTIMS 10 ANYS	ÚLTIMS 5 ANYS
Rendibilitat anualitzada FRJ	1,95%	3,23%
IPC Andorra	1,03%	0,10%
Diferencial	**0,91%**	**3,13%**

Font: Fons de reserva de jubilació.

En tot cas, cal tenir en compte que aquestes dades de rendibilitat no són directament comparables a l'evolució de rendibilitat de les borses. La composició del patrimoni del FRJ és una combinació de renda fixa, mercat monetari, renda variable, patrimoni immobiliari i altres actius. La Llei del FRJ limita la inversió en renda variable a un màxim d'un 35% del Fons, amb l'objectiu que la gestió no estigui sotmesa a nivells elevats de volatilitat i als riscos que això comporta.

Un dels principals reptes a què s'ha enfrontat el FRJ durant el 2016 és el rendiment negatiu de les emissions de renda fixa d'alta qualitat en els mercats financers, tal com es reflecteix al requadre 1.3 de l'apartat d'economia internacional. Aquest fet ha provocat que durant l'any 2017 l'estratègia d'inversió del FRJ autoritzi a arribar al límit màxim del 35% de renda variable que preveu la Llei.

5. Pressió fiscal

Andorra sempre ha estat vocacionalment un país amb una pressió fiscal baixa. Tradicionalment el seu comerç s'ha basat a obtenir un diferencial de preu competitiu mitjançant uns impostos indirectes notablement inferiors als dels països d'origen dels nostres clients, principalment Espanya i França.

D'altra banda, els residents fiscals a Andorra també s'han beneficiat al llarg de molts anys d'una imposició directa pràcticament inexistent. Les recaptacions dels impostos sobre el consum que es recaptaven quan les mercaderies entraven al país, així com els impostos específics sobre carburants i tabac van ser durant molts anys les fonts bàsiques del finançament del país.

Els darrers anys, especialment per motius d'homologació internacional, les figures tributàries han anat evolucionant i la gran reforma fiscal del Principat va culminar l'any 2015 amb la incorporació de l'IRPF.

A la taula 8.5 es mostren els impostos i les altres figures tributàries que s'han considerat per al càlcul de la pressió fiscal. Com es pot constatar, són d'àmbit tant estatal com comunal i inclouen les cotitzacions a la CASS.

IMPOSTOS MERITATS 2015-2016

Taula 8.5

Impostos meritats (€)	2015	2016	Variació 16/15	% s/total 2016
D2. Impostos sobre la producció i les importacions	**279.896.276,51**	**303.755.183,36**	**8,5%**	**46,5%**
D21. Impost sobre els productes	**275.886.751,40**	**297.470.932,57**	**7,8%**	**45,5%**
D211. Taxes tipus IVA	**119.169.872,20**	**134.461.203,74**	**12,8%**	**20,6%**
ISI Assegurances	2.739.683,50	2.997.595,43	9,4%	0,5%
ISI Bancari i Financer	0,00	3.622.725,00	-	0,6%
IGI	116.430.188,70	127.840.883,31	9,8%	19,6%
D212. Impostos i drets sobre la importació, excloent taxes tipus IVA	**146.122.857,70**	**152.586.092,29**	**4,4%**	**23,4%**
Taxa sobre el consum	101.165.418,69	106.882.702,55	5,7%	16,4%
Tarifa Exterior Comuna (TEC)	646.100,98	661.109,53	2,3%	0,1%
Antidumping	25.172,45	13.507,13	-46,3%	0,0%
Impostos especials	44.286.165,58	45.028.773,08	1,7%	6,9%
D214. Impostos sobre productes exclosos IVA i impostos sobre les importacions	**10.594.021,50**	**10.423.636,54**	**-1,6%**	**1,6%**
ITP	2.314.280,75	2.356.787,27	1,8%	0,4%
Sobre el joc del bingo	1.447.428,85	1.316.878,63	-9,0%	0,2%
Sobre activitats de joc d'atzar	0,00	19.285,85	-	0,0%
ITP (Comuns)	6.832.311,90	6.730.684,79	-1,5%	1,0%
D29. Altres impostos sobre la producció	**4.009.525,11**	**6.284.250,79**	**56,7%**	**1,0%**
Taxa d'activitats (G)	3.613.026,11	6.077.152,94	68,2%	0,9%
Taxa vehicles empresa	396.499,00	207.097,85	-47,8%	0,0%
D5. Impostos corrents sobre la renda i el patrimoni	**103.696.813,55**	**116.246.802,29**	**12,1%**	**17,8%**
D51. Impostos sobre la renda	**83.505.761,99**	**95.440.284,82**	**14,3%**	**14,6%**
Impost s/Plusvàlues immobiliàries	1.295.633,92	1.940.703,39	49,8%	0,3%
IS/IAE	33.601.502,39	40.800.287,21	21,4%	6,2%
IRPF	17.482.110,70	28.510.440,85	63,1%	4,4%
Retencions s/rendiments estalvi	9.494.904,96	6.209.420,88	-34,6%	1,0%
Impost renda dels no-residents	15.845.028,50	11.646.711,47	-26,5%	1,8%
Impost rendiments arrendataris (Comuns)	5.786.581,52	6.332.721,02	9,4%	1,0%
D59. Altres impostos corrents	**20.191.051,55**	**20.806.517,47**	**3,0%**	**3,2%**
Taxa vehicles particulars	4.203.868,27	4.409.790,93	4,9%	0,7%
Impostos sobre activ. que vulguin obrir 24h	27.560,00	24.783,82	-10,1%	0,0%
Impostos directes (Comuns)	15.959.623,28	16.371.942,72	2,6%	2,5%
D61. Cotitzacions socials	**209.310.753,98**	**233.437.051,83**	**11,5%**	**35,7%**
D611. Cotitzacions socials efectives	**209.310.753,98**	**233.437.051,83**	**11,5%**	**35,7%**
Total meritat (euros)	**592.903.844,04**	**653.439.037,48**	**10,2%**	**100,0%**

Font: Departament d'Estadística.

Globalment, com ha estat tradicional a Andorra, els impostos indirectes són els més importants en volum. Entre aquests, destaca l'evolució creixent tant de l'IGI com de la taxa sobre el consum. Aquestes dues figures tributàries són representatives del volum de consum (tant intern com dels turistes) i del volum d'importacions. Totes dues magnituds estan correlacionades i evidencien el creixement de l'economia andorrana.

També cal destacar l'aportació creixent dels impostos sobre la renda, especialment la importància creixent de l'IRPF, que era un impost inexistent fins al 2014. En sentit contrari, va perdent rellevància progressivament la retenció sobre els rendiments de l'estalvi, que Andorra ha anat recaptant en aplicació de la Llei 11/2005, del 13 de juny, d'aplicació de l'Acord entre el Principat d'Andorra i la Comunitat Europea relatiu a l'establiment de mesures equivalents a les previstes a la Directiva 2003/48/CE del Consell en matèria de fiscalitat dels rendiments de l'estalvi en forma de pagament d'interessos. L'any 2017 serà l'últim any en què s'aplicaran aquestes retencions sobre els rendiments que hagin obtingut els residents fiscals estrangers durant l'any 2016, amb l'entrada en vigor de l'Acord de transparència fiscal entre Andorra i els països de la Unió Europea.

Paral·lelament, es produeix un creixement significatiu en la recaptació de l'impost sobre les societats. Aquest increment és un símptoma de la millora dels resultats de les empreses, que estaria en línia amb les millores detectades en altres magnituds macroeconòmiques.

Les cotitzacions socials, en forma de cotitzacions a la branca general i a la branca de jubilació de la CASS, han tingut un creixement important durant l'any 2016 com a conseqüència de l'increment de dos punts de cotització a partir de l'1 d'abril en la branca general.

Per analitzar l'aportació de les cotitzacions socials cal tenir en compte les modificacions legislatives sobre la cotització de la branca general esmentades al capítol corresponent a la CASS, que han comportat una disminució i un increment de 2 punts de cotització l'1 de març de 2015 i l'1 d'abril de 2016, respectivament.

Taula 8.6

IMPOSTOS INDIRECTES, DIRECTES I COTITZACIONS SOCIALS (Milions d'euros)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Impostos producció i importacions	252,00	273,73	292,55	266,34	280,11	279,90	303,76
Impostos corrents sobre la renda i el patrimoni	38,85	55,56	70,97	92,85	102,32	103,70	116,25
Cotitzacions socials	206,07	205,51	200,62	200,15	204,36	209,31	233,44
Total meritat	**496,92**	**534,80**	**564,14**	**559,34**	**586,79**	**592,90**	**653,44**
PIB	**2.533,55**	**2.476,22**	**2.463,02**	**2.471,69**	**2.525,45**	**2.535,12**	**2.584,10**

Font: Departament d'Estadística.

A partir dels valors avançats del PIB, es pot establir que la pressió fiscal de l'any 2016 s'ha situat en el 25,3%, que significa un augment del seu valor de pràcticament dos punts respecte a l'any 2015 (23,4%).

La pressió fiscal s'ha elevat quasi dos punts, fins al 25,3% del PIB, xifra que estableix un nou màxim històric i que contrasta amb el 19,6% que hi havia l'any 2010.

Des d'una perspectiva històrica es pot observar que la pressió fiscal s'ha anat incrementant al llarg dels darrers anys, amb l'excepció de l'any 2013. Des de l'any 2010, en què la pressió fiscal respecte al PIB era del 19,6%, ha anat augmentant fins al 25,3% actual.

L'increment de la recaptació dels impostos indirectes (IGI i taxa sobre el consum principalment) i de la recaptació directa (IRPF, bàsicament) explica fonamentalment l'augment del +10,2% dels ingressos per impostos meritats, que supera el creixement de l'+1,9% del PIB nominal. Pel que fa a l'aportació a la pressió fiscal per part de les diverses figures impositives, hi domina la imposició indirecta (46,5% del total), seguida de les cotitzacions socials (35,7%) i de la imposició directa (17,8%), tot i que aquesta última ha anat guanyant pes en els darrers anys amb la introducció de noves figures impositives que va culminar l'any 2015 amb la incorporació de l'IRPF.

PRESSIÓ FISCAL D'ANDORRA
(En % sobre PIB)

Figura 8.14

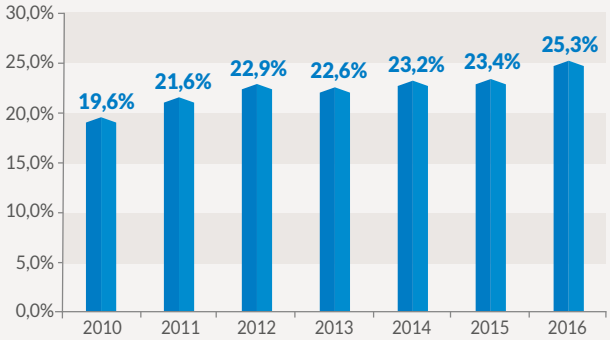

Font: Departament d'Estadística.

ESTRUCTURA TRIBUTÀRIA DE LA PRESSIÓ FISCAL. En % sobre recaptació total

Figura 8.15

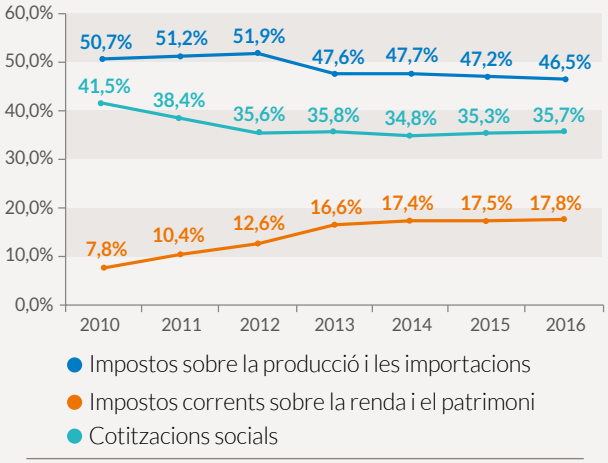

Font: Departament d'Estadística.

Com a conclusió d'aquest capítol, es pot afirmar que Andorra té una pressió fiscal *tax friendly*. En comparació amb altres països europeus, Andorra resulta altament competitiva en l'àmbit fiscal, ja que, amb dades de 2015, que són les darreres disponibles en el moment de redactar aquest text, se situa a la cua amb un 23,4%.

Un factor que cal tenir en compte per analitzar la pressió fiscal d'Andorra és que una part molt important dels impostos indirectes graven productes o serveis adquirits pels visitants. La proporció de consum atribuïble als visitants respecte al consum estrictament intern fa que una part significativa de la pressió fiscal no incideixi directament sobre la població resident.

Si la pressió fiscal d'Irlanda es mantingués (o disminuís) l'any 2016, només aquest país tindria una pressió fiscal inferior a l'andorrana. Lleugerament per sobre d'Andorra hi ha països com Suïssa, Bulgària, Lituània, Letònia i Romania.

Espanya i França tenen unes pressions fiscals notablement superiors de 34,6% i 47,9% del PIB, respectivament (dades de 2015).

PRESSIÓ FISCAL PER PAÏSOS EUROPEUS Any 2015 En % sobre PIB

Taula 8.7

	2015
França	47,9
Dinamarca	47,6
Finlàndia	44,1
Itàlia	43,5
Zona euro (19 països)	41,4
Alemanya	40,0
Unió Europea (28 països)	39,9
Luxemburg	39,1
Portugal	37,0
Regne Unit	34,9
Malta	34,7
Espanya	34,6
Letònia	29,5
Lituània	29,4
Bulgària	29,0
Romania	28,1
Suïssa	28,1
Irlanda	24,4

Font: Eurostat.

L'economia andorrana: evolució dels principals sectors

IX. Sector primari

El sector primari és l'activitat amb el pes més petit de l'economia andorrana. Segons les xifres oficials de PIB avançat, la seva aportació al VAB andorrà se situa en el 0,5% i la seva evolució ha estat lleugerament positiva durant l'any 2016, amb un increment del VAB en termes reals del 0,5%. Així, s'ha confirmat el canvi de tendència del sector primari que es començava a apuntar el 2015 –quan la taxa de caiguda del VAB va experimentar una clara desacceleració, en registrar un descens del 4,4%, força menys intens que el retrocés rècord del 12,1% de l'any 2014.

Segons les xifres oficials de PIB, l'aportació del sector primari al VAB andorrà se situa en el 0,5%.

Durant l'any 2016 ha augmentat el nombre d'assalariats del sector primari. Ha passat de 164 assalariats el 2015 a 171 el 2016, fet que suposa un creixement del 4,5%, i també la continuació de la tendència que es va iniciar l'any anterior, en què hi havia hagut un increment del 2,4%. Els salaris mensuals mitjans també s'han apujat. Ho han fet en un 3,5%, fins als 1.454,53 euros, un valor que recupera els nivells de fa quatre anys. En canvi, el nombre d'empreses continua el procés de disminució que ja fa tres anys consecutius que es produeix: el sector ha passat de les 245 empreses de l'any 2013 a les 232 de l'any 2016. En aquest darrer any la reducció d'empreses ha estat del 2,5%. Tanmateix, en perspectiva temporal el teixit empresarial del sector primari ha augmentat considerablement, ja que ha passat de les 131 empreses de 2009 a les 232 de 2016. És possible que aquestes disminucions siguin conseqüència d'un procés normal d'ajustament, després de l'important increment del nombre d'empreses dedicades al sector primari que es va produir l'any 2013, quan van augmentar el 61,2%. En tot cas, el que sí que es continua mantenint és una estructura empresarial basada en la microempresa, ja que el 95,3% de les empreses d'aquest sector tenen entre 1 i 5 treballadors.

El 2016 s'han registrat 315 explotacions, el mateix nombre d'explotacions de conreu que

Figura 9.1

VAB SECTOR PRIMARI Variació real en %

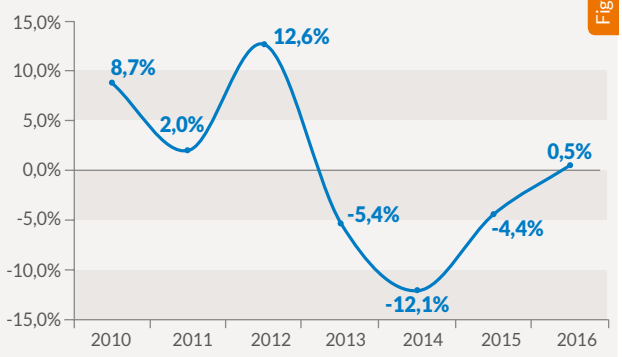

Font: Departament d'Estadística.

Taula 9.1

EXPLOTACIONS DE CONREU PER PARRÒQUIA

	2016	% s/total 2016
Canillo	48	15,2%
Encamp	46	14,6%
Ordino	37	11,7%
La Massana	55	17,5%
Andorra la Vella	37	11,7%
Sant Julià de Lòria	64	20,3%
Escaldes-Engordany	28	8,9%
Total	**315**	**100%**

Font: Departament d'Agricultura.

COLLITA DE TABAC PER PARRÒQUIES (Quilograms)

Taula 9.2

	2015	2016	Var. 16/15 (%)	% s/total 2016
Canillo	14.127,2	15.933,4	12,8%	6,5%
Encamp	29.465,1	29.461,5	0,0%	12,1%
Ordino	31.671,8	31.652,8	-0,1%	13,0%
La Massana	45.539,6	45.512,6	-0,1%	18,6%
Andorra la Vella	30.073,5	30.078,7	0,0%	12,3%
Sant Julià de Lòria	80.389,1	80.075,1	-0,4%	32,8%
Escaldes-Engordany	11.370,2	11.369,6	0,0%	4,7%
Total	**242.636,5**	**244.083,7**	**0,6%**	**100%**

Font: Departament d'Agricultura / Associació de Fabricants de Productes de Tabac d'Andorra (AFPTA).

l'any anterior, tot i que la superfície total d'explotació ha augmentat moderadament en un 0,9%. La parròquia amb més activitat continua sent Sant Julià de Lòria, amb 64 explotacions, mentre que Escaldes-Engordany és la que tanca el rànquing amb únicament 28 explotacions.

Fent una anàlisi en perspectiva temporal, en els darrers cinc anys s'ha produït un descens progressiu del nombre d'explotacions: el 2011 hi havia 359 explotacions i el 2016 n'hi ha hagut 315, però, en canvi, ha crescut la superfície total conreada, que ha passat de 20,7 km^2 a 21,2 km^2, fet que significa que les explotacions tenen una dimensió mitjana cada cop més gran. Per tipus d'explotació, en els últims cinc anys ha disminuït significativament la superfície que es dedica a l'erm, a les plantes aromàtiques i medicinals, i a les patates; en canvi, ha augmentat la superfície dedicada al dall, al tabac, al peixeder i als productes de l'hort.

Per tipus de conreu, el 61,1% de la superfície total de les explotacions es destina al peixeder, el 25,4% es dedica al dall i el 7,4% al tabac. De l'any 2016 destaca el fort creixement de la superfície agrària destinada a hort (amb un creixement del 30,9%), tot i que només representa un 0,8% del total de superfície.

El 2016 la collita de tabac ha experimentat un creixement moderat del 0,6% en relació amb l'any anterior, força inferior al registrat l'any 2015, que va ser de l'1,9%. Aquest increment s'explica fonamentalment per l'augment significatiu de la collita que hi va haver a Canillo (12,8%), que es recupera després del mal resultat assolit l'any anterior. La resta de parròquies han mantingut un nivell de collita similar o lleugerament inferior al de 2015. En total, el volum produït, un cop ajustat a les quotes que tenen assignades els colliters, ha estat de 244.084 kg, 1.447 kg més que l'any anterior. Sant Julià de Lòria es manté com la parròquia on se n'ha recollit més, amb 80.075 kg, seguida de la Massana, Ordino, Andorra la Vella i Encamp. La campanya de 2016 no ha destacat per cap incidència remarcable ocorreguda ni en el moment de la plantació ni durant el cultiu. El nombre de plantes cultivades s'ha ajustat als nivells que són habituals i el nombre de plantes afectades per la pedra s'ha mantingut en uns nivells similars als de la temporada anterior.

Pel que fa a la ramaderia, el 2016 el cens ramader ha disminuït el 5,0%, amb 5.211 unitats registrades, de manera que ja són dos anys consecutius de descens (l'any 2015 la cabana ramadera va disminuir el 7,5%). Aquesta evolució a la baixa s'ha produït com a conseqüència d'una disminució en la cria i l'explotació d'ovins, que ha caigut el 9,6% i s'ha situat en 2.727 caps de bestiar, i també pel descens de bestiar cabrum, que ha disminuït el 16,0% i deixa en 242 el total de caps de bestiar. En sentit contrari, el volum de bovins s'incrementa el 3,2%, fins als 1.585 caps de bestiar i el volum d'equins augmenta el 2,0%, fins a les 657 unitats, després de la forta caiguda registrada el 2015 (-20,2%). El procés iniciat a l'octubre de l'any 2013 de comercialització de la carn de vedella andorrana sota el segell de control i garantia Carn de qualitat controlada d'Andorra i sota el segell

CABANA RAMADERA PER PARRÒQUIES (Caps de bestiar)

Taula 9.3

	2015	2016	Var. 16/15 (%)	% s/total 2016
Canillo	521	531	1,9%	10,2%
Encamp	1.891	1.764	-6,7%	33,9%
Ordino	334	383	14,7%	7,3%
La Massana	752	382	-49,2%	7,3%
Andorra la Vella	133	136	2,3%	2,6%
Sant Julià de Lòria	1.806	1.987	10,0%	38,1%
Escaldes-Engordany	46	28	-39,1%	0,5%
Total	**5.483**	**5.211**	**-5,0%**	**100%**

Font: Departament d'Agricultura.

d'indicació geogràfica protegida Carn d'Andorra IGP continua tenint un impacte positiu en les xifres d'evolució del cens ramader boví el 2016.

Els agricultors i ramaders estan fent esforços per introduir millores i diversificar la producció.

D'altra banda, l'any 2016 és el segon any que la societat Ramaders d'Andorra SA comercialitza la carn de cavall sota el segell de control i garantia. El Reglament relatiu a la utilització del segell oficial de control i garantia Carn de qualitat controlada d'Andorra per a la producció de carn de cavall, de l'11 de febrer de 2015, assegura la producció de carn equina amb elevades garanties. Els processos de certificació del Govern o d'empreses contractades asseguren que els animals, nascuts a Andorra, són alletats per la mare durant sis mesos en condicions de pastura lliure (fons de vall, rebaixants i muntanya), són engreixats mitjançant un aliment concentrat especialment formulat per a les condicions de cria d'Andorra i, posteriorment, són sacrificats a l'Escorxador Nacional. La comercialització d'aquests animals es du a terme al Principat d'Andorra per proveir el mercat nacional, encara que també s'exporta en bona part a altres països. L'any 2016 la comercialització a Andorra d'aquesta carn ha estat un èxit, i es constata una fidelització creixent del producte per part dels consumidors.

En la distribució per parròquies de la cabana ramadera sobresurten Sant Julià de Lòria, amb el 38,1% del total, seguida d'Encamp, amb el 33,9% del total. Com a variacions respecte a l'any anterior destaca la caiguda del 49,2% dels caps de bestiar a la parròquia de la Massana, i del 39,1% a la parròquia d'Escaldes-Engordany.

Per a les explotacions agrícoles d'Andorra, és essencial l'explotació del conreu de tabac perquè sustenta la resta d'activitats agrícoles que de forma aïllada no són econòmicament rendibles. S'han dut a terme iniciatives encaminades a reduir l'actual dependència del tabac, però el llarg procés de maduració que necessiten les activitats d'explotació agrícoles dificulta la reconversió del sector. Un exemple és el projecte de la cooperativa Sabors i Aromes, basat en l'explotació de la trumfa de qualitat i de plantes aromàtiques, al qual s'havien destinat força temps i recursos i que finalment s'ha hagut de desestimar.

En les negociacions que s'estan duent a terme per l'acord d'associació amb la Unió Europea, s'està cercant l'exclusió dels productes de tabac de manera que quedin fora de l'acord durant un període suficientment llarg per tal que l'agricultura del país tingui temps de no dependre tant com actualment del conreu del tabac. S'està considerant la possibilitat d'un període transitori de 20 anys. És obvi que sense el tabac desapareixerien les actuals estructures agrícoles i ramaderes.

D'altra banda, es constaten esforços importants en el que es consideren nínxols emergents com el vi i els nabius, i es continua amb l'esforç respecte a la producció de carn de qualitat. Es manté el

Programa d'ajuts indirectes a les produccions agroalimentàries locals i artesanes, en què participen una vintena de productors. Aquesta iniciativa es va iniciar el 2014 i ha anat evolucionant amb l'elaboració d'articles molt variats. A més del vi, hi ha altres productes com cervesa, embotits tradicionals, confitures, licors, mel, trumfes, xarop d'avet i fins i tot cosmètics naturals. Els ajuts no consisteixen en subvencions directes sinó més aviat en suport i acompanyament per realitzar els tràmits administratius i en ajuda en la comercialització.

X. Indústria

Segons les xifres oficials del PIB avançat, el sector de la indústria i la manufactura, que representa un 4,9% del VAB el 2016, ha tingut taxes de variació real negatives en els darrers dos anys (-1,2% el 2015 i -1,1% el 2016), mentre que els dos anys anteriors les taxes havien estat positives, tal com es mostra al gràfic 10.1. En el conjunt del sector s'ha produït una millora en alguns indicadors, però n'hi ha altres que encara mostren signes de feblesa.

Figura 10.1

VAB INDÚSTRIA I MANUFACTURA
Variació real en %

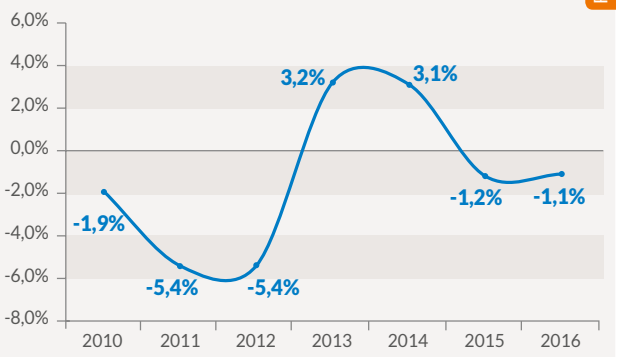

Font: Departament d'Estadística.

Després de tres anys en què el nombre d'empreses havia augmentat un 27,6%, fins a les 305 empreses, el 2016 el nombre s'ha reduït fins a les 303 empreses. En canvi, el nombre d'establiments industrials ha augmentat un 1,9%, fins a arribar a la xifra de 375 establiments.

L'evolució del sector de la indústria i la manufactura ha continuat sent negativa, tot i que ha moderat el ritme de caiguda de l'activitat respecte a l'any 2015.

D'aquests establiments existents l'any 2016, els que tenen una presència més important són l'edició, arts gràfiques i reproducció de suports enregistrats, amb un 27,2%; les indústries de productes alimentaris i begudes, amb un 13,6%, i les indústries de la fusta i del suro, llevat de mobles, cistelleria i esparteria, amb un 11,7%.

Pel que fa a la distribució de les empreses per nombre d'ocupats, el sector industrial està clarament dominat per les empreses d'un nombre màxim de cinc treballadors, que constitueixen el 68,7% del total d'empreses del sector, i que han augmentat des del 52,5% que representaven el 2005. Les empreses de 6 a 10 treballadors representen el 13,9% del total, les empreses d'11 a 25 treballadors representen el 13,5% del total del sector i el 3,9% restant correspon a les empreses de més de 25 treballadors.

Sobre l'ocupació del sector industrial, per tercer any consecutiu s'ha produït un augment del nombre total d'assalariats, que el 2016 ha arribat a la xifra de 1.615, una xifra que encara està lluny dels 1.973 assalariats que hi havia l'any 2006. Tal com s'observa al gràfic 10.2, el nombre d'assalariats ha caigut de manera continuada al llarg del període 2006-2013, encara que aquests darrers anys ha iniciat una certa tendència a l'alça. En definitiva, el nombre d'assalariats ha crescut l'1,5% el 2016, per sota del 2,0% registrat el 2015. Els salaris mitjans mensuals han repuntat lleugerament en els darrers anys fins als 2.178,9 euros, la qual cosa significa un lleuger increment total des de l'any 2012 del 2,2%.

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ASSALARIATS EN LA INDÚSTRIA (Mitjana anual)

Figura 10.2

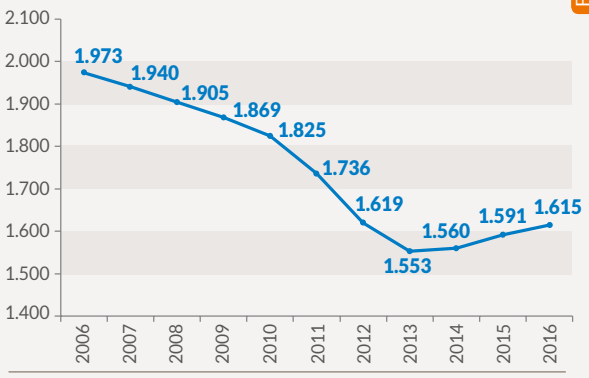

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Les enquestes d'opinió empresarial de la Cambra reflecteixen un augment de l'activitat en el sector industrial des del segon semestre de 2014. Aquesta millora s'ha vist accentuada durant l'any 2016, especialment en el segon semestre.

La millora està sustentada principalment per l'augment de producció que estan experimentant en general les empreses, però encara hi ha indicadors que mostren que la recuperació està lluny dels nivells desitjables per al sector i per al conjunt de l'economia.

Les opinions de les empreses sobre la marxa dels negocis mostren el clima més favorable dels últims tretze anys. En concret, el percentatge d'empreses que consideren que la marxa dels negocis és positiva ha augmentat fins al 46% en el segon semestre de 2016, i només un 6% consideren que és dolenta. La millora és evident si tenim en compte que en el primer semestre del 2014 un 20% de les empreses considerava bona la marxa dels negocis davant d'un 21% que la considerava dolenta.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE LA MARXA DELS NEGOCIS - SECTOR INDUSTRIAL

Figura 10.3

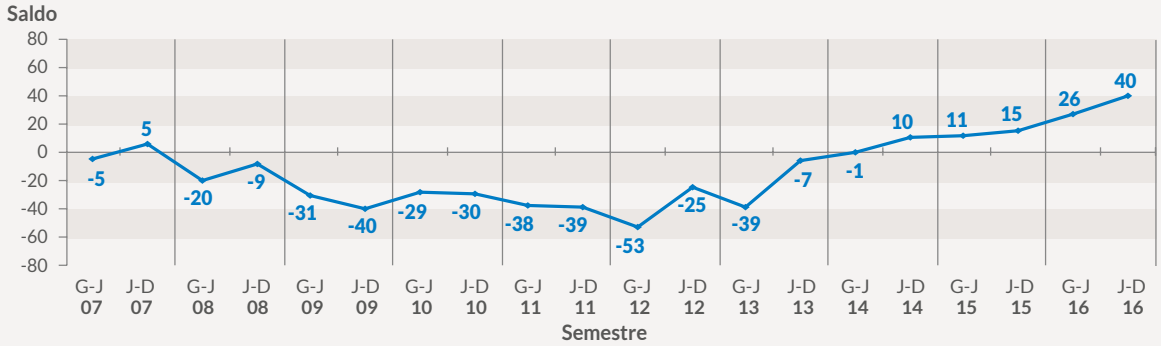

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Respecte al nivell de comandes, en el segon semestre de 2016 un 29% de les empreses consideren que són baixes i només un 15% consideren que són elevades. Tot i que el resultat d'aquest indicador encara és negatiu, ha millorat notablement i de forma constant en els darrers semestres. Per exemple, en el primer semestre de 2014 un 53% de les empreses considerava baix el nivell de comandes i només un 3% considerava que era elevat. Per altra banda, el grau mitjà d'utilització de la capacitat productiva ha augmentat lleugerament des del 65%, aproximadament, dels dos anys anteriors fins al 67% de 2016, però encara continua mostrant uns nivells molt baixos, fet que confirma que la demanda és encara inferior a la desitjable per al sector. En el sector de la indústria hi ha una infrautilització de la capacitat productiva que suposa un problema d'optimització dels costos de producció. Els costos fixos que no poden repercutir-se en un nivell de producció òptim comporten un increment del cost unitari de producció i resten competitivitat a l'empresa.

L'opinió de les empreses sobre els preus de venda ha millorat lleugerament respecte dels dos anys anteriors, però encara és negativa. En concret, en el segon semestre de 2016 un 12% de les empreses van opinar que els preus es van reduir en comparació amb el semestre anterior, davant d'un 7% que van opinar que van ser més alts. Aquest resultat és lògic si tenim en compte que hi ha una pressió global de preus a la baixa.

L'ocupació de personal s'ha mantingut estable en els darrers dos anys, després de l'increment que va tenir lloc el 2014. Aquest fet es produeix per la desconfiança dels empresaris sobre la recuperació econòmica, per l'augment de la competència i per les dificultats que tenen per trobar mà d'obra qualificada.

El fet que l'opinió sobre la marxa dels negocis sigui més favorable que el conjunt d'indicadors de l'enquesta es pot explicar en part per la millora evident que s'ha produït des del pitjor moment de la crisi, una millora que s'ha traduït en una clara recuperació dels ànims empresarials. Ara bé, els nivells d'activitat encara són molt modestos i inferiors als desitjables per al sector.

Les perspectives de les empreses per al primer semestre de l'any 2017 anticipen que la millora produïda en els darrers semestres es pot mantenir durant el proper any. Concretament, comparant el segon semestre de 2016 amb el segon semestre de 2015, augmenten les empreses que consideren que millorarà la marxa dels negocis (37% el 2016 davant 19% el 2015), les que preveuen que augmentaran les comandes (26% el 2016 davant 15% el 2015) i les que consideren

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ INDUSTRIAL (% d'empreses)

Taula 10.1

		2014			2015			2016		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.
1. Marxa dels negocis (semestre observat)	Bona	20	27	23,5	26	31	28,5	36	46	41
	Regular	59	56	57,5	60	53	56,5	54	48	51
	Dolenta	21	17	19	15	16	15,5	10	6	8
	Saldo	**-1**	**10**	**4,5**	**11**	**15**	**13**	**26**	**40**	**33**
2. Comandes (semestre observat)	Elevades	3	15	9	10	13	11,5	11	15	13
	Normals	43	45	44	50	57	53,5	60	56	58
	Baixes	53	40	46,5	40	30	35	29	29	29
	Saldo	**-50**	**-25**	**-37,5**	**-30**	**-17**	**-23,5**	**-18**	**-14**	**-16**
3. Estoc de productes acabats (semestre observat)	Excessiu	5	10	7,5	10	6	8	9	6	7,5
	Adequat	57	34	45,5	45	46	45,5	47	44	45,5
	Insuficient	3	3	3	2	0	1	3	4	3,5
	Sense estocs	35	53	44	44	49	46,5	41	46	43,5
	Saldo	**2**	**7**	**4,5**	**8**	**6**	**7**	**6**	**2**	**4**
4. Grau mitjà d'utilització de la capacitat productiva (semestre observat)	(en %)	64,7	65,0	64,8	64,0	65,2	64,6	67,7	66,9	67,3
5. Producció (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Més alta	25	45	35	27	32	29,5	33	45	39
	Semblant	46	28	37	53	44	48,5	45	38	41,5
	Més baixa	29	28	28,5	20	24	22	22	17	19,5
	Saldo	**-4**	**17**	**6,5**	**7**	**8**	**7,5**	**11**	**28**	**19,5**
6. Preus de venda (en comparació amb el semestre anterior)	Més alts	5	6	5,5	7	4	5,5	13	7	10
	Iguals	65	79	72	77	78	77,5	74	81	77,5
	Més baixos	30	15	22,5	16	17	16,5	13	12	12,5
	Saldo	**-25**	**-9**	**-17**	**-9**	**-13**	**-11**	**0**	**-5**	**-2,5**
7. Personal ocupat (en comparació amb el semestre anterior)	Més	10	16	13	8	10	9	6	12	9
	Igual	82	81	81,5	82	83	82,5	86	75	80,5
	Menys	8	3	5,5	10	7	8,5	9	13	11
	Saldo	**2**	**13**	**7,5**	**-2**	**3**	**0,5**	**-3**	**-1**	**-2**

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

INDICADOR DE CONFIANÇA[1] - SECTOR INDUSTRIAL

Figura 10.4

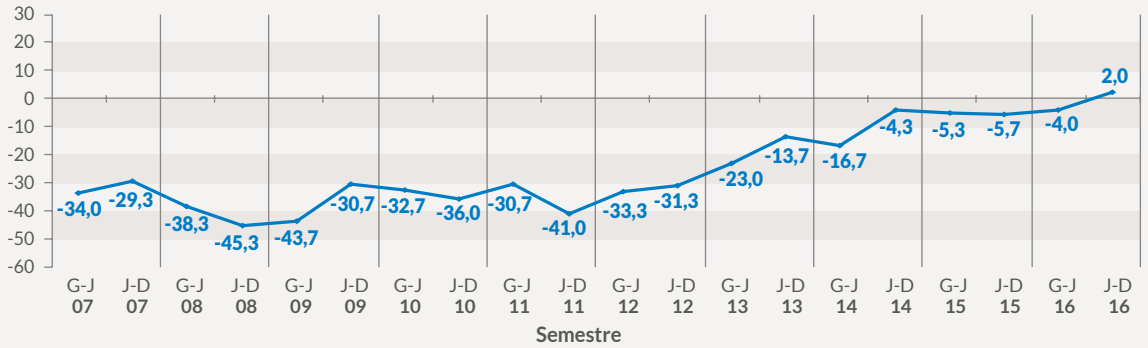

(1) Mitjana del saldo de la cartera de comandes total, dels estocs canviats de signe i de les perspectives de la tendència de la producció. Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

L'indicador de confiança ha recuperat un saldo positiu el segon semestre de l'any 2016, després de gairebé dotze anys consecutius en terreny negatiu.

que la tendència de la producció anirà a l'alça (37% el 2016 davant 22% el 2015). També es constata una millora en les perspectives d'ocupació, tot i que es produeix més per la reducció dels percentatges d'empreses que manifesten que preveuen disminuir la plantilla que no pas per un augment de les empreses que tenen previst incrementar-la. D'altra banda, les empreses no tenen l'expectativa que augmentin els preus de venda.

Com a resum de la situació global de l'activitat, l'indicador de clima industrial també reflecteix una recuperació progressiva del sentiment de confiança de les empreses. En particular, aquest índex ha confirmat la tendència de millora observada últimament i ha experimentat un augment de 6 punts respecte al semestre anterior, fins al punt que ha recuperat un saldo positiu, de +2,0 punts, després de vint-i-tres semestres consecutius de nivells mínims.

El percentatge d'empreses que manifesten que la debilitat de la demanda limita l'augment de l'activitat s'ha situat en el nivell més baix dels darrers onze anys, però tot i així encara és manté com l'obstacle principal esmentat, amb una freqüència del 55%, davant de l'augment de la competència, que ha estat assenyalat pel 42% de les empreses. Quant a la resta de factors, destaquen la manca de mà d'obra qualificada i l'augment dels costos d'explotació, dos obstacles que han guanyat rellevància i ja han esmentat el 36% de les indústries enquestades.

Requadre 10.1
ENERGIA I MEDI AMBIENT

El 52% de la demanda energètica nacional correspon al sector del transport, mentre que la part restant es reparteix entre consum elèctric (24%), consum de gasoil de calefacció (22%) i aigua termal (2%).

La dependència nacional és del 94,3% de la demanda nacional, ja que les importacions de combustibles fòssils representen el 74,2% de la demanda energètica nacional, i les importacions d'energia elèctrica, el 20,1%.

El 47% de l'energia elèctrica és d'origen espanyol i el 36% prové de França. La resta (17%) és energia elèctrica produïda al país. Aquesta producció nacional és majoritàriament d'origen hidràulic (84,5%). La valorització energètica de residus suposa el 15,1% del total, i la producció d'origen fotovoltaic, el 0,4% restant.

Respecte a l'oferta per atendre aquesta demanda, l'any 2016 hi havia en funcionament la central de FEDA

(Forces Elèctriques d'Andorra), el Centre de Tractament de Residus i 32 instal·lacions fotovoltaiques integrades en edificacions.

El mes de desembre de 2016 va entrar en funcionament a Soldeu la primera central de cogeneració del país, que es va inaugurar al febrer de 2017. Amb aquesta nova infraestructura s'aconsegueixen dos objectius: la producció d'electricitat i la producció de calor per ser distribuïda a través d'una xarxa urbana al poble de Soldeu i voltants. Aquesta central marca l'inici d'una nova política energètica nacional que té per objectiu augmentar la producció pròpia i avançar cap a un model energètic més sostenible i no tan dependent de l'exterior.

La nova central de cogeneració i el desplegament de la xarxa de carregadors vinculada a la mobilitat elèctrica han estat els dos eixos principals d'actuació de FEDA durant el 2016.

Si analitzem la intensitat energètica (IE), que es defineix com la relació entre el consum energètic (E) i el producte interior brut (PIB) d'un país, veiem que des de l'any 2007, la IE d'Andorra es manté relativament estable entre els 98 i els 116 tep/€, xifres comparables amb els 118-122 tep/€ de la zona euro.

Segons la informació publicada pel Departament de Medi Ambient respecte de la recollida selectiva, la qualitat de les aigües superficials i la qualitat de l'aire:

- El 2016, el 49% de les fraccions de paper i cartró, vidre i envasos s'han recollit de manera selectiva i s'han destinat al reciclatge. Aquest percentatge és similar al de l'any anterior.
- A les estacions de mesura s'ha comprovat que un 85% de les aigües superficials és de qualitat excel·lent o bona (el 2015 aquest percentatge era proper al 80%).
- La xarxa de vigilància de qualitat de l'aire mesura els nivells d'emissió. Es constata una lleu millora en relació amb l'any precedent, ja que ha estat excel·lent o bona durant un 92% del temps.
- Un 80% de les estacions de la xarxa de control compleixen els objectius de qualitat fixats en el cadastre sonor malgrat que durant el període 2014-2015 aquest percentatge se situava entorn del 90%.
- La qualitat biològica dels rius s'ha considerat en un 52% com excel·lent o bona. Aquesta dada ha anat disminuint de manera continua des de l'any 2013, a causa de la sequera de la tardor, i del poc cabal que tenien els rius.

XI. Construcció

L'any 2016 el sector de la construcció ha seguit avançant en la línia de recuperació iniciada l'any passat, tot i que ho fa de manera molt lenta i dins uns registres d'activitat encara molt baixos. L'any 2015 el VAB de la construcció va registrar una variació en termes reals del +0,2%, un augment que, tot i ser molt modest, va suposar un gir cap a una tònica de més estabilitat després d'un període de vuit anys de fortes caigudes ininterrompudes de l'activitat. L'any 2016 segons l'avanç del PIB publicat pel Departament d'Estadística, el VAB ha marcat una variació real positiva de l'1,2%, un punt més que el 2015, fet que confirma la tendència de millora moderada de l'activitat constructora. Com a resultat d'aquesta realitat, el pes de la construcció en el VAB total s'ha estabilitzat en el 5,8%, xifra que contrasta amb el màxim del 12,6% que havia assolit l'any 2006. En la mateixa línia, s'observa que l'any 2016 l'ocupació del sector de la construcció només representa el 41% de la que hi havia el 2006, i les importacions de materials de

El sector de la construcció s'ha mantingut en la línia de recuperació iniciada l'any passat, tot i que ho fa de manera molt lenta.

VAB SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ
Variació real en %

Figura 11.1

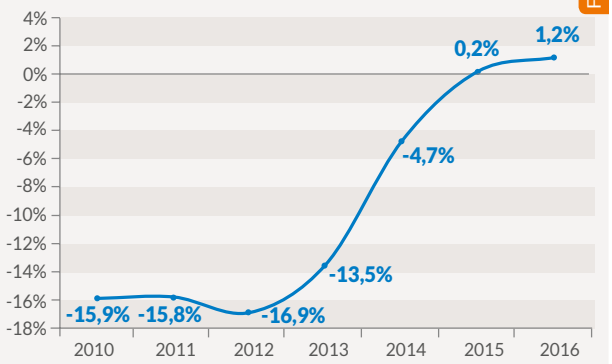

Font: Departament d'Estadística.

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ASSALARIATS AL SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ

Figura 11.2

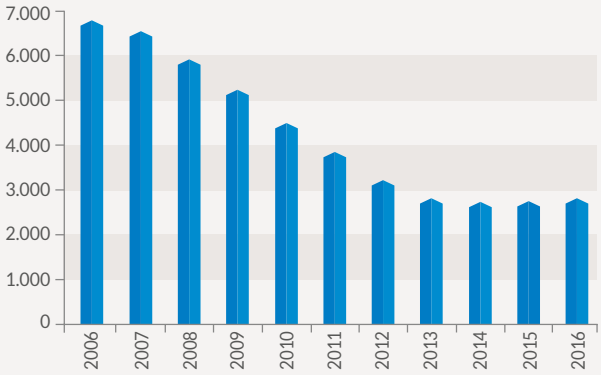

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

la construcció encara són només el 37% de les realitzades abans de la crisi.

Des de l'any 2015 les xifres del sector són positives i confirmen una recuperació lenta i progressiva de l'activitat. Un primer conjunt d'indicadors de l'evolució del sector fa referència al nombre d'establiments empresarials, que han passat de 808 el 2015 a 830 el 2016. Aquestes xifres indiquen una creació neta de 22 establiments, superior a la del 2015, que va ser de 13 establiments. A més, el nombre d'empreses de 2016 ha estat de 638, que suposa un augment de l'1,9% respecte a l'any anterior. Pel que fa al nombre d'empreses per nombre d'ocupats, el 71,2% de les empreses tenen cinc o menys treballadors, el 24,9% tenen entre 6 i 25 ocupats i només el 3,9% restant superen els 25 treballadors.

L'ocupació del sector ha augmentat el 2,1% i ha arribat fins als 2.816 assalariats. Després de vuit anys de caigudes continuades en el nombre d'assalariats del sector, la tendència es va invertir el 2015, en què els assalariats van créixer un 0,9%. No obstant això, com hem comentat, el nivell d'ocupació està encara molt lluny del registrat el 2006, ja que el nombre d'assalariats d'aquell any (6.788) duplicava amb escreix la xifra actual.

Per posar les dades de generació d'ocupació en perspectiva, la taula 11.1 presenta l'evolució del pes del sector dins del conjunt de l'economia andorrana pel que fa al nombre d'assalariats. En el període 2006-2013 la tendència a la baixa és molt nítida: el pes dels assalariats de la construcció sobre el total d'assalariats d'Andorra es redueix a la meitat, ja que passa del 16% al 8%. L'evolució dels tres últims anys trenca la tendència decreixent i mostra clarament una estabilització d'aquest indicador entorn del 7,7%.

La crisi també ha tingut impacte en l'evolució dels salaris, tot i que la davallada del salari mitjà del sector no es va produir de manera apreciable fins al 2013, quan va caure fins als 1.915,37€, després d'haver superat els 2.000€ el 2009. L'any 2015 va continuar caient a un ritme més moderat, fins als 1.880,77€. I l'any 2016, després de quatre anys consecutius de caigudes, el salari mitjà s'ha situat en els 1.908,19€, que suposa un augment de l'1,5% respecte a l'any anterior.

EVOLUCIÓ DEL PES DE LA CONSTRUCCIÓ RESPECTE AL TOTAL D'ANDORRA EN % D'ASSALARIATS

Taula 11.1

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
% assalariats de la construcció sobre el total	16,0%	15,5%	14,5%	13,2%	11,6%	10,3%	9,0%	8,0%	7,7%	7,7%	7,7%

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

EVOLUCIÓ DELS SALARIS MITJANS A LA CONSTRUCCIÓ

Figura 11.3

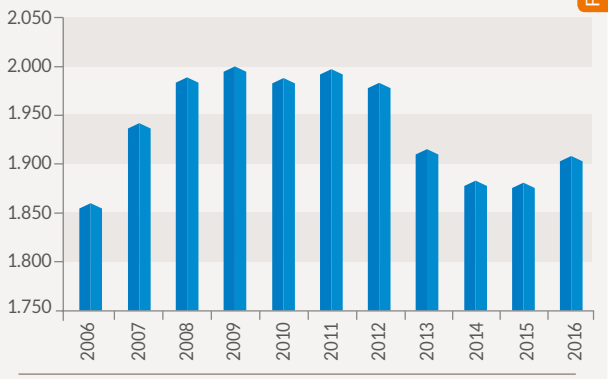

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

El consum d'energia elèctrica per a la construcció ha disminuït l'1,6%, mentre que el 2015 havia augmentat el 6,9%, un fet que constituïa el primer increment en nou anys.

Com que en general els projectes de construcció tenen un període de maduració relativament llarg, és important disposar d'indicadors que detectin l'inici dels tràmits per posar en marxa i fer funcionar un projecte. Així, l'any 2016 s'han atorgat 35 permisos de construcció de nova planta, un 20,7% més que l'any 2015, i la superfície autoritzada ha estat de 41.677 metres quadrats, que representa una disminució del 8,1% respecte a l'any anterior. Cal recordar que l'any 2015 es va produir un augment molt notable dels metres quadrats de superfície autoritzada, del 128%, una taxa d'augment que va trencar amb tres anys consecutius de descensos.

Durant l'any 2016, Andorra la Vella, la Massana i Escaldes-Engordany destaquen com les parròquies amb més superfície autoritzada per a l'edificació. Per tipus d'edificació, el 44,8% de la superfície autoritzada correspon a xalets, el 29,0% són habitatges plurifamiliars i el 26,3% restant són altres edificis, com ara despatxos, magatzems i hotels.

D'altra banda, segons les dades del Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra, el 2016 s'han visat 514 projectes, 85 més que l'any anterior. El 60,8% dels m² visats correspon a noves edificacions, i la part restant a reformes (28,7%), ampliacions (1,7%) i enderrocs (8,8%).

Caldrà prestar atenció a les dades dels propers exercicis per si confirmen la tendència de creixement de projectes amb una mitjana de menys superfície per projecte. El fet que durant l'any 2016 l'augment més important de la superfície autoritzada s'hagi registrat en el cas dels xalets unifamiliars (amb un increment proper als 10.000 m²) en detriment dels habitatges plurifamiliars (amb un descens respecte al 2015 de prop de 20.000 m²) pot ser un inici d'aquesta tendència.

Un altre indicador rellevant del sector són les importacions de materials de construcció. El gràfic 11.4 mostra la tendència clarament a la baixa de les importacions en el període 2007-2012. A partir de 2014 es va iniciar una lleugera recuperació, que es va traduir en dos anys d'augments consecutius de les importacions (del 2,5% l'any 2014 i del 7,2% l'any 2015). Aquest any 2016

SUPERFÍCIE AUTORITZADA PER A L'EDIFICACIÓ PER PARRÒQUIES (Metres quadrats)

Taula 11.2

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Canillo	29.291	12.059	21.002	2.656	6.316	5.040	1.250	1.842	3.704	169	1.605
Encamp	6.173	4.975	14.901	11.016	18.566	18.816	1.134	4.219	2.214	8.563	1.186
Ordino	10.682	3.090	15.059	19.075	2.363	3.055	29.232	2.517	1.486	2.560	907
La Massana	5.699	34.567	9.122	8.512	5.021	6.570	7.121	3.592	2.600	647	11.132
Andorra la Vella	4.943	4.314	10.071	15.893	2.244	2.324	2.293	21.163	1.702	5.410	15.610
Sant Julià de Lòria	26.941	7.183	14.784	22.990	3.113	34.865	11.692	4.270	3.015	21.847	2.607
Escaldes-Engordany	27.734	12.497	19.471	28.098	18.986	2.184	760	14.810	5.171	6.155	8.630
Total	**111.463**	**78.685**	**104.410**	**108.241**	**56.610**	**72.853**	**53.482**	**52.413**	**19.892**	**45.350**	**41.677**

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

IMPORTACIONS DE MATERIALS DE LA CONSTRUCCIÓ (Milers d'euros)

Figura 11.4

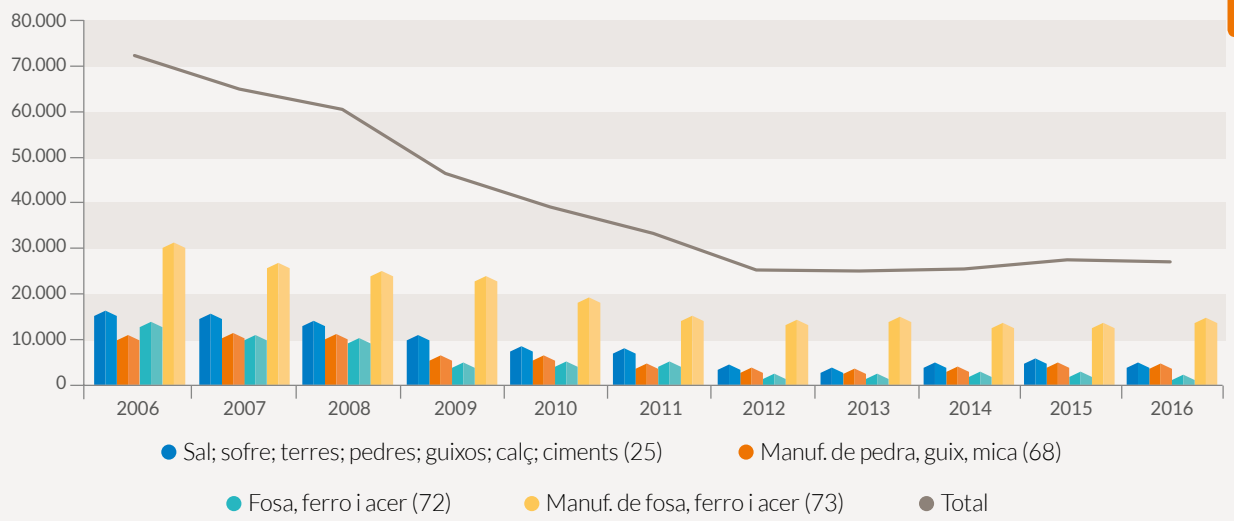

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Tributs i de Fronteres.

l'evolució de les importacions de materials de construcció no ha estat tan favorable, ja que ha registrat una caiguda interanual de l'1,6%.

La reducció de la inversió pública ha contribuït a la manca d'impuls del sector de la construcció. En aquest exercici tant el Govern com els comuns han fet inversions reals inferiors a les de 2015. Concretament, les inversions reals liquidades pel Govern l'any 2016 han ascendit a 44,5 milions d'euros, xifra que representa una disminució del 3,2% respecte a la inversió feta l'any anterior. Per la seva banda, les inversions reals dels comuns s'han reduït fortament, un 51,5%, la qual cosa significa que els 18,5 milions d'euros de 2015 han caigut fins als 9,0 milions d'euros d'aquest 2016.

El ritme de progressió de l'activitat encara ha estat modest i els nivells, molt baixos.

Les enquestes de conjuntura de la Cambra mostren que la construcció és el sector que segueix una evolució més feble, malgrat presentar signes clars de millora i mostrar darrerament un comportament més estabilitzat. L'any 2016 les valoracions de la marxa dels negocis han estat les més favorables dels darrers últims dos anys, i mostren en general una recuperació progressiva del sentiment de confiança empresarial.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE LA MARXA DELS NEGOCIS - CONSTRUCCIÓ

Figura 11.5

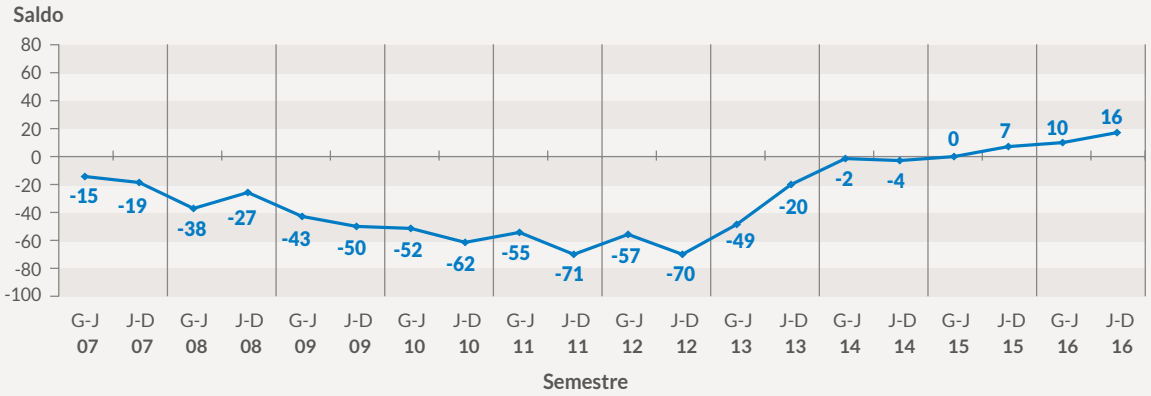

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ
(% d'empreses)

Taula 11.3

		2014			2015			2016		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.
1. Marxa dels negocis (semestre observat)	Bona	20	19	19,5	15	24	19,5	31	28	29,5
	Regular	59	58	58,5	70	59	64,5	49	60	54,5
	Dolenta	22	23	22,5	15	17	16	21	12	16,5
	Saldo	**-2**	**-4**	**-3**	**0**	**7**	**3,5**	**10**	**16**	**13**
2. Volum d'obra executada (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Superior	28	42	35	32	29	30,5	38	45	41,5
	Igual	41	26	33,5	42	36	39	26	26	26
	Inferior	31	33	32	26	36	31	36	29	32,5
	Saldo	**-3**	**9**	**3**	**6**	**-7**	**-0,5**	**2**	**16**	**9**
3. Preus unitaris de contractació (en comparació amb el semestre anterior)	Més alts	5	0	2,5	0	2	1	0	2	1
	Iguals	68	58	63	68	74	71	83	79	81
	Més baixos	27	42	34,5	33	24	28,5	18	19	18,5
	Saldo	**-22**	**-42**	**-32**	**-33**	**-22**	**-27,5**	**-18**	**-17**	**-17,5**
4. Personal ocupat (en comparació amb el semestre anterior)	Més	24	9	16,5	5	15	10	15	10	12,5
	Igual	59	72	65,5	82	75	78,5	69	71	70
	Menys	17	19	18	13	10	11,5	15	19	17
	Saldo	**7**	**-10**	**-1,5**	**-8**	**5**	**-1,5**	**0**	**-9**	**-4,5**

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

El segon semestre de 2016 l'obra executada ha experimentat un lleu augment respecte als mateixos mesos de l'any anterior, encara que en general s'ha mantingut en uns nivells molt reduïts. Les dades posen de manifest la manca de dinamisme de l'obra pública i també l'escassa demanda de nova construcció residencial. Per la seva banda, el volum d'obra contractada s'ha recuperat una mica en relació amb un any enrere, però encara presenta uns registres poc satisfactoris.

Per tipus d'obra, el volum de contractacions ha continuat mostrant un to molt deprimit en la branca d'edificació d'habitatges, amb una activitat que s'ha mantingut en cotes mínimes. Aquest fet indica que de moment les activitats lligades a la reforma i la rehabilitació no acaben d'agafar l'embranzida esperada, un signe que l'usuari final domèstic segueix tenint dificultats i que les polítiques públiques de rehabilitació, tot i que són un estímul important per al sector, no aconsegueixen impulsar decididament la situació. Pel que fa a la resta de branques –edificació no residencial i obra civil– el ritme de contractacions també s'ha mantingut força baix, seguint la tònica dels anys anteriors.

Les perspectives de les empreses per al primer semestre de l'any 2017 no mostren cap canvi substancial i en conjunt continuen anunciant una certa desconfiança generalitzada sobre l'assoliment d'una recuperació sostinguda de l'activitat; i tot i que el sector presenta algun signe de millora, encara mostra moltes dificultats per iniciar una tendència de recuperació clara.

L'excés d'oferta d'immobles pendents de venda i, en relació amb la demanda, la baixa confiança dels inversors i unes condicions d'accés al crèdit més restrictives no donen suport a una reactivació de l'activitat a curt termini.

Entre els factors que limiten la bona marxa dels negocis, la debilitat de la demanda (que han citat el 61% dels enquestats) es manté com el principal obstacle per a la millora de l'activitat, seguit de prop per l'augment de la competència, que ha incrementat la seva incidència fins al 58%. D'altra banda, les empreses també destaquen la manca de mà d'obra qualificada, un factor que va

guanyant importància i que ja preocupa tant com l'augment dels costos d'explotació, amb un 49% de constructores que l'han assenyalat.

Aquest factor és conseqüència de la gran quantitat de mà d'obra especialitzada d'aquest sector que durant la crisi va abandonar el país i que no es planteja tornar fins que hi hagi una consolidació efectiva del creixement.

XII. Serveis

El sector serveis concentra el 88,8% del VAB total de l'economia i el 87,4% dels assalariats.

El sector serveis és el nucli més important i bàsic de l'economia andorrana, atès que concentra el 88,8% del VAB total de l'economia i el 87,4% dels assalariats. Aquest darrer percentatge s'ha mantingut al mateix nivell que l'any 2015 i és el més elevat de la sèrie històrica disponible. El gran pes d'aquest sector implica que les seves tendències determinen clarament l'evolució del PIB anual de l'economia andorrana, de manera que el signe de les seves variacions es reprodueix sistemàticament en les principals macromagnituds econòmiques. Seguint la tendència de l'any 2015, el sector serveis ha continuat sent el motor de l'economia andorrana, en un context en què novament la millora de la conjuntura turística ha afavorit la recuperació de l'activitat de les branques de serveis relacionades més directament amb el turisme –comerç, hoteleria, restauració, etc. En concret, l'any 2016 el sector serveis va créixer l'1,4% anual, el mateix percentatge d'augment que l'any 2015, si bé el balanç de l'any és desigual per subsectors:

- el conjunt del comerç, hoteleria, transport, informació i comunicacions ha registrat un augment notable del VAB real, del 4,4%, dues dècimes més que l'any 2015;
- el subsector de l'Administració pública, educació, sanitat, serveis socials i personals ha experimentat un creixement real del 0,7%, i ha mantingut així la tònica d'augment moderat dels darrers tres anys;
- en canvi, el subsector d'activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques encara s'ha mantingut en taxes de variació anual negatives, amb un descens del VAB real del 0,7%, una taxa de caiguda lleugerament superior a la de l'any anterior (-0,5%).

Figura 12.1

EVOLUCIÓ TRIMESTRAL DEL VALOR AFEGIT BRUT - SECTOR SERVEIS

Variació real en %

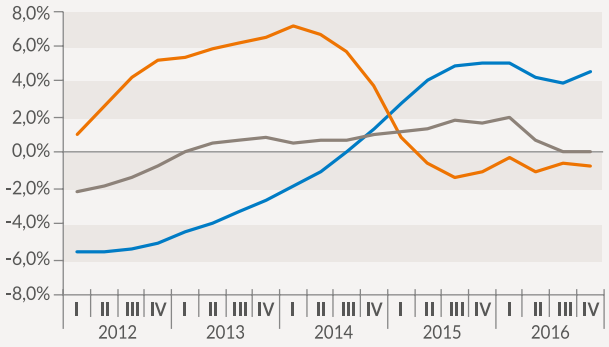

Font: Departament d'Estadística.

Al desembre de 2016 hi havia 6.878 empreses del sector serveis, un 5,9% més de les que hi havia l'any anterior. Si observem el gruix del teixit empresarial de forma desagregada per subsectors veiem com el comerç i reparació de vehicles concentra el 28,6% del volum total (amb 1.964 empreses i un creixement del 3,8%), seguit de les d'activitats immobiliàries i serveis empresarials, amb un pes del 27,9% (1.918 empreses amb un creixement molt elevat, del 13,2%), i en tercer lloc, l'hoteleria, que té un pes del 12,4%, amb 852 empreses i una disminució del 0,4% respecte al 2015.

NOMBRE D'EMPRESES EN EL SECTOR SERVEIS*

Taula 12.1

	2007	2015	2016	% s/total 2016	Var. 16/15
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	1.592	1.892	1.964	28,6%	3,8%
Hoteleria	746	855	852	12,4%	-0,4%
Transport, emmagatzematge i comunicacions	230	281	287	4,2%	2,1%
Sistema financer	80	108	114	1,7%	5,6%
Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	862	1.695	1.918	27,9%	13,2%
Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria	36	36	35	0,5%	-2,8%
Educació	48	80	94	1,4%	17,5%
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	246	397	448	6,5%	12,8%
Altres act. socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	396	587	610	8,9%	3,9%
Organismes extraterritorials	7	7	6	0,1%	-14,3%
Règims especials	-	1	1	0,0%	0,0%
Treball domèstic a la comunitat	550	558	549	8,0%	-1,6%
Total	**4.793**	**6.497**	**6.878**	**100%**	**5,9%**

**No inclou Llars que ocupen personal domèstic i declarants voluntaris sense activitat.*
Nota: Dades del mes de desembre de l'any corresponent.

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

Si comparem el nombre actual d'empreses del sector serveis en relació amb les que hi havia el 2007, que podem considerar com el darrer any previ a la crisi, observem que la quantitat d'empreses ha crescut significativament. Globalment, es pot dir que fins l'any 2013 no es van produir canvis significatius, però que a partir d'aquell any es va produir un increment important interanual del nombre d'empreses.

Respecte a la dimensió d'aquestes empreses, el 81,2% tenen menys de 6 treballadors, i per tant, la microempresa és l'estructura que amb molta diferència constitueix el teixit empresarial andorrà. D'altra banda, respecte al 2015, la variació més important correspon a les empreses de 26 a 100 treballadors (+9,5%) i a les empreses que tenen d'1 a 5 ocupats (+6,4%).

Si analitzem el creixement del nombre d'empreses per nombre d'ocupats des del moment d'inici de la crisi, el dinamisme més gran quant a la creació correspon a les microempreses, amb una taxa interanual de creixement mitjà del 5,1%. La resta d'empreses han tingut un creixement mitjà interanual inferior a l'1%, excepte les considerades com a grans empreses (més de 100 treballadors), que han registrat una taxa d'augment de l'1,9%.

Pel que fa a l'ocupació del sector, el 2016 els assalariats han augmentat l'1,9%, 0,2 punts més que l'any anterior. En total, el nombre d'assalariats del sector serveis ascendeix a 32.002, dels quals 8.754 estan treballant en el sector comerç, 4.702 en l'hoteleria, 4.571 en les activitats immobiliàries i serveis empresarials, i 4.317 en l'Administració pública. Globalment, aquests quatre subsectors concentren el 69,8% dels assalariats totals dels serveis: el comerç recull el 27,4% dels ocupats; l'hoteleria representa el 14,7%; les activitats immobiliàries, un 14,3%, i l'Administració pública ocupa el 13,5% del total d'assalariats del sector serveis.

NOMBRE D'EMPRESES PER NOMBRE D'OCUPATS EN EL SECTOR SERVEIS*

Taula 12.2

	2007	2015	2016	% s/total 2016	Var. 16/15
D'1 a 5	3.573	5.245	5.583	81,2%	6,4%
De 6 a 10	591	620	630	9,2%	1,6%
D'11 a 25	397	398	414	6,0%	4,0%
De 26 a 100	185	179	196	2,8%	9,5%
Més de 100	47	55	55	0,8%	0,0%
Total	**4.793**	**6.497**	**6.878**	**100%**	**5,9%**

**No inclou Llars que ocupen personal domèstic i declarants voluntaris sense activitat.*
Nota: Dades del mes de desembre de l'any corresponent.

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

El 2016 els creixements més destacats de l'ocupació s'han registrat en les activitats sanitàries (6,6%), educació (6%), les activitats immobiliàries i serveis empresarials (4,9%) i el transport, emmagatzematge i comunicacions (4,3%). En canvi, el nombre d'assalariats ha registrat caigudes en l'Administració pública (-2,0%) i en el sistema financer (-0,7%).

Tot i l'augment del nombre d'assalariats experimentat en els darrers tres anys, encara no s'ha recuperat el nombre d'assalariats de l'any 2007, previ a la crisi, en què es va arribar als 33.574 ocupats, 1.572 més que el 2016. Resulta interessant el fet que al mateix temps que el sector anava perdent assalariats, es produïa un increment notable del nombre de microempreses. És molt probable que una part de la destrucció de llocs de treball d'aquest sector s'hagi reconduït cap a la creació d'empreses de dimensió petita.

Taula 12.3

NOMBRE D'ASSALARIATS EN EL SECTOR SERVEIS (Mitjana anual)

	2007	2015	2016	% s/total 2016	Var. 16/15
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	10.950	8.667	8.754	27,4%	1,0%
Hoteleria	5.414	4.553	4.702	14,7%	3,3%
Transport, emmagatzematge i comunicacions	1.245	1.056	1.102	3,4%	4,3%
Sistema financer	1.611	1.960	1.947	6,1%	-0,7%
Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	4.188	4.358	4.571	14,3%	4,9%
Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria	4.145	4.405	4.317	13,5%	-2,0%
Educació	555	552	585	1,8%	6,0%
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	1.436	1.807	1.926	6,0%	6,6%
Altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	2.432	2.655	2.733	8,5%	2,9%
Llars que ocupen personal domèstic	1.357	1.162	1.138	3,6%	-2,1%
Organismes extraterritorials	24	19	17	0,1%	-11,8%
Treball domèstic a la comunitat	216	221	209	0,7%	-5,2%
TOTAL	**33.574**	**31.415**	**32.002**	**100%**	**1,9%**

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Els salaris mensuals del conjunt del sector serveis han crescut un 4,7%, un augment que compensa la disminució del 3,4% que es va produir l'any 2015. Els subsectors on més s'ha pogut notar aquest increment són el sector financer (22,5%), les activitats immobiliàries i serveis empresarials (3,4%), les altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat (3,1%) i l'Administració pública (2,9%).

El càlcul del salari mitjà del sector financer corresponent a l'any 2016 probablement està lliure de les pertorbacions manifestades durant el 2014 (amb un increment del 19,5%) i el 2015 (amb una disminució del 23,9%), vinculades a la implantació de l'IRPF. El creixement interanual mitjà del 2013 al 2016 ha estat del 6,0%, un percentatge més realista que els increments i els descensos produïts nominalment aquests darrers tres anys.

L'increment del salari mitjà de l'Administració pública és conseqüència de la normalització de la retribució del personal després de diversos anys d'una política de congelació salarial per als salaris més elevats i per als triennis.

1. Comerç

El comerç és un sector clau dins de l'economia nacional, amb un pes en el VAB total de l'entorn del 16%. Andorra és una destinació de compres; prova d'això és que el *shopping* és el principal motiu de visita al país. Així, les vendes del sector depenen en gran part de l'afluència de visitants estrangers,

que el 2016 ha registrat un augment per tercer any consecutiu i a més de perfil una mica més intens que l'any anterior. En concret, el nombre total de visitants no residents ha augmentat un 2,6% anual, davant del 0,7% de 2015.

Els principals indicadors del sector comercial confirmen els símptomes de recuperació que es van començar a veure l'any 2015.

L'any 2016 els principals indicadors del sector comercial confirmen els símptomes de recuperació que es van començar a veure l'any 2015, si bé la millora de la situació encara continua sent molt lenta i dèbil.

Així, l'ocupació del sector ha crescut un 1,0%, després de nou anys de caigudes continuades i un any (2015) de creixement zero. Els salaris mitjans han crescut un 1,6%, davant del creixement del 0,5% del 2015. El nombre d'establiments ha crescut un 2,9% (81 nous establiments), repartits entre les tres branques: 14 establiments nous de venda, manteniment i reparació de vehicles de motor, 62 establiments nous de comerç a l'engròs, i 5 establiments més de comerç al detall. Tot i l'increment del nombre d'establiments, el consum d'energia elèctrica ha disminuït un 0,7%, després del modest creixement de l'any 2015 (0,6%).

D'altra banda, les importacions de mercaderies, bon indicador de l'activitat del comerç, també han mostrat en general un comportament favorable. En conjunt les importacions del país han crescut un 4,9% respecte al 2015, però si s'exclouen els materials de la construcció (-1,6%), el tabac (+0,7%) i els combustibles (-21,6%), resulta que la resta d'articles que van destinats pròpiament al comerç han crescut el 8,0%, davant de l'1,9% de l'any anterior.

Després de l'anàlisi realitzada en el primer diagnòstic del Pla estratègic de turisme de compres de març de 2016, on s'esmentaven algunes mancances i alguns punts forts del sector comercial, el 8 de novembre de 2016 es va presentar al sector comercial i empresarial del país una segona fase del Pla centrada en l'estratègia i les accions que cal dur a terme a curt, mitjà i llarg termini per posicionar Andorra com una destinació de compres de referència.

Com a conseqüència d'aquest estudi s'han plantejat 111 accions, de les quals 59 a escala nacional i 52 a escala sectorial, en les quals hi estaran implicats tant el sector públic com el privat. L'estudi estableix onze accions prioritàries:

1. Dur a terme el conjunt de projectes amb vocació turística i de lleure actualment en estudi: Pla d'infraestructures verdes, Museu Thyssen (inaugurat al març de 2017), The Cloud, Espai multifuncional, Casino, Parc d'aigües braves.
2. Millorar els accessos fronterers, potenciar els mitjans de transport aeris.
3. Dur a terme un pla de rehabilitació global del poble i de l'entrada del poble del Pas de la Casa.
4. Dur a terme un pla director d'urbanisme per al sector Meritxell/Vivand.
5. Crear més esdeveniments de prestigi, principalment culturals.
6. Fer evolucionar la qualitat de l'oferta del Pas de la Casa per completar el posicionament "One Day Shopping" mitjançant la implantació de botigues outlet.
7. Atreure marques noves / proposar-los espais comercials que es corresponguin amb les seves expectatives.
8. Implementar un programa de fidelització per al sector.
9. Centrar la comunicació en l'experiència de compra a Andorra.
10. Formar el personal i els comerciants per tal de millorar la qualitat del servei.
11. Dur a terme més esdeveniments esportius de primer nivell.

L'enquesta de conjuntura de la Cambra també confirma una tímida millora de la situació comercial al llarg de l'any 2016, ja que mostra signes més clars d'estabilització dels nivells d'activitat, una

tendència que trenca amb la tònica de forts descensos que acumulava des de l'any 2005. Tanmateix, aquest impuls de l'activitat ha estat molt feble i es dona principalment perquè el sector parteix de xifres molt baixes, més que no pas per una reactivació clara del consum privat, que encara es continua mostrant molt poc dinàmic.

D'acord amb els resultats del segon semestre de 2016, les valoracions de la marxa del negocis han presentat un saldo positiu per tercer semestre consecutiu i, a més, reflecteixen un augment moderat del grau d'optimisme en relació amb l'any anterior.

Per subsectors, les opinions positives de la marxa dels negocis han predominat en la majoria de branques. Destaquen, però, les percepcions més optimistes de la branca d'equipament de la llar i, en particular, les del subsector d'higiene i sanitat, que per tercer any consecutiu ha presentat les valoracions més entusiastes de tot el comerç. Igualment, cal ressaltar el comportament més favorable de la marxa dels negocis en el ram de l'electrònica i els aires de millora en el segment de roba i calçat, un subsector que darrerament presentava els registres més decebedors de tot el comerç i que aquest any ha registrat una recuperació apreciable de l'activitat, malgrat que encara s'ha situat en nivells poc satisfactoris. Només s'aparten d'aquesta tendència més positiva la branca de vehicles i accessoris, que ha presentat un cert alentiment del ritme d'activitat, i també els supermercats i grans magatzems, que han mostrat una evolució d'estabilitat.

Figura 12.2

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE LA MARXA DELS NEGOCIS - COMERÇ MINORISTA

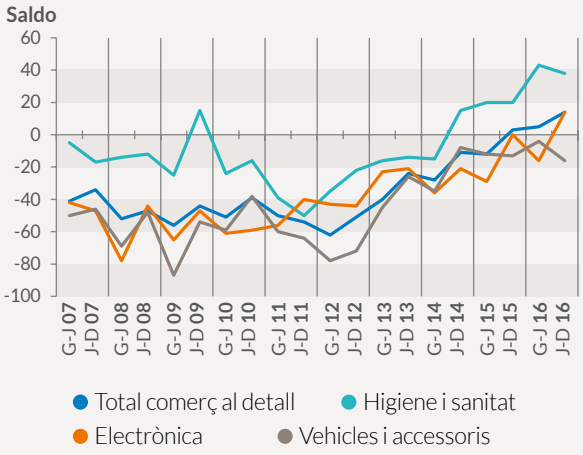

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

L'enquesta de conjuntura de la Cambra també confirma una tímida millora de la situació comercial al llarg de l'any 2016.

En el conjunt del comerç, en el segon semestre de l'any 2016 la xifra de vendes ha experimentat un petit augment interanual en relació amb el mateix període de l'any passat per primera vegada des de l'inici de la crisi, tot i que les vendes en la majoria d'establiments encara s'han situat en nivells molt baixos. En concret, el 36% dels comerços han registrat un increment dels nivells de facturació, davant del 31% d'establiments que han indicat un descens interanual de les vendes.

Per tipologia de comerços, s'ha apreciat una lleu recuperació de les vendes en les branques d'equipament de la llar, de roba i calçat i en els establiments de l'epígraf "altres comerços". A la banda oposada, les úniques branques que han mantingut una tendència negativa de les vendes, tot i que de perfil molt moderat, han estat la branca d'alimentació i el ram de vehicles i accessoris. Pel que fa a la resta de subsectors, en termes generals, s'ha aconseguit mantenir un nivell de facturació molt similar al d'ara fa un any.

Figura 12.3

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE LA XIFRA DE VENDES - COMERÇ MINORISTA

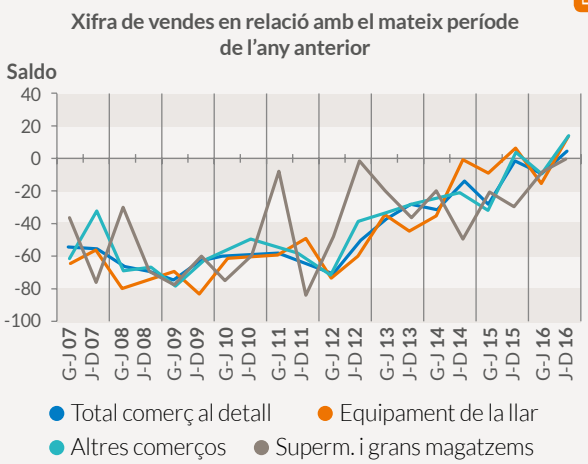

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL COMERÇ DETALLISTA (% d'empreses)

Taula 12.4

1. Marxa dels negocis (semestre observat)		2014			2015			2016		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.
Total comerç detallista	Bona	12	17	14,5	16	25	20,5	27	32	29,5
	Regular	47	56	51,5	56	53	54,5	51	51	51
	Dolenta	40	28	34	28	22	25	22	18	20
	Saldo	**-28**	**-11**	**-19,5**	**-12**	**3**	**-4,5**	**5**	**14**	**9,5**
Alimentació	Bona	12	19	15,5	12	29	20,5	26	29	27,5
	Regular	49	59	54	58	46	52	62	59	60,5
	Dolenta	39	22	30,5	30	26	28	12	12	12
	Saldo	**-27**	**-3**	**-15**	**-18**	**3**	**-7,5**	**14**	**17**	**15,5**
Roba i calçat	Bona	3	12	7,5	9	16	12,5	23	26	24,5
	Regular	49	50	49,5	59	54	56,5	46	54	50
	Dolenta	49	38	43,5	32	30	31	31	20	25,5
	Saldo	**-46**	**-26**	**-36**	**-23**	**-14**	**-18,5**	**-8**	**6**	**-1**
Equipament de la llar	Bona	19	17	18	15	26	20,5	19	41	30
	Regular	32	53	42,5	50	61	55,5	50	41	45,5
	Dolenta	48	30	39	35	13	24	31	18	24,5
	Saldo	**-29**	**-13**	**-21**	**-20**	**13**	**-3,5**	**-12**	**23**	**5,5**
Higiene i sanitat	Bona	11	25	18	20	35	27,5	43	48	45,5
	Regular	63	65	64	80	50	65	57	43	50
	Dolenta	26	10	18	0	15	7,5	0	10	5
	Saldo	**-15**	**15**	**0**	**20**	**20**	**20**	**43**	**38**	**40,5**
Electrònica	Bona	7	29	18	0	14	7	15	27	21
	Regular	50	21	35,5	71	71	71	54	60	57
	Dolenta	43	50	46,5	29	14	21,5	31	13	22
	Saldo	**-36**	**-21**	**-28,5**	**-29**	**0**	**-14,5**	**-16**	**14**	**-1**
Vehicles i accessoris	Bona	17	15	16	16	13	14,5	20	19	19,5
	Regular	30	62	46	56	61	58,5	56	46	51
	Dolenta	52	23	37,5	28	26	27	24	35	29,5
	Saldo	**-35**	**-8**	**-21,5**	**-12**	**-13**	**-12,5**	**-4**	**-16**	**-10**
Altres comerços	Bona	16	15	15,5	22	30	26	33	32	32,5
	Regular	50	62	56	49	51	50	49	54	51,5
	Dolenta	34	23	28,5	29	19	24	18	14	16
	Saldo	**-18**	**-8**	**-13**	**-7**	**11**	**2**	**15**	**18**	**16,5**
Superm. i grans magatzems	Bona	0	10	5	20	30	25	25	30	27,5
	Regular	70	40	55	50	20	35	33	40	36,5
	Dolenta	30	50	40	30	50	40	42	30	36
	Saldo	**-30**	**-40**	**-35**	**-10**	**-20**	**-15**	**-17**	**0**	**-8,5**

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

El volum d'estocs s'ha considerat excessiu principalment en els segments de roba i calçat i d'higiene i sanitat, mentre que en la resta de branques els estocs s'han valorat més aviat reduïts.

El personal ocupat ha mantingut una tònica general d'estabilitat en la majoria de comerços i els preus de venda han seguit evolucionant a la baixa, tot i que ho han fet de manera menys acusada, amb l'excepció dels supermercats i grans magatzems i de l'epígraf "altres comerços", que han incrementat lleugerament els preus.

Les perspectives de les empreses de cara a la primera meitat de l'any 2017 mostren en general un to més positiu, però no indiquen encara una millora de fons de l'activitat comercial, en un context, a més, en què la recuperació del consum segueix sent molt limitada per la lenta millora del mercat laboral i per la pèrdua de poder adquisitiu de les llars.

Els comerços confien en una evolució més favorable de la marxa dels negocis i també esperen que la xifra de vendes se seguirà recuperant molt lentament, si bé encara es mantindrà en nivells molt

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL COMERÇ DETALLISTA (% d'empreses)

Taula 12.5

2. XIFRA DE VENDES (semestre observat comparat amb el mateix semestre de l'any anterior)		2014			2015			2016		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.
Total comerç detallista	Més alta	16	27	21,5	17	30	23,5	24	36	30
	Semblant	36	33	34,5	37	39	38	41	33	37
	Més baixa	48	40	44	46	31	38,5	35	31	33
	Saldo	**-32**	**-13**	**-22,5**	**-29**	**-1**	**-15**	**-11**	**5**	**-3**
Alimentació	Més alta	22	36	29	13	29	21	29	30	29,5
	Semblant	19	29	24	35	38	36,5	35	30	32,5
	Més baixa	59	36	47,5	52	32	42	35	41	38
	Saldo	**-37**	**0**	**-18,5**	**-39**	**-3**	**-21**	**-6**	**-11**	**-8,5**
Roba i calçat	Més alta	11	22	16,5	13	26	19,5	21	38	29,5
	Semblant	28	31	29,5	22	49	35,5	35	34	34,5
	Més baixa	61	47	54	66	26	46	44	28	36
	Saldo	**-50**	**-25**	**-37,5**	**-53**	**0**	**-26,5**	**-23**	**10**	**-6,5**
Equipament de la llar	Més alta	17	25	21	25	27	26	13	36	24,5
	Semblant	30	50	40	41	53	47	58	39	48,5
	Més baixa	53	25	39	34	20	27	29	24	26,5
	Saldo	**-36**	**0**	**-18**	**-9**	**7**	**-1**	**-16**	**12**	**-2**
Higiene i sanitat	Més alta	6	29	17,5	25	45	35	48	35	41,5
	Semblant	61	41	51	55	35	45	48	30	39
	Més baixa	33	29	31	20	20	20	5	35	20
	Saldo	**-27**	**0**	**-13,5**	**5**	**25**	**15**	**43**	**0**	**21,5**
Electrònica	Més alta	7	29	18	0	29	14,5	23	36	29,5
	Semblant	57	7	32	36	21	28,5	23	29	26
	Més baixa	36	64	50	64	50	57	54	36	45
	Saldo	**-29**	**-35**	**-32**	**-64**	**-21**	**-42,5**	**-31**	**0**	**-15,5**
Vehicles i accessoris	Més alta	23	36	29,5	23	23	23	17	30	23,5
	Semblant	36	28	32	50	23	36,5	42	35	38,5
	Més baixa	41	36	38,5	27	55	41	42	35	38,5
	Saldo	**-18**	**0**	**-9**	**-4**	**-32**	**-18**	**-25**	**-5**	**-15**
Altres comerços	Més alta	21	23	22	17	31	24	23	41	32
	Semblant	35	33	34	33	43	38	44	32	38
	Més baixa	44	44	44	50	26	38	33	27	30
	Saldo	**-23**	**-21**	**-22**	**-33**	**5**	**-14**	**-10**	**14**	**2**
Superm. i grans magatzems	Més alta	10	0	5	20	30	25	36	36	36
	Semblant	60	50	55	40	10	25	18	27	22,5
	Més baixa	30	50	40	40	60	50	46	36	41
	Saldo	**-20**	**-50**	**-35**	**-20**	**-30**	**-25**	**-10**	**0**	**-5**

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

discrets. Aquest lleu impuls de l'activitat es traduirà en una evolució alcista dels preus de venda i en un increment moderat del nombre de treballadors del sector.

Entre els obstacles que dificulten l'augment de l'activitat, la debilitat de la demanda (esmentada pel 54% dels comerços) es manté com la limitació principal, seguida molt de prop de l'augment de la competència (50%), que ha escalat una posició i s'ha situat per sobre de l'augment dels costos d'explotació (45%), i de la pèrdua d'atractiu de la zona (42%).

2. Sistema financer

El sistema financer és un dels principals pilars de l'economia andorrana, compost principalment pel sector bancari i el sector d'assegurances, amb un pes en el VAB total del país de l'entorn del 21%, per la qual cosa els seus resultats condicionen en bona part l'evolució del conjunt de l'economia. En els anys llargs de crisi el sector financer va ser el que va reaccionar primer i amb més intensitat

i va contribuir així, de manera decisiva, al canvi de tendència que va experimentar l'economia des del segon semestre de l'any 2013. L'any 2015 les activitats financeres i asseguradores van patir un descens del VAB nominal del 3,5%, que contrastava amb els augments aproximats del 10% que s'havien registrat els tres exercicis anteriors. Aquesta davallada de l'activitat es va donar en un context particularment difícil a causa de la intervenció per part de l'Institut Nacional Andorrà de Finances (INAF) de la Banca Privada d'Andorra, que ha estat una dura prova superada pel sector.

Malgrat aquestes dificultats, el sistema financer andorrà ha confirmat la seva solidesa al llarg de l'any 2016. A 31 de desembre hi havia 114 empreses del sector financer, un 5,6% més que l'any 2015, i 170 establiments, quatre més que l'any anterior. El nombre d'assalariats del conjunt del sector financer ha registrat un descens molt moderat, del 0,7%, que dona una xifra de prop de 1.950 assalariats. En canvi, els salaris mitjans d'aquest sector, que són els més alts del conjunt de sectors de l'economia andorrana, han experimentat un augment important (22,5%), que compensa la caiguda de magnitud similar registrada el 2015 (-23,9%). Tanmateix, cal recordar que les variacions salarials dels anys 2014 i 2015 es van veure influenciades en part per l'entrada en vigor de l'IRPF l'any 2015, que va poder motivar un avançament puntual d'incentius fiscals en algunes empreses, un fet que distorsiona, com és lògic, la comparació.

El nucli del sistema financer andorrà és el sistema bancari, que està constituït per un total de cinc grups bancaris: Andbank, MoraBanc, Crèdit Andorrà, BancSabadell d'Andorra i Vall Banc.

L'any 2016 va culminar el procés iniciat l'any anterior arran de la nota de l'autoritat administrativa nord-americana Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), que va originar la intervenció de Banca Privada d'Andorra (BPA) per part de l'INAF, i la posterior creació per part de l'Agència Estatal de Resolució d'Entitats Bancàries (AREB) d'una nova entitat, anomenada Vall Banc, destinada a rebre els clients, actius i passius legítims de l'antiga BPA. El mes d'abril de 2016 –un any i un mes després de la nota del FinCEN– es va procedir a la venda de la nova entitat, per un valor de 29 milions d'euros, al fons d'inversió de titularitat nord-americana J.C. Flowers i l'11 de maig de 2016 Vall Banc va iniciar l'activitat.

En qualsevol cas, es pot afirmar que el sistema bancari andorrà ha resistit molt bé davant totes aquestes dificultats i que, malgrat el complex entorn econòmic nacional i internacional, i a pesar dels tipus d'interès negatius i les despeses d'estructura, el sector ha demostrat la seva solidesa i solvència al llarg de l'any 2016, amb estabilitat en les seves principals magnituds.

La credibilitat i el rigor del sistema financer andorrà, en conjunció amb el desenvolupament d'una important oferta de productes i serveis financers amb valor afegit i la consolidació progressiva del procés d'expansió internacional de la banca andorrana, han permès un creixement sostenible i rendible de l'activitat d'aquest sector en els darrers anys. Aquest creixement ha anat acompanyat d'un increment de les seves estructures i d'un augment del nombre d'empleats agregat.

Durant l'any 2016 el volum total d'actius de la banca andorrana ha augmentat un 0,6%, fins a assolir els 14.492 milions d'euros, i els recursos gestionats, entesos com a dipòsits de clients i mediació de clients tant custodiats com no custodiats, han augmentat també un 0,5%, fins a assolir els 45.434 milions d'euros, xifra que marca un nou màxim històric.

Durant l'any 2016 els recursos gestionats per la banca han augmentat un 0,5%, fins a assolir els 45.434 milions d'euros, xifra que marca un nou màxim històric.

Dins l'actiu, la inversió creditícia neta, que és el component amb més pes (42% del total), ha experimentat un lleuger descens del 0,4%, de manera que ha quedat situada en els 6.079 milions d'euros. Per part seva, la cartera de valors s'ha reduït un 7,7%, tot i que continua tenint un pes

molt destacat en el total de l'actiu, ja que en representa el 29%. La partida d'efectiu i bancs ha augmentat un 18,3% i se situa molt a prop dels 3.000 milions d'euros.

Pel que fa al passiu, el 2016 els dipòsits han disminuït un 2%, fins a situar-se per sota dels 11.000 milions d'euros (concretament 10.898,49 milions d'euros), xifra que representa el 75,2% del total de passiu. A més, les reserves han augmentat un 7,5% i el capital social s'ha incrementat un 13,6%.

Durant l'exercici 2016 la banca andorrana ha reforçat els balanços i ha millorat la solvència, mostra de la voluntat de les entitats de mantenir uns bons nivells de capitalització. A 31 de desembre de 2016, la ràtio de solvència agregada dels cinc bancs es va situar en un 25,10%, una xifra que supera la dada de l'any passat (22,78%) i que duplica les exigències de la normativa bancària andorrana que fixa aquest coeficient en un mínim del 10%.

Per part seva, la ràtio de liquiditat agregada a tancament del 2016 va ser del 61,41%, 10 punts inferior a la de l'any anterior, però, tot i així, és una ràtio que està molt per sobre del que exigeix la normativa bancària andorrana, situada en el 40%.

DADES AGREGADES DE LA BANCA ANDORRANA

Taula 12.6

Milers d'euros	2015	2016
Total actius	14.411.802	14.492.462
Inversió creditícia bruta	6.278.629	6.299.918
Recursos gestionats	45.214.084	45.434.271
Resultat	168.548	155.933
ROE	10,93%	9,73%
ROA	1,19%	1,03%
Ràtio d'eficiència	54,15%	59,98%
Ràtio de solvència	22,78%	25,10%
Ràtio de liquiditat	71,24%	61,41%

Nota: Les dades 2016 inclouen la nova entitat Vall Banc que va iniciar l'activitat l'11 de maig de 2016.

Font: Associació de Bancs Andorrans i informes anuals de les entitats bancàries.

BALANÇOS DELS BANCS ANDORRANS (2015-2016)

Taula 12.7

	GRUP ANDBANK		GRUP MORABANC		GRUP CRÈDIT ANDORRÀ		BANCSABADELL D'ANDORRA		VALLBANC		BALANÇ AGREGAT DELS BANCS ANDORRANS	
(Milers d'euros)	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
ACTIU												
Efectiu i bancs	1.107.229	1.737.407	706.768	439.899	583.659	374.892	63.480	94.439	-	264.687	2.461.136	2.911.324
Inversió creditícia neta(1)	1.816.948	1.604.343	1.021.877	1.004.513	2.908.672	2.768.771	355.846	336.748	-	364.591	6.103.343	6.078.966
Cartera de valors	1.646.256	1.149.804	695.703	662.257	2.035.989	2.040.649	194.608	224.189	-	142.379	4.572.556	4.219.278
Actius materials	93.298	103.732	105.041	98.323	326.959	310.568	33.155	31.513	-	47.828	558.453	591.964
Actius immaterials	85.115	99.581	10.204	13.800	62.538	61.385	2.762	2.829	-	3.839	160.619	181.434
Altres actius	315.150	293.811	44.272	35.151	188.803	165.507	7.470	7.846	-	7.181	555.695	509.496
TOTAL ACTIU	**5.063.996**	**4.988.678**	**2.583.865**	**2.253.943**	**6.106.620**	**5.721.772**	**657.321**	**697.564**	**-**	**830.505**	**14.411.802**	**14.492.462**
PASSIU												
Capital social	78.842	78.842	42.407	42.407	70.000	70.000	30.068	30.068	-	30.000	221.317	251.317
Reserves(2)	419.535	449.788	231.461	240.617	489.945	525.328	36.819	40.811	-	9.615	1.177.760	1.266.159
Resultat	54.048	47.472	34.885	23.006	72.005	65.044	7.610	8.513	-	11.898	168.548	155.933
Passius subordinats	50.000	50.000	52.216	41.088	150.000	150.000	-	-	-	70.000	252.216	311.088
Intermediaris financers	494.312	556.338	61.077	35.141	229.649	185.594	35.710	67.447	-	10.312	820.748	854.832
Dipòsits	3.634.453	3.440.745	2.101.160	1.806.394	4.883.694	4.454.616	501.074	528.113	-	668.619	11.120.381	10.898.487
Altres passius	332.806	365.493	60.659	65.290	211.327	271.190	46.040	22.612	-	30.061	650.832	754.646
TOTAL PASSIU	**5.063.996**	**4.988.678**	**2.583.865**	**2.253.943**	**6.106.620**	**5.721.772**	**657.321**	**697.564**	**-**	**830.505**	**14.411.802**	**14.492.462**

(1) Inversió creditícia neta a clients.
(2) Reserves inclou els interessos minoritaris, els dividends a compte i els resultats d'exercicis anteriors pendents d'afectació.

Font: Associació de Bancs Andorrans i informes anuals de les entitats bancàries / Elaboració pròpia.

El marge d'explotació s'ha reduït un 19,9%, fet que s'ha traduït en una caiguda del resultat agregat del 7%, fins a la xifra de 156 milions d'euros, i també en una lleugera disminució de la ràtio de rendibilitat mitjana dels recursos propis (ROE), que se situa en el 9,73% (l'any 2015 va ser del 10,93%), i de la ràtio de rendibilitat dels actius mitjans (ROA), que se situa en l'1,03% (l'any 2015 va ser de l'1,19%).

Com a fet legislatiu destacable, el 12 de febrer de 2016 el Principat d'Andorra i la Unió Europea van signar un acord d'intercanvi automàtic d'informació fiscal, que ha entrat en vigor l'1 de gener de 2017. Aquest acord, que esmena l'Acord signat el 2004 entre el Principat d'Andorra i la Comunitat Europea sobre la fiscalitat dels rendiments de l'estalvi per adaptar-lo als nous estàndards internacionals de transparència en matèria fiscal, té com a tret essencial el compromís d'Andorra i de la Unió Europea d'intercanviar informació de manera automàtica sobre els comptes financers dels seus residents respectius.

El 30 de novembre de 2016 el Consell General va aprovar la Llei 19/2016 que regula el marc jurídic necessari per complir aquest compromís d'intercanvi automàtic d'informació fiscal. En el marc d'aquest compromís, Andorra recollirà dades bancàries del 2017 en endavant per intercanviar-les a partir de l'any 2018 amb els estats membres de la UE.

3. Turisme

L'evolució més favorable del turisme ha impulsat la millora de la situació econòmica d'Andorra.

L'activitat econòmica del país i els resultats de l'exercici econòmic estan marcats pel comportament del turisme, que influeix fortament en l'hoteleria, la restauració, el comerç i l'esquí, entre moltes altres activitats que depenen de les visites dels possibles clients. En aquest context, l'evolució més favorable del turisme ha estat fonamental per explicar la millora de la situació econòmica d'Andorra durant l'any 2016. El sector turístic ha sostingut un trienni de creixement considerable gràcies, per una banda, a la millora conjuntural i, per l'altra, a diverses accions d'estímul de la demanda desenvolupades tant pel sector públic com pels operadors privats. Segons les xifres oficials de PIB, el sector de l'hoteleria i la restauració representa aproximadament el 8% del VAB andorrà.

TOTAL VISITANTS PER NACIONALITATS I FRONTERES

Taula 12.8

		2011	2015	2016	% s/total 2016	Var. 16/15
Total per nacionalitats	**Espanyols**	**3.976.718**	**3.884.645**	**4.123.246**	**51,2%**	**6,1%**
	Francesos	**3.471.122**	**3.370.665**	**3.294.883**	**40,9%**	**-2,2%**
	Altres	**535.039**	**595.101**	**639.196**	**7,9%**	**7,4%**
Frontera espanyola	Espanyols	3.681.354	3.674.261	3.884.654	48,2%	5,7%
	Francesos	272.941	298.350	324.697	4,0%	8,8%
	Altres	346.291	441.485	485.425	6,0%	10,0%
Frontera francesa	Espanyols	295.364	210.384	238.592	3,0%	13,4%
	Francesos	3.198.181	3.072.315	2.970.186	36,9%	-3,3%
	Altres	188.748	153.616	153.771	1,9%	0,1%
TOTAL VISITANTS		**7.982.879**	**7.850.411**	**8.057.325**	**100%**	**2,6%**

Font: Departament d'Estadística.

Augment del nombre total de visitants per tercer any consecutiu.

Aquesta millora de l'activitat turística es veu reflectida en l'augment del nombre total de visitants que, per tercer any consecutiu, s'ha tornat a produir l'any 2016 (2,6%) i que deixa la xifra total de visitants en 8.057.325 persones. Aquests valors són semblants als que es van registrar el 2011, però encara estan lluny dels corresponents al 2010 (8,5 milions) i molt allunyats dels 11 milions d'abans de la crisi.

Per nacionalitats, el creixement dels espanyols és un fet tant en el total de visitants (6,1%), com en la subdivisió: turistes (5,9%) i excursionistes (6,4%). Amb aquests nivells, el pes d'Espanya com a principal país d'origen dels visitants es consolida i supera el 50% (51,2% sobre el total). Quant a la composició entre turistes i excursionistes, la combinació de visitants espanyols resulta equilibrada (48,8% de turistes i 51,2% d'excursionistes).

A diferència dels espanyols, la combinació de visitants francesos és molt desequilibrada, ja que els excursionistes (86,2%) superen àmpliament els turistes (13,8%). El 2016 els visitants francesos han disminuït globalment un 2,2%, si bé s'ha produït un increment dels turistes del 3,9%, insuficient per compensar la reducció dels excursionistes del 3,2%.

La resta de visitants d'altres nacionalitats ha crescut un 7,4%, de manera que el seu pes sobre el total de visitants ha quedat en el 7,9%. L'evolució de turistes i excursionistes d'aquest col·lectiu ha estat positiva en amb ambdós casos (11,9% i 2% de creixement, respectivament).

Per tal de veure el comportament estacional dels nostres visitants i si s'ha produït alguna tendència en els darrers anys, mostrem l'evolució d'aquesta magnitud comparant els anys 2016 i 2011, que han resultat molt propers quant a nombre de visitants global.

Analitzant per nacionalitat, resulta clara la concentració de visitants francesos durant el mes d'agost. Per tant, es tracta d'un col·lectiu amb molta estacionalitat i en què predominen els excursionistes. S'observa que entre el 2011 i el 2016, els visitants francesos han disminuït de manera prou homogènia durant gairebé tots els mesos, de manera que s'ha mantingut un patró estacional gairebé idèntic però amb menys visitants.

El comportament dels visitants espanyols és clarament diferent. El mes d'agost destaca com un mes de forta afluència, però ho fa a uns nivells comparables amb altres èpoques de l'any, com ara els mesos d'esquí i, en segon terme, per Setmana Santa. Amb perspectiva comparada entre els anys 2016 i 2011, es produeix un comportament molt semblant a

Figura 12.4

NOMBRE DE VISITANTS FRANCESOS PER MESOS

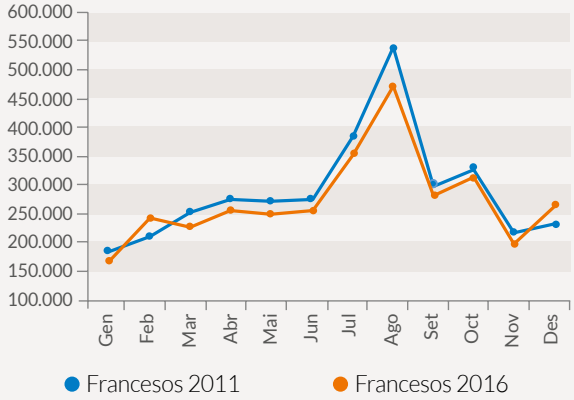

Font: Departament d'Estadística.

Figura 12.5

NOMBRE DE VISITANTS ESPANYOLS PER MESOS

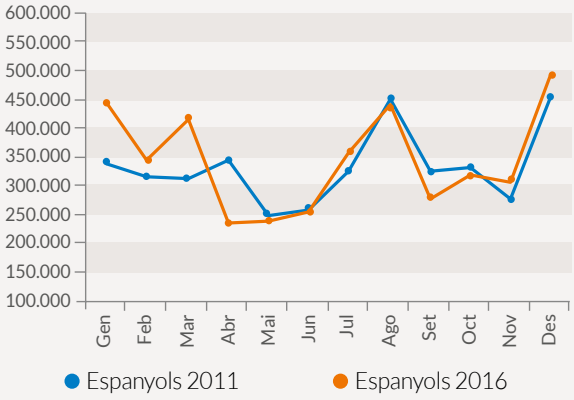

Font: Departament d'Estadística.

l'estiu i una notable millora als mesos d'esquí. La diferència que s'aprecia als mesos de març i abril és conseqüència de la Setmana Santa, que l'any 2011 va caure al mes d'abril i el 2016 ho ha fet al mes de març.

Respecte a les motivacions que els visitants manifesten com a motiu per venir a Andorra, destaca com a motiu principal el comerç de compres, el qual ocupa el primer lloc durant tots els mesos de l'any 2016, en percentatges que oscil·len entre el 33,2% i el 51,8%, en funció del mes de recollida estadística. Això implica que més d'un terç dels nostres visitants, amb puntes que superen el 50%, tenen com a motiu principal de la visita l'atractiu comercial.

També destaquen els visitants que manifesten que el motiu de la seva visita és el turisme pur, pel fet de conèixer el país. Aquesta tipologia de visitant és important i força constant al llarg de l'any, amb percentatges que varien entre el 20,8% i el 30,9%.

Evidentment, durant els mesos d'hivern existeix un col·lectiu important de visitants que vinculen la seva motivació a la pràctica de l'esquí. Aquest col·lectiu suposa entre el 17,5% i el 25,8% entre els mesos de desembre i març.

FORFETS/DIA VENUTS PER TEMPORADA

Taula 12.9

Temporada	Dies d'esquí (Forfets/dia venuts)	Variació interanual
2000 – 2001	2.255.650	-
2001 – 2002	2.482.000	10,0%
2002 – 2003	2.458.000	-1,0%
2003 – 2004	2.519.333	2,5%
2004 – 2005	2.554.000	1,4%
2005 – 2006	2.528.000	-1,0%
2006 – 2007	1.892.990	-25,1%
2007 – 2008	2.282.000	20,6%
2008 – 2009	2.342.427	2,6%
2009 – 2010	2.331.105	-0,5%
2010 – 2011	2.214.342	-5,0%
2011 – 2012	1.994.028	-9,9%
2012 – 2013	2.181.533	9,4%
2013 – 2014	2.356.664	8,0%
2014 – 2015	2.344.876	-0,5%
2015 – 2016	2.447.112	4,4%
2016 – 2017	2.480.000	1,3%

Nota: Per als forfets vàlids per a tota la temporada s'ha estimat una utilització de 20 dies per abonament.

Font: Ski Andorra.

Durant els mesos d'hivern la importància de l'activitat vinculada a la pràctica de l'esquí també es manifesta a partir de l'indicador dels forfets venuts. La venda de forfets durant la temporada 2016-2017 presenta uns resultats positius respecte a la temporada anterior (+1,3%).

Després d'alguns anys en què la crisi s'havia manifestat en aquesta activitat, la temporada 2016-2017 s'ha apropat molt als nivells anteriors a la crisi, en què la venda de forfets s'havia arribat a estabilitzar entorn dels 2,5 milions.

L'increment de turistes de 2016 ha comportat igualment un augment en el nombre de pernoctacions, encara que més modest que el que es va produir l'any 2015 en relació amb l'any 2014. El 2015 va augmentar notablement el nombre de turistes, però sobretot es va incrementar la pernoctació mitjana. Durant el 2016 s'ha produït un increment de turistes del 6,3%, que, tot i això, ha comportat un increment de les pernoctacions únicament del 2,6%. El motiu és que la pernoctació mitjana s'ha reduït de 3,05 nits a 2,94.

PERNOCTACIÓ MITJANA

Taula 12.10

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Var. 16/15
Pernoctació mitjana	2,91	2,97	3,00	2,87	3,05	2,94	-3,5%
Turistes	2.241.562	2.237.939	2.328.124	2.363.436	2.663.341	2.831.440	6,3%
Pernoctacions	6.514.859	6.636.279	6.975.867	6.780.065	8.111.390	8.325.735	2,6%

Font: Departament d'Estadística.

L'evolució de les pernoctacions mitjanes entre els anys 2011 i 2016 ens mostra una quantitat gairebé constant que oscil·la entre 2,87 i 3,05 nits. Sens dubte, incrementar el nombre de pernoctacions mitjanes és un objectiu de la política turística del país, però no es pot obviar que una gran quantitat de turistes ho són de cap de setmana i aquest factor sempre ponderarà les dades de manera molt notòria. Un increment de visitants també serà un increment de visitants de cap de setmana.

Aquest creixement de les pernoctacions s'ha generat en tots els tipus d'allotjament, amb l'excepció dels apartaments turístics, en què han disminuït un 13,2%, la qual cosa situa el pes d'aquest tipus d'allotjament en el 13,6% del total. Els hotels han registrat un augment de les pernoctacions del 2,3%, i continuen sent amb diferència l'allotjament més important, amb el 59,5% del total de pernoctacions. En la resta destaca l'important increment de pernoctacions en aparthotels (45,3%), que fa que el seu pes se situï en el 6,7% del total; les que tenen lloc en l'habitatge d'amics o familiars (7,5%), una opció que ja representa el 10,6% del total, i les pernoctacions en habitatge propi (6,3%), amb un pes del 6,2%.

L'oferta d'allotjaments turístics classificats continua disminuint per vuitè any consecutiu.

Tot i aquest increment dels visitants, l'oferta d'allotjaments turístics classificats continua disminuint per vuitè any consecutiu. L'any 2016 hi ha hagut 235 allotjaments turístics, amb un descens de l'1,7% respecte a l'any 2015. D'aquesta oferta 167 són hotels; 28, apartaments turístics; 23, aparthotels; 10, hostals o residències, i 7, pensions. El descens de l'oferta està focalitzat en els hotels (-1,8%) i els apartaments turístics (-3,4%).

Amb aquesta evolució, el 2016 hi ha hagut 32.963 llits, un 1,9% menys que el 2015, com a conseqüència d'una pèrdua de llits en totes les opcions d'oferta: hotels (-1,5%), hostals o residències (-10,9%), pensions (-4,5%), aparthotels (-7,0%), i amb l'única excepció dels apartaments turístics, on el nombre de llits augmenta en un 1,7%.

Tot i que el nombre de llits posats a disposició pels allotjaments turístics tradicionals està disminuint, simultàniament s'està produint un nínxol de mercat clarament creixent, que és el dels apartaments moblats per vacances. La majoria d'apartaments moblats per vacances es concentren a peu de pistes del Pas de la Casa i Canillo. L'evolució dels llits en aquest tipus d'allotjament duplica pràcticament l'oferta existent entre els anys 2012 i 2016. Fins i tot és possible que aquest càlcul pugui estar infravalorant el pes d'aquest tipus d'allotjament, ja que probablement no tots els llits disponibles

Taula 12.11

NOMBRE DE LLITS EN ALLOTJAMENTS TURÍSTICS PER TIPUS D'ESTABLIMENT

	2012	2013	2014	2015	2016	% s/total 2016	Var. 16/15	Var. 2012-2016
Hotels	28.378	28.354	28.228	27.726	27.300	59,5%	-1,5%	-3,8%
Hostals, residències i pensions	690	789	772	754	692	1,5%	-8,2%	0,3%
Aparthotels i apart. turístics	5.203	4.919	5.019	5.133	4.971	10,8%	-3,2%	-4,5%
Total Allotjaments turístics	**34.271**	**34.062**	**34.019**	**33.613**	**32.963**	**71,9%**	**-1,9%**	**-3,8%**
Apartaments moblats	5.868	6.773	8.890	9.807	11.146	24,3%	13,7%	89,9%
Altres* (llits/places)	1.412	1.482	1.659	1.697	1.736	3,8%	2,3%	22,9%
Total Altres Allotjaments turístics	**7.280**	**8.255**	**10.549**	**11.504**	**12.882**	**28,1%**	**12,0%**	**77,0%**
Total llits/places	**41.551**	**42.317**	**44.568**	**45.117**	**45.845**	**100%**	**1,6%**	**10,3%**

**Inclou altres allotjaments turístics com els Allotjaments rurals, xalets turístics, càmpings, albergs de joventut, cases de colònies i refugis de muntanya.*

Font: Departament de Turisme.

OFERTA D'ALLOTJAMENTS TURÍSTICS PER PARRÒQUIES

Taula 12.12

	2013		2014		2015		2016	
	Establ.	Llits	Establ.	Llits	Establ.	Llits	Establ.	Llits
Canillo	48	6.915	48	7.061	49	7.079	45	7.014
Encamp	48	6.029	48	5.981	49	5.970	49	6.068
Ordino	29	2.269	28	2.233	29	2.313	27	1.927
La Massana	37	5.317	38	5.413	37	5.341	38	5.406
Andorra la Vella	36	6.387	35	6.153	34	6.095	35	6.097
Sant Julià de Lòria	11	1.177	10	1.165	8	820	8	774
Escaldes-Engordany	34	5.968	34	6.013	33	5.995	33	5.677
Total	**243**	**34.062**	**241**	**34.019**	**239**	**33.613**	**235**	**32.963**

Font: Departament de Turisme.

estan degudament registrats com a tals. L'oferta de llits de 2016 ha estat d'11.146, una xifra que situaria aquest nínxol d'oferta turística molt per sobre de la resta de tipologies a excepció dels hotels. Sens dubte, aquest fet correspon a una inèrcia de mercat que també s'està veient en altres països. La mobilitat turística fora d'estructures turístiques tradicionals està en ple creixement.

Considerant l'oferta d'allotjament (llits) per parròquia, s'observa una gran concentració a les parròquies que podríem considerar a "peu de pista" (Encamp 18,4%, Canillo 21,3% i la Massana 16,4%), i també a les parròquies centrals (Andorra la Vella 18,5% i Escaldes-Engordany 17,2%). A Sant Julià de Lòria (2,3%) i Ordino (5,8%), tot i tenir infraestructures importants al seu territori, la distància entre els nuclis urbans i les infraestructures fa que disminueixi l'efecte "peu de pista".

La desagregació per parròquies posa de manifest que l'any 2016 la reducció d'allotjaments es produeix a Canillo (4 menys) i a Ordino (2 menys). Per part seva, el descens dels llits es produeix a Sant Julià de Lòria (46 llits menys), Escaldes-Engordany (318 llits menys), Canillo (65 llits menys) i Ordino (386 llits menys). Tot i el descens, Canillo continua sent la parròquia on es concentra l'oferta més important de llits, seguida d'Andorra la Vella, Encamp i Escaldes-Engordany. La dada corresponent a Ordino d'una disminució tan important de llits en relació amb la seva oferta total s'explica en part pel tancament de dos establiments que oferien aproximadament 200 llits, però també pot ser deguda a l'adequació de les habitacions que han dut a terme alguns hotels.

Pel que fa a la categoria de l'allotjament turístic, el 53% dels llits oferts són de categoria superior (4 i 5 estrelles). El 2016 els llits oferts en categories inferiors han perdut pes, cosa que és un senyal inequívoc de l'aposta per la qualitat que ha fet el sector. Cada cop més, els hotels estan millorant la categoria de la seva oferta de llits amb l'objectiu de captar clientela amb un poder adquisitiu més elevat; la clientela amb necessitats d'allotjament més bàsiques també troba una oferta acceptable i àmplia en altres tipus d'allotjaments, com ara els apartaments moblats per vacances.

La temporada d'esquí 2016-2017 va començar el 26 de novembre i va tancar el 17 d'abril (una setmana més tard que l'exercici 2015-2016), de manera que hi ha hagut un total de 143 dies d'obertura. Les estacions d'esquí han

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE LLITS PER CATEGORIA D'ALLOTJAMENT TURÍSTIC

Figura 12.6

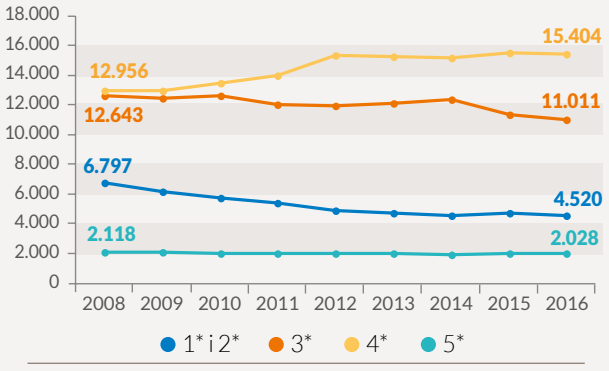

Font: Departament de Turisme.

realitzat unes inversions per a la millora i l'equipament de les instal·lacions de 16,55 milions d'euros, un 17% menys que la temporada 2015-2016. S'ha persistit en l'organització de grans esdeveniments i activitats per fer atractiva la destinació. Al tancament de la temporada, s'ha produït un fet rellevant respecte al futur de l'explotació conjunta dels camps de neu sota l'explotació de la marca Grandvalira. A la data de redacció d'aquest informe, es manté la incertesa sobre si els forfets de l'estació Pas de la Casa – Grau Roig i Soldeu - El Tarter es comercialitzaran conjuntament o separadament la propera temporada.

Pel que fa al centre termolúdic Caldea, la societat explotadora (SEMTEE, SA) continua avançant amb l'estratègia empresarial orientada a incrementar la freqüentació i l'ingrés mitjà per usuari, amb projectes nous com Caldea Likids (espai termolúdic dissenyat per a infants). L'any 2016 el centre ha venut 385 milers d'entrades (Caldea n'ha venut 323 mil i l'Inuu 62 mil), unes xifres que suposen un increment de 65.000 entrades venudes en dos anys. A més, el 2016 Caldea ha arribat als 2.113 socis. Els efectes sobre els resultats han estat uns ingressos anuals de 14,8 milions d'euros (un 11% superiors a l'any 2015), amb un resultat net de prop de 64 milers d'euros de pèrdues davant de les pèrdues de quasi 1 milió d'euros que va tenir l'any anterior. La previsió d'una entrada imminent en beneficis després d'un llarg període de pèrdues, ha permès que Caldea torni a oferir dividends als seus accionistes per cobrar l'any 2017.

El Palau de Gel el 2016 presenta uns resultats millors que l'any anterior. Els ingressos de funcionament augmenten un 11,2% i les despeses corrents creixen un 1,9%, amb unes subvencions corrents que es redueixen un 2,2%. Tot això fa que el resultat de l'exercici sigui positiu (127 milers d'euros) i superior al de l'any 2015 (74 milers d'euros), i ha permès reduir els nivells d'endeutament.

Pel que fa al Camp de Neu de la Rabassa, la temporada d'hivern 2016-2017 s'ha tancat amb 43.239 visitants, xifra que suposa un descens de visitants del 19,4%, fonamentalment pel canvi de calendari que ha provocat 25 dies més de tancament que la temporada anterior (la temporada va anar des de l'1 de desembre de 2016 fins al 17 d'abril de 2017). Per part seva, l'any 2016 Naturlàndia ha rebut 183.100 visitants, amb una disminució respecte al 2015 de l'1,8%.

Si centrem l'interès en el sector de l'hoteleria i la restauració, el 2016 els principals indicadors del sector confirmen la bona conjuntura que travessa. En concret, el nombre d'assalariats del sector ha crescut un 3,3%, més del doble del creixement que es va produir l'any 2015 (1,4%), que era el primer que mostrava un signe positiu després de nou anys de caigudes continuades. Els salaris mitjans han crescut un 2,1%, després del creixement del 0,3% de 2015, i el nombre d'establiments ha crescut un 3,8% (38 nous establiments), que ha deixat un volum total de 1.029 establiments,

Figura 12.7

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE LA MARXA DELS NEGOCIS - SECTOR HOTELER
(% d'empreses)

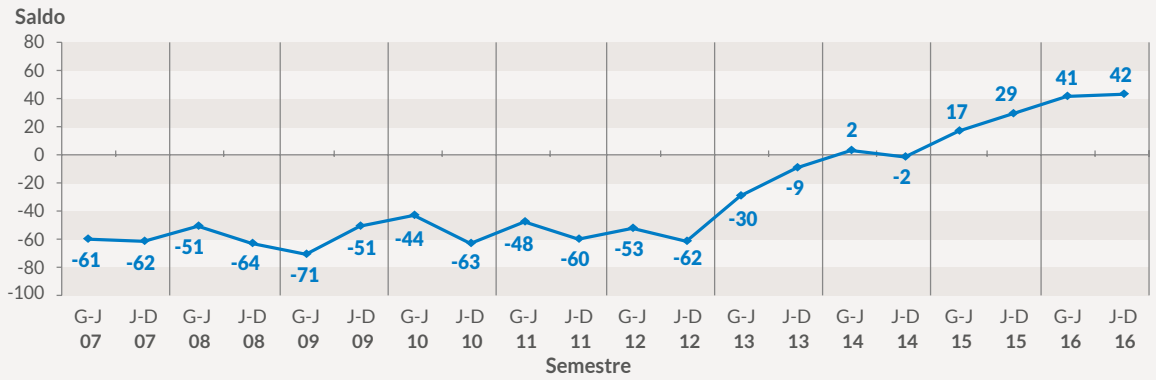

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

la xifra més alta de tota la sèrie disponible. En línia amb aquests creixements, el consum d'energia elèctrica s'ha incrementat un 2,7% en el cas de l'hoteleria i la restauració, i un 30,1% en el cas de les estacions d'esquí.

Els resultats de les enquestes de conjuntura de la Cambra mostren que per segon any consecutiu l'evolució del sector hoteler ha tornat a presentar un dels escenaris més positius de la conjuntura actual. Així doncs, el turisme va recuperant progressivament el to després d'un període prolongat de feblesa i es consolida com a principal motor de la recuperació econòmica d'Andorra.

Prenent com a base les respostes dels hotelers, l'evolució de la marxa dels negocis durant el segon semestre de l'any 2016 ha estat satisfactòria en conjunt i força més positiva que la dels mateixos mesos de l'any anterior.

Des d'una òptica territorial, les zones comercials del país tradicionalment més dinàmiques fora de la temporada d'esquí no han estat les úniques a presentar una evolució positiva de la marxa dels negocis; també les parròquies altes, en especial Canillo i la Massana, han obtingut uns bons nivells d'activitat. Per contra, en línia amb el que succeeix darrerament, la parròquia de Sant Julià de Lòria s'ha desmarcat de la resta amb uns resultats bastant més discrets.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL SECTOR HOTELER (% d'empreses)

Taula 12.13

		2014			2015			2016		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.	Gen-Jun	Jul-Des	Mitj.
1. Marxa dels negocis (semestre observat)	Bona	20	25	22,5	25	40	32,5	55	51	53
	Regular	61	49	55	67	49	58	31	40	35,5
	Dolenta	18	27	22,5	8	11	9,5	14	9	11,5
	Saldo	**2**	**-2**	**0**	**17**	**29**	**23**	**41**	**42**	**41,5**
2. Distribució mitjana dels clients (%) (semestre observat)	Catalunya	35	46	40,5	42	39	40,5	36	43	39,5
	Resta d'Espanya	23	23	23	23	27	25	27	25	26
	França	23	17	20	20	21	20,5	18	21	19,5
	Altres	20	13	16,5	14	13	13,5	19	11	15
3. Nivell de reserves (semestre observat)	Alt	6	6	6	8	19	13,5	25	13	19
	Adequat per al període	61	58	59,5	65	51	58	55	67	61
	Baix	31	35	33	27	26	26,5	18	20	19
	No es treballa amb reserves	2	0	1	0	4	2	2	0	1
	Saldo	**-25**	**-29**	**-27**	**-19**	**-7**	**-13**	**7**	**-7**	**0**
4. Grau mitjà d'ocupació (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Superior	33	20	26,5	47	49	48	48	55	51,5
	Igual	33	51	42	33	42	37,5	40	39	39,5
	Inferior	33	29	31	20	9	14,5	13	7	10
	Saldo	**0**	**-9**	**-4,5**	**27**	**40**	**33,5**	**35**	**48**	**41,5**
5. Preus pagats pels clients (en comparació amb el semestre anterior)	Més alts	23	18	20,5	31	11	21	36	36	36
	Iguals	56	47	51,5	53	49	51	53	38	45,5
	Més baixos	21	35	28	16	40	28	11	27	19
	Saldo	**2**	**-17**	**-7,5**	**15**	**-29**	**-7**	**25**	**9**	**17**
6. Personal ocupat (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Més	10	10	10	16	19	17,5	11	25	18
	Igual	78	77	77,5	65	70	67,5	87	73	80
	Menys	12	13	12,5	18	11	14,5	2	2	2
	Saldo	**-2**	**-3**	**-2,5**	**-2**	**8**	**3**	**9**	**23**	**16**

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE EL GRAU MITJÀ D'OCUPACIÓ - SECTOR HOTELER

Figura 12.8

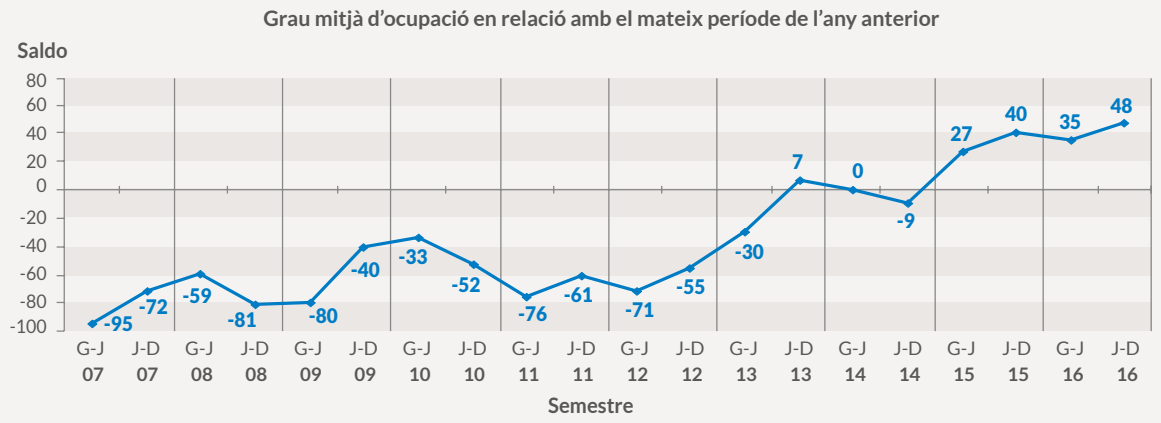

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

A la majoria de parròquies s'han superat netament les xifres d'ocupació hotelera registrades un any abans.

La bona dinàmica del sector hoteler es reflecteix sobretot en l'evolució interanual del grau mitjà d'ocupació, que des de principis del 2015 mostra una tendència clarament a l'alça. Així, a la majoria de parròquies s'han superat netament les xifres d'ocupació registrades un any abans, a excepció només de les zones d'Ordino i Sant Julià de Lòria, que han mantingut uns volums d'ocupació molt similars al mateix període de l'any 2015.

Aquesta evolució més positiva de la demanda als hotels del Principat s'explica sobretot per l'augment del turisme de proximitat, amb un to més favorable dels turistes espanyols i menys dinàmic dels francesos, d'acord amb la conjuntura particular de les seves economies.

En opinió de les empreses, el nombre de treballadors ocupats ha accentuat el ritme de creixement en relació amb un any enrere i els preus de venda han seguit en general una trajectòria alcista molt moderada.

Quant a la distribució de la clientela per nacionalitats, els clients procedents d'Espanya, amb un pes del 68%, han guanyat representativitat sobre el total de la clientela, gràcies sobretot a l'increment dels viatgers catalans, que amplien la seva hegemonia com a principal mercat emissor en nombre de clients, fins a representar el 43% del total. En segon lloc del rànquing se situen els clients francesos –amb una quota del 21% del total de la clientela–, seguits dels d'altres nacionalitats, amb l'11%.

De cara a la primera meitat de l'any 2017, les expectatives dels hotels són una mica més positives que les d'un any abans i suggereixen que la recuperació de l'activitat hotelera anirà guanyant solidesa, tot i que ho farà de forma molt progressiva.

Les empreses esperen que la marxa dels negocis seguirà millorant i que el grau mitjà d'ocupació tendirà a augmentar a la majoria de parròquies, si bé els registres d'activitat es mantindran modestos.

El percentatge d'empreses que consideren que la debilitat de la demanda és un obstacle per a la millora de l'activitat s'ha situat en el 36%, el nivell més baix des de l'any 2001. En canvi, el 67% de les empreses es consideren limitades per la manca de personal qualificat –un factor que actualment constitueix el principal problema per al bon desenvolupament de l'activitat– i el 64%, per l'augment dels costos d'explotació.

4. Transport i comunicacions

L'any 2016 els principals indicadors del sector del transport i les comunicacions confirmen els símptomes de recuperació.

El nombre de persones assalariades del sector ha crescut un 4,3%, després de la caiguda del 0,6% que es va produir l'any 2015, fonamentalment per l'increment en l'ocupació de les activitats de correus i telecomunicacions (8,5%) i de transport terrestre (4,5%).

Els salaris mitjans han crescut un 0,9%, després del creixement del 0,6% de 2015, sobretot per la contribució del subsector de correus i telecomunicacions, on els sous han augmentat un 2,6%, que compensa les caigudes salarials que s'han produït en tots els altres subsectors.

Per part seva, el nombre d'establiments s'ha reduït un 1,4% després dels increments que s'havien produït els dos anys anteriors (2,7% el 2015 i 0,2% el 2014). D'aquesta manera el nombre total d'establiments és de 408, sis menys que l'any 2015, com a conseqüència de la pèrdua en les activitats de transport terrestre i d'activitats afins al transport.

Quart any consecutiu d'increment en el nombre de matriculacions de vehicles (13,5%), amb un total de 3.852 matriculacions.

El 2016 és el quart any consecutiu d'increment en el nombre de matriculacions de vehicles (13,5%), amb un total de 3.852 matriculacions, la xifra més alta des de 2007. Aquest increment s'ha produït en tots els tipus de vehicle, excepte en els ciclomotors (en què hi ha hagut una disminució d'un 10,5%) i les motos de neu (que han patit un descens del 36,8%). Destaca en increment percentual, la matriculació de camions, que ha augmentat en un 78,8% respecte del 2015. La matriculació de turismes, que representa pràcticament el 70% del total de vehicles, ha augmentat un 10,5%.

Amb aquestes xifres el parc automobilístic ha crescut un 2,6%, més del doble del creixement que es va produir un any abans (1,2%). El parc automobilístic per cada 1.000 habitants (sobre

Taula 12.14

MATRICULACIONS DE VEHICLES (Unitats)

	2005	2013	2014	2015	2016	Var. 16/15	% s/total 2016
Turismes	4.491	1.682	2.194	2.431	2.686	10,5%	69,7%
Motos	1.266	426	525	574	718	25,1%	18,6%
Camionetes	397	149	167	200	244	22,0%	6,3%
Camions	147	31	45	33	59	78,8%	1,5%
Vehicles especials	185	28	39	29	37	27,6%	1,0%
Ciclomotors	106	17	14	19	17	-10,5%	0,4%
Motos de neu	23	67	16	19	12	-36,8%	0,3%
Altres*	158	87	79	89	79	-11,2%	2,1%
Total	**6.773**	**2.487**	**3.079**	**3.394**	**3.852**	**13,5%**	**100%**

**Està format per remolcs particulars i tractors agrícoles.*

Font: Departament de Transports.

MATRICULACIONS DE VEHICLES PER COMBUSTIBLE (Unitats)

Taula 12.15

	2015	2016	Var. 16/15	% s/total 2016
Gasoil	1.945	1.876	-3,5%	48,7%
Gasolines	1.327	1.661	25,2%	43,1%
Elèctric 100%	3	84	2.700,0%	2,2%
Híbrid gasolina endollable	4	82	1.950,0%	2,1%
Híbrid gasolina no endollable	18	45	150,0%	1,2%
Híbrid gasoil endollable	0	0	-	0,0%
Híbrid gasoil no endollable	2	0	-100,0%	0,0%
Sense combustible o no disponible	95	104	9,5%	2,7%
Total	**3.394**	**3.852**	**13,5%**	**100%**

Font: Departament de Transports.

població estimada) és de 1.111 comptant-hi el total de vehicles i de 751 comptant-hi només els turismes. Aquesta dada revela que Andorra és un dels països amb més vehicles per habitant del món, segons l'estudi de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) sobre la situació mundial de la seguretat viària de 2015.

Molt bona acceptació del programa d'incentius per a la compra de vehicles poc contaminants (Pla Engega).

Bona part d'aquesta evolució alcista ha estat impulsada per les mesures preses per l'Administració per reactivar l'activitat en aquest sector, amb incentius per a la compra de vehicles poc contaminants (Pla Engega). Aquest programa va tenir molt bona acceptació: la primera convocatòria del Pla Engega 2016, dotada amb un import d'1 M d'euros (750.000 euros per a ajuts a la compra de vehicles elèctrics i híbrids endollables, i els 250.000 euros restants per a ajuts al desballestament), es va esgotar en gairebé 30 dies a mitjans de maig, i la segona convocatòria, en què s'hi van destinar 300.000 euros, es va esgotar al juny.

El resultat del Pla es pot comprovar analitzant les matriculacions de vehicles per combustible. Així, podem veure que el nombre de vehicles totalment elèctrics ha passat de 3 unitats a 84 unitats en un any i que el volum de vehicles matriculats híbrids endollables ha passat de 4 unitats a 82. Aquestes dues categories de vehicles suposen un 4,3% del total. Aquesta proporció situa Andorra entre els països capdavanters quant a presència d'aquest tipus de vehicles.

Pel que fa a les infraestructures, en els darrers anys s'han realitzat inversions importants encaminades a dotar el país d'una xarxa viària moderna que suporti el trànsit per accedir als punts d'interès turístic, a facilitar les comunicacions internes del país i a minimitzar els efectes dels embussos en determinats moments. La xarxa viària de carreteres té un total de 273,50 km, distribuïts en 92,90 km de carreteres generals i 180,60 km de carreteres secundàries. Al requadre 12.1 es mostra la relació i els quilòmetres de túnels viaris.

Requadre 12.1

RELACIÓ I QUILÒMETRES DELS TÚNELS VIARIS

1. **Túnel de la Tàpia:** forma part del tram Nord de la desviació de Sant Julià de Lòria. Disposa de tres carrils: dos de laterals, un en cada sentit de la circulació, i un carril central reversible (CPM); forma part de la CG1 i connecta la nova plaça Laurèdia amb la rotonda d'Aixovall. Les característiques bàsiques de la infraestructura són: longitud: 502 m, gàlib lliure: 5 m, secció tipus: vorera d'1 m ambdós costats, calçada de 10,5 m en 3 carrils de 3,5 m d'amplada; té una galeria d'evacuació situada al centre del túnel d'uns 80 m de longitud.

2. **Túnel del Pont Pla:** disposa de dos carrils per a la circulació i connecta l'eix format pel carrer Valira i el carrer de la Unió amb la CG3. Les característiques bàsiques de la infraestructura són: longitud: 1.291 m, gàlib lliure: 5 m; té una galeria d'evacuació paral·lela amb set accessos pel capcer dret.

3. **Túnel de la Pedrera:** s'inicia al PK 2+300 i finalitza al PK 2+432 de la CG3 al nord del túnel del Pont Pla. Està format per un túnel de 3 carrils (un en sentit descendent en direcció a Andorra la Vella, i dos carrils en sentit ascendent en direcció a la Massana). El túnel té una longitud de 132 m.

4. **Túnels de Sant Antoni:** s'inicien al PK 3+289 i finalitzen al PK 3+550 de la carretera CG3 al nord del túnel del Pont Pla. Estan formats per un primer túnel d'un carril (sentit descendent en direcció a Andorra la Vella), que té una longitud de 278 m, i un segon túnel de dos carrils (en direcció a la Massana), amb una longitud de 261 m. Els dos túnels estan interconnectats amb una galeria d'uns 34 m de longitud.

5. **Túnels del Dic d'Arinsal:** estan compostos per dos túnels carreters bidireccionals d'un carril per sentit (túnels 1 i 3) que formen part de la CS-530, que parteix del final de la CG-5, i un túnel hidràulic. La longitud del túnel 1 és de 183 m, la longitud del túnel 2 és de 36 m, i la longitud del túnel 3 és de 197,5 m.

6. **Túnel d'Arcalís:** s'inicia aproximadament al PK 21+810 i finalitza al PK 22+000 de la carretera CG3. Està format per un túnel bidireccional. Longitud: 190 m.

7. **Túnel de les Dos Valires:** està format per dos tubs unidireccionals amb dos carrils a cada tub i una galeria central d'emergència i serveis, que interconnecta els tubs principals per onze galeries. Inclou els viaductes d'accés de la boca oest (la Massana), i la rotonda que connecta amb la CG3, a la sortida nord dels túnels de Sant Antoni. També es compon dels viaductes d'accés a la boca est (Encamp), amb la rotonda elevada de la CG2. Les característiques bàsiques de la infraestructura són: longitud tub nord: 2.910 m, longitud tub sud: 2.913 m, gàlib lliure: 5 m. Estan dotats de galeria d'evacuació i serveis, de 2.912 metres de longitud, que té onze accessos des dels tubs principals, uniformement distribuïts a intervals d'uns 250 m i està situada entre els dos tubs carreters.

8. **Túnel de Ràdio Andorra:** disposa de dos tubs unidireccionals amb dos carrils a cada tub, forma part de la CG2 i connecta la zona de Valira Nova i el nucli urbà d'Encamp. Les característiques bàsiques de la infraestructura són: longitud tub est: 180 m, longitud tub oest: 160 metres, i gàlib lliure: 4,5 m.

Font: Ministeri d'Ordenament Territorial.

Pel que fa a la branca de les comunicacions, es confirma la mateixa dinàmica dels últims quatre anys, amb un increment del nombre d'abonaments a la telefonia mòbil (6,7%), que deixa la xifra total en 76.132 línies, juntament amb un descens en el nombre d'abonats a la telefonia fixa (-8,1%), que situa en 41.406 el nombre total de línies. Per part seva, hi ha 32.490 línies de fibra òptica, que representen un increment del 5,9%.

El tràfic telefònic per Internet via fibra òptica creix intensament.

Aquesta dinàmica es consolida quan s'observa l'evolució del tràfic telefònic: el 2016 es redueix el tràfic nacional de la xarxa fixa un 20,8%, al mateix temps que s'incrementa un 17,6% el tràfic de la xarxa mòbil. El tràfic internacional, tant per xarxa fixa com mòbil, disminueix un 11,2%

en el cas del tràfic entrant, i un 8,5% en el cas del sortint. En canvi, el tràfic telefònic per Internet via fibra òptica creix intensament: el nacional gairebé s'ha duplicat (ha crescut un 98,7%) i l'internacional augmenta el 15,0%; alhora, el tràfic telefònic per Internet de mòbil s'ha incrementat el 69,1%.

Al requadre 12.2 s'amplia la informació sobre els principals projectes duts a terme durant l'any per Andorra Telecom.

Requadre 12.2

PRINCIPALS ACTUACIONS D'ANDORRA TELECOM DURANT L'ANY 2016

El 31 de desembre de 2016 Andorra es convertia en un dels primers països del món a abandonar definitivament la telefonia fixa via coure. Culminava així un llarg procés iniciat l'any 2008 amb l'inici de la instal·lació de fibra òptica a tot el territori i que va tenir com a primera gran fita l'apagada definitiva de l'ADSL el 31 de desembre de 2014.

Al llarg de 2016 s'ha dut a terme el procés de migració a les llars que encara mantenien la telefonia via coure. El procés es va dividir en dues etapes. El 31 de juliol es va establir com a data límit per al pas a la telefonia via fibra òptica a les parròquies centrals i més poblades, Andorra la Vella i Escaldes-Engordany, i el 31 de desembre per a la resta del país.

Actualment al Principat hi ha 79 milions de metres de fibra òptica instal·lada. L'ús de la tecnologia FTTH suposa avantatges per als usuaris, especialment en el cas dels clients professionals i les empreses, i representa un estalvi de costos de gestió de la xarxa. El canvi es va aprofitar també per reduir l'impacte visual de les línies amb el soterrament de la xarxa en molts trams.

Un altre gran canvi des del punt de vista tecnològic de l'any 2016 ha estat la substitució de la central telefònica i el canvi d'accés a Internet, canvis bàsics per garantir la telefonia fixa i Internet.

Una de les principals línies d'actuació de la companyia durant el 2016 ha estat l'abaratiment del servei de *Roaming Out* dels clients. La rebaixa de les tarifes d'itinerància per als clients a l'estranger, aconseguida gràcies als nous acords amb els operadors internacionals, ha tingut com a efecte un increment notable de les connexions de mòbils andorrans fora del país i un creixement exponencial de l'ús de les dades. També durant el 2016 han continuat els passos decidits cap a la diversificació de l'activitat de la companyia davant la perspectiva de reducció del *Roaming In*.

Els nous acords amb les principals operadores estrangeres han permès una adaptació progressiva al nou marc regulador de la Unió Europea i s'ha aconseguit atenuar l'impacte de la caiguda dels ingressos sobre diversos exercicis. L'abaratiment de les tarifes que les operadores estrangeres traslladen als seus clients en itinerància a Andorra han revertit, i han de continuar revertint, en un increment exponencial del consum de dades que ha d'ajudar a esmorteir l'impacte de la davallada de tarifes. Els ingressos per *Roaming In* han suposat un 48% de la xifra de negoci total, amb 49,8 milions d'euros facturats.

D'altra banda, aquest exercici s'ha posat en marxa el *contact center* internacional ESPIC, fruit de la creació de l'empresa ANSEAC, SA, participada a parts iguals entre Andorra Telecom i MST (Medios y Servicios Telemáticos, SAU), empresa espanyola especialitzada en serveis de relació i atenció al client en el mercat europeu. La societat del grup ha tancat el primer any d'activitat amb uns resultats positius.

Un altre pas important en la política de creixement de la companyia ha estat la compra d'un 2,69 per cent de les accions del quart operador mòbil espanyol, la companyia MásMóvil, per un total de 10,5 milions d'euros. Aquesta operació converteix Andorra Telecom en soci d'una de les empreses amb més projecció i obre la possibilitat d'explorar el desenvolupament de sinergies d'interès en diversos àmbits (itinerància dels andorrans a Espanya, serveis de *contact center*, i altres). En línia amb aquesta diversificació també s'ha fet el llançament del primer *cloud* nacional, comercialitzat amb el nom de Som Cloud.

La voluntat d'impulsar el projecte de construcció del nou edifici The Cloud ha marcat també l'any 2016, amb l'alliberament dels espais administratius, comercials i tècnic, i l'inici de les fases prèvies de desconstrucció dels edificis existents. Aquest projecte emblemàtic i qualificat d'interès nacional ha de suposar un atractiu amb capacitat transformadora del centre urbà d'Andorra la Vella.

Finalment, respecte a les dades economicofinanceres, Andorra Telecom manté un nivell d'inversió sostingut. Els 23,8 milions invertits durant el 2016 equivalen a una ràtio del 22,9% respecte al volum de facturació. Els índexs d'inversió d'Andorra Telecom en infraestructures tècniques es mantenen molt per sobre de la resta d'operadors del sector. Si la mitjana anual en inversió d'una companyia de telecomunicacions oscil·la entre el 12 i el 15% dels seus ingressos, i s'eleva fins al 25% en algun exercici excepcional, la inversió anual mitjana d'Andorra Telecom es va situar entre els anys 2004 i 2016 en 24 milions, xifra que representa un 28% dels ingressos anuals.

Font: Andorra Telecom.

Anàlisi comparada amb altres economies

En aquest apartat es comparen alguns dels principals indicadors macroeconòmics d'Andorra amb les economies del seu entorn, concretament amb els països veïns (França i Espanya), amb el conjunt de la zona euro, i amb Malta i Luxemburg. Aquests dos darrers països han estat triats com a representatius de territoris més petits i, per tant, teòricament més comparables amb Andorra. Tot i que hi ha països com Liechtenstein, Mònaco o San Marino que haurien estat més semblants a Andorra per dimensions, les fonts estadístiques internacionals utilitzades no en faciliten les dades actualitzades anualment.

DADES MACROECONÒMIQUES 2013-2016

		2013	2014	2015	2016
Andorra	PIB (variació anual %)	0,4	2,3	0,8	1,2
	Dèficit públic (en % PIB)	1,8	0,9	0,4	2,5
	Endeutament (en % PIB)	43,9	42,5	42,2	41,6
	PIB per càpita (PPP$)	46.785	47.657	46.374	-
	Pressió fiscal (en % PIB)	22,6%	23,2%	23,4%	25,3%
França	PIB (variació anual %)	0,6	0,9	1,1	1,2
	Dèficit públic (en % PIB)	-4,0	-3,9	-3,6	-3,4
	Endeutament (en % PIB)	92,3	94,9	95,6	96,0
	PIB per càpita (PPP$)	39.488	40.221	41.178	41.466
	Pressió fiscal (en % PIB)	47,4	47,8	47,9	-
Espanya	PIB (variació anual %)	-1,7	1,4	3,2	3,2
	Dèficit públic (en % PIB)	-7,0	-6,0	-5,1	-4,5
	Endeutament (en % PIB)	95,5	100,4	99,8	99,4
	PIB per càpita (PPP$)	32.602	33.658	34.696	36.310
	Pressió fiscal (en % PIB)	34,0	34,5	34,6	-
Zona euro (19 països)	PIB (variació anual %)	-0,2	1,2	2,0	1,8
	Dèficit públic (en % PIB)	-3,0	-2,6	-2,1	-1,5
	Endeutament (en % PIB)	93,7	94,3	92,5	91,5
	PIB per càpita (PPP$)	38.979	39.980	41.123	41.999
	Pressió fiscal (en % PIB)	41,3	41,5	41,4	-
Malta	PIB (variació anual %)	4,6	8,3	7,3	5,0
	Dèficit públic (en % PIB)	-2,6	-2,0	-1,3	1,0
	Endeutament (en % PIB)	68,7	64,3	60,6	58,3
	PIB per càpita (PPP$)	31.240	33.854	35.881	39.899
	Pressió fiscal (en % PIB)	33,6	35,1	34,7	-
Luxemburg	PIB (variació anual %)	4,0	5,6	4,0	4,2
	Dèficit públic (en % PIB)	1,0	1,4	1,4	1,6
	Endeutament (en % PIB)	23,4	22,4	21,6	20,0
	PIB per càpita (PPP$)	95.697	101.832	104.206	105.882
	Pressió fiscal (en % PIB)	39,8	39,4	39,1	-

Font: Eurostat / The World Bank / Departament d'Estadística del Govern d'Andorra.

PIB. L'economia d'Andorra s'ha vist afectada en els darrers anys per la crisi financera que es va iniciar l'any 2008 i que han patit la major part dels països de la zona euro, però també per factors estructurals que han provocat que l'evolució del PIB hagi estat clarament més negativa que als països del seu entorn. Efectivament, l'any 2008 el PIB va arribar a caure un 8,6%, quan la màxima caiguda a Espanya va ser el 3,6% de l'any 2009 i a França, el 2,9% del mateix any. En els darrers quatre anys Andorra ha tingut unes taxes de creixement del PIB positives, tot i que els anys 2015 i 2016 han estat inferiors a les taxes dels països del seu entorn. Destaquen Malta i Luxemburg amb creixements del PIB superiors al 4% a partir de 2013.

EVOLUCIÓ DEL PIB
Taxa de variació interanual en %

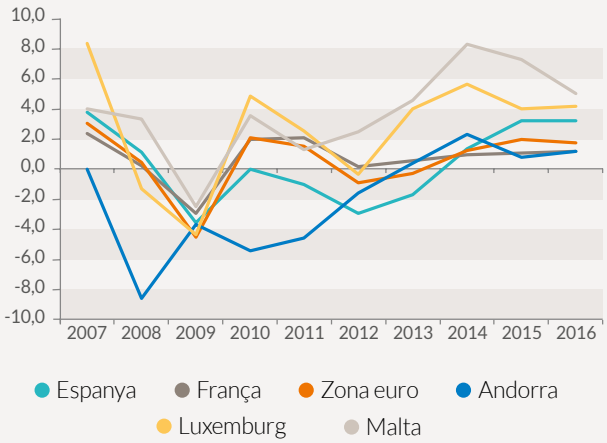

Font: The World Bank / Departament d'Estadística. Govern d'Andorra.

Pel que fa a la composició del PIB dels diferents països, Andorra i Luxemburg són els que tenen un pes més important del sector serveis (proper al 90%), i un pes de l'agricultura més baix (inferior a l'1%). L'aportació al PIB tant del sector industrial com del sector primari és més significativa als altres països analitzats. De fet, el pes del sector serveis en relació amb el PIB no arriba al 80% en els països veïns.

PIB PER CÀPITA. Les dades del PIB per càpita estan homogeneïtzades en dòlars ppp (*purchasing power parity*), un indicador que permet comparar el PIB segons una capacitat de poder adquisitiu que sigui comparable entre països. En el cas d'Andorra, en el moment de la redacció del present informe no disposem d'aquesta dada per a l'any 2016.

De l'anàlisi comparativa destaca Luxemburg, amb un PIB per càpita superior a 100.000 dòlars, que, a més, es mostra creixent al llarg dels quatre anys analitzats. Malta també mostra una tendència clara de millora, amb un PIB per càpita que se situa en nivells propers als 40.000 dòlars l'any 2016.

EVOLUCIÓ DEL PIB PER CÀPITA
Taxa de variació interanual en %

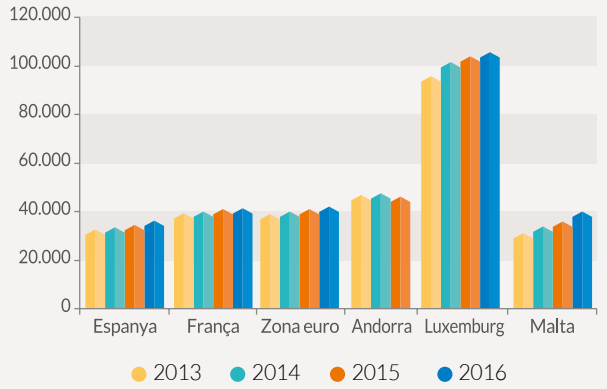

Font: The World Bank / Departament d'Estadística. Govern d'Andorra.

Espanya amb 36.310 dòlars està per sota de França (41.466 dòlars) i del conjunt de la zona euro (41.999 dòlars). Andorra amb dades de 2015 (46.374 dòlars) se situa amb un PIB per càpita PPP superior al de la resta d'aquests països, a excepció de Luxemburg.

PRESSIÓ FISCAL. Pel que fa a la pressió fiscal, les darreres dades disponibles de l'Eurostat per a la resta de països que comparem fan referència a l'any 2015. En el cas d'Andorra hem utilitzat les més recents, corresponents a l'any 2016.

L'any 2013 la pressió fiscal d'Andorra era del 22,6%, clarament la més baixa d'Europa i molt per sota del conjunt de països de la zona euro (41,3%), dels països veïns (34,0% Espanya i 47,4% França) i d'altres petits països europeus com Malta (33,6%) i Luxemburg (39,8%).

EVOLUCIÓ DE LA PRESSIÓ FISCAL (% sobre el PIB)

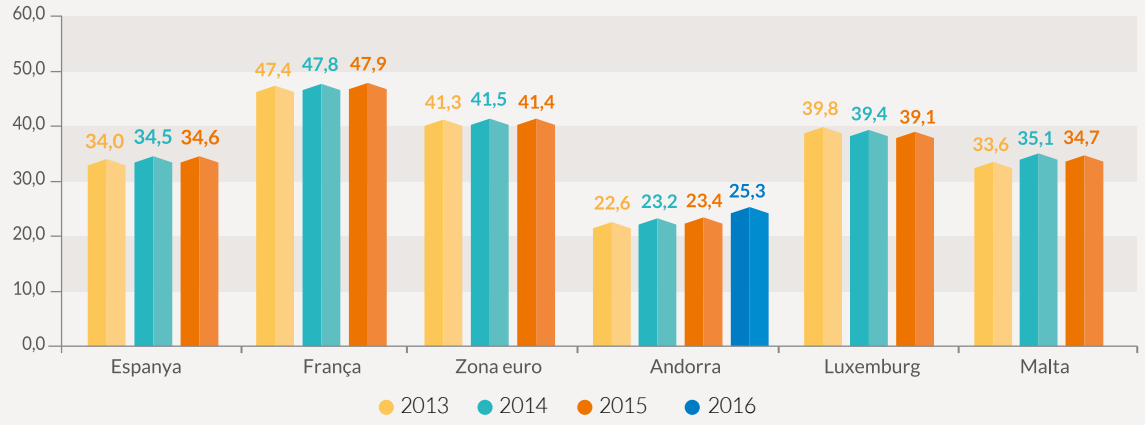

Font: Eurostat / Departament d'Estadística. Govern d'Andorra.

En els darrers anys, Andorra, tot i tenir una pressió fiscal baixa en comparació amb altres països europeus l'ha anat incrementant amb la incorporació de les noves figures impositives i d'increments en les cotitzacions socials. De fet, el 2016 la pressió fiscal d'Andorra s'ha incrementat 1,9 punts fins al 25,3%, mentre que les d'Espanya, França i el conjunt de la zona euro s'han mantingut força estables durant el 2015. Per contra, la pressió fiscal de Luxemburg ha disminuït lleugerament i la de Malta ha tingut un comportament més erràtic. França l'any 2015 ha passat a ser el país europeu amb una pressió fiscal més alta.

Respecte a la ponderació segons la tipologia d'impostos de cadascun d'aquests països, Andorra destaca clarament pel pes que hi tenen els impostos indirectes (IGI i taxes al consum principalment) sobre la globalitat de la imposició. A Malta destaca el poc pes de les cotitzacions socials i a Luxemburg, l'important pes dels impostos directes. La resta de països s'alineen entorn de la mitjana de la zona euro.

IMPOSTOS MERITATS PER TIPUS Ponderació sobre el total (%)

	Impostos sobre la producció i les importacions	Impostos corrents sobre la renda i el patrimoni	Cotitzacions socials	Altres	Total
Zona euro	32,1	30,4	37,0	0,5	100,0
Espanya	34,7	29,3	35,5	0,4	100,0
França	33,5	26,3	39,5	0,7	100,0
Andorra	46,5	17,8	35,7	0,0	100,0
Malta	39,4	40,5	19,5	0,5	100,0
Luxemburg	31,3	37,2	31,1	0,4	100,0

Dades actualitzades a 2016 per a Andorra i a 2015 per a la resta de països.

Font: Eurostat / Departament d'Estadística. Govern d'Andorra.

ENDEUTAMENT. Tant Espanya com França mostren un nivell d'endeutament públic molt elevat (proper al 100%) i per sobre de la mitjana de la zona euro. En el cas d'Espanya s'observa que a partir de l'any 2015 la tendència és de lleugera disminució respecte al PIB (99,4% el 2016). En el cas de França, al contrari, els darrers anys s'està incrementant el nivell d'endeutament, que l'any 2016 arriba al 96,0%.

Luxemburg destaca doblement tant perquè té un nivell d'endeutament molt baix en comparació amb la resta de països (20,0% el 2016), com perquè l'ha anat rebaixant al llarg dels darrers anys.

El deute de Malta, per part seva, ha disminuït significativament durant el període analitzat, i el 2016 s'ha situat en un nivell del 58,3% (10 punts menys que l'any 2013).

Andorra manté un nivell d'endeutament notablement inferior al de la mitjana de la zona euro i al de Malta, però dobla el de Luxemburg (41,6% el 2016). Cal destacar que aquest càlcul incorpora tant l'endeutament del Govern (36,0%) com l'endeutament dels comuns (5,5%). A més, a Andorra va disminuint progressivament el nivell d'endeutament respecte el PIB (2,3 punts des del 2013). En gran part, aquesta disminució és fruit de l'esforç dels comuns dels darrers anys.

ENDEUTAMENT PÚBLIC En % del PIB

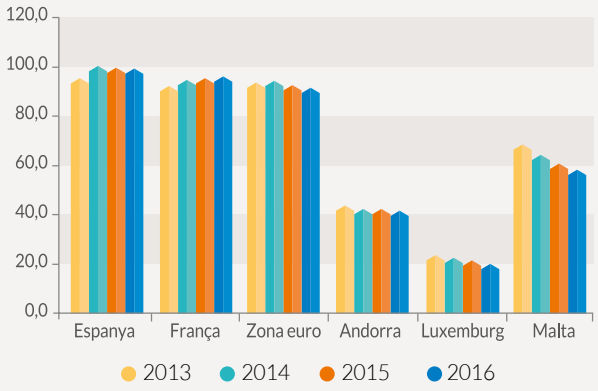

Font: Eurostat / Departament d'Estadística. Govern d'Andorra.

DÈFICIT PÚBLIC En % del PIB

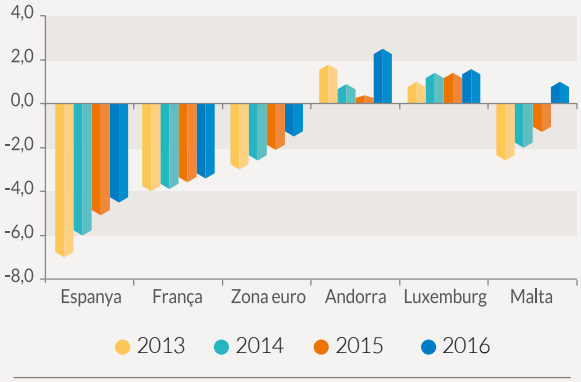

Font: Eurostat / Departament d'Estadística. Govern d'Andorra.

DÈFICIT PÚBLIC. La lectura de l'evolució dels dèficits és prou homogènia a França, Espanya, la zona euro i Malta. Tots mostren una tendència a la reducció del dèficit. En el cas d'Espanya, aquesta reducció es produeix en uns percentatges per sobre de la resta; en el cas de França, per sobre de la mitjana de la zona euro, i en el cas de Malta, amb una progressió que ha fet que l'any 2016 invertís la tendència i comencés a generar superàvit. A l'altra banda, les finances públiques de Luxemburg generen cada any superàvits creixents.

Pel que fa a Andorra, s'ha utilitzat l'agregació dels dèficits i superàvits de caixa no financers del Govern i dels comuns. Com es pot veure, globalment s'han produït superàvits tots els anys, però sense que hi hagi una tendència clarament marcada com en el cas de Luxemburg.

Cronologia dels esdeveniments econòmics més rellevants de l'any 2016

Gener

- L'1 de gener entra en aplicació el CDI amb França.
- L'1 de gener el Fons de reserva de jubilació (FRJ) rep el patrimoni del fons de pensions de la CASS per fer-se càrrec de la gestió.

Febrer

- El 12 de febrer Andorra i la UE signen l'Acord d'intercanvi automàtic d'informació fiscal (entrada en vigor l'1 de gener de 2017).
- L'agència de qualificació Standard & Poor's manté el ràting d'Andorra en BBB-/A-3 i perspectiva negativa.
- El 26 de febrer entra en aplicació el CDI amb Espanya.
- Se celebra la Copa del món d'esquí alpí.

Març

- El 7 de març entra en vigor el CDI amb Luxemburg (entrada en aplicació l'1 de gener de 2017).
- S'aprova la Llei 4/2016, del 10 de març, de foment del vehicle elèctric (modificada per la Llei 15/2016 del 20 d'octubre).
- Fitch Ratings, l'agència d'avaluació internacional, avalua el deute sobirà d'Andorra i manté la qualificació en BBB i perspectiva estable.
- S'aprova el Pressupost de l'Estat per a 2016 (Llei 2/2016, del 10 de març).
- El 23 de març s'aprova una emissió de deute públic (bons) de 260 milions d'euros per refinançar un préstec de 260 milions d'euros.
- El 30 de març s'aprova una emissió de deute públic (bons) de 100 milions d'euros per refinançar una emissió anterior de 70 milions d'euros i per formalitzar un nou endeutament de 30 milions d'euros.

Abril

- Es modifiquen els percentatges de cotització a la branca general de la CASS de les persones assalariades i per compte propi. Els percentatges totals de cotització passen del 20% al 22% (6,5% a càrrec de la persona assalariada i 15,5% a càrrec de l'empresa).
- Se signa l'Acord de París, acord internacional que va ser adoptat en el marc de la 21a sessió de la Conferència de les parts dins del Conveni marc de les Nacions Unides sobre el canvi climàtic.
- El Govern tanca la planta embotelladora d'aigua d'Arinsal.

Maig

- L'11 de maig Vall Banc inicia l'activitat com a entitat bancària.
- L'11 de maig s'aprova una emissió de deute públic (bons) de 100 milions d'euros per refinançar una emissió anterior de 100 milions d'euros.

Juny

- Se celebra el Campionat del món de trial.

Juliol

- Andorra Telecom entra en l'accionariat de l'empresa MásMóvil, la quarta operadora de mòbil espanyola, amb la compra d'un 2,7% de les accions de l'empresa espanyola.
- L'agència de qualificació Standard & Poor's millora la perspectiva de "negativa" a "estable" i manté el ràting d'Andorra en BBB-/A-3.
- Es posa en funcionament la signatura electrònica.
- El Tour de França arriba a Andorra.

Setembre

- Fitch Ratings manté la qualificació d'Andorra en BBB i perspectiva estable.
- El 20 de setembre se signa el CDI amb Malta.
- El 21 de setembre s'aprova una emissió de deute públic (bons) de 100 milions d'euros per refinançar una emissió anterior de 100 milions d'euros.
- Se celebra la Copa del món de BTT.

Novembre

- Té lloc la presentació de les accions del Pla estratègic de turisme de compres per posicionar Andorra com a destinació de compres de referència.
- El 21 de novembre entra en vigor el CDI amb Liechtenstein (entrada en aplicació l'1 de gener de 2017).
- S'aprova la Llei 19/2016, del 30 de novembre, d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal (entrada en vigor l'1 de gener de 2017).
- El 30 de novembre es ratifica el CDI amb Portugal (entrada en aplicació l'1 de gener de 2018).
- El 30 de novembre s'aprova una emissió de deute públic (bons) de 150 milions d'euros per refinançar una emissió anterior de 150 milions d'euros.

Desembre

- L'1 de desembre entra en vigor el Conveni relatiu a l'assistència administrativa mútua en matèria fiscal.
- Entra en funcionament la primera Central de cogeneració del país a Soldeu.
- El 21 de desembre entra en vigor l'Acord d'intercanvi d'informació fiscal amb la República de Corea.
- El 22 de desembre s'aprova el marc comptable aplicable a les entitats operatives del sistema financer andorrà i als organismes d'inversió col·lectiva de dret andorrà de conformitat amb les normes internacionals d'informació financera adoptades a la Unió Europea (NIIF-UE) que han estat alhora adoptades per Andorra (NIIF-Andorra) (entrada en vigor l'1 de gener de 2017).
- El 31 de desembre Andorra esdevé un dels primers països del món a abandonar definitivament la telefonia fixa via coure.

2016 informe econòmic

CATALÀ

CAMBRA
DE COMERÇ
INDÚSTRIA I SERVEIS
D'ANDORRA